XIX. Yüzyılda

Bir aile cinayeti

Ed.: Michel Foucault

Çevirenler: Erdoğan Yıldırım & Alev Özgüner

Annemi,
kız kardeşimi,
erkek kardeşimi
katleden ben,
Pierre Rivière

AYRINTI

MICHEL FOUCAULT

Michel Foucault 1926'da Poitiers'de doğdu. 1946'da Fransa'nın en önemli eğitim kurumlarından *École normale supérieure*'e kabul edildi. Felsefe ve psikoloji okudu. 1950'de girdiği Fransız Komünist Partisi'nden 1952'de ayrıldı. Bir süre hastanelerde psikolog olarak çalıştı. 1953'te Althusser'in yerine *École normale*'de felsefe asistanı oldu ve psikoloji eğitimine devam etti. Paris Psikoloji Enstitüsü'nden psikopatoloji ve deneysel psikoloji diplomaları aldı. Marksist bir bakış açısıyla yazdığı ilk kitabı *Maladie mentale et personnalité*'den (1954, *Akıl Hastalığı ve Kişilik*) sonra Georges Dumézil'in tavsiyesiyle İsveç Uppsala'daki Maison de France'a direktör oldu. Burada *Histoire de la folie à l'âge classique* (*Klasik Çağda Deliliğin Tarihi*) üzerine çalışmaya başladı. *Deliliğin Tarihi*'ni tamamlayıp Clermont-Ferrand Üniversitesi'nde psikoloji dersleri vermeye başladı. Ardından Clermont-Ferrand'da felsefe bölümünün başına geçti. Aynı yıl Gilles Deleuze'le tanıştı. Bir yıl sonra Georges Bataille'ın kurmuş olduğu *Critique* dergisinin yayın kuruluna girdi ve *Naissance de la clinique* (*Kliniğin Doğuşu*) adlı kitabını yayımladı. 1966'da ilk baskısı bir ayda tükenen ve büyük tartışmalara neden olan *Les mots et les choses* (*Kelimeler ve Şeyler*) çıktı. 1969'da Foucault'nun *Kelimeler ve Şeyler*'de kullandığı yöntemi açıklama denemesi olan *L'Archéologie du savoir* (*Bilginin Arkeolojisi*) yayımlandı. 1970'te Fransa'nın en prestijli kurumlarından *Collège de France*'ta kendisi için kurulan "Düşünce Sistemleri Tarihi" kürsüsüne seçildi. Bunun ardından *Groupe Information sur les Prisons* (G.I.P. – *Hapishaneler Üzerine Enformasyon Grubu*) adlı oluşumun kurucularından biri oldu. Gerek bu grup, gerekse de adalet, tıp, psikiyatri ve cinsellikle ilgili bir dizi mücadele çevresinde yeni bir politik etkinlik biçiminin öncülüğünü yaptı. Geleneksel parti politikalarının dışına çıkan bu etkinlik biçimi yeni bir eylem anlayışı ile yeni bir entelektüel anlayışını da beraberinde getiriyordu. 1973'te Sartre ve Maurice Clavel'le birlikte *Libération* gazetesinin kuruluşuna katıldı. 1975'te *Surveiller et punir: Naissance de la prison* (*Gözetleme ve Cezalandırma: Hapishanenin Doğuşu*) yayımlandı. İktidar ilişkileri, stratejileri ve taktiklerinin; yani modern Batı toplumlarında öznelliği kurma biçimlerinin analizini yaptığı bu kitap olağanüstü bir ilgi gördü. 1976'da *Histoire de la sexualité* (*Cinselliğin Tarihi*, çev.: Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yay., 2003) başlıklı ve altı cilt olmasını planladığı dizinin ilk kitabı *La volonté de savoir* (*Bilme İstenci*) çıktı. Özgürleşmenin yerine alternatif olarak kendini yaratmayı ve arzunun özgürleşmesi yerine zevki yoğunlaştırmayı öne çıkaran bakış açısını bu son kitabının ardından geliştirdi. Altı yıl sonra yayımlanan *Cinselliğin Tarihi*'nin ikinci ve üçüncü ciltlerine kadar geçen süre içinde önde gelen Fransız entelektüelleriyle birlikte İspanya'dan Polonya'ya çeşitli baskıcı rejimlere karşı yürütülen uluslararası kampanyalara katıldı. Bütün bu süreç içinde irili ufaklı birçok kitap, makale ve söyleşisi yayımlandı. Söz konusu makale ve söyleşilerinin yanı sıra dünyanın çeşitli ülkelerinde verdiği dersler 1994'te dört cilt olarak ve *Dits et écrits* (*Söylenmiş ve Yazılmışlar*) başlığı altında bir araya getirilip kitaplaştırıldı. [*Dits et écrits*'den yapılan kapsamlı bir seçme *Seçme Yazılar* (*Entelektüelin Siyasi İşlevi I, Özne ve İktidar II, Büyük Kapatılma III, İktidarın Gözü IV, Felsefe Sahnesi V, Sonsuza Giden Dil VI*) adıyla Ayrıntı Yayınları tarafından yayımlandı.]

XX. yüzyılın entelektüel coğrafyasında Foucault'nun yaptığı belirleyici etkinin nedeni, kuşkusuz, Batı'da çok güçlü bir biçimde kök salmış düşünce geleneklerinin hâkimiyetini sarsan yeni bir düşünme biçiminin en önemli temsilcilerinden biri, belki de en önemlisi olmasıdır. 1960'lı yıllardan itibaren özellikle Nietzsche ve Heidegger'in etkisiyle ortaya çıkan bu yeni düşünce biçimi, Foucault'nun "antropolojizm" olarak adlandırdığı ve öncelikle insanı ve insan doğasını felsefi düşünce için çıkış noktası olarak alan, özelde ise bir özne ve bilinç felsefesinde yoğunlaşan geleneği hedef alıyordu. Zaman zaman anti-hümanizm olarak adlandırılan bu yeni eleştirel tutumda, doğrudan doğruya özne ve öznel deneyim sorununu hedef alan Foucault'nun tuttuğu yer çok önemlidir. Öznel deneyimi açıklamak için öznenin değil, o deneyimi kuran söylem ile söylemin karşılıklı ve kaçınılmaz bir ilişki içinde olduğu iktidar sistemlerinin analizini yapmak gerektiğini gösteren Foucault, bir yandan iktidar ile özne arasındaki ayrılmaz ilişkinin altını çizmiş, bir yandan da öznel deneyimin kurulmasında insan bilimlerinin oynadığı rolü ortaya çıkararak çok güçlü bir bilim eleştirisi getirmiştir. Foucault'nun bu analizlerde geliştirdiği ve kullandığı iktidar modeli gerek klasik politik felsefenin, gerekse de Marksizmin kullandığı modelden radikal anlamda farklıdır. Bu yüzden çok ince iktidar ilişkileri ve tekniklerinin, delilikten suça, cinsellikten etiğe kadar en umulmadık noktalarda ne kadar etkili olduğunu gösteren düşünür, siyasi düşüncede yeni bir çığır açmıştır. El attığı her alanda öncelikle yerleşik bakış açılarını ve yöntemleri sorgulayan Foucault, bu tutumuyla öncelikle düşüncenin kendisi üzerinde düşünmesi ve kendini dönüştürmesinin önemini hatırlatmış ve bu anlamda düşünce tarihine radikal anlamda yön veren dönüm noktalarından biri olmuştur.

Ayrıntı: 517
İnceleme dizisi: 225

XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti
Annemi, Kız Kardeşimi ve Erkek Kardeşimi
Katleden Ben, Pierre Rivière
Ed.: Michel Foucault

Çevirenler
Erdoğan Yıldırım & Alev Özgüner

Çeviride kullanılan metinler
I, Pierre Rivière, having slaughtered my mother, my sister and my brother...
A Case of Parricide in the 19th Century
Edited by Michel Foucault
Penguin Books, 1975

Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère, ma sœur et mon frère...
Un cas de parricide au xixe siècle présenté
par Michel Foucault
Èditions Gallimard, 1973

© Èditions Gallimard/Julliard, 1973

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir

Kapak illüstrasyonu
Asuman Ercan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Asaf Taneri & Ayten Koçal

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım 2007
Baskı adedi *2000*

ISBN 978-975-539-520-3

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Ed.: Michel Foucault

XIX. Yüzyılda

Bir Aile Cinayeti

Annemi, Kız Kardeşimi ve Erkek Kardeşimi Katleden Ben, Pierre Rivière

Bu dosya, Collège de France'ta yürütülmüş kolektif bir çalışmanın ürünü olarak aşağıdaki kişiler tarafından oluşturulmuş, incelenmiş ve yer yer notlarla açıklanmıştır:
Blandine Barret-Kriegel, Gilbert Burlet-Torvic, Robert Castel, Jeanne Favret, Alexandre Fontana, Michel Foucault, Georgette Legée, Patricia Moulin, Jean-Pierre Peter, Philippe Riot, Maryvonne Saison.

AYRINTI

İçindekiler

— Yayıma hazırlayanların notu 7
— Sunuş/Michel Foucault 13

Birinci Bölüm

Dosya

I. CİNAYET VE TUTUKLAMA 23
II. SORUŞTURMA 38
III. HATIRAT 69
IV. ADLİ TIP İNCELEMELERİ 134
V. DAVA 148
VI. HAPİSHANE VE ÖLÜM 193

İkinci Bölüm

Notlar

I. HAYVAN, DELİ, ÖLÜM,
Jean-Pierre Peter, Jeanne Favret 221

II. CİNAYET SÖYLENCELERİ
Michel Foucault 245

III. HAFİFLETİCİ SEBEPLER
Patricia Moulin 256

IV. KRAL KATLİ-EBEVEYN KATLİ
Blandine Barret-Kriegel 263

V. PIERRE RIVIÈRE'İN PARALEL YAŞANTILARI
Philippe Riot 273

VI. DOKTORLAR VE YARGIÇLAR
Robert Castel 294

VII. AKIL DURAKLAMALARI
Alexandre Fontana 311

—Dizin 328

Bu baskının bir öyküsü var. Jean-Pierre Peter bir bölümünü aktardı:

"Az sayıda olmamız konusunda hoş bir sürpriz yaşadık. 1971'den itibaren Michel Foucault'nun Collège de France'ta verdiği ders, dinleyici kitlesinin etkileyici çeşitliliği (bilginler, uzmanlar, hayranlar, meraklılar, Yunan çobanlar, Kırgız askerler, Çeyen kadınlar vs) biliniyor. Bir seminer düzenlemek, ama aşırı talepten de kaçınmak istediği için, Foucault adaylardan gerekçeli bir mektup yazmalarını, gerçek bir iş sözleşmesi imzalamalarını istedi. Bu, gerçekten de, açgözlü tüketim taraftarı kalabalıktan fazla şey istemekti. Foucault dahil, toplam on kişiyi bulmamız karşısında çok şaşırdık. Ama az sayıda insanla çıkılan bu yolculuğun zevki ve ve-

rimliliği, ilişkilerimizdeki huzurlu sadelik anılarda canlı bir iz bıraktı.

Ceza usulü üzerine gerçekleştirilen bu ortak çalışmada incelenmiş bir dizi vaka ele alındı. Zaman zaman karışık, daima ustalıklı olan tarzları kesin bir biçimde açıklamak için çaba sarf ettik; son yüzyılın ilk üçte birlik bölümünde, tıbbi yöntemi ve bu yöntemin nüfuzunu belirleyen teşhis ve tedavi alanına suçla ilgili tutumları (ve öncelikle onların tahmin edilmesine izin verecek düzenlemeleri) sokma girişimine özgü tıbbi kavramlar söz konusu tarzlara göre geliştirilmişti. Hızlı yol almıyorduk üstelik. Aralıktan mart sonuna kadar ayda iki seans, nadiren daha fazla – Collège'in normal temposu bu.

Dolayısıyla oldukça geç bir zamanda (sanıyorum bir sonraki yılın ortası) Rivière vakası gündeme geldi. Olay bizi sarstı ve gerçekten de bundan niye utandığımızı anlamıyorum. Bu metinler her yönüyle araştırmacı merakımızı uyandırdı. Öykünün kendisinden –bu suçun öyküsü *diyorum, yalnızca onu oluşturan* kelimeler *değil–, bu öyküden söz konusu metinler aracılığıyla haberimiz oldu elbette. Ama burada söylemek istediğim, öykü aynı zamanda* bizim başımızdan *da, neredeyse tensel bir biçimde* geçmekteydi *(başımıza bir kaza ya da felaketin geldiğini söylemek anlamında), çünkü hatıratın, anlatıların, tanıklıkların, uzman raporlarının vs okunması, istemesek de olayları tekrar yaşamak zorunda bırakmaktaydı bizi. Geçmişte kalan olay bizim kişisel olayımıza dönüşüyordu.*

Böyle işte. Bu durum, bu metnin ortaya konuşundaki güçten kaynaklanıyor. Bununla, bu hatıratın dile getirilmez ve gizli erdemler içerdiğini kastetmiyorum. Ayrıca, diğer okurları kuşkulu bir biçimde yanıltmak amacıyla yalancı bir itibar peşinde değilim. Tek söylediğim bu hatıratın bize hitap ettiği; ve daha açık bir biçimde, bize bizi anlattığı. Ne! İçimizdeki bu yankıyı gizlemek, susturmak mı gerekirdi? Bilgince mesafelerin alışılmışlığı altında bu aktarım *etkilerini boğmak mı yoksa? Hadi ama! Bu etkiler üstleri örtülemeyecek kadar ilginç kendi içlerinde.* Konuya aitler.

Yüzyılın son üç çeyreğinden itibaren, bunlar yaygın bir biçimde bilinir şeyler oldu: Bilgilerimizin nesnesi gerçek anlamda yalnızca, bir gözlemcinin onları kavradığı gözlem raporunda ortaya çıkıyor. Gözlem protokolünü değiştirin, nesne de değişir. Karşılıklı olarak, gözlemci, onları birleştiren sistem içinde nesnenin parçasıdır. Öyleyse, yerine konuşmam imkânsız olduğu halde, Michel Foucault, kızıl gözlü ebeveyn katili karşısında büyülendiğini yazdığında ilgi çekmek istemiyordu diye düşünüyorum. Buna 'ben' yerine 'biz' demesi de dahil. Bununla kendine ait bir gerçeği ortaya koyuyor; aynı zamanda bu öykünün ve metnin gerçeğini dile getiriyor. Buradan, bir sıçrayışı, cevaplarından birinin sonunda beliren bir mesaj fazlalığını ortaya çıkarıyor. Nesnenin yararlanılabilir sonsuz niteliklerinin bir bölümünü harekete geçiriyor. Başka şekilde ifade etmek gerekirse: Bu içeriğe ('büyülendik') sahip bir ifadenin; olay ve okuyucusunun özgün bir tezahüre, bir anlam oluşturan, nesne bilgisinin ek basamaklarına bizi yönelten varoluşlarının bir biçimine birlikte ulaştıkları, bir anda genişleyen bir anlambilimsel alana ait olduğunu düşünüyorum.

Son iki yüzyılın, –sadece iki örnek verirsek– Lombroso'nun 'suçlu kadın'ından hâlâ yakın olan lobotomilere kadar, gereğinden fazla kıyıcılar ve katillerle ilgilenen katı ve soğuk teorilerine, bilgiç ideolojilerine kefil olmak istemedik. Pierre Rivière'le ilgili, o bir delidir ya da o bir canavardır demedik elbette. Cinayetinden dolayı onu aklamadık da. O da kendini suçlu buluyordu ve bedelini ödemeyi istedi. Hayatı son bulmadan önce, hapishanede, zaten ölü olduğunu söylüyordu. Ve bu doğruydu, kaba bir görüntünün ötesinde bir gerçekliğe sahipti. Evet, hatıratı dikkatle okuduk. Ve tüm tanık ifadelerini. Evet, içerdikleri acıyı biz de yaşadık. Anlamları, düzenleniş biçimleri, uyarıları üzerinde çalıştık, düşündük, tartıştık.

Rivière dosyasından etkilenerek ve birçok yönden ele almaya önem vererek hemen yayımlamayı düşünmedik. Dahası, dönemin tıp dergilerinin sağladığı eksik belgelerle karşı karşıyaydık. Zaten

her birimiz alışılagelmiş görevlerimiz ve günlük işlerimizden sorumluyduk. Böylece Collège'de sömestr sonuna gelindi.

Ancak okul yeniden açıldığında planlarımız kesinleşti ve yaygın anlamda ele alınması ve tartışılması için bu öyküyü tanıtmanın, olabildiğince geniş bir kitleye ulaştırmanın gerekli olduğunu düşündük. Caen'e gidip ağır ceza dosyasının peşine düştüm. Hatıratın bilinmeyen kısmını okuma imkânım oldu. Ama orada vaktim kısıtlıydı. Notlar alıp geri döndüm. Sonra, rahatça çalışabilmek için, evrakın bütününün geçici olarak Milli Arşiv'e sevk edilmesini talep ettim. O sırada bir grev oldu ve haftalarca paketin gelmesini beklemek zorunda kaldık. Ardından, sadece hatıratı değil, belgeleri de kopya etmek bir günlük iş olmaktan uzaktı. Öte yandan, Milli Arşiv'de tek bir dosya üzerinde grup olarak çalışmak mümkün değil. Öyle ki, metni kendi maddi yapısı ve aslına bağlılığı kapsamında görmek için belli bir süre tek başıma çalıştım. Bir gün Foucault görmeye geldi, diğer bazıları da geldiler. Yine de haklı olarak, benim kopyamdan yararlanmadan önce, epeyce uzun bir süre, eksik ve genellikle hatalı olan eldeki tek metin üzerinde uğraştılar. (Söz konusu olan, Annales d'hygiène publique et de médecine légale'*de 1836'da yayımlanan ağır ceza dosyasındaki bilgiler ve Hatırat'ın kısmi kopyası.) Notlar alıp, ardından bu notları tekrar bastılar. Kitaptaki mevcut tutarsızlıkların sırrı budur.*

Zaman içinde, Collège de France yönetimi Michel Foucault'yu ciddi biçimde eleştirdi: Bir seminerin 'kapalı' düzen halinde sürdürülmesi kurallara aykırıydı. Foucault semineri insanlara açmak zorunda kaldı. Anında, kan emici bilgi tüketicileri sürüsünün istilasına uğradık. Artık çalışma imkânı kalmamıştı. Seminer gereksiz biçimde, Pierre Rivière'in, onun öyküsünün, bu öykünün getirdiği sorunların ele alındığı bir tür ikinci ders haline dönüşmüştü; kendimizi bu konuya hasrediyorduk, ya da en azından hasretmeye çalışıyorduk. Çünkü, o zamandan sonra, ancak uzak aralıklarla, dar sürelerle toplanabilir olmuştuk. Ben, metni kaleme alıyor ve daktiloya çekiyordum.

Çok geçmeden kulağımıza kaygı verici bir söylenti geldi. Halka açık seminerin hoşgörüsü sayesinde girişimcilik ruhu uyanan bazı çapsız açıkgözler, hatıratın ulaşabildikleri, yani güdük versiyonuyla vakitsiz bir baskı hazırlamışlardı. Yorumun iskeleti ve teması, seminerde ciddiyetsizce doldurulan bazı kasetlerden elde ediliyordu. Bu bilginin bir dayanağı olup olmadığını asla bilemeyeceğim. Şimdilik bu konuda tedirginiz.

Bunun üzerine bir telaş yaşandı.

İlk düşüncemiz, adamakıllı hazırlanmış metinleri, yalnızca onları yayımlamak oldu: Hatıratı, adli ve tıbbi dosyaları; gerekli olgusal, kurumsal ve kelime dağarcığına özgü açıklamalar dışında hiçbir müdahalede bulunmayacaktık. Kendi söz kalabalığımız altında temel sözü ezmeyecektik. Bu yeni acil durum karşısında, bu kadar kuru bir arşivi kabul edecek bir yayıncı bulamadık. Bizden yorum isteniyordu. Artık kesintiye uğramış olan ortak güzergâhta bizleri en derinden etkilemiş olan nokta üzerinde her birimiz birer konu üretmek üzere anlaştık. Bir ara hiçbir şey söylememe niyetinde olduğumuzdan, vakanın analizinde eksiksizliği hedef almak söz konusu değildi – üstelik zamanımız da yoktu.

Fark edileceği gibi, bizimle ilgili olarak asla ekipten söz etmedim. Bir araya geldiğimiz şartlar, bir seminere katılmak dışında hiçbir özel proje türünü içermiyordu. Aramızdan kimse Michel Foucault'nun öğrencisi olduğunu asla ileri sürmedi ne de öyle davrandı, o gün bugündür bu böyle. Olsa olsa ortak noktamız –ki bu oradaki mevcudiyetimizle tutarlıydı–, çalışmalarına ve eğitimine ilgi ve saygı duymanın yanı sıra güçlü tezleri karşısında son derece doğal olarak, ama kibarca her birimizin kendi sakınım ve farklılıklarını korumasıydı. Hepimizin arasındaki meslek, disiplin, felsefe, kaygı, hassasiyet farklılıkları açıktı ve kabul görmüştü. Bu farklılıklar bir anlamda bu toplantıların ilginçliğine ve canlılığına katkıda bulundular. Tüm bunlar, Pierre Rivière vakasının yayımlanmasına olan katkılarımızda açıkça görülüyor. Bu notlar, dikkatli okura, tekanlamlı olmayan, hatta bu öyküye göre çelişik anlayış

ve tutum gerçeğini elbette ki gösteriyor. Zaten, sürekli gerçekleşen söz, çalışma ve fikir alışverişi sayesinde, perspektifleri uyuşturma yöntemleri, anlaşma zeminleri yaratabildik. Farklı bakışlar her zaman mevcuttu ama hiç çatışmaya yol açmadı." (Jean-Pierre Peter, "Pierre Rivière'i İşitmek", Le Débat, *No. 66.)*

İlk baskıdaki birtakım hatalar bu yeni baskıda düzeltildi. Bu düzeltilerin bazılarını Philippe Lejeune'ün dikkatli okumasına borçluyuz. Ortaya çıkışından itibaren bu eser, geri dönen bir suçlamanın konusu oldu: Suça övgü suçlamasının. Jean-Pierre Peter, yukarıda adı geçen makalede, birkaç notun şiirsel ya da dokunaklı dilinin, "kurulmuş, örülmüş, kopacak derecede burulmuş olandaki bir şeyleri daha derinden ve daha tensel anlamda göstermeyi" ne kadar istediğini hatırlatıyor. "Evet" diyor, "bu dil, bu eski, uzak, acıklı felakette alevlenen huzursuzluk güçlerinin kendi sayesinde anlaşılabilir bir bölümünü günümüze getiriyor, yerleştiriyor, yayıyor. Eğer buna, anlama yöntemi değil de suça övgü denirse, Oresteia *metinlerini de piyasadan çekelim – [bizim] önemsiz metinlerimizin yanında bin kere daha karanlık ve dolayısıyla daha kınanılacak metinlerdir."*

Yayıma hazırlayanların notu

Sunuş
Michel Foucault

Amacımız; psikiyatri ve suça yönelik adalet arasındaki ilişkilerin tarihi üzerine bir çalışma yapmaktı. Araştırmalarımız sırasında Pierre Rivière olayıyla karşılaştık.

Olay, 1836'da *Annales d'hygiène publique et de médicine légale*'de [Halk Sağlığı ve Adli Tıp Yıllığı] anlatılmıştı. Bu dergide yayımlanan bütün dosyalar gibi, bu da olayların bir özetinden ve adli tıp bilirkişi raporlarından oluşuyordu. Bununla birlikte, dosyada, dikkat çekici bazı unsurlar da bulunuyordu.

1. Birbirine benzer sonuçlara varmadıkları ve tam olarak aynı tür çözümlemeyi kullanmadıkları gibi, her biri farklı kaynaklardan gelen ve tıbbi kurum içinde farklı statülere sahip olan üç tıbbi rapor: bir köy doktorunun yazdığı rapor; büyük bir akıl hastanesinin

yönetimini üstlenmiş olan şehirli bir doktorun raporu; o dönemde psikiyatrinin ve adli tıbbın önde gelen isimlerinin (Esquirol, Marc, Orfilia vb) imzalarını taşıyan bir rapor.

2. Şahitlerin –hepsi de Normandiya'daki küçük bir kasabadan–, suçun failinin yaşamı, davranışları, karakteri, *deliliği* ve *budalalığı* konusunda kendilerine sorular sorulduğu zaman verdikleri ifadeleri de içeren, nispeten önemli adli belgeler.

3. Son olarak, ve dikkati en çok çeken, "biraz *okuyup yazabildiğini*" iddia eden ve tutukluluğu sırasında suçunun; annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürmesinin *ayrıntılarını* ve *nedenlerini* verme işine girişen 20 yaşlarında bir köylünün, sanığın bizzat kendisinin kaleme almış olduğu bir hatırat.

Bu türden bir bütün, bize, çağdaşı basılı belgeler arasında oldukça özel bir derleme olarak gözüktü. Bunun böylesine özel olmasını neye borçluyduk acaba?

Kesin olan, bunu, olayın yarattığı sansasyona borçlu olmadığımız. Bu dönemdeki ağır ceza mahkemelerinde ebeveyn katli davaları oldukça yaygındı (senede on-on beş, bazen daha fazla). Ayrıca, bu dönemde gazetelerdeki adli yazıların esasını Fieschi suikastı ve davası, Lacenaire'in mahkûm edilmesi, infazı ve hatıratı oluşturmaktaydı. *Gazette des Tribunaux* hiçbir zaman Rivière olayına kısaca bir değinme dışında yer vermemişti ve esas olarak *Pilote du Calvados*'u tekrarlıyordu. Rivière olayı hiçbir zaman Henriette Cornier, Papavoine ya da Léger olayları kadar ceza psikiyatrisinin bir klasiği olma durumuna gelmedi. *Annales d'hygiène*'deki makale dışında, tıbbi yayınlarda Rivière'e ilişkin herhangi bir göndermeye rastlamadık.[1] Rivière'in sonradan büyük bir ün elde etmesi gereken avukatı Berthauld da yazılarında bu eski müşterisinden hiç söz etmiyor.

Rivière olayı "önemli bir suç" değildi, öyleyse. Olayın *Annales*'da, sık rastlanmayacak genişlikte değerlendirilmiş olması, tesadüfi koşulların ve genel nedenlerin bir araya gelmesiyle açıklanabilir. Belki de Caen bölgesinden bir doktor ya da eşraftan birisi, o dö-

1. 1836'da *Journal de médecine et de chirurgie pratique, Annales*'deki makaleyi özetliyordu; Vingtrinier, *Examen des comptes de l'Administration de la justice criminelle*'de (1846, s. 9) Pierre Rivière olayına kısaca değiniyor.

nemin büyük Parisli uzmanlarının dikkatini, birçokları tarafından deli diye değerlendirilen bir ebeveyn katilinin 12 Kasım 1835'te ölüme mahkûm edilişine çekmiş olabilir. Uzmanlar, af dilekçesi verildiğinde, bu amaçla düzenlenmiş raporlar temelinde müdahale etmeyi kabul etmiş olmalılar; her halü kârda, raporlarını maddi kanıtlar temelinde, mahkûmiyet sonrasında ve Pierre Rivière'i hiç görmeden hazırladılar. Ve cezanın hafifletilmesi onaylandıktan sonra, uzmanların *Annales d'hygiène*'de yayımladıkları metin, bu dosyanın tamamını ya da bir kısmını oluşturuyordu.

Bununla birlikte, bütün bu koşulların ötesinde, bu dosyanın Esquirol ve arkadaşları tarafından yayımlanmasının da payının bulunduğu daha geniş bir tartışma geliyor gündeme. 1836'da psikiyatrik kavramların adli cezada kullanımı üzerine bir tartışmanın tam ortasında bulunuluyordu. Daha açık söylemek gerekirse, bu tartışmanın belirli bir noktasına gelinmişti. Çünkü Collard de Montigny gibi hukuk adamları, Urbain Coste gibi doktorlar ve özellikle yargıçlar ve mahkemeler Esquirol tarafından (1808'de) geliştirilen "cinayet monomanisi" kavramına karşı (özellikle 1827'den sonra) kararlı bir şekilde direniyorlardı. Öyle ki, tıbbi uzmanlar ve savunma avukatları, mahkemelerin ve bazı jürilerin nezdinde rahatsız edici bir "materyalizm" ününe sahip bir kavramı kullanmakta tereddüt ediyorlardı. 1835 dolaylarında doktorların monomani kavramını tıbbi raporlarında daha az kullanma eğiliminde oldukları fark edilebiliyordu: Sanki hem bu direnişlerin adli hatalara yol açabileceğini, hem de akıl hastalığının çok daha geniş bir semptomatoloji içinde belirebileceğini kanıtlamak ister gibiydiler. Durum ne olursa olsun, *Annales*'de yayımlandığı haliyle Rivière dosyası "monomani"ye ilişkin değinmelerde son derece ölçülü davranırken, öte yandan rapor, işaretleri, semptomları, şahitlerin ifadelerini ve farklı delil türlerini oldukça dikkate değer bir şekilde kullanıyordu.

Gene de, bütün bu olanlar konusunda çok şaşırtıcı bir olgu var: "Yerel" ve genel koşullar belgelerin, sadece o dönem için değil, ama bizim çağımız için de ilginç denecek kadar kapsamlı bir şekilde yayımlanmasına fırsat tanırken, o eşsiz belge, yani Rivière'in hatıratı üzerinde ani ve kesin bir sessizliğin hüküm sürmeye başla-

mış olması. Dikkatlerini bu kadar çok çektikten sonra doktorların konu üzerinde yoğunlaşmalarına engel olan şey ne olabilirdi?

Açık konuşmak gerekirse, bizi bu belgeler üzerinde bir yılın üzerinde bir süre harcamaya götüren şey bu değildi belki de. Bizi bunu yapmaya iten sadece Rivière'in hatıratının güzelliğiydi. Hatıratın bizde yarattığı derin şaşkınlık çıkış noktasını oluşturuyordu.

Ancak bu hatırat yayımlanabilir miydi?

Sanırım, aramızdaki bütün ilgi ve yaklaşım farklılıklarına rağmen bizi çalışmaya yönelten şey bunun bir "dosya" olması, yani, kaynakları, biçimleri, örgütlenişleri ve işlevleri açısından farklı olan söylemlerin –sulh yargıcının, savcının, ağır ceza mahkemesi başkanının, adalet bakanının; ve köy hekiminin ve Esquirol'ün; ve belediye başkanları ve rahipleriyle birlikte köylülerin; ve son olarak da katilin kendisinin söylemlerinin– kesişme noktasını oluşturan bir vaka, bir durum, bir olay olmasıydı. Bütün bu kişilerin hepsi aynı şey hakkında konuşuyorlar ya da konuşuyor görünüyorlardı; her durumda bütün bu söylemler 3 Haziran'daki olayla ilgili. Ancak, bütünlükleri ve çeşitlilikleri içinde bu söylemler ne bir eser ne bir metin oluşturuyor, ama garip bir mücadeleyi, bir karşılaşmayı, bir güç ilişkisini, söylemler arasında ve söylemler boyunca bir savaşı ortaya çıkarıyor. Gene de bu, tek bir savaş olarak tanımlanamaz; çünkü farklı çarpışmalar aynı zamanda gerçekleşiyor ve birbirleriyle kesişiyor: Doktorlar, kendi içlerinde, kanun adamlarıyla ve (deli numarası yaptığını söyleyerek onları tuzağa düşüren) Rivière'in kendisiyle bir çatışma içindeydiler; kanun adamları, tıbbi bilirkişi raporları, yeni yeni kabul görmeye başlayan hafifletici sebepler ve kral katli (Fieschi ve Louis-Philippe en başta olmak üzere) ile eşleştirilen ebeveyn katli olaylarının boyutları konularında kendi çatışmalarını yürütüyorlardı: Aunay köylüleri, tam ortalarında işlenen suçun dehşetini, suçu tuhaflık ya da özgünlüğe bağlayarak hafifletmek ve *bir ailenin şerefini korumak* için kendi mücadelelerini veriyorlardı; ve son olarak, tam merkezde, sayısız ve karmaşık savaş silahlarıyla; hakkında konuşulmak ve bu sayede ken-

disine ölümle birlikte şöhret sağlamak üzere işlenmiş suçuyla; önceden hazırlanan ve suça imkân tanıyan öyküsüyle; deliliğine inandırmak için yapılmış sözlü açıklamalarıyla; yalanını açığa çıkarmak, açıklamalar yapmak, ölümü davet etmek için yazılmış, bazılarının ussallığın bir kanıtı (dolayısıyla onu ölüme mahkûm etmek için gerekçe) olarak, bazılarının da deliliğin bir belirtisi (dolayısıyla onu ömür boyu kapatmak için gerekçe) olarak görecekleri güzel metniyle, Pierre Rivière vardı.

Sanırım bu belgeleri yayımlamaya karar vermemizin sebebi bu farklı mücadelelerin planını bir biçimde oluşturmak, bu çatışma ve savaşları yeniden kurmak, güç ve bilgi ilişkilerinde saldırı ve savunma silahları olarak bu söylemlerin rolünü ortaya çıkarmaktı.

Daha açık olarak da, bu dosyanın eksiksiz biçimde yayımlanmasının, halen arşivlerde yer alan ve muhtemel analizlere açık belgelerin bir örneğini verebileceğini düşündük.

(a) Bu tip belgelerin varlığını ve tutarlılığını belirleyen prensip, ne bir eserin ne de bir metnin varlığını ve tutarlılığını belirleyen prensip olmadığı için, bunların incelenmesi, modası geçmiş akademik metin analizi yöntemlerini ve yazının tekdüze, okul kitaplarına dayalı itibarından türeyen kavramları saf dışı etmeye olanak tanıyabilir.

(b) Rivière olayındaki gibi belgeler belirli bir tür bilginin (yani tıp, psikiyatri, psikopatoloji), bu belgelerde belirlenen kurumlar ve rollerle (yani uzman, sanık, deli-cani vb'yle birlikte adli kurum) bağlantılı olarak biçimleniş ve uygulanış biçiminin analizine malzeme sağlıyor.

(c) Bu belgeler, içlerinde söylemin ortaya çıktığı ve işlevini yürüttüğü güç, hâkimiyet ve çatışkı ilişkilerini çözmemizi sağlıyor ve bu sayede hem sırf olay odaklı hem de siyasi, dolayısıyla da stratejik olan bir söylem (bilimsel söylemin bile) analizi için malzeme sağlıyor.

(d) Son olarak, bu belgeler Rivière'inki gibi bir söyleme has olan düzeni bozma gücünü, bu söylemi yeniden kurma, yerini belirleme ve ona bir delinin ya da bir caninin söylemi statüsünü vermeyi sağlayacak taktikleri kavramanın araçlarını oluşturuyor.

Bu belgelerin yayımlanması konusundaki yaklaşımımız aşağıdaki gibi açıklanabilir:

— Bu olaydaki bütün belgeleri ortaya çıkartmaya çalıştık. Bunu derken sadece adli belgeleri (*Annales d'hygiène publique*'te sadece bazıları yayımlanmış olanları) kastetmiyoruz, ama aynı zamanda gazete makalelerini ve bütünlüğü içinde Rivière'in hatıratını da kastediyoruz. (*Annales* hatıratın sadece ikinci bölümünü vermişti.) Bu belgelerin çoğu Caen Eyalet Arşivi'nde bulunabilir, araştırmaların büyük bir çoğunluğunu J.-P. Peter yürüttü. Buradan yola çıkarak, birkaç önemsiz belge dışında Rivière hakkında ya da tarafından yazılmış, bulabildiğimiz her şeyi, ister basılı ister el yazması halinde olsun, yayımlıyoruz.

— Bu belgelerin sunuluşunda tipolojik bir yöntem (mahkeme dosyası, ardından tıbbi dosya) kullanmaktan kaçındık. Belgeleri ilişkili oldukları olaylar –suç, soruşturma, ağır ceza mahkemesi, cezanın hafifletilmesi– çerçevesinde az ya da çok kronolojik bir sıra içinde yeniden düzenledik. Çeşitli söylem biçimlerinin çatışması, bu çatışmanın kural ve sonuçları belli bir açıklık kazandı böylece.

Ve yazılma tarihine göre yerleştirilen Rivière'in hatıratı, bütünü bir arada tutan mekanizma olarak hak ettiği merkezi konuma kavuştu; Gizlice önceden kurgulanmış haliyle, bütün ilk bölümleri gerektiriyor; sonra, bir kez açığa çıktığında, kendi kurgulayıcısı da dahil olmak üzere herkese tuzak kuruyor, çünkü Rivière'in deli olmadığı bir kanıt olarak kabul edildikten sonra Esquirol, Marc ve Orfila sayesinde Rivière'in onca özenle istediği ölüm cezasını uzaklaştıran bir araç haline dönüşüyor.

— Rivière'in söylemine gelince, onu yorumlamamaya, üzerinde herhangi bir psikiyatrik ya da psikanalitik yorum yapmamaya karar verdik. Her şeyden önce o, bizim diğer söylemler arasındaki uzaklığı ve bu söylemler arasındaki ilişkileri ölçmek için kullandığımız bir sıfır noktasıydı.

İkinci olarak, onu, hakkında konuşurken çıkış noktası olarak kullanmak istediğimiz diğer söylemler (tıbbi, adli, psikolojik, kriminolojik) içinde yeniden ele almadan üzerinde konuşabilmemiz oldukça güçtü. Eğer böyle yapmış olsaydık, onu, indirgemeci etki-

sini göstermek istediğimiz güç ilişkisinin içine çekmiş olacak ve böylece biz kendimiz de onun kurbanı durumuna düşecektik.

Üçüncüsü ve en önemlisi, bir çeşit saygı ve belki de onunla birlikte dört cesedi taşıyacak olan bir metnin uyandırdığı korku nedeniyle kendi metnimizi Rivière'in hatıratının üzerine yerleştirmek istemiyorduk. Kızıl gözlü ebeveyn katilinin büyüleyici etkisi altında kalmıştık.

— Bazıları doktor raporlarındaki psikiyatrik bilgi sonuçları üzerine, bazıları olayın hukuki yönleri (hafifletici sebepler, ebeveyn katli hukuku) üzerine, diğerleri belgesel düzeyler (yeminli ifadeler, tutanaklar, bilirkişi görüşleri) arasındaki ilişkiler ve bazıları da suçların öykülendirilmesi üzerine olan bir kısım notu bu cildin sonuna topladık.

Birçok önemli konuyu ihmal ettiğimizin farkındayız. Rivière'in öyküsünün birinci kısmının sağladığı, köylü etnolojisinin bu muhteşem belgesini de ele alabilirdik. Ya da anahatları köylülerin tanıklıklarında beliren halkın delilik hakkındaki bilgisini ve tanımlamasını gündeme getirebilirdik.

Ama bizim için esas olan bu belgelerin yayımlanmış olmasıydı.

Bu çalışma Collège de France'taki bir seminer sırasında yürütülen ortak bir çalışmanın ürünüdür. Yazarlar şunlardır: Blandine Barret-Kriegel, Gilbert Burlet-Torvic, Robert Castel, Jeanne Favret, Alexandre Fontana, Georgette Legée, Patricia Moulin, Jeanne-Pierre Peter, Philippe Riot, Maryvonne Saison.

Milli Kütüphane'den Madam Coisel ve Mösyö Bruno, Milli Arşiv'den Mösyö Bercé, Calvados Eyalet Arşivi'nden Mösyö G. Bernard ve Matmazel Gral; Tarih Araştırmaları Merkezi'nden Madam Anne Sohier araştırmalarımızda bizlere yardımcı oldular.

Pierre Rivière'in hatıratı davanın yürütüldüğü aynı yılda broşür halinde basıldı. Milli Kütüphane'de herhangi bir kopyası bulunmuyor. *Annales d'hygiène publique*'in bir kısmını yayımladığı, hatalı versiyondur bu. Biz el yazmasının metnini, imlasını ve noktalama işaretlerini düzelttik. Adli belgeler konusunda güncel imla ve nok-

talama işaretlerini benimsedik. Dosyanın bütünü 2 U 907 koduyla, Calvados Ağır Ceza Mahkemesi, Ceza Davası, 4. Trimestr 1835 adı altında Calvados Arşivi'nde yer almaktadır.

Artık dosya aynı eyalet arşivinde 2 Mi 204 numarasıyla kodlanmış durumdadır ve mikrofilm halinde ulaşılabilir (J.-P. Peter'in notu).

Birinci Bölüm

Dosya

I

Cinayet ve Tutuklama

1. SULH YARGICININ TUTANAĞI

Bugün, 3 Haziran 1835, öğleden sonra saat bir.

Biz, Aunay kantonu sulh yargıcı François-Edouard Baudouin, zabıt kâtibimiz Louis-Léandre Langliney eşliğinde.

Aunay komünü belediye başkanı tarafından, adı geçen Aunay komünü, Faucterie köyünde, mülk sahibi ve çiftçi, bize dendiği üzere sabahtan beri evde olmayan Pierre-Margrin Rivière'in ikametgâhında korkunç bir cinayet işlendiği bildirildi; beraberimizde kanun gereğince usulüne uygun olarak çağrılı Aunay komünü belediye başkanı ve ikisi de Aunay'de ikamet etmekte olan doktor Mösyö Morin ve yerel sağlık görevlisi Mösyö Cordier de olduğu

halde vakit geçirmeksizin adı geçen ikametgâha gittik. Kuzeyinden Aunay'den Saint-Agnan'a giden mahalli bir yol geçen, güneyde bir pencere ve bir kapıdan ve kuzey yönünde de camlı bir kapıdan ışık alan bir evin salon olarak kullanılan zemin katına girmemiz üzerine yerde yatan üç ceset bulduk: (1) Kırk yaşlarında, öldürüldüğünde hâlâ üzerindeki lapayı pişirmekle meşgulmuş gibi göründüğü ocağın karşısında sırtüstü yatan bir kadın. Kadının üzerinde her günkü sıradan elbiseleri var ve saçları karışık; boyun ve kafasının arkası derinden kesilmiş ve *bıçaklanmış*. (2) Üzerinde mavi bir gömlek, pantolon, çorap ve ayakkabılar olan, kafası arkadan oldukça derin yarılmış olarak yerde yüzükoyun yatan yedi sekiz yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu. (3) Üzerinde pamuklu bir elbise, çorap olan, ayağında ayakkabı veya nalın bulunmayan, ayakları güneydeki avluya açılan kapının eşiğinde, sırtüstü yatmakta olan, dantel işi kamının üstünde, pamuklu başlığı ve cinayet sırasında koparılmış gibi görünen bir avuç saçı ayaklarının dibinde duran bir kız; yüzün sağ tarafı ve boyun çok derin bir biçimde kesilmiş. Nalınlarının oradaki sandalyenin dibinde olmasından, talihsiz genç şahsın düştüğü yerin karşı tarafındaki camlı kapının yanında dantel işlediği anlaşılıyor.

Bu üçlü cinayetin kesici bir aletle işlendiği anlaşılıyor.

Kurbanların isimleri şöyle: birinci, Victoire Brion, Pierre-Margrin Rivière'in karısı; ikinci, Jules Rivière; üçüncü, Victoire Rivière; son ikisi ilk adı geçenin çocukları.

Kamu soruşturması, öldürülen kişilerin oğlu ve kardeşi Pierre Rivière adlı şahsı bu suçun faili olarak belirlediğinden, zanlının suçlandıktan hemen sonra kaçtığını tespit etmemiz üzerine, olaydan, Mesnil Ozouf jandarma karakolu onbaşısını haberdar ettik ve bu memurdan şahsın aranmasını ve eğer mümkünse tutuklanmasını rica ettik.

Annenin hamile olduğunu herkesin bildiği olgusuna dikkati çekerek Mösyö Morin ve Mösyö Cordier'den ölüm sebeplerini araştırmak ve belgelemek için gerekli adımların atılmasını rica ettik, bu ricamıza, bu gibi durumlarda gerekli olduğu üzere, usulüne uygun olarak yemin ettikten sonra uydular.

Tıp görevlileri bu incelemeyi bizim önümüzde tamamladılar ve tutanaklarını şahsımıza verdiler, biz de imzalayıp, sulh mahkemesi mührüyle mühürledikten sonra, raporu bu belgelere iliştirdik.

2. CESETLERİ İNCELEYEN DOKTORLARIN TUTANAĞI

Bugün, 3 Haziran 1835.

Bizler Aunay'de ikamet eden doktor Théodore Morin ve sağlık memuru Thomas-Adrien Cordière öğleden sonra saat 2 civarında, Aunay kantonu sulh yargıcı ve Aunay komünü, Faucterie köyü belediye başkanının talebi üzerine Pierre-Margrin Rivière adlı şahsın evine gittik, eve girdiğimizde aşağıda anlatıldığı halde üç ceset bulduk:

1. Bize, adı geçen Rivière'in karısı, malum Victoire Brion olduğu söylenen, ayakları ocağa dayalı ve hafifçe içeri bükük, sağ eli parmakları kasılmış olarak yanında, sol eli göğsün üzerinde bükülü, cesedin kafası altındaki pamuklu başlık ve saçların dağınıklığı dışında elbiseleri oldukça düzgün durumda sırtüstü yatan bir kadın; çok geniş bir kan birikintisi kafanın etrafına yayılmış; sol taraftaki deri ve kaslar halen kafayı tuttuğu halde boynun sağ tarafı, ön kısmı ve yüz öylesine parçalanmış ki boyun omurları gövdeden tamamen ayrılmış; kafatasının sağ üst tarafı tamamen ezilmiş; beynin büyük bir kısmının kafatasından ayrılacağı şekilde derin olan yara kafatasının yukarısına doğru uzanıyor, yüzün aldığı son derece şiddetli diğer darbeler kemikleri ve kasları bir pelte yığınına çevirmiş. Kadın hamile olduğundan, yetkililerin isteği üzerine bir otopsi yaptık; rahim açıldı ve gelişmesinin altı buçuğuncu ayına varmış olan bir dişi cenin bulundu. Açıldığında midenin tamamen boş olduğu görüldü.

Ölüm nedeninin açık olmasından ve söylediğimiz gibi ölüm kafanın hemen hemen gövdeden ayrılmış olması nedeniyle meydana geldiğinden araştırmalarımızı daha fazla ileriye götürmedik; boyun atardamarları ve şahdamar kesilmiş olduğundan, ölüm hemen gerçekleşmiş olmalı.

2. Yukarıda betimlenen cesedin ucunda yatan, bize Jules Rivière olduğu söylenen, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk var; üzerinde hâlâ elbiseleri olduğu halde, kafası büyük bir kan gölünün ortasında, yüzükoyun yatmakta; kafasının tepesi kolaylıkla ayrılabildiğinden, beyinciğe indirilen birçok darbenin yanı sıra kafatasının yan ve arka yüzeylerinde çeşitli yönlerden beyne iyice nüfuz eden derin kesiklerin olduğunu gördük; bir darbe de boyun omurlarını zedelemeden enseye vurulmuş; diğer birçok darbe de omuzlara indirilmiş ve gömlekle diğer giysileri delip geçmiş; bununla birlikte bu son yaralar, kendi başlarına büyük önem taşımamaktadır; ölüm sebebi anlaşılır olduğundan, yani beyin ve beyinciğin tamamen parçalanmış ve bunlarda bulunan atardamarların tamamen kesilmiş olması yüzünden araştırmalarımızı karın ve göğüs boşluklarında sürdürmeye gerek olmadığı kararına vardık.

3. Odanın güneyinde ve yukarıda betimlenen cesedin yanında yaklaşık on sekiz yaşlarında, sırtüstü yatar durumda, ayaklarında sadece çorapları olan, dantel işi hâlâ sol tarafında bulunan, elbiseleri düzensiz halde, başı açık bir genç kız var; dağınık saçlarından bazı tutamlar çekilerek koparılmış ve bir miktar saç ayaklarının dibinde durmakta, kolları göğsü üzerinde neredeyse kavuşturulmuş durumda; parçalanıp atılan önlüğü ve başörtüsü maktulün katile direndiğini gösteriyor. Boynun sağ tarafında iki geniş ve derin yara gözlemlendi; bunlardan ilki ve altta olanı sadece deriyi ve kasları kesmekle kalmamış, şahdamarı da kesmiş, ikinci boyun omuru tamamen ayrılmış durumda. Bu ilk yaranın yukarısında, aynı yönde başka birçok kesik de var, bu kesikler derin olmalarına rağmen altçene kemiği tarafından engellenmiş; yüz çeşitli yönlerde geniş ve derin yaralarla berelenmiş, altçene hemen hemen çene kemiğine kadar kesilmiş, üstçene de göz çukurunun üzerinden aldığı bir darbe sonucu hemen hemen beyine kadar girmiş olan kesikle ayrılmış; sağdan sola uzanan bir kesik, burun deliklerini tamamen ayırmış. Bu gözlemlerin sonucunda, birçoğu öldürücü olan bu kadar çok sayıdaki yaranın bu cesette otopsi yapılmasını gereksiz kıldığına karar verdik. Bu yaraların sivri ve kesici bir aletle açılmış olduğu neredeyse kesindir.

Yukarıda yazılı gün, ay ve yılda tamamlanan ve tarafımızdan başından sonuna kadar doğru ve gerçeklere uygun olduğu onaylanan işbu tutanak, işlemlerimizin hemen sonrasında sayın sulh yargıcına teslim edilmiştir.

(imzalar)

3. CİNAYET TANIKLARININ SULH YARGICINA VERDİĞİ İFADELER

Marie Rivière, 74 yaşında: Bugün, saat on bir buçukla on iki arasında, gördüğünüz gibi, suçun işlendiği evle aynı avluya açılan evimin kapısındayken adı geçen avlunun sola düşen öbür yanında, avlumuza bakan kapıda erkek kardeşinin saçlarından yakaladığı Victoire Rivière kızı gördüm. Kaçmaya çalışıyor gibiydi. Yaklaştığımda Pierre Rivière elinde bir budama bıçağı* tutuyor ve bunu kardeşine doğru kaldırıyordu. "Ah sefil, ne yapıyorsun?" diye bağırdım ve kolunu yakalamaya çalıştım, ama aynı anda zavallı kardeşinin kafasına budama bıçağıyla birkaç kere vurdu ve ölü olarak ayaklarının dibine yere serdi. Bütün bunlar bir dakikadan kısa bir süre içinde oldu. Aunay kasabasına giden köy yoluna bakan kapıdan kaçtı ve bu sırada evden içeriye başımı soktum ve annesinin ve erkek kardeşinin cesetlerini gördüm, kendimi kaybettim ve Tanrım ne korkunç bir şey bu, Tanrım ne korkunç bir şey bu, diye bağırmaya başladım. Birçok insan koştu geldi ama, o sırada avlumuzdaki evlerde oturanların hiçbiri evde yoktu.

Jean Postel, 50 yaşında, Mösyö Lerot'larda uşak: Bugün öğle civarı, topladığım yoncaları başımın üzerinde taşıyarak dönerken, yolda Pierre Rivière'in dul karısının, "Aman Tanrım ne korkunç bir şey bu! Aman Tanrım ne korkunç bir şey bu!" diye bağırdığını işittim. Tam bu sırada, "Hepsi öldüler," diye bağırmakta olan tanımadığım başka bir ses duydum; ve ahırımızın kapısına geldiğimde Pierre Rivière'i gördüm. Elinde kana bulanmış bir bıçak tutuyordu, elleri de

* Fransızca metinde cinayet aletinden daha çok "budama bıçağı" diye söz edilmiş, ancak "balta" ya da "satır" olarak geçtiği yerler de var. (Alev Özgüner)

kan içindeydi. Köye doğru giderken bana, "Dikkat edin anneme bir şey olmasın," dedi. Bu sözün ne anlama geldiğini anlamadım ancak işlenen cinayeti öğrenir öğrenmez, büyükannesini kastettiğini düşündüm.[1]

Victoire Aimée Lerot, Jean André'nin karısı, 40 yaşında: Bugün öğle sıralarında kardeşimin Pierre Margrin Rivière'in evinin karşısındaki evine girmek üzereyken, yukarıda sözünü ettiğim kişinin oğlu olan Pierre Rivière'i Aunay kasabasına giden yola bakan camlı kapıdan çıkarken gördüm. Elinde kana bulanmış bir bıçak tutuyordu; yanımdan geçerken, bana, "Az önce babamı bütün sıkıntılarından kurtardım. Beni öldüreceklerini biliyorum, ama önemi yok," dedi ve "annemi size emanet ediyorum," diye ekledi.

4. VIRE KRALİYET SAVCISININ TUTANAĞI

Biz, Vire Hukuk Mahkemesi kraliyet savcısı, Aunay komününde işlenmiş olan cinayet suçu üzerine harekete geçerek, sorgu yargıcını da durumdan haberdar ettikten sonra yanımızda sayın jandarma teğmeni de olduğu halde hemen olay mahalline intikal ettik, orada yaptıklarımız aşağıda anlatılmıştır:

Kendisinin de bize bildirmiş olduğu üzere, Aunay sulh yargıcı önceki günün tarihini taşıyan tutanağında suçun maddi kanıtlarını zapta geçirmiş olduğundan, artık gereksiz hale gelmiş olan yeni bir soruşturma yürütmeye ihtiyaç duymadık; ancak, Aunay'de çiftçilik yapan 20 yaşındaki Pierre Rivière denen kişinin, (1) Marie-Anne Brion –Rivière'in karısı, katilin annesi–, (2) Marguerite Rivière ve (3) Jules Rivière'i –katilin erkek ve kız kardeşleri– taammüden öldürdüğüne dair en açık deliller toplanmış olduğundan hemen tutuklanması için gerekli önlemleri aldık: Sonuç olarak, Aunay, Roucamps, Plessis ve diğer komşu komünlerin belediye başkanların-

1. Gerçekten de Rivière ailesinde, baba tarafından büyükanneye herkes "Annem" derdi. Pierre Rivière'in Hatırat'ı bunu doğruluyor.

dan milli muhafızların bir kısmını adı geçen Pierre Rivière'in tutuklanması için harekete geçirmelerini istedik.

Bundan sonra, adı geçen Pierre Rivière hakkında aşağıda verilen bilgileri topladığımız La Faucterie köyüne geçtik.

Babayı, büyükanneyi ve zan altındaki kişinin kız kardeşlerinden birini, yemin etmelerini istemeden sorguya çekmenin daha uygun olacağına karar verdik.

Çocukluğundan itibaren Pierre Rivière, ailesi için bir üzüntü kaynağı olmuştu, inatçı ve suskundu; anne babasının ahbapları bile ona büyük bir yük gibi geliyordu. Anne babasına karşı hiçbir zaman bir oğul sevgisi göstermemişti. Annesine karşı özel bir kin besliyordu. Ara sıra annesi kendisine yaklaştığında içinden bir tiksinti ve çılgınlık dalgasının yükseldiğini hissediyordu.

Pierre Rivière bütün alışkanlıklarında ailesini umutsuzluğa sürükleyen bir karakter sertliği sergiliyordu. Kendisinin çocukluğunda küçük kuşları iki taş arasında ezerek eğlenirken ve öldürmekle tehdit ettiği yaşıtlarını bazı aletlerle kovalarken görüldüğü hatırlanıyor.

Bazen ana babasının evinden kaçarak taşocaklarına sığınıyor ve geceyi oralarda geçiriyordu. Bu gece gezintilerinden döndükten sonra şeytanı gördüğünü ve onunla anlaşma yaptığını anlatıyordu.

Kadınlardan tiksindiği hep fark ediliyordu.

Zaman zaman kendi kendine konuşuyor ve heyecanlanıp coşuyordu.

Yaşı büyüdükçe bazı kitapları hummalı bir biçimde okumaya girişti, okumasında hafızası ona çok yardımcı oluyordu... Belli ki bir dönemi bütün gece felsefe kitapları okuyarak geçirmiş.

Dinsizlikten büyük bir dindarlığa döndü, ya da en azından ibadet gereklerini açıkça yerine getirdiği görüldü.

İki yıl önce yapılan günahları bağışlama ayini bu değişikliği sağlamışa benziyor.

Babası onu o gece Montpellier din kitabını (kendisine Aunay rahibi tarafından ödünç verilmiş olan kitap) okurken yakalamıştı.

Geçtiğimiz yıl iki kere kudas ayinine katıldı ve paskalyada kutsal şaraplı ekmek yedi.

Cumartesi günü, geçen ayın otuzunda, en iyi elbiselerini giydi ve cinayet günü, elbiselerini üç kere değiştirdikten sonra üzerine pazar giysilerini geçirdi. Büyükannesi bunu görüp kendisine, "Nedir niyetin?" diye sorduğunda, "Bu akşam öğrenirsiniz..." diye cevapladı. O sabah, Pierre Rivière hiç iyi olmadığından şikâyet etti, midesinin bulandığını söyledi.

Yalnız, vahşi, zalim... ahlâki açıdan bakıldığında Pierre Rivière işte bu; o, bir anlamda farklı bir insan, sevgi ve toplumsallık yasalarına bağlı olmayan bir vahşi, çünkü ailesinden olduğu kadar toplumdan da nefret ediyordu. Bu yüzden babasına bir insanın ormanda bitki ve kök yiyerek yaşayıp yaşayamayacağını soruyordu.

Pierre Rivière'in fiziksel yapısı incelendiğinde bazı özellikler göze çarpıyor: Kısa boylu, alnı dar ve basık; kara kaşları yay biçiminde birbiriyle bitişiyor, sürekli olarak başı önüne eğik, kaçamak bakışları, gizli düşüncelerini ele vermekten korkuyormuşçasına, başkalarının bakışlarıyla karşılaşmaktan kaçınıyor gibi; yürüyüşü kesik kesik ve sıçrar gibi, yürümekten çok, zıplıyor adeta.

Suçunu işledikten sonra kaçmadı Pierre Rivière; ilgisiz bir şekilde dışarı çıktı ve elleri kana bulanmış olduğu halde kendilerine, "Az önce babamı kurtardım, bir daha hiç mutsuz olmayacak," dediği iki şahsın yanından geçti ve serinkanlı bir şekilde hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam etti, elindeki budama bıçağından kan damlıyordu.

5 Haziran 1835 günü suç mahallinde bu tutanağı bizimle birlikte imzalayan Aunay sulh yargıcı; doktor ve belediye meclisi üyesi Mösyö Morin; Aunay vergi tahsildarı ve milli muhafız birliği komutanı Mösyö Angot ve jandarma teğmeni Mösyö Benoît'nın huzurunda topladığımız bilgiler bu meyanda.

(imzalar)

Tutanağımızı tamamladıktan sonra, adı geçen Pierre Rivière'in La Fontenelle korusunda görüldüğünü öğrenmemiz üzerine Charles Denis adlı şahsı çağırttırdık. Doğruyu söyleyeceğine yemin ettikten sonra aşağıdakileri anlattı:

Hamard'lı bayan (Evreçy kantonu) olarak tanınan Guillemette

kadın bana La Faucterie köyünde işlenen cinayetle ilgili kendisine ayrıntılı bilgi veren birisiyle konuştuğunu söyledi; ona Villemet adlı bir şahsın ve Bonnemaison isimli bir kızın anlattıklarına göre bu kişi adı geçen Pierre Rivière'den başkası değilmiş.

(imzalar)

5. CİNAYET SANIĞI PIERRE RIVIÈRE'İN EŞKALİ

Vire İlçesi Kraliyet Savcısı, annesini, erkek kardeşini ve kız kardeşlerinden birini öldürmekten sanık Pierre Rivière adlı şahsın tutuklanabilmesi için, adli polis görevlilerinden gerekli soruşturmanın acilen yürütülmesini rica eder.

Eşkali aşağıdadır:

Yaş	20
Boy	5 ayak
Saç ve kaşlar	siyah
Favori	siyah ve ince
Alın	dar
Burun	sıradan
Ağız	sıradan
Çene	yuvarlak
Yüz	oval ve dolgun
Ten rengi	esmer
Bakış	kaçamak bakışlı

Baş öne eğik, yürüyüş kesik kesik

Üzerinde mavi ketenden bir iş gömleği, kasket ve botlar var. Rivière'in parası yok; dileniyor.

Bu ayın 21'inde Domfront ilçesi, Flers kantonunda görüldü.

Bu ayın 10'unda Vire sorgu yargıcı tarafından Pierre Rivière hakkında bir tutuklama emri çıkarıldı, yakalanması halinde bu yargıcın önüne çıkarılacak.

Savcılık. 23 Haziran 1835.

ROBERT

Kraliyet Savcısı

Not: İşbu belge ile Kraliyet Savcısı, sulh yargıçlarından, yukarıda verilen eşkali kantonlarındaki belediye başkanlarına ve köy korucularına ulaştırmalarını rica eder.

6. AUNAY BELEDİYE BAŞKANINDAN KRALİYET SAVCISINA MEKTUP

Aunay, 24 Temmuz 1835*

Sayın Kraliyet Savcısı,

Size ayın 22'sinde hakkında gerekli bilgileri vermiş olduğum katil Pierre Rivière'i arama çalışmalarından döndükten sonra komünümdeki köy korucusunun hazırladığı raporu göndermekle şeref duyarım. Üstün bir gayretle çalışılmasına rağmen, adı geçen Rivière'i tutuklama çabaları etkisiz kaldı.

Kendisi, en azından üç dört saat kadar Flers kasabası yakınlarındaki bir meyhanenin kapısı önünde oturup, kitap okurken görüldüğünden, eğer Flers jandarması konu hakkında yeteri kadar bilgilendirilmiş olsaydı, şimdiye kadar yakalanmış olacağına inanmak için yeterli sebep mevcut. Görünüşü, kendisinin cinayet işleyebilecek biri olduğu konusunda en ufak bir kuşkuya yer bırakmıyormuş. Fakat, halkın söylediğine bakılırsa, arandığını öğrendiklerinde, onu akli dengesi bozuk birisi zannetmişler, ancak, şu anda kendisi bütün bölgede tanınmış olduğundan, çok geçmeden adalet önüne çıkarılacağı düşünülebilir.

Harson, Aunay Belediye Başkanı

Köy korucusunun raporu, Pierre Rivère'in Flers dışında, Domfront yolu üzerinde bir elma şarabı satıcısı tarafından görüldüğünü belirtiyor.

Kendisi yol kenarındaki çalıların ve otların arasında yemek üzere yabani safran toplarken görüldü. Flers köy korucusunun yardımcısı olan oğlan bir parça ekmek vermek için onu evine çağırdı. Birkaç kere teşekkür edip reddettiyse de sonunda kabul etti. Oğlan

* Bu tarih yanlış yazılmış olmalı. Söz konusu olan temmuz ayı değil, haziran ayıdır. (Alev Özgüner)

ona nereli olduğunu sordu; her yerli olduğu cevabını verdi, daha sonra Aunay'li olduğunu söyledi.

7. LANGANNERIE JANDARMA ONBAŞISININ PIERRE RIVIÈRE'İN TUTUKLANMASI HAKKINDAKİ TUTANAĞI

Bugün, 2 Temmuz 1835, sabah saat beş.

Aşağıda imzası olan biz, Calvados eyaleti, Langannerie karakolunda jandarma onbaşısı olan Le Courtois işbu belge ile Langannerie'de yol üzerinde bize şüpheli görünen bir şahısla karşılaşmış olduğumuzu onaylarız; ona yaklaşarak nereli olduğunu sorduk; "her yerli" olduğu cevabını verdi, nereye gidiyorsunuz? diye sorduğumuzda, "Tanrı nereye isterse," dedi. Kendisini incelediğimizde, onun Aunay komününden, annesinin, erkek kardeşinin ve kız kardeşinin katili, 10 Haziran 1835'te Vire savcılığınca hazırlanmış, üstlerimiz tarafından bizlere dağıtılmış olan ve Pierre Rivière adlı şahıs hakkında tutuklama emri çıkarıldığını belirten arama ilamında eşkali verilmiş söz konusu Pierre Rivière olduğunu tespit ettik. Kendisini yakaladıktan sonra kışlamıza getirdik, soyadını, adını ve ikametgâh adresini sorduk. Bu sorulara adının Rivière, Pierre olduğunu ve Aunay'de ikamet ettiğini söyleyerek cevap verdi; kendisine annesini neden öldürdüğünü sorduğumuzda, annesinin Tanrının nezdinde günah işlemiş olduğunu söyleyerek cevap verdi. Daha sonra aynı soruyu erkek kardeşi ve kız kardeşi ile alakalı olarak sorduğumuzda, onların da annesiyle birlikte kalarak günah işlemiş olduklarını söyledi. Üzerinde iki ucuna ip bağlanmış yay şeklinde bir tahta parçası ve bir ucuna çivi takılı ok biçiminde başka bir tahta parçası taşıyordu. Kasketinin içinde 30 Ekim 1829'da verilmiş, Bigue'de ikamet eden Lefèvre, Jean-Denis adına bir silah ruhsatı bulduk; adı geçen Rivière bunu Jurques yolunda bulduğunu belirtti; kendisine cinayeti işlerken kullandığı budama bıçağını ne yaptığını sorduk, Aunay'den çok uzakta olmayan bir buğday tarlasına attığım söyledi. Yetkili mercilere sevk etmeden önce onu hücremi-

ze kapattık; üzerinde, iki bıçak, bir çakı, bir sülfür çubuğu ve bir parça ip taşımaktaydı.

Langannerie, yukarıda belirtilen gün ve yıl.

(imzalar)

8. FALAISE KRALİYET SAVCISININ VIRE KRALİYET SAVCISINA MEKTUBU

3 Temmuz 1835

Sayın Kraliyet Savcısı,

Eşkalini göndermiş olduğunuz Pierre Rivière adlı şahsın dün bölgemin komünlerinden birinde tutuklanmış olduğunu bildirmekten şeref duyarım. Bugün hapishaneye sevk edilmiş bulunuyor. Hapishaneye getirilir getirilmez firar teşebbüsünde bulunduysa da böyle bir firar girişimini önceden sezmek ve önlemek için gerekli tedbirler alınmıştı. Yanında çeşitli nesneler mevcuttu. Kendisini bu sabah gördüm, ancak sorduğum soruların hiçbirisine cevap vermek istemedi. Kendisinin yanındaki eşyalarla birlikte size sevk edilmesi için emir vereceğim.

Renault, Savcı Yardımcısı
Kraliyet Savcısı adına

9. GAZETE MAKALELERİ

5 Haziran 1835

Pilote du Calvados: Aunay sur Odon'daki muhabirimiz dün, 3 Haziran'da bildirdi: Bir olay ya da daha doğrusu korkunç bir suç, üçlü bir cinayet bölgemizde dehşet yarattı: Bir arabacı olan Rivière adlı şahıs, kendisiyle birlikte oturmak istemeyen geçimsiz karısıyla mutsuzluk içinde yaşıyordu. Bu aile kavgaları sonucunda Rivière'ler ayrı evlerde yaşamaya başladılar ve beş çocuklarından ikisini kadın alırken, en büyükleri şimdi bildirmekte olduğum suçun faili olan üç çocuğu da koca aldı. Dendiğine göre bir süreden beri za-

ten pek yerinde olmayan akli dengesi iyice bozulan genç adam, babasına karısı tarafından sürekli olarak eziyet edildiğini görerek, onu sıkıntılarından kurtarmak istedi ve bu sabah annesinin evine giderek onu bir budama bıçağıyla öldürdü. Kadın yedi aylık hamileydi. Daha sonra katil yaklaşık on sekiz yaşındaki kız kardeşinin ve yedi yaşındaki erkek kardeşinin üzerlerine atılarak onları da katletti. Bu gözü dönmüş şahsın annesinin kafası gövdeden hemen hemen ayrılmıştı. Kudurgan, üçlü cinayetini işledikten sonra kaçtı, ancak mektubum size ulaştığında muhtemelen yakalanmış olacaktır. Katil yirmi yaşında. Oğlu korkunç suçunu işlerken, bölgede iyi bir insan olarak bilinen babası tarlada çalışıyordu. Cinayeti haber alır almaz mahalli yetkililer La Faucterie köyüne, korkunç olayın cereyan ettiği mahale gittiler ve bir tutanak hazırladılar. (*Haber*, Gazette des Tribunaux'*da, 8-9 Haziran 1835'te neredeyse kelimesi kelimesine tekrar edildi.*)

7 Haziran 1835

Pilote du Calvados: Size aktarmış olduğumuz üçlü cinayetini çarşamba sabahı işleyen Rivière'in yaşadığı bölgede yapılan araştırmalara rağmen suçlu henüz adalete teslim edilemedi. Rivière'in ihtiyaç sebebiyle çıkmak zorunda kalacağı Aunay civarındaki korulara sığınmış olması ihtimali var. Ancak, yakalanması artık an meselesi.

17 Haziran 1835

Pilote du Calvados: Sözünü ettiğimiz üçlü cinayetin faili, Aunay'li genç Rivière henüz yakalanamadı. Birkaç gün önce Aunay yakınlarında bir komünde, bir balık satıcısı tarafından görüldüğü ve şahsın durumu polise haber verdiği, ancak polisin Rivière'i yakalayabilmesi için bu haberi vermekte geciktiği bildiriliyor. Bununla birlikte bu söylenenler sadece dedikodudan ibaret. Bölgedeki birçok kişi bu sefilin kendisini öldürdüğüne ve cesedinin bir gölcükte bulunmasının an meselesi olduğuna inanıyor.

5 Temmuz 1835

Pilote du Calvados: Daha önce de sizlere bahsetme fırsatı bulmuş olduğumuz üçlü cinayetin faili Aunay'li Pierre Rivière önceki gün Temmuz'un ikisinde Langannerie jandarma birliği tarafından tutuklandı. Tutuklandığında üzerinde bir yay ve ok, iki bıçak ve bir çakı bulunuyordu. Ayrıca yanında bir sülfür çubuğu da vardı.

8 Temmuz 1835

Journal de Falaise: Annesinin, erkek kardeşinin ve kız kardeşinin katili, Aunay'li Pierre Rivière Langannerie jandarma birliği tarafından perşembe günü tutuklandı ve aynı gün Falaise hapishanesine götürüldü. Adam bir ay kadar korularda ve tarlalarda yaşamıştı. Birkaç gün, suç günü üzerinde bulunan bir miktar bozuk parayla ekmek satın aldığı anlaşılıyor. Daha sonra bitkiler, yapraklar ve yabani meyvelerle beslenmişti. Tutuklanmadan önce Cingalis korularında üç gün üç gece geçirdiğini söylüyor. Burada kuş vurmak üzere bir ok ve yay yapmış, ancak bunlarla hiçbir şey vurmayı başaramamıştı. Tutuklandığında bu yay üzerinde bulunuyordu. Bu cinayetleri Tanrının emriyle gerçekleştirdiğini; Tanrı babanın, meleklerinin arasında ona göründüğünü, nur içinde pırıl pırıl parladığını, kendisine yapmış olduğu şeyi yapmasını emrettiğini ve onu terk etmeyeceğini söylediğini iddia ediyor. Cinayetleri hatırladığında herhangi bir duygu ya da pişmanlık belirtisi göstermiyor. Kaderde böyle yazılı olduğunu söylüyor. Söylediklerinden anlaşıldığına göre, suçu önceden düşünmüş ve birkaç gün önceden baltasını bileyerek, doğru anın gelmesini beklemişti. Serbest bırakılacağına ve tekrar korulara gönderileceğine inanır gibi görünüyor.

Rivière orta boylu, esmer ve koyu tenli. Gözlerini karamsar bir tavırla yere indiriyor ve konuşanların yüzüne bakmaya korkar görünüyor. Sorulanlara tek hecelerden oluşan kısa cevaplar veriyor. Cevaplarında ciddi bir mizacın yanı sıra, bağnazlık ve delilik okunuyor. Duygusuz bir meczup. Çok okuduğunu, özellikle dini kitapları okuduğunu söylüyor. Temel kitabının (kendisine bölge rahibi tarafından ödünç verilen) Montpellier din kitabı olduğunu dile getiriyor. Dini ibadetlerini büyük bir titizlikle yerine getiriyor ve ya-

şıtı genç insanlarla hiçbir zaman oyun oynamıyordu. Hiç sevgilisi yoktu ve olmasını da istemiyordu. Şu anda, epeyce açlık çekmiş biri gibi çok yemek yiyor. Uykuları sakin ve ruhu azaptan arınmış görünüyor.

Eğer işlediği suç herhangi bir akli bozukluk sonucu değilse, çağımızın canavarı olan bu kişi üzerine Falaise'de yapmış olduğumuz gözlemler böyle. Kendisi bu sabah Vire'e gitti; orada kendisiyle ilgili soruşturma tamamlanmak üzere. Muhtemelen Calvados ağır ceza mahkemesinin bir sonraki duruşmasında yargılanacak. (*Haberin büyük bölümü* Gazette des Tribunaux'*da, 18 Temmuz 1835'te yeniden basıldı.*)

II

Soruşturma

1. PIERRE RIVIÈRE'İN İLK SORGUSU (9 TEMMUZ 1835)

Bin sekiz yüz otuz beş yılı Temmuz ayının dokuzuncu günü, Vire ilçesi asliye mahkemesi ceza muhakeme usulü dairesinde, biz, sorgu yargıcı Exupère Legrain'in huzurunda, yanımızda zabıt kâtibi yardımcısı Théodore Lebouleux olduğu halde; Pierre Rivière adlı şahsın aleyhine bin sekiz yüz otuz beş yılının Haziran ayının onuncu günü çıkarmış olduğumuz tutuklama müzekkeresini uygulamak üzere adı geçen Rivière sorguya alındı, kendisini aşağıda görülen şekliyle sözlü olarak sorguya çektik:

Soruldu. Soyadınız, adınız, yaşınız, mesleğiniz ve ikametgâh adresiniz?

Cevap. Pierre Rivière, yirmi yaşında, çiftçi, Courvaudon komününde doğdum, Aunay komününde oturuyorum.

S. Annenizi, kız kardeşiniz Victoire'ı ve erkek kardeşiniz Jules'ü hangi gerekçeyle öldürdünüz?

C. Tanrı ilahi adaletini yerine getirmem için emir verdi çünkü, onlar birleşmişlerdi.

S. Birleşmişlerdi demekle neyi kastediyorsunuz?

C. Üçü de babama eziyet etmek üzere anlaşmışlardı.

S. Şimdi bana suçlanmakta olduğunuz üç cinayeti işlemenizi size Tanrının emrettiğini söylediniz, ama Tanrının hiçbir zaman suç işlemeyi emretmeyeceğini çok iyi biliyor olmanız lazım.

C. Tanrı Musa'ya, ne dost ne baba ne de oğul dinlemeden altın buzağıya tapanların öldürülmelerini emretmişti.

S. Böyle şeyleri size kim öğretti?

C. Bunları Tesniye'de okudum. Levi kavmini kutsarken Musa, Şefaatiniz ve bereketiniz sizin seçmiş olduğunuz, anasına ve babasına, Sizi tanımıyorum, ve kardeşine, Senin kim olduğunu bilmiyorum, diyen kutsal adama verildi. Onlar ki, Tanrım, senin kanunlarına uydular ve senin dostluğunu bildiler ve senin öfkeni yatıştırmak için sana tütsüler sunmak isterler, dedi.

S. Kutsal Kitap'ı birçok kez okudunuz öyleyse?

C. Evet, Tesniye'yi ve Sayılar'ı birçok kez okudum.

S. Anlamadığınız bir kitaptaki bölümlerden çok kötü sonuçlar çıkarmıyor musunuz?

C. Babama eziyet ediliyordu, bu durum insanı Tanrının ilahi adaletinden kuşkuya düşürüyordu.

S. Kutsal Kitap'ı okuma alışkanlığını ilk kez ne zaman edindiniz?

C. Uzun zaman önce, iki üç yıl önce.

S. Dua kitaplarını da düzenli olarak okur muydunuz?

C. Evet, *Montpellier Din Kitabı*'nı okurdum.

S. Bunlardan önce çok daha farklı kitaplar okuyordunuz öyle mi?

C. Evet, *Rahip Meslier'nin Sağduyusu* adlı kitabın sayfalarını iki saat kadar karıştırmıştım.

S. Bu kitabın sizin üzerinizde ne gibi etkileri oldu, onda neler buldunuz?

C. Bir zamanlar dine inanmıyordum. Ondan kuşku duyuyordum. Dinden beni uzaklaştıran bu kitap değildi, ama kuşkularımı doğrulamıştı.

S. Başka hangi kitapları okudunuz?

C. Almanakları ve dünyayı birçok parçaya bölünmüş olarak gösteren coğrafya kitaplarını okumuştum ve eğer Âdem bu parçalardan birinin üzerinde yaratılmış idiyse nasıl olup da dölünün diğer parçalara da yayılmış olduğundan kuşku duyuyordum.

S. 3 Haziran'da uyguladığınız korkunç planı ne zaman hazırladınız?

C. On beş gün önce.

S. Neden ve hangi sebeple böyle bir şeye niyetlendiniz?

C. Çünkü babama eziyet ediliyordu ve bana bunu yapmamı emreden Tanrıyı görmüştüm.

S. Ne gördüğünüzü bana anlatın!

C. Babamın çektiği eziyetler yüzünden çalışamaz haldeydim. Tanrı, melekleriyle birlikte bana göründüğünde ve ilahi adaletini yerine getirmem için bana emrettiğinde bir tarladaydım.

S. Bana bu sözünü ettiğiniz dönemden çok önceleri de annenize, kardeşlerinize, hatta babanıza karşı nefret duyguları besliyordunuz.

C. Annemi yaptıklarından dolayı sevemiyordum, ama ona karşı herhangi bir kötü niyetim yoktu, zaten Tanrının emirleri ona kötülük yapmamı yasaklıyordu.

S. Sonradan ne oldu da bunun tam tersi Tanrı emirlerinin de olduğunu düşünmeye başladınız?

C. Çünkü, aynı emirler o zaman da var olmasına rağmen, tıpkı Levililer gibi Tanrıdan özel olarak mesaj almıştım.

S. Suçlarınızı, Tanrı tarafından emredildi diyerek –ki bunu de-

meniz saçma ve dine aykırı– affettirmeye çalışıyorsunuz; bunun yerine, talihsizlik eseri vahşi tabiatlı doğmuş birisi olarak, uzun süredir tiksindiğiniz annenizin, özellikle de babanızın evini terk etme fikrini geliştirmesinden beridir tiksindiğiniz annenizin kanını dökmek istediğinizi itiraf edin.

C. Tekrarlıyorum: Yaptığım şeyi yapmamı bana Tanrı emretti. Rahip, babama, çektiği çilelerden kurtulması için Tanrının ona yardım edeceğini belirterek, Tanrıya yalvarmasını söylemişti. Eğer babam kurtulmamış olsaydı, Tanrının varlığı ve adaletinden kuşku duyulabilirdi.

S. Suçunuzu işlemeden iki hafta önce tarladayken gördüğünüzü iddia ettiğiniz şeyleri başkasına da anlattınız mı?

C. Hayır.

S. Kurduğunuz bir hayalin sizi aldatmış olabileceği korkusuyla neden fikirleriniz konusunda bilgili birisine fikir danışmanın akıllıca olacağını düşünmediniz?

C. Böyle yapmam gerektiğini sanmıyordum.

S. Bununla beraber, göründüğü kadarıyla olaydan bir süre önce günah çıkarmaya gittiniz ve paskalyada kutsal ekmeği kabul ettiniz, sizin için günah çıkardığınız rahibe danışmak çok kolaydı, neden öyle yapmadınız, eğer bu akıllıca kararı almış olsaydınız şimdi üç kurbanınız da hayatta olacaktı.

C. Bunu yapmadım ve yapmam gerektiğini de düşünmedim.

S. Bazen babanıza da nefret duygularıyla davrandığınız doğru değil mi?

C. Doğru değil.

S. Çocukluğunuzda soğukkanlı ve kasıtlı zalimlikler yapmakla, örneğin, küçük kuşları iki taşın arasında ezmekle, küçük oyun arkadaşlarınızı, onları ölümle tehdit ettiğiniz aletlerle kovalamakla suçlanıyorsunuz.

C. Böyle bir şey yaptığımı hatırlamıyorum, sadece, okul çocukları nasıl horozları öldürüyorduysa, ben de bazen kuşları taş atarak öldürmüşümdür.

S. Kaçıktan sonra Flers kasabasında okurken görüldüğünüz kitabı ne yaptınız?

C. Yanımda kitap yoktu. Hiçbir kitap okumadım.

S. Bu noktada adaleti yanıltmaya çalışıyorsunuz, çünkü Flers kasabasında elinizde bir kitapla görülmüşsünüz.

C. Belki de, eski bir almanak olabilir bu, size tarif ettiğim almanak. Yanımda birkaç kâğıt da vardı.

S. Tutuklandığınız sırada taşıdığınız ok ve yay denen o şeylerle ne yapacaktınız?

C. Onlarla kuş vuracaktım.

S. Peki, üzerinizdeki sülfürle ne yapacaktınız?

C. Koruda ateş yakmak için kullanacaktım.

S. Koruda yaşayacaktınız, öyleyse?

C. Evet.

S. Yanınızda iki tane de bıçak vardı.

C. Evet, genellikle bıçakların ikisini babamın evinde bırakırdım, benim üzerimde bulduğunuz iki tanesine gelince, birini kökleri topraktan çıkarmak, diğerini de onları soymak için kullanıyordum.

S. Kanunun katillere ve ebeveyn katillerine verdiği cezadan kurtulamayacağınızı bilecek kadar akıllısınız, nasıl oldu da bu düşünce sizi işlemiş olduğunuz suçlardan caydıramadı?

C. Ben Tanrıya boyun eğdim, onun adaletini yerine getirmenin yanlış bir şey olduğunu düşünmüyordum.

S. Ama cinayetleri işledikten hemen sonra kaçmanızdan yanlış bir şeyler yaptığınızı çok iyi bildiğiniz anlaşılıyor, uzun süre bütün aramalardan sıyrıldınız, korularda yaşamak için hazırlıklar bile yapmışsınız.

C. Bir münzevi olarak yaşamak üzere koruya çekilmiştim.

S. Eğer niyetiniz bu idi ise, akrabalarınızı öldürmeden önce neden koruya çekilmediniz?

C. Bu işi yapmadan önce böyle bir niyetim yoktu; gerçekleştirdiğim eylemle birlikte Tanrıya adadım kendimi ve o zaman bir münzevi olmayı istedim.

S. Şimdiye kadar adaleti yanıltmaya çalıştınız, gerçeğe saygı göstermediniz, dün daha aklı başında görünüyordunuz, şimdi bize açık açık annenizi, kız kardeşinizi ve erkek kardeşini-

zi öldürmeye size iten nedeni söyleyin bakalım.

C. Şimdiye kadar kurduğum savunma sistemini ve oynadığım rolü artık sürdürmek niyetinde değilim. Gerçeği söyleyeceğim, bu işi babamı zor durumdan kurtarmak için yaptım. Karısı olduğundan beri sürekli olarak başına bela kesilen, onu mahveden, onu bazen intihar etmeye niyetlendirecek derecede üzen kötü bir kadından kurtarmak istedim babamı. Kız kardeşim Victoire'ı öldürdüm, çünkü annemin tarafını tutuyordu. Erkek kardeşimi anneme ve kız kardeşime olan sevgisi nedeniyle öldürdüm.

Burada sanık, çok düzenli ve sistemli bir şekilde olayların iki saatten uzun süren ayrıntılı bir özetini veriyor. Bu, sanığa göre, babasının karısının elinden çektiği sayısız acıların bir özeti. Rivière, bize sözlü olarak anlattıklarını yazılı olarak da vermeye söz veriyor.

2. TANIK İFADELERİ

15 Temmuz 1835

Michel Harson, 57 yaşında, mülk sahibi, Aunay komünü belediye başkanı: Cinayetleri işlemesinden önce Pierre Rivière'i çok az tanırdım, hatta yaklaşık iki yıldır onu görmemiştim, ya da gördüysem de fark etmedim; onun, kafasına koyduğu şeyi yapmaktan ne babasının ne de ailesinin uyarılarının alıkoyabildiği, atak, dik kafalı birisi olduğunu sık sık duyardım. Onun hakkında işittiklerime göre genç adamın hiç arkadaşı yoktu, hayatında toplasanız üç kere meyhaneye gitmemiştir.

Sanığın annesi ve babası arasında geçmiş olabilecek münakaşalar hakkında benim kişisel bir bilgim yok, ancak uzun zamandır iyi geçinemediklerini işitiyordum. Suç işlendiği zaman ayrı yaşıyorlardı, baba Rivière çok yumuşak huylu bir insandır, zaten onun karısıyla yaptığı birçok münakaşaya tanık olanlar her seferinde haksız olan tarafın karısı olduğunu söylüyorlardı.

Ne cinayetlerin işlenmesinden önce ne de sonra, sanığın acımasızlık eğilimini belli edecek hareketlerden dolayı suçlandığını işittim.

Annesiyle değil de babasıyla oturduğunu biliyordum, ama ana babasının tartışmalarında taraf tuttuğu konusunda bir bilgim yoktu; annesinden nefret ettiğini hiç duymadım. Yalnız, benim Aunay'nin merkezinde oturduğumu, Rivière ailesinin ise çeyrek fersah ötedeki küçük bir köyde oturduklarını belirtmek isterim, bu sebepten şimdi size verdiğim bilgiler dışında başka bir şey bilemiyorum.

Zéphyr Théodore Morin, 31 yaşında, tıp doktoru: Cinayet işlemesinden önce Rivière hakkında hiçbir şey duymamıştım; bugün hapishanede kendisini gördüğümde, onu daha önce görmüş olduğumu da hatırlamadım; suçunu işlediğinden bu yana halktan ve bizzat babasından onun dik kafalı birisi olduğunu, bir kez bir şeyi yapmaya karar verdiğinde onu bundan hiçbir şeyin alıkoyamayacağını, babasına duyduğu saygının bile onu engelleyemeyeceğini işittim. Sanığın devamlı olarak yalnız olduğu ve kendi yaşındaki çocuklarla hiçbir bağının olmadığı söyleniyor.

Ben, kişisel olarak, sanığın anne ve babası arasında çıkmış olabilecek münakaşalar hakkında hiçbir şey bilmiyorum, fakat herkes onların iyi geçinemediğini biliyordu ve bu konudaki genel kanı hatalı tarafın kadın olduğu şeklindeydi.

Beauquay'li Hamel adlı bir bey cinayetin işlenmesinden birkaç gün önce sanığı acayip bir tarzda konuşurken duyduğunu söyledi bana. Hamel onun ya bir deli olduğunu ya da askerlikten kurtulmak için deli numarası yapmaya çalıştığını düşünmüştü.

Başkaca bir bilgi veremeyeceğim; adalet, Rivière ailesinin La Faucterie köyündeki komşularından daha fazla bilgi alabilir sanıyorum.

Jean-Louis Suriray, 43 yaşında, Aunay komünü rahibi: Sanık, bana her zaman terbiyeli birisi olarak görünmüştür, köyünde ve hatta bütün bölgede budala olarak kabul ediliyordu, fakat ara sıra kendisiyle konuşmuş biri olarak onun bir budala olduğunu sanmıyordum. Tam tersine, onda bilime karşı bir yetenek ve dikkate değer bir ha-

fıza olduğunu fark etmiştim; ama *hayal gücünde bir çarpıklık* var gibi görünüyordu.

Bir defasında Rivière'in, avlusuna giren bir çocuğu orakla kovaladığından bahsedildiğini tabii ki işittim; fakat insanlar bunun sadece bir şaka olduğunu da söylüyorlardı. Eğer işlediği cinayetler olmasa insanların bu konuda daha fazla kafa yormayacakları kesindi.

Sanığın komşularından birçoğunun onu çeşitli zamanlarda akli bozukluk belirtisi sayılabilecek şeyler yaparken gördükleri anlaşılıyor. Şahit olarak Aunay eski belediye başkanı Gabriel-Pierre Retout'yu, Nicolas Rivière'i, Charles Grelley'i, Lami Binet'yi, Louis Hébert'in karısını, dul Quesnel kadını ve Pierre Fortin'i gösterebilirim.

16 Temmuz 1835

Gabriel-Pierre Retout, 63 yaşında, mülk sahibi ve *çiftçi:* Sanığı çok az tanıyorum, karakteri ve geçmişi hakkında size işe yarar bilgiler veremeyeceğim. Sadece bundan altı yedi yıl kadar önce, yol kenarındaki bir tarlada dinlenirken, birbirine öfkeli iki adamın seslerini işittiğimi, bunların birbirlerine, "Sen bir alçaksın, boğazını keseceğim senin" ve buna benzer şeyler söylediklerini duyduğumu hatırlıyorum: Korkmuştum ve doğrularak yol kenarındaki çalıların arasındaki bir açıklıktan baktım. Pierre Rivière'i bu bahsettiğim korkunç sesleri çıkararak sakin bir halde tek başına yürürken gördüm. Ona, "Ne yapıyorsun öyle?" dedim; sanık konuşmasını kesti, bana baktı ve cevap vermeden yoluna devam etti. Biraz gittikten sonra, onun yeniden söylenmeye başladığını duydum. Ama bu kez o kadar yüksek sesle bağırmıyordu.

Pierre Fortin, 50 yaşında, marangoz: Rivière'in çocukluğunu bilirim, okuma yazma öğrenmeye çok hevesli görünüyordu. On-on iki yaşları arasında artık eskisi gibi değildi, budalalaşmış gibiydi, çok dik kafalılık yapıyordu, ona seslenildiğinde cevap vermiyordu; kiliseye yalnız gidiyor, yalnız dönüyordu, hemen her zaman utangaç bir havası vardı, kimseyle konuşmuyordu, başını daima eğik tutu-

yor ve etrafa kaçamak bakışlar atıyordu, bazen sebebi olmaksızın atına küfür ediyordu; birçok kereler babasının onun huylarından dolayı üzüldüğünü hissetmişimdir, babası ondan hiçbir zaman fayda göremeyeceğini söylerdi.

Bildiğim kadarıyla sanık, suçunu işlemeden önce herhangi bir gaddarlık belirtisi göstermemiştir.

Çocuklarımdan biri (kızım) üç yıl kadar önce Rivière'i bizim tavan arasında yüksek sesle konuşurken ve yüzünü gözünü garip bir şekilde buruştururken gördüğünü söyledi; onu yeri öperken ve kollarını sağa sola savururken görmüş. Sanık görüldüğünü anlayınca kaçmış ve şüphesiz evin içinden tekrar geçmemek için binanın arka tarafından inmiş ve sonra da bahçenin duvarından atlamış.

Baba Rivière insanların en yumuşağıdır, karısıyla olan kavgalarında haksız olan hep karısıydı.

3 Haziran'dan önce Rivière'in annesiyle geçinemediğini hiç işitmemiştim. Ama bir gün babası bana, sanığın, karısına karşı kendisinden daha düşmanca yaklaştığını ve eğer kendisi oğlu Pierre'in karakterine sahip olsaydı Victoire Brion'un bu kadar sakin davranamayacağını söylemişti.

Size söyleyebileceklerim bu kadar.

Pierre, Lami Binet olarak bilinir, 59 yaşında, gündelikçi: Baba Rivière ile uzun zaman (yaklaşık beş altı sene) birlikte çalıştık; benim taşocağından çıkardığım taşları baba Rivière arabasıyla taşırdı; taşları arabasına yüklemede ona oğlu yardım ederdi; babası arabanın yeteri kadar dolduğunu düşünerek, oğluna arabaya daha fazla taş yüklememesini söylerdi; sanık duymamış gibi yüklemeye devam eder, babası da söylediğini bir kere daha tekrarlardı, fakat bu da bir işe yaramazdı; kendisinin arabaya çıkıp, fazlalık olduğunu düşündüğü taşları arabadan atması gerekirdi; ama, örneğin, yola çıkmak üzere atları hazırlamak için arabadan biraz uzaklaşır uzaklaşmaz oğlu Rivière babasının arabadan attığı taşları arabaya geri yüklerdi. Babası onun bu inatçılıklarından çok yakınıyor ve insanın böyle bir oğlu olmasının çok büyük bir talihsizlik olduğunu söylüyordu.

Gene o sıralardaydı, orada olduğum bir gün sanığın babası ona gidip atına su vermesini söylemişti, bunun üzerine sanık atı tarlada dörtnala sürmeye başladı, babası arkasından koştu ve onu geri getirmeyi başardı. Yarım saat sonra büyüklerinin azarlamalarına rağmen, o sırada babasının ata ihtiyacı olduğu halde sanık atı aldı ve binerek uzaklaştı; baba Rivière bana, kısa bir süre önce, oğluyla birlikte tarladayken oğlunun kendisine azgın boynuzlu hayvanlar gibi davranacağını söylediğini anlattı; sonra gerçekten de sanığın tarlalar boyunca koşmaya başladığını, onu gözden kaybettiğini ve sonradan onu ararken ahırında, üzerinde hiç elbise olmadığı halde bulduğunu ekledi; babası sanığa neden bu halde olduğunu sorduğunda, sanık çok ıslandığı için gömleğini çıkarttığını söylemiş.

Benim söyleyeceklerim bu kadar.

Marguerite Colleville, Laviolette diye bilinen Louis Hébert'in karısı, 58 yaşında, çiftçi: Rivière ailesinin komşusuyum, çeşitli defalar sanığı saçma ve aptalca şeyler yaparken gördüm; bir gün onu babasının bahçesinde lahanaların başlarını bir sopayla koparırken görmüştüm, lahanaları doğrarken bir yandan da *sağ, sol, sol, sağ* diye bağırıyordu; bunu başka zamanlarda da birkaç kez tekrarladı.

Pierre Rivière akşamları sık sık dışarıya çıkar ve evimizin önünden, "Ah, ah!" diye çok yüksek ve içler acısı sesler çıkararak geçerdi. Neden böyle bağırdığı sorulduğunda ürküntü ifadesine benzer bir sesle, "Ah, şeytan, şeytan," diye cevap verir ve aynı anda gülmeye başlardı.

Üç dört ay kadar önce, sanık yanında büyükannesi de olduğu halde arabasıyla gübre taşıyordu; onları babasının söylemiş olduğu gibi başka bir gübre yığınının dibine boşaltacağına, yüklü arabayı yığının tepesine sürmeye başladı; yığın yaklaşık üç ayak yüksekliktedi, ayrıca bir çukurun da kenarındaydı. Sanığa atını öldüreceğini söyledim. "Yukarı çıkacak dedim," diye cevapladı, "ve çıkmalı"; atına, "Yukarı çıkacaksın," dedi, "çünkü ben çıkmanı söyledim." Ve gerçekten de atını şiddetle dürtükledi ve arabayı yukarı çıkarmayı becerdi, at yere serilmişti, atın yaralandığını zannettim; kocam ve baba Rivière koşarak geldiler ve büyük bir tehlike içinde

olan atı alelacele çözdüler, baba, kendisini sessizce dinleyen oğlunu epeyce azarladı.

Yaklaşık iki sene kadar önce, bana az önce bir şeyler söylemiş olan büyükannesiyle konuşmak üzere sanığın yanına oturduğumda Rivière çok korkmuş gibi aniden geri çekildi. Büyükannesi ona, "Neyin var?" dedi. "Ah!" diye cevapladı, "Şeytan! Şeytan!" Ne demek istediğini sorduğumuzda, şeytanın ocakta durduğunu söyledi. Öyle anlaşılıyor ki Rivière çok korkuyor göründüğü diğer kadınlara karşı da aynı şekilde davranıyordu.

Bildiğim kadarıyla, sanık yalnız kalmayı daima severdi, sık sık kendisini göremeyecekleri yerlere saklanır ve ancak birçok defa çağırıldıktan sonra cevap verirdi. Bir akşam, babası onun nereye gittiğini bilmeden uzun süre onu aradı; en sonunda onu tavan arasında gizlenirken buldu. Çok sabırlı ve yumuşak huylu bir insan olan babasının onu hiç dövmediğini belirtmeliyim.

Yaklaşık iki yıl önce, büyüklerinin evde olmadığı bir sırada, sanık, Quesnel kadın ile evde yalnızdı; o sıralar pek iyi olmayan kardeşi Prosper'in çok sevdiği alakargası bir sabah ölü olarak bulunmuştu. Quesnel kadın Rivière'i alakargayı öldürmekle suçladı, o da bunun doğru olmadığını söyledi. Pierre Rivière köyden bazı küçük çocukları toplayarak oyundan bir cenaze töreni düzenledi, alakargayı evden birkaç adım öteye gömdü; mezarın üstüne, "Prosper Rivière'in alakargası Charlo'nun cesedi burada yatıyor" yazılı olduğunu hatırladığım bir yafta koydu; yaftanın üzerinde hatırlamadığım başka bazı sözler de yazılıydı; sanık o zaman on sekiz yaşındaydı.

Size başkaca bir şey söyleyemeyeceğim, sadece sanığın komünde bir budala olarak tanındığını eklemek istiyorum.

Geneviève Rivière, Jean Quesnel'in dul karısı, 36 yaşında, ev kadını: Rivière sürekli olarak ücra köşelere çekilmeyi alışkanlık haline getirmişti, başkalarıyla birlikte olmaktan öylesine sakınıyordu ki, *kiliseye gidip gelirken bile, başka insanların gittiği yoldan geçmiyordu;* sanki ağaçlarla konuşuyormuş gibi kafasını yukarı kaldırıp kendi kendine konuşurdu, bazen de korkunç çığlıklar atardı. Kendisine

ne yaptığı sorulduğunda, bazen perilerle konuştuğunu, bazen de şeytanla konuştuğunu söylerdi. Ocağın yanında otururken birçok kez beni, "Gelin de görün, gelin de görün," diye yanına çağırdı, gittiğimde bana, "Ordaki şeytana bakın," diyordu. Başka zamanlarda da bana, "Bakın, Mourelle'in dişlerini gıcırdatmasına bakın," (Mourelle babasının yaşlı kısrağının adıydı; Rivière ondan sık sık söz ederdi) diyordu. Ana babası becerebildikleri kadar onun garip davranışlarını gizlemeye çalıştılar, kedilerden, tavuklardan ve her şeyden çok da kadınlardan korkuyor görünüyordu; ona yaklaştığımda sık sık çok korkmuş gibi aniden geriye çekiliyordu; davranışının nedenini sorduğumda çınlayan bir kahkahayla cevap verirdi. Yaptığı acayiplikler konusunda kendisine ne zaman soru sorulsa ya da azarlansa verdiği cevap buydu.

Cinayeti işlemeden on beş gün önce Rivière kapımın önünden geçerken bana seslendi: "Ne istiyorsun?" diye sordum. "Şeytanı görmeye gidiyorum," diye cevapladı; gürültülü bir kahkaha attı ve babasına ait olan küçük bir koruya doğru yürümeye devam etti.

İki yıl önce, ana babasının yokluğunda Rivière'lerin evine bakıyordum; kardeşi Prosper benden çok sevdiği bir alakargaya iyi bakmamı istemişti. Pierre'e kuşa yiyecek bir şeyler vermesini söyledim, ben oradayken kuşa yiyecek verdi; alakarga çok iyi görünüyordu, ertesi sabah beşte onu kafesinde ölü olarak buldum. Pierre'i onu öldürmekle suçladım, ama bunun doğru olmadığını söyledi, öldürdüğünü inkâr ederken gülüyordu; ses tonu ve bakışları onu suçlamakta haklı olduğuma beni ikna etti. O akşam bazı küçük çocukları topladı, tahtadan bir haç yaptı ve cenaze törenlerini taklit ederek alakargayı gömdü.

Rivière, bir bıçak, komşulardan ödünç aldığı bazı küçük aletler ve kimsenin ne işe yarayacağını tahmin bile edemediği küçük tahta parçalarıyla iki yıl kadar tavan arasında uğraştı durdu; bununla birlikte, çocuklarım, yaptığı şeyin biraz silaha benzediğini söyledi bana; Rivière bu aleti *Calibine* diye adlandırmıştı. Bir gün, köyün çocukları da peşinde olduğu halde gitti ve aleti çayıra gömdü. İki üç ay sonra, tekrar peşinde çocuklar olduğu halde, gitti ve onu topraktan çıkardı: Bu son olay yaklaşık iki yıl kadar önce olmuştu.

Victor Marie, 26 yaşında, Charles Grelley'in hizmetçisi: Yaklaşık iki yıl kadar önce, Pierre Rivière'i, kardeşlerinden birini, sekiz dokuz ay önce ölen kardeşini, elinde tuttuğu bir orakla tehdit ederken gördüm; çocuk ağlayıp, bağırıyordu; Pierre'e, "Ne yapıyorsunuz?" diye sordum. Pierre orağı kardeşine doğrultmaktan vazgeçti, ama bana cevap vermedi; çocuk bana, "Pierre benim bacaklarımı kesecekti," dedi.

Bildiğim kadarıyla, sanık sık sık çocukları korkutmayı bir oyun haline getirmişti. Bir sene kadar önce, bir gün, evinde hizmetçilik yapmakta olduğum Charles Grelley'in oğlunu aldı ve atının ot yediği yemliğe götürdü, onu atına yedireceğini söylüyordu; çocuk eve gözyaşları içinde geldi ve hemen neler olduğunu anlattı; öyle korkmuştu ki, uzun süre Rivière'in evinin kapısı önünden geçmeye cesaret edemedi.

İnsanlar sanığın kuşlara ve kurbağalara karşı acımasız davrandığını anlatıyorlardı, sanık kurbağaların derisini yüzüyor, kuşları canlı canlı ağaçlara çiviliyormuş.

Michel Nativel, 38 yaşında, halat imalatçısı: Beş altı yıl kadar önce, Rivière'lerdeydim, o zamanlar altı yedi yaşında olan Prosper Rivière'i ocağın önünde bir sandalyede otururken buldum, ayakları ocak çengeline bağlanmıştı, alevler ayaklarının altında giderek yükseliyordu ve kısa süre sonra onu yakacaktı; çocuk sıcağı hissetmeye başlamıştı ve ağlıyordu; sırtı ocağa dönük oturmakta olan babasının teyzesi öyle sağırdı ki hiçbir şey duymamıştı, Pierre Rivière odanın içinde çılgınca gülerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, garip bir gülmeydi bu, bir budalanın gülüşü. Çocuğun ayaklarını çengele bağlayan ipi kesmek ya da çözmek için koştum, alevler çocuğun çoraplarını yalıyordu, zamanında gelmemiş olsaydım zavallı çocuğun bacaklarının kısa süre sonra yanacağını anlamıştım. Pierre'i yaptığı şeyden dolayı sertçe azarladım (çünkü çocuk bana kendisini bağlayanın Pierre olduğunu söylemişti), ama bana cevap vermedi ve garip bir şekilde gülmeye devam etti.

Onu birçok kere durmadan gülerken görmüştüm, her defasında da bir budalanın gülüşüydü bu, on beş dakika boyunca gülüp dururdu.

Çocukları korkutmayı alışkanlık edinmişti ve onları incitmesinden korkardım; bir yere gideceğim zaman hep insanlara çocukları onun yanında bırakmamaya özen göstermelerini söylüyordum, birçok kereler onun çocukları kuyunun kenarına götürdüğünü ve onları seni aşağı atacağım ya da seni içeri iteceğim diyerek korkuttuğunu görmüştüm.

Rivière kedileri hiç sevmezdi, bir gün bana ait olan bir tanesini öldürdü, bunun için bir gübre kancası kullanmıştı; hayvanın leşiyle ne yaptığını bilmiyorum ama kardeşlerine, hayvanlara işkence ederek eğlendiğini ve bir hayvan öldürünce bir budala gibi gülmeye başladığını söylediğini duydum. Onun, kurbağaları ve küçük kuşları çarmıha gerdiğini ve bu zavallı yaratıkların karşısına geçip onları seyrederek güldüğünü anlattılar bana.

Pierre Armand Quevillon, 24 yaşında, çiftçi: Rivière'i sık sık sebepsiz yere gülerken, yerde yuvarlanırken gördüm. Kendisine neden böyle yaptığı sorulduğunda verdiği tek cevap gülmekti; Rivière'i tanıyalı uzun süre olmadı. Bütün bildiklerim bu kadar.

Louis Hamel, 58 yaşında, itfaiyeci: Sanığı üç hafta kadar önce gördüm; bana yönelttiği *deliliğe* delalet eden bakışlarında garip bir şeyler var gibiydi, o gün atıyla bize yardım etmiş olmasına rağmen, bizimle birlikte sofraya oturmayı kabul etmedi. Kesmek istediğimiz bir ağacın tepesine ip bağlanması gerekiyordu; sanığa şaka yollu, oraya çıkıp o ipi bağlayacak olan sensin Pierre, dedim; yapabileceğini hiç sanmıyordum, yağmur yağdığından daha da güçtü oraya çıkıp ipi bağlaması; ve dahası, ip bağlamak için diğer ağaçlara tırmanan işçi o sırada o ağaca çıkmayı reddetmişti. Bununla birlikte, bir kez daha söylemeye kalmadan çevik hareketlerle otuz ayaktan da yüksek ve hemen hemen dalsız olan kayının tepesine tırmandı; ipin bağlanacağı noktadan epeyce yukarıya çıktı ve hemen aşağıya inerek, on-on iki ayak yükseklikten ağaçtan atladı. Yaptığı bu şey, onun deli olduğu yolundaki düşüncelerimi güçlendirdi.

O öğleden sonra, arabasını sürerken, sebepsiz yere atlarına kötü davrandığı dikkatimi çekti; Roncamps tepesinin başına çıktığı-

mızda, Rivière'in arabasındaki ağacın atların tarafına doğru kaydığını gördüm, ve eğer araba (çok dik olan) yamaçtan böyle inerse atlar ya ölecekler ya da sakatlanacaklardı. Ona durması için bağırdım; beni dinleyeceği yerde, atlarını kamçıladı, bu konuda o kadar dik kafalı davranmıştı ki, onu durdurmak için üzerine atılmam gerekti; bütün azarlamalarıma, başı önünde ve bir delinin havasıyla sadece gülerek karşılık verdi. Oğlum bana, Rivière ile okula gittiği zaman onun kurbağaları ve kuşları çarmıha gererek, onlar ölünceye kadar karşılarına geçip güldüğünü anlatmıştı; yanında bu iş için devamlı olarak çiviler ve mıhlar taşıyordu.

17 Temmuz 1835

Charles Grelley, 49 yaşında, tüccar: Oturduğum yer onun ailesinin oturmakta olduğu yerden epeyce uzak olduğundan, Rivière'in kişiliği ve geçmişi hakkında çok az bilgi verebileceğim. Size sadece, onun genellikle deli olarak kabul edildiğini ve insanların ondan bahsederken, onu Rivière'in budalası diye adlandırdıklarını söyleyebilirim. Bir keresinde onu –o zamanlar on ya da on iki yaşlarındaydı– mendilini bir dikene vurarak parçalarken görmüştüm, bunu bir kenevir tiftiğini taraktan geçirirmiş gibi yapıyordu. Rivière'in hayvanlara acımasız davrandığını, çayırlarda bulduğu kurbağalara ve tarla farelerine eziyet ederek eğlendiğini duydum (ancak bu konuda şahsi bir bilgim yok).

3. PIERRE RIVIÈRE'İN İKİNCİ SORGUSU (18 TEMMUZ 1835)

Biz, yukarıda adı geçen sorgu yargıcı Exupère Legrain, baş zabıt kâtibi Mösyö Bidaux eşliğinde.

Rivière adlı şahsı tekrar hapishaneden getirterek aşağıda kaleme alındığı gibi sorguya çektik:

S. Bana verdiğiniz ve bu ayın dokuzundaki sorgunuzdan beri üzerinde uğraştığınız el yazması sadece gerçeği mi içeriyor?

C. Evet.

S. Hatıratınızda bahsetmediğiniz bazı gerçekler var; örneğin,

ocakta hayli harlı bir ateş varken kardeşiniz Prosper'in bacaklarını ocak çengeline bağladığınızı, çoraplarının yandığını ve eğer komşunun biri ayaklarını ocak çengeline bağlayan ipi kesmemiş olsaydı kardeşinizin belki de tehlikeli bir şekilde yanacağını anlatmadınız.

C. Bu abartılmış: Bir kere kardeşim yaralanmadı, üstelik tehlikede de değildi; onu korkutmaya çalıştığım doğru olabilir, ama hepsi bu. Ayaklarımı bu şekilde ocak çengeline bağladığım bir ipe geçirerek kendimi ısıtma alışkanlığında olduğumu belirteyim; küçük kardeşim de yedi yaşındayken aynı şeyi yapmak istemişti ve ben de ona yardım ettim.

S. Uzun süreden beri size yaklaşan küçük çocukları korkutarak eğlendiğiniz anlaşılıyor, öyle değil mi?

C. Evet, bu sık sık olurdu, ancak onlara zarar vermek istemiyordum.

S. Bu sık sık olurdu; öyleyse, onları korkmuş görmekten ve çığlıklarını işitmekten zevk aldığınız düşünülebilir mi?

C. Biraz hoşuma giderdi; ama, tekrarlıyorum, onlara zarar vermek niyetinde değildim.

S. Soruşturma, karakterinizdeki gaddarlık dürtüsünün varlığına işaret eden bazı davranışlarınız olduğunu kanıtladı. Kendi metninizde de itiraf ettiğiniz gibi, sık sık kurbağaları ve yavru kuşları çarmıha geriyordunuz; sizi böyle şeyler yapmaya iten duygu neydi?

C. Bunları yapmaktan zevk alıyordum.

S. Çok fazla zevk alıyordunuz, çünkü her fırsatta, çok meraklısı olduğunuz böyle bir zevki yaşamak için yanınızda hemen hemen her zaman çivi ve mıh taşıdığınız saptandı. Hatta, acımasızlığınızın hedef aldığı kurbanları seyrederek ve onların acılarını izlerken gülerek saatler geçirdiğiniz bile söylendi.

C. Bunları yaparak eğlendiğim doğrudur; gülmüş olmam mümkündür, gene de bunlardan çok büyük bir zevk almıyordum.

S. Bir gün, kardeşlerinizden birisini, elinizdeki bir orakla onun bacaklarını keseceğinizi söyleyerek tehdit etmediniz mi? Şimdi ölmüş olan kardeşiniz Jean'dı bu.

C. Ona hiçbir zaman zarar vermek istemedim; bahsettiğiniz olayı hatırlamıyorum, ama eğer doğruysa, benim yaptığım bir şaka olmalı bu sadece.

S. Tavuklardan ve kedilerden tiksiniyorsunuz sanki?

C. Evet, uzun süre bütün kedilerden, tavuklardan ve genel olarak hayvanlardan nefret ediyordum, hayvaniliğe karşı duyduğum nefret nedeniyle.

S. Her zaman aşırı derecede dik kafalı bir karakteriniz vardı; cinayet işlemenizden birkaç hafta önce, bütün ikazlara rağmen, hiçbir gereği olmadığı ve atınızı yaralayacağınız ya da öldüreceğiniz apaçık belli olduğu halde, yüklü bir arabaya koşulu olan atınızı neden bir gübre yığınının tepesine çıkarmaya uğraştınız?

C. Arabayı o gübre yığınının tepesine çıkarmanın mümkün olduğuna ve sonuç olarak da işin daha hızlı yürüyeceğine inanıyordum.

S. Aşağı yukarı aynı dönemde, bir yamacın başına vardığınızda dengesi bozulan ve atlarınızı ezme tehlikesi yaratan ağaç kütüklerini taşırken, arabanın yükünü hiçbir şekilde değiştirmeden yamaçtan aşağı inmekte ısrar etmediniz mi; atlarınızı tehdit eden kesin tehlikeyi gören ve sizi bu konuda uyaran Mösyö Hamel'in ikazına rağmen atlarınızı yokuş aşağıya sürerek onları hırpalamadınız mı?

C. Bu doğru değil; kötü yüklendiğini fark ettiğimde arabamı kendim durdurdum.

S. Yaklaşık iki yıl kadar önce, o zamanlar pek iyi olmayan kardeşiniz Prosper'e ait olan, zavallı çocuğun çok sevdiği bir alakargayı öldürecek kadar gaddar olduğunuz anlaşılıyor.

C. Alakarganın ölümünde hiçbir rolüm yok; onu besledim, kendi kendisine beslenemeyecek kadar küçüktü.

S. O zamanlar en azından on sekiz yaşındaydınız; neden, sadece çocukların yapacağı bir şeyi yaptınız; köydeki küçük çocukları yanınıza alarak ve taklit bir cenaze töreni düzenleyerek alakargayı gömdünüz, hatta onun için bir de mezar yazıtı uydurdunuz, değil mi?

C. Bu doğru, bunu yaparak eğlenmiştim.

S. Mezar yazıtında ne olduğunu söyler misiniz?

C. Yazıt şu sözlerden oluşuyordu:

"Prosper'in alakargası Charlot'nun cesedi burada yatıyor,
Büyük Yos'un aşağı bölgesinde doğmuş, ölüm tarihi..."

Kâğıdın arka yüzüne de şöyle yazmıştım:

"Daha dün canlılar arasındaydı.
Tek hedefiydi bir insanın sevgi ve ihtimamının.
Umut diyordu ki bir gün kendi diliyle
Şaşkına dönmüş bütün halklar gelecekler ona saygı sunmaya.
Ama o öldü!.."

S. Bir gün babanıza azgın boynuzlu hayvanlar gibi davranacağınızı söylemediniz mi?

C. Evet efendim, hava çok sıcaktı, babama böyle söyledim ve sonra eve içecek bir şeyler almaya gittim; bir şaka yapmıştım.

S. Ama o gün babanızın sizi uzun süre aradığı ve sonunda ahırda çırılçıplak bulduğu söylendi?

C. Bu başka bir gündü, bir fırtınadan sonra elbiselerim sırılsıklam olmuştu ve annem babam henüz eve gelmediklerinden evin kapısı kapalı olduğu için ahırda soyunmuştum.

S. Metninizde bahsettiğiniz bir aleti, kuş öldürmek için yaptığınız bir aleti neden Calibene diye isimlendirdiniz?

C. Bu kelimeyi uydurdum; başka bir aleti ifade etmeyecek bir isim bulabilmek için epeyce uğraşmıştım.

S. Neden, peşinizde çocuklar da olduğu halde, gidip bu aleti gömdünüz?

C. Onu gömdüğümde yalnızdım; onu tekrar kazıp çıkartmaya gittiğimde ise, ne yapacağımı köydeki çocuklara söyledim, onlar da peşimden geldiler.

S. Ama onu neden gömmüştünüz?

C. Üzerinde uzun zaman çalışmıştım, yok etmek istemiyordum, ve saklamak için toprağın altına koydum.

S. Size gösterdiğim budama bıçağını tanıyor musunuz?

C. Evet, efendim, suç aletim.

S. Nasıl oluyor da, talihsiz adam, bu aleti görünce gözleriniz yaşarmıyor?

C. Ölüm karşısında boyun eğiyorum.

S. Ailenizin bir kısmının kanını dökmekten, bu korkunç cinayetleri işlemekten dolayı, en azından, pişmanlık duyuyor musunuz? Gerçekten azap çekiyor musunuz?

C. Evet efendim, suçumu işledikten bir saat sonra vicdanım bana kötü bir şey yaptığımı söyledi, böyle bir şeyi bir daha yapmazdım.

Bu sorgulama metni adı geçen Rivière'e okundu, kendisi cevaplarının doğru olduğunu söyledi ve metni bizimle ve zabıt kâtibiyle birlikte imzaladı; böylece sorgu tamamlanmış oldu.

4. İSTİNAF MAHKEMESİNE VERİLEN TUTUKLAMA DİLEKÇESİ

Vire hukuk mahkemesi kraliyet savcısı, Pierre Rivière aleyhine yürütülen hukuki işlemleri değerlendirerek, işbu dilekçeyle davayı ele almaktadır:

Geçen Haziran'ın üçünde Aunay komününde önemli bir suç işlenmiş bulunmaktadır. Kanun görevlileri hemen olay yerine intikal etmişler ve Aunay komünü La Faucterie köyünde çiftçilik yapan Rivière'in karısı Anne Victoire Brion'un, oğlu Jules Rivière'in ve kızı Victoire Rivière'in güpegündüz keskin ve sivri bir aletle öldürüldüğünü tespit etmişlerdir. Üç kurbanın da vücudunda baştan başa çeşitli yönlerde geniş ve derin yaralar açılmıştı; talihsiz Rivière kadın, kemiklerini ve kaslarını bir pelte yığınına çevirecek kadar şiddetli darbeler almıştı, doktorlar cesedi üzerinde bir otopsi yaptılar ve karnında gelişmesinin yaklaşık altı buçuğuncu ayına gelmiş olan dişi bir cenin buldular.

Evi, Rivière'in karısı Anne Brion'un eviyle yan yana olan Marie Rivière adlı kadın, katili, kardeşi Victoire Rivière'i saçından tutmuş kafasına budama bıçağıyla, onu ayakları dibine cansız seren birkaç darbe indirirken görmüş olduğundan, suçun faili kısa sürede

saptandı. Kadın, ah sefil, ne yapıyorsun! diye bağırdıysa da çığlıkları cinayeti engelleyemedi, çünkü her şey bir dakikadan kısa sürede olup bitmişti.

Aynı anda, Jean Postel ile Jean André'nin karısı Victoire Aimée Lerot adlı iki komşu Rivière'i köyler arası yola bakan camlı kapıdan çıkarken gördüler, elinde kana bulanmış bir bıçak tutuyordu ve onlara, "Az önce babamı bütün sıkıntılarından kurtardım. Beni öldüreceklerini biliyorum, ama önemi yok," dedi.

Jandarma hemen katili aramaya koyuldu ancak yerini tespit edemedi. Ancak Temmuz'un ikisinde Langannerie jandarma onbaşısı tarafından Falaise ilçesinde tutuklandı.

Vire sorgu yargıcı tarafından yapılan sorgusunda onu, annesini, erkek kardeşini ve kız kardeşini öldürmeye iten neden sorulduğunda, Pierre Rivière, Tanrının "melekleriyle birlikte kendisine göründüğünü" ve ondan "adaletini yerine getirmesini istediğini" söyledi. Ancak, sorgu ilerledikçe, Rivière bu savunma yöntemini terk ederek, babasını, intihar edecek dereceye getirecek kadar üzen kötü bir kadından kurtarmak istediğini belirtti. Kız kardeşi Victoire'ı annesinin tarafını tuttuğu için öldürdüğünü ekleyerek, erkek kardeşini öldürmesinin sebebi olarak da onun annesine ve kız kardeşine duyduğu sevgiyi gösterdi. Daha sonra, Rivière, kendisine göre, babasının evliliklerinin ilk gününden beri karısının elinden çektiği sıkıntıları düzenli ve yöntemli bir şekilde tüm ayrıntılarıyla anlattı.

İkinci bir sorgulamada da, Pierre Rivière, dava delilleri arasında yer alan hatıratında, etraflıca geliştirdiği bu savunma yönteminde ısrar etti.

Pierre Rivière'e suç aleti gösterildi, ama en ufak bir üzüntü belirtisi göstermeden aleti tanıdı. Ölüm karşısında boyun eğdiğini söyledi.

Soruşturma titiz bir çalışmayla Rivière'in geçmişine yöneltildi ve ilk gençlik yıllarından beri Rivière'in gaddarca eğilimleri olduğu saptandı. Çocukları korkutmaktan ve hayvanlara işkence etmekten zevk alıyordu. İşkence ettiği hayvanları ağaçlara tutturmak amacıyla ceplerinde sürekli olarak çivi ve mıh bulunduruyordu; hatta kuşları öldürmek için bir işkence aleti icat ettiğini de itiraf etti.

Eğitim, Rivière'in kötü eğilimlerini düzeltemedi, çünkü hiç eğitim görmemişti; sadece okuma yazmayı öğrendi ve kimse de ona doğru yolu göstermeye kalkışmadı. Dikkate değer bir hafızası olduğu halde, okuduklarından sadece yaptığı işi haklı çıkartmasına ve insanların gözünde ona ün sağlamasına yarayacak örnekleri almış görünüyor. Zekâsı, cinayeti bir sistem düzeyine çıkaracak ve suç ediminin bir mantığını yaratmasını sağlayacak derecede dejenere olmuş.

Rivière, ilk başlarda kendisini göstermek istediği gibi dini bir monoman değil; bazı şahitlerin öne sürdükleri gibi bir budala da değil; bu yüzden, kanunun gözünde o, bütün büyük suçlular gibi vicdanının sesini boğduğu ve kendi kötü karakterinin eğilimlerini kontrol altına almak için yeteri kadar mücadele etmediği için, şeytanın kışkırtmalarına uyan gaddar bir insandır.

Bu cihetten Kraliyet Savcısı, Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 133. ve 134. maddeleri ve Ceza Kanunu'nun 296. ve 299. maddeleri uyarınca istinaf mahkemesinden yukarıda adı geçen Pierre Rivière'in, Haziran'ın üçünde (1) Rivière'in karısı, kendi annesi Anne Brion'u, (2) erkek kardeşi, Jules Rivière'i, (3) kız kardeşi, Victoire Rivière'i öldürmek suçuyla tutuklanması ve dava dosyalarının Caen Kraliyet Mahkemesi nezdinde sayın başsavcıya sevk edilmesi için emir verilmesini talep eder.

20 Temmuz 1835'te savcılık tarafından hazırlanmıştır.

Kraliyet Savcısı

5. İSTİNAF MAHKEMESİNİN KARARI

Caen Kraliyet İstinaf Mahkemesi aşağıdaki kararı almıştır:

Aunay'de ikamet eden, çiftçi, yirmi yaşındaki Pierre Rivière aleyhine taammüden cinayet gerekçesiyle Vire ilçesi asliye mahkemesi sorgu yargıcı tarafından yürütülen işlemler üzerine Başsavcı tarafından hazırlanıp, yukarıda adı geçen mahkemeye sunulan rapor üzerine,

zabıt kâtibi tarafından okunan ve sanık tarafından kaleme alınan

bir hatıratla birlikte kürsüye teslim edilen bütün dava belgeleri mahkemece gözden geçirilmiştir.

Başsavcı ve zabıt kâtibi çekildikten,

aynı şekilde, başsavcı adına, yardımcısı Mösyö Lustigue tarafından imzalanıp delil dosyasına eklenen dava dilekçesi okunduktan

ve müzakere edildikten sonra,

delillerin, Pierre Rivière'in, *ilk olarak*, bin sekiz yüz otuz beş yılı Haziran ayının üçünde Aunay komününde Rivière'in karısı, kendi annesi,Victoire Brion'u taammüden öldürdüğünü,

ikinci olarak, yukarıda belirtilen tarihte ve yerde erkek kardeşi Jules Rivière'i ve kız kardeşi Victoire Rivière'i taammüden öldürdüğünü yeterince kanıtladığına,

ve bu eylemlerin, ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren Ceza Kanunu'nun 295., 296., 297. ve 299. maddelerince suç kapsamına girdiğine kanaat getirilerek,

başsavcının talebi üzerine,

adı geçen Rivière'in tutuklu olarak yargılanmasına, Caen'de toplanacak olan Calvados eyaleti ağır ceza mahkemesine sevkine, bu amaçla başsavcı tarafından bir iddianame hazırlanmasına,

aynı şekilde, dava dosyasının ve tüm yazılı belgelerin Caen Kraliyet Mahkeme kalemine gönderilmesine ve Vire ilçesi hukuk mahkemesi duruşmasında adı geçen Rivière hakkında çıkarılan tutuklama emrinin usule uygun olarak icrasına karar verilmiştir.

Adı geçen karar aşağıda belirtilmiştir:

Bin sekiz yüz otuz beş yılı Temmuz ayının yirmisinde gerçekleşen duruşmada Vire ilçesi asliye mahkemesi aşağıdaki kararı almıştır:

Duruşmalar sırasında sorgu yargıcı tarafından hazırlanan rapor ve Kraliyet Savcısı'nca Pierre Rivière aleyhine aşağıda belirtilen suçlar nedeniyle hazırlanan dilekçe dinlenmiştir:

Geçtiğimiz Haziran'ın üçünde bir dizi korkunç cinayet Aunay komününde dehşet ve üzüntü yarattı. Bir oğul birkaç aylık hamile annesini öldürmüştü. Bir ağabey erkek ve kız kardeşlerini öldürmüştü. Zanlı, kurbanlarının oturduğu evin kapısının eşiğinde, talihsiz kızın kaçmaya çalışmasına ve korkunç çığlıklar atmasına rağ-

men, işini bitirirken görülmüştü; bu olaydan az sonra, ailesinden üç kişiyi az önce katlederken kullandığı budama bıçağı hâlâ elinde olduğu halde, yanından geçerken komşularından birine, "Biraz önce babamı bütün sıkıntılarından kurtardım. Öleceğimi biliyorum, ama hayatımı onun için feda ettim," dedi.

Bu katil, bu ebeveyn katili, yirmi yaşında, herkes tarafından bir budala olarak kabul edilen Pierre Rivière'di. Herkes ona *Rivière'in budalası* ya da *Rivière'in delisi* diye hitap ediyordu. Hakkında ailesinin komşuları ve dostları tarafından anlatılan birçok özelliği tam bir zekâ yokluğuna, hatta belirgin bir akli bozukluğa işaret ediyordu.

Her ne kadar bu görüş yaygınsa da, sanık tutuklanışından bu yana bu kanıyı yalanlayan birçok zekâ ve kavrayışlılık belirtisi sergilemiştir, buna rağmen, Rivière, görünüşe bakılacak olursa, başlangıçta adalete teslim olmaya karar vermişti; ancak, jandarmanın onu bulmaya ve tutuklamaya yoğun bir şekilde uğraştığı sıralarda Vire'e birkaç kere gelmesine; ve eğer Rivière'e inanılacak olursa, jandarmalara rastladığı her seferinde onlara doğru yönelmesine rağmen, yirmi dokuz gün boyunca yatacak bir yeri ve yiyecek ekmeği olmadan, sadece kök ve kabuklu hayvanlarla beslenerek, hemen hemen hiç saklanmadan ve hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden, geceleri korularda uyuyarak, insanların çoğunun kullandığı yollardan geçerek Calvados eyaletini meydana getiren ilçelerin çoğunu katetmesine rağmen, Temmuz'un ikisine kadar yakalanmadı; Rivière, Temmuz'un yedisinde Vire hapishanesine getirilerek, dokuzunda sorguya çekildi. Başlangıçta, eğer sonuna kadar sürdürseydi belki de delilik nedeniyle beraatini sağlayacak olan ve olağandışı fakat yanlış anlaşılan bazı davranışlarının Aunay sakinleri arasında kendisine kazandırdığı budalalık ve geri zekâlılık ününün de dayanak olduğu savunma yöntemini benimsedi. Tanrıdan, adaletini yerine getirmek amacıyla, annesini, erkek kardeşini ve kız kardeşini öldürme emri aldığını iddia ediyordu. Kendisine Tanrının hiçbir zaman suç işlemeyi emretmeyeceği söylenerek itiraz edildi. Savunmaya çalıştığı görüşlere Kutsal Kitap'tan tamamen uygun alıntılar yaparak cevap verdi; üç saat boyunca hiç eğitim görmemiş

ya da en azından sadece okuma yazmayı öğrenmiş bir köylü çocuğundan beklenmeyen bir mantıkla geliştirdiği bu savunma yöntemini sürdürdü. Bununla birlikte, sonunda, sorularla sıkıştırıldığı zaman, şimdiye kadar akli dengesinin bozuk olduğu görüntüsünü yaratarak adaleti yanıltmaya çalıştığını itiraf etti. Daha sonra, annesini sürekli olarak babasına eziyet ettiği, onu mahvettiği, üzüntüye sürüklediği, kız kardeşini annesinin tarafını tuttuğu, erkek kardeşini ise kız kardeşi ve annesini sevdiği için öldürdüğünü ekledi. Sonra, erkek kardeşini babasının nefretini kendi üzerine çekmek ve bu sayede babasını kendi kaybının sebep olacağı herhangi bir üzüntüden peşinen kurtarmak için öldürdüğünü belirtti.

Sorgusu sırasında, suça Tanrısal bir esin sonucu teşvik edildiği iddiasını bir kenara bıraktıktan sonra, Rivière izin isteyerek, annesini huysuz, şirret, ahlâksız ve genel olarak kendisinden nefret edilen birisi, babasını ise herkes tarafından sevilen ve sayılan, yumuşak ve sakin bir insan olarak tanıtarak, annesi ile babası arasında meydana gelen birçok kavgayı kendisinden beklenmeyecek derecede düzenli ve yöntemli bir şekilde anlattı.

İkinci bir sorgulamada, Temmuz'un on dokuzunda, Rivière, son itiraflarında ısrar etti ve ertesi gün, ayın yirmisinde, Vire hapishanesine girdiğinden beri üzerinde çalıştığı elli sayfa kadar tutan yazılı bir belgeyi dava dosyasına dahil edilmek üzere sorgu yargıcına teslim etti. Bu belge iki bölümden oluşuyor; birinci bölümde annesinin babasını sürekli olarak üzdüğü çok ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor, ikinci bölümde ise, sanığın karakterinin bir özeti, şaşırtıcı bir etkililikle kaleme alınmış bir özet yer alıyor; bu özete bakarak, eğitimin bir yardımı olmaksızın doğa tarafından ona bolca bahşedilen bunca yeteneğin korkunç bir eylemle topluma yararsız hale getirilmesine üzülmemek elde değil; olağanüstü bir hafıza, büyük bir bilim yeteneği, öğrenme ve ün kazanma hevesiyle birlikte canlı ve güçlü bir hayal gücü. Hatıratının bu son kısmında Rivière cinayet planını cinayetleri işlemeden bir ay önce hazırladığını ve bu amaçla kullandığı budama bıçağını bilediğini belirtiyor. Bu bıçak Rivière'in tarifi üzerine bulundu ve delillerin arasına kondu.

On üç şahit dinlendi...

Bu koşullar altında dava dosyası Temmuz'un yirmisinde savcılığa sevk edildi ve aynı gün savcılık sonuca vardı.

Bundan sonra, dava belgeleri okunarak,

Haziran'ın üçünde Pierre Rivière'in, annesi, Rivière'in karısı Marie Anne Victoire Brion'u, kız kardeşi Victoire Rivière'i ve erkek kardeşi Jules Rivière'i bile bile ve taammüden öldürdüğünü gösteren deliller yeterli bulunduğundan,

Eylem, Ceza Kanunu'nun 295., 296., 297. ve 299. maddelerinde belirtilen suçun kapsamına girdiğinden,

Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 133. ve 134. maddelerine istinaden,

Mahkememiz, savcılığın vardığı sonuçlara uygun olarak, soruşturma belgelerinin Caen Kraliyet Mahkemesi başsavcısına sevkine ve yirmi yaşındaki, çiftçi, Courvaudon komünü doğumlu, Aunay komünü, kanton idari merkezi, Vire ilçesi, Calvados eyaletinde ikamet eden, bir metre altmış iki santimetre boyunda, saç ve kirpikleri siyah ve seyrek, alnı dar, burnu sıradan, gözleri kızıl, yüzü oval, ağzı sıradan, çenesi yuvarlak, sakalı açık kestane rengi, teni esmer, bakışları kaçamak, başı eğik Pierre Rivière'in tutuklanmasına ve Kraliyet Mahkemesi yeni bir karar almadıkça bu ilçenin hapishanesinde kalmasına karar vermiştir.

Bu karar söz konusu tarihte, adı geçen Vire mahkemesi duruşmasında alınmıştır; mahkeme heyeti, mahkeme başkanının izin sebebiyle bulunmamasından ötürü onun görevini üstlenen sorgu yargıcı Legrain, yargıç Hibert, avukat Ozanne ve baş yargıç vekilinden oluşmuştur; Kraliyet Savcısı Mösyö Robert, zabıt kâtibi yardımcısı Théodore Le Bouleux de duruşmada hazır bulunmuşlardır.

Usul Hakkında Kanun'un 233. maddesi gereğince adı geçen Pierre Rivière'in Caen'de bulunan cezaevine sevkine, kendisinin, adı geçen cezaevi kütüğüne geçmesine ve çıkarılan tutuklama kararıyla birlikte iddianame kopyasının kendisine tebliğ edilmesine karar verilmiştir.

Caen'de hazırlandı, 25 Temmuz 1835

6. İDDİANAME

BAŞSAVCI
Caen Kraliyet Mahkemesi

İşbu belge ile Kraliyet İstinaf Mahkemesi tarafından 25 Temmuz 1835'te verilen bir kararla, yirmi yaşındaki Courvaudon doğumlu, Aunay'de ikamet eden, çiftçi Pierre Rivière adlı şahıs aleyhine kanunca suç sayılan eylemlerden dolayı dava açılması için yeterli sebepler bulunduğu ve adı geçen Rivière'in Caen'de toplanacak olan Calvados Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edileceği bildirilir.

Başsavcı bu kararın ışığında dava dosyasını bir kere daha inceledikten sonra bu incelemeden aşağıdaki gerçeklerin ortaya çıktığını bildirir:

Bu yılın Haziran ayının üçünde saat on birle öğle arasında Rivière'in karısı Victoire Brion, sekiz yaşında bir çocuk olan Jules Rivière ve yaklaşık on sekiz yaşındaki Victoire Rivière, Aunay komünündeki evlerinde vahşice öldürülmüşlerdir. Son adı geçen şahıs, mücadele sırasında katilini evin kapısına kadar sürüklediğinden, bir komşu kadının gözleri önünde katledilmiştir. Bu üçlü cinayetin faili, kurbanlardan birinin oğlu ve diğer ikisinin de kardeşi olan şahıstan başkası değildi. Katil, cinayetin ilk tanığının çığlıklarının yol açtığı panikten yararlanarak, kaçmayı düşünür gibi bir hali olmaksızın olay yerinden uzaklaşmıştı, elinde hâlâ az önce kullanmış olduğu kana bulanmış baltayı tutmaktaydı. Birisinin aklına onu yakalama fikri geldiğinde çoktan ortadan kaybolmuştu ve hangi yöne gittiği de bilinmiyordu. Hemen en yakın yetkililere başvurulmuş ve onlar da iki doktorun yardımıyla, üç cesedin içinde bulunduğu durumu zapta geçirmişlerdi. Anne ocağın yanında uzanmış yatıyordu ve etrafındaki her şey onun ev işleriyle meşgul olduğu bir sırada habersiz yakalandığı gerçeğini gösteriyordu; kafası bir kan gölünün içinde yatıyordu ve kafadaki kemikler de, korkutucu bir şekilde biçimsizleşmiş olan ve derin yara izleri taşıyan yüzdeki kemikler gibi tamamen kırılmıştı. Boyun omurları kırıktı ve kafa gövdeye sadece sol tarafın kasları ve birkaç deri parçasıyla bağlıydı; bu yüzden, her şey, katilin ona keskin, ağır bir cisimle şiddetle

vurduğunu gösteriyordu. Bu zavallı kadın hemen hemen yedi aylık hamileydi. Hemen yanında küçük oğlunun cesedi yatıyordu ve kafatasının tepe kemiğinin bir parçası neredeyse ayrılmıştı, başka derin yaralar küçük oğlanın da benzeri şiddette darbeler aldığını gösteriyordu; birçok darbe de omuzlarda ve ensede iz bırakmıştı. Son olarak, bu iki cesedin yanında Rivière kızın cesedi vardı; saçılmış dantel makaraları ve odanın penceresinin yanında bırakılan nalınları kaçmaya çalıştığını gösteriyordu; elbiselerinin karışıklığı ve yolunmuş bir kısım saçının yanı başında duruyor olması kurbanın giriştiği mücadeleye tanıklık ediyordu. Aynı cisimle vurulan birçok darbe boğazı derinden kesmişti ve yüzde geniş kesikler vardı. Bu nedenle kurbanların ölüm sebebi ya da suçun faili konularında hiçbir kuşkuya mahal yoktu, ancak, böylesine canice bir suçu işlemeye sanığı hangi sebepler sevk etmiş olabilirdi? Bu soruya cevap vermenin imkânsızlığı önceleri sanığın aşırı bir öfke ve çılgınlık nöbetine kapıldığı kanısını güçlendirdi. Kısa zamanda, herkesçe içine kapalı ve insanlarla ilişki kurma güçlüğü çektiği söylenen bir kişiliğin garip davranışları ve önemsiz gibi görüldüğü zaman pek dikkat çekmeyen, ama kopuk anı parçaları ve önyargılar sayesinde dikkate alınan bazı ayrıntılar bu kanının yaygınlaşmasını sağladı. Yaklaşık bir ay kadar başıboş dolaştıktan sonra, Rivière Langannerie komününde yakalandı; kendisi davranışlarıyla kuşku uyandırmıştı; hiçbir direniş göstermedi ve kimliğini saklamaya çalışmadı. Görünüşteki bu ilgisizlik ve suçunu kabul etmiş olması, akli dengesizlik belirtisi olarak değerlendirilen açıklamalarıyla birlikte, bir süre için hakkında beslenen genel kanıyı destekler gibi göründü. Fakat deli numarası yapmayı sürdürmek kolay değildi. Daha o zaman bile, benimsediği savunma yöntemiyle uyuşmayan zekâsı her konuda kendini belli etmekteydi; ve yöntemin kendisinde bile bir hesaplılık vardı, böylece ilk sorgusundan itibaren sanık, kendisini, Tanrının görünüp cinayet işlemesini buyurduğu bir esinli olarak göstermekten vazgeçti ve çok ayrıntılı itiraflarda bulunmaya başladı. Annesini, onun babasına uzun süreden beri yaptığı kötülüklerin intikamını almak ve babasını huzura kavuşturmak için; kız kardeşini, annesini sevdiği ve annesinin babasına yaptığı kötülüklerde her

zaman annesinin tarafını tuttuğu için; erkek kardeşini de bu ikisini sevdiği için öldürmüştü. Bu suçları tasarlamış, hesaplamış ve hazırlamıştı, kullandığı dil yaptığı şeyin ve durumunun ne olduğunu tamamen bildiğini apaçık göstermekteydi; sanığın karakteri, eğilimleri ve alışkanlıkları üzerine yapılan bazı gözlemler bu konuda hiçbir kuşkuya yer bırakmamaktadır.

Pierre Rivière yirmi yaşındadır; çocukluğundan beri kendi yaşıtı genç insanlardan uzak durmasına ve yalnız kalmayı istemesine neden olan vahşi bir karakter sergilemiştir. Ciddi ve dalgın olan Rivière'in davranışları gibi fiziksel yapısı da onun düşünce tarzını göstermektedir, az konuşur –sadece kendisine soru sorulduğu zamanlar–, cevapları kısa ve kesindir. Her şeyin kolayca yer ettiği ve hiçbir şeyin silinmediği bir hafızası olduğundan, öğrenme yeteneği ve ona eşit kendisini yetiştirme arzusu sayesinde yaşıtları arasında dikkat çekmiştir. Eline geçirdiği her türden kitabı okuyabilmek için karşısına çıkan bütün olanaklardan yararlanma konusunda her zaman büyük bir hevesi vardı ve okuma merakı onun sık sık gecelerini bu işe ayırmasına neden oluyordu.

Gaddarlığa olan eğilimi her zaman eğlencelerinde ortaya çıkıyordu; bunlar genellikle hayvanlara karşı yapılan barbarlıklardan oluşuyordu; onlara, seyretmesi kendisine zevk veren işkenceler yapmayı seviyordu; sert ve soğukkanlılık taşıyan gaddar bir karaktere delalet eden bazı durumlar da tespit edildi. Zaten, kendi istekleri konusunda öylesine dik kafalı ve inatçıydı ki, babası da dahil olmak üzere hiç kimse onu bunları gerçekleştirmekten alıkoyamazdı.

İşte sanık, böyle karamsar, dalgın, yaman bir hayal gücüne sahip, gaddar ve şiddete eğilimli biri.

Bütün hayatı boyunca ana babasının aile içi kavgalarına şahit oldu; ve bu noktada insanlarla hemfikir olarak, babasının hayatını sürekli bir çile haline getiren sıkıntıları annesinin davranışlarına bağladı; ve böylece annesinin evinden ayrı bir evde, uzun süredir birlikte yaşadığı babasının tarafını tuttu. Bu koşullar, sanığın annesine karşı ne üzüntünün ne de pişmanlığın bugüne kadar yumuşata-

bildiği bir nefret geliştirmesine yol açtı. Her gün babasının sıkıntılarına şahit olmak ve bunların sebebini bilmek, bütün bunlara bir son verme düşüncesini aklına getirdi. Bu düşünce bir kere karamsar ve ona hâkim olan konuya sımsıkı sarılmaya alışkın bir hayal gücünde yer ettikten sonra, bir daha onun yakasını bırakmadı; onun değişmez kavgalarının, yalnız düşlerinin konusu haline geldi. Bu uğursuz planla devamlı meşgul olarak kötü programlanmış beyninin bütün güçleri, yanlış anlayarak okuduğu kitaplarla daha da keskinleşip bir amaca ve onun gerçekleştirilmesine yönelmişti ve acımasız içgüdüsü bu amacı gerçekleştirmesi için ona korkunç yöntemi ilham edecekti.

Böylece, diğer kurbanların ölümüne olduğu gibi, annesinin ölümüne de karar verilmiş oldu. Ölümcül silahı günlerce elinin altında tutup hazırladı. Bununla beraber, kendisinin de anlattığı gibi acımasız cesareti ona iki kez ihanet etti; ama sonunda, Haziran'ın üçünde, bütün sabah uygun bir fırsat kolladıktan sonra, Rivière, belki de failinin karakterinden ve işlenirkenki soğukkanlılıkla anlatılmasından daha az ilginç olan suçunu gerçekleştirdi.

Rivière, cezaevinde kendisini ziyarete gelen yetkili bir doktor tarafından muayene edilmiştir. Bu meslek adamının görüşüne göre ondaki hiçbir şey akli bir dengesizliğe delalet etmemektedir, ayrıca suçunu işledikten sonra kaçışı ve adaletten kurtulmak için deli numarası yapmaya çalışması da onun, ne yaptığını ve bu yaptığı şeyin sonuçlarını tam olarak anladığını kanıtlamasa bile, aklının başında olduğu, yakalandığından bu yana yazdığı çok ayrıntılı hatıratından da açıkça ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz, burada belirtilen düşüncelerin çoğu, düşünce ve muhakemenin çok ciddi bir biçimde saptırıldığına işaret etmektedir, ancak bunlar gene de bir delinin işi olmaktan uzaktır ve zaten bu eşsiz kompozisyonda stil en az şaşırtıcı olan şey değildir.

Dava belgeleri tarafından ortaya konan bu gerçeklerin sonunda adı geçen Pierre Rivière; (1) 3 Haziran 1835'te, Aunay komününde, Rivière'in karısı, kendi annesi Victoire Brion'u kendi iradesiyle ve taammüden öldürmekle,

(2) Yukarıda belirtilen gün ve yerde kardeşi Jules Rivière'i ve kız kardeşi Victoire Rivière'i kendi iradesiyle ve taammüden öldürmekle suçlanmaktadır.

Caen Savcılığı
28 Temmuz 1835

7. GAZETE MAKALELERİ

17 Temmuz 1835

Le Pilote du Calvados: Pierre Rivière Langannerie'de tutuklanışından iki üç gün sonra Vire'e sevk edildi. Soruşturma hemen hemen tamamlanmış durumda ve kısa süre içinde İstinaf Mahkemes'ne gönderilecek.

Bazı kişilerin söylediğine göre bu katil ya bir meczup ya da öyle görünmeye çalışan birisi. Çok sınırlı olan akli melekeleri ve yaşına uymayan karamsar karakteriyle bu kişi üçlü cinayetini gerçekleştirirken sadece ilahi emre itaat ettiğini iddia ediyor. Bu sefil gencin dini kitapları hevesle okuduğu ve ayırt etme yetisinin yetersizliği nedeniyle, suç işlemeye sevk eden fanatikliğin bu okumadan kaynaklandığı görülüyor. Ayrıca, bu kadar korkunç bir şekilde uygulamaya koyduğu utanç verici düşünce, bir süreden beri ona tebelleş olan bir fikri sabitin ya da bir tür monomaninin sonucu gibi görünüyor.

Her halü kârda, adli soruşturma, bu genç delinin geçmişini, zekâ derecesini ve onu, ailesinin üç ferdini katletmeye iten ölümcül dürtüyü açığa çıkaracak.

ÖNEMLİ NOT. Pierre Rivière davası hakkında son olarak Vire'den aldığımız yeni haberlere göre, sorgu yargıcının yürüttüğü uzun bir sorgudan sonra Rivière kendisini bir meczup olarak göstermekten vazgeçmiş ve halkın genel kanısına göre, Rivière kadının uzun süreden beri sergilemekte olduğu davranışları yüzünden babasının intikamını almak için suç işlediğini itiraf etmiştir.

29 Temmuz 1835

Le Pilote du Calvados: Aile fertlerinden üçünün katili Pierre Rivière'in, suçunun gerektirdiği işlemleri yürüten yasa adamlarına çok ilginç bir hatırat teslim ettiği söyleniyor. Önceleri, bu genç adamın kesinlikle ağır suç teşkil eden eyleminin doğasını tam olarak idrak etmeden hareket eden bir budala olduğu belirtilmişti. Eğer hatıratı hakkında söylenenlere inanılacak olursa belki de Rivière zekâ yoksunu birisi olmaktan hayli uzak, tersine, kendisini temize çıkarmaktan ziyade (çünkü cinayeti ve maksadı itiraf ediyor), kendisini suç işlemeye götüren sebepleri açıklamak için yasa adamlarına verdiği ifadeler bu kadar basit görünen bir insanın gerçekte böyle olmadığını kanıtlıyor. Bahsettiğimiz hatıratın tamamıyla akla uygun olduğu ve hatıratın mı, yoksa onu kaleme alan kişinin işlediği cinayetin mi daha şaşırtıcı olduğuna karar verilemeyecek tarzda yazıldığı belirtiliyor. (*Gazette des Tribunaux*'da yayımlanan makale, 1 Ağustos 1835.)

III

Hatırat

1. Dosyanın geri kalanından farklı olarak, Pierre Rivière'in hatıratını, *el yazmasıyla aynı biçimde veriyoruz. Bu karar karşımıza bir sorun çıkardı; tam tersi bir kararı almak ve haklı göstermek daha kolay görünmüyordu gözümüze. Aramızdan biri ilerideki bir dipnotla bu durumu açıklıyor (s. 243, dipnot 27).*

2. Bununla birlikte, okumanın kolaylaşması için birkaç müdahalede bulunmaya karar verdik. El yazmasında hiç büyük harf kullanılmamış; biz, özel isimler söz konusu olduğunda ve her noktadan sonra cümle başlarında büyük harf kullandık.

3. Orijinal noktalama işaretlerini koruduk, iki durum haricinde:

a) mevcut noktalama işaretlerini korumak anlam belirsizliğine ya da karışıklığa yol açacaksa; el yazmasında cümlenin anlamı bir

virgül gerektirirken bir nokta ya da noktalı virgülün veya bir nokta gerektirirken bir virgülün konduğu üç dört cümlede bu uygulamaya başvurulmuştur;

b) el yazmasında cümle bir satırın sonuna geldiğinde önemli bir noktalama işaretinin (. ya da ;) eksikliği okumayı zorlaştırıyorsa. Gözün bir satırdan diğerine kayması kesilemeyi belirlemeye yetiyordu; gelen metinde, okumanın kolaylaşacağını düşündüğümüz her seferinde nokta ve ardından da büyük harf kullandık.

4. Bağlamın düzeltmeye izin verdiği durumlarda, Pierre Rivière tarafından unutulan kelimeleri köşeli parantez [ ] arasında verdik.

5. Üzerinde geniş bir nokta işareti (•) olan kelimeler s. 216'daki Anlamı Bilinmeyen Kelimeler Sözlüğü'*nde veriliyor.*

Yayıma hazırlayanların notu

AUNAY, LA FAUCTRIE KÖYÜNDE 3 HAZİRAN'DA MEYDANA GELEN OLAYIN, FAİLİ TARAFINDAN KALEME ALINAN AYRINTILARI VE AÇIKLAMASI

Annemi, kız kardeşimi ve erkek kardeşimi katleden ve beni bu işi yapmaya iten sebeplerin bilinmesini isteyen ben, Pierre Rivière, babamın ve annemin evlilikleri boyunca birlikte sürdürmüş oldukları bütün yaşamlarını kaleme aldım. Gerçeklerin büyük bir kısmına şahit olmuştum ve bunlar bu hikâyenin sonuna dair yazılanlardır; başlangıca gelince, benim ve durumdan haberdar olan insanların yanında babam bu konudan arkadaşlarına ve annesine bahsederken duymuştum. Öyleyse, bu suçu işlemeye nasıl karar verdiğimi, o zamanki düşüncelerimin neler olduğunu ve niyetimin ne olduğunu anlatmaya başlayabilirim. Aynı zamanda, insanlar arasında geçen yaşantımı, bu işi yaptıktan sonra aklımdan nelerin geçtiğini, suçun işlenmesinden yakalanmama kadar bulunduğum yerleri ve aldığım kararları da anlatacağım. Bütün bu çalışma çok kabaca düzenlenmiş olacak, çünkü ben sadece okuma yazma biliyorum; ancak, bütün istediğim söyleyeceklerimin anlaşılması, yazarken elimden geleni yaptım.

1813'ten 1835'e kadar babamın annemin elinden çektiği eziyet ve çilelerin özeti

Babam, Jean Rivière ve Marianne Cordel'in üç oğlundan ikincisiydi, dürüst ve dindar olarak yetiştirilmişti, başkalarına karşı her zaman yumuşak ve sakin davranır, dostça yaklaşırdı ve bu nedenle onu tanıyan herkesten saygı görürdü. 1813'te askerlik sırası gelmişti. O zaman, bilindiği gibi, bütün delikanlılar askere giderlerdi; kota dolduktan bir süre sonra numaralara bir kere daha bakarlar ve geri kalanları alırlardı; fakat bu ikinci çağrıdan önce evlenenler muaf tutulurlardı. Amcam, babamın ağabeyi orduda hizmet görüyordu ve numarası yüksek olmasına rağmen babamın da gitmek zo-

runda olmasından korkuluyordu, bu yüzden evlenmesine karar verildi. Arkadaşı olan bir devlet memuru ona sırası gelir gelmez haber vermeye söz vermişti, bu arada da her ihtimale karşı kendisine bir yavuklu bulması için uyarmıştı. Babam, Courvaudon'dan tanıdığı François Le Comte aracılığıyla gitti ve Victoire Brion'u istedi; yaşları ve servetleri az çok birbirine denkti, annemi babamla sözlediler ve babam altı ay boyunca onu ziyaret etti. Sonra evlenme zamanının geldiği uyarısını aldı, ama annemin ana babası artık bu evliliğin olmasından yana değillerdi, oğulları askerlik hizmeti sırasında ölmüştü ve damatları yüzünden bir kere daha üzüntü çekmekten korkuyorlardı. O zaman, babam, eğer sözü bozacaklardıysa bunu daha önceden yapmış olmaları gerektiğini, çünkü şimdi kendisini çok zor durumda bıraktıklarını söyleyerek itiraz etti. Annem babamın söylediklerini haklı buldu ve ana babası birleşmelerine karşı olduğu için ağladı. Babam onun ağladığını görünce kendi kendine, beni seviyor, çünkü ağlıyor, diye düşünmüştü. Sonunda annemin ana babası bu işe razı oldular ve Aunay'de noter olan Mösyö Le Bailly'nin huzurunda evlilik sözleşmesi imzalamaya gidildi. Bu sözleşmenin maddeleri koca ve karının, şimdi ve gelecekteki bütün taşınabilir ve taşınamaz mallarının ortak mülkiyetine sahip olacaklarını, eşlerden birinin ölmesi halinde eğer hiç çocuk yoksa geride kalan eşin ölenin sahip olduğu bütün mallarına sahip olacağını, şayet çocuk varsa, kalan eşin sadece kendi mallarının sahibi olacağını, diğer yarısının çocuklara verileceğini; müstakbel karısının anne ve babasının evlilik birliğine katkıda bulunacaklarını ve karısının kendisinin de babasının ya da annesinin gayri menkullerinden elde edeceği mirası evlilik birliğine dahil edeceğini; adı geçen malların çeyiz sistemi ile ilgili kanun gereğince kocanın yönetim ve idaresine verileceğini belirtiyordu. Sözleşmede bu mülklerin medeni kanunda belirlendiği şekilde devredilemezliği konusu da yer alıyordu. Sözleşme, kocanın evlilik payının 100 frank olduğunu ve karının payının ise çeşitli türden kişisel giysi ve eşyalardan, iki kapılı bir dolap, bir yatak, yatak takımları ve adı belirtilen diğer birçok eşyadan oluştuğunu, hepsinin toplam değerinin dört yüz frank olduğunu belirtiyordu. Nikâh gününden itibaren bu mallar ortak olacaktı.

Adı geçen kadın yukarıda adı geçen yetkiyle, herhangi bir zaman ortaklığı bozma hakkını saklı tutacak ya da söz konusu birlikteliğin herhangi bir şekilde bozulması halinde miras olarak almış olabileceği her şey gibi yukarıda belirtilen, kanıt olarak yeterli bir dökümünü vereceği kendi hissesini de bütün borçlardan ve yükümlülüklerden muaf tutulmuş olarak geri alacaktı. Eşler hayattayken bu ortaklığın dağılması halinde, hayatta kalan, hiçbir şekilde eşin hayattayken sahip olduğu kişisel mallarından yararlanma hakkından mahrum edilemeyecekti. Sözleşmenin maddeleri böyleydi. Birkaç gün sonra resmi bir törenle evlendiler. Ondan sonra da kilisede. Bu son olaylar olurken annem artık eskisi gibi düşünmüyordu; düğün yemeği vermediler ve ilk gecelerinde bir yatakta yatmadılar, çünkü henüz askerlik kaydından düşenler listesi gelmemişti ve annem, beni hamile bırakıp gidecek, ama sonra bana ne olacak? diyordu. Bu gayet mantıklı olduğundan babam onu kendisiyle yatmaya zorlamadı. Birkaç gün sonra liste geldi, babam evlilik belgesini çıkarttı ve bir gecikme nedeniyle Caen'de, umduğundan üç gün daha fazla kaldı. Bu süre boyunca annem ne olup bittiğini öğrenmek üzere Aunay'ye gelmemişti. Caen'den dönüşünde babam Courvaudon'a uğradı, bu onun annemle ilk defa birlikte yatışıydı. Şimdi, ailemin kimlerden oluştuğunu, babamın ve annemin tarafını anlatacağım. Babamın Aunay'deki evinde dedem ve ninem, babamın bir teyzesi ve babamdan on yaş daha küçük amcam, toplam beş kişi oturuyordu. Courvaudon'da ise anne tarafından dedem ve ninem ve annem olmak üzere toplam üç kişi vardı. Baba tarafından dedemin yaklaşık 30 dönümlük arazisi vardı ve diğer işler ve girişikleri birkaç ticari işin yanı sıra babamla amcam bu araziyi de değerlendirmekteydiler. Bir atları vardı ve kendisinin de bir atı olan bir adamla keşikleşiyorlardı.* Anne tarafımdan dedemin gündelikçi işçi tutarak işlettiği yaklaşık on beş dönümlük bir toprağı vardı. Oturduğu Bouillon köyü babamın oturduğu La Fauctrie köyünden yaklaşık bir fersah uzaklıktaydı. Evlendikten sonra annem Courvaudon'da ana babasıyla birlikte oturmaya devam etti ve babam tarladaki işleri yapmak üzere oraya gitti. Annemle birlikteliğinin ilk günlerinde babam sık sık annemi ziyarete gidiyordu, ama annem onu, cesare-

tini kaybetmesine yol açan bir soğuklukla karşılıyordu; kayınpederi ve kayınvalidesi onu daha sıcak karşılamaktaydılar. Annemin ona gösterdiği bu soğukluk yüzünden onu eskisi kadar sık ziyaret etmeye son verdi; annesi babamın genellikle yeni evlilerin olması gerektiği kadar istekli olmadığını görerek şaşırmıştı. Ama bu akşam Bouillion'a gitmiyor musun? diye sorardı, aman, derdi babam, nereye gitseydim isterdiniz? Evlilik sözleşmesinde annemin birkaç parça iyi mobilyası olduğu belirtilmişti. Ama insanların sözleşmelere bu türden maddeler koyması sadece bir alışkanlık; annemin hiç mobilyası yoktu, bir yatağa ihtiyacı olduğundan ve pek uzak olmayan bir köyde satılık bir yatak bulunduğundan, babama o yatağı istedi[ğini] söyledi. Babam ona bunun yerine yeni bir yatak isteyip istemediğini sordu, ama o, hayır dedi, ve oraya geç kalacağı için babamı azarlayıp durdu. O zaman babam fiyatı ne olursa olsun yatağı almayı düşündü ve değerine yakın bir fiyata aldı ama satış sırasında diğer kadınlar anneme kendilerinin pırtılları* istemeyeceklerini söylediler ve annem babama yatağı istemediğini, çok pahalı olduğunu söyledi; babam anneme, ama artık alındı, kullanılmalı, diye cevap verdi. Annem yatağı istemediğini söyledi, babam, bu kadar tatsızlığa değmez, dedi ve yatağı götürüp satmaya mecbur oldu. 1815 başlarında annem beni doğurdu ve doğum sırasında çok hastalandı. Babam ona gereken bütün ihtimamı gösterdi, altı hafta boyunca yatmadı, daha sonraları yattığında uyuyamadığını söylerdi, uykusuzluğa alışmıştı. Annemin bu hastalığı sırasında memeleri mikrop kapmıştı ve babam zehri çıkartmak için annemin göğüslerini emip sonra zehri yere tükürmüştü. Hastalığı sırasında annem özellikle annesine karşı aşağılayıcı ve sert bir tavır takınmıştı, onun kendisi için bir şey yapabilecek yetenekte olmadığını söylüyordu, o zamanlar baba tarafından ninemin kendisine bakabilecek tek insan olduğunda ısrar ediyordu. Babaannem ona neden annesinin kendisine bakmasını istemediğini sorduğunda, çünkü o çok aptal, diyordu. Eğer davranışları sonradan da aynı şekilde devam etmemiş olsaydı, annemin o zamanlar geçirdiği hastalık bir mazeret olabilirdi. Bu hastalık sırasında annemin ötürüğü* vardı ve kimsenin kendi çarşaflarını altına sermesine izin vermedi, annesinin çarşafla-

rının serilmesinde ısrar ediyordu. Altı ay sonra iyileşti. Babam, dediğim gibi, Courvaudon'da yapılması gereken tarla işlerini yapıyordu ve annemin onunla birlikte oturmak üzere geldiği kısa dönem dışında annemle aynı yatakta sadece, oraya toprağı sürmek ya da –ilerde bundan bahsedeceğim– tohumları hazırlamak, odun kesmek, ağaç dikmek, şarap yapmak gibi işleri görmek üzere gittiği zamanlar yatmıştı. Ertesi yıl, annem hamile olduğu sıralarda, ana babası onu kocasına göndermeye karar verdi, ve annem babama onunla birlikte oturmak niyetinde olduğunu bildirdi. Babam çok memnun olmuştu ve annemin eşyalarını koymak üzere bir oda ayarlandı. Babam bir dolap satın aldı ve annemin Courvaudon'daki bütün mobilyaları getirildi; annem babamın ana babasıyla birlikte oturacaktı ve hep birlikte yaşayacaklardı. Bu durum iki üç ay, annemin hamileliğinin sonlarına kadar iyi gitti ve annem Victoire isimli bir kız doğurdu. Hastalığı gene ciddileşti ve üç ay sürdü, kendisine her hastaya bakılması gerektiği gibi bakıldı, babam ve btrf [*baba tarafından*] ninem gecelerini ona bakmakla geçirdiler, ve doktorun söylediği her şey kendisine verildi, ekmeği Aunay'deki fırıncı dul kadın Michel-Guernier'den alıyorlardı. Babamın ve ninemin ona gösterdikleri bütün ihtimama rağmen, nineme kötü ve aşağılayıcı sözlerle saldırıyordu, baba tarafından ninem artık onunla başa çıkamayacak hale gelmişti, onu görmek için annesi Courvaudon'dan geldi ve annem kendisine sadece onun bakabileceğini söyleyerek ısrar etti; tabaklar dolusu domuz eti rostosu ve buna benzer hazmı zor şeyler istiyordu, babam ve baba tarafından ninem[1] buna karşı çıktıkça da ondan yiyecekleri esirgediklerini söylüyordu, onun açlıktan ölmesine sebep olmaları cimrilikten başka bir şey değildi. A-t-n onu görmeye geliyor ve istediklerinin ona verilmesi gerektiğini söylüyor, yemeği pişirttiriyordu, ve sonunda annemi tatmin etmek için ona istediği şeyleri veriyorlardı; bütün bu şeyleri yedikten sonra annem yeniden sancılar içinde kıvranmaya başlamıştı, bu olayın onun iyileşmesini büyük ölçüde geciktirdiği söyle-

1. Buradan sonra baba ve anne tarafından dede ve nine kelimelerini tekrar etmeyeceğim, onların yerine şu kısaltmaları kullanacağım: Baba tarafından dede b-t-d, baba tarafından nine b-t-n, anne tarafından dede a-t-d ve anne tarafından nine a-t-n.

nebilir. İyileşmeye başladığında a-t-n onu görmeye geldi ve eve dönmesini istediğini söyledi, a-t-d onu görmeyi çok istiyordu, onu bir arabaya koyup götürebilirlerdi. Annem de dönmeyi istediğini ve Aunay'de daha fazla kalmayacağını söyledi. Eğer geri dönerse bunun kendisi için utanç verici bir şey olacağını söyleyen babamın yakınmaları bir işe yaramadı, annem bu konuda kararlı olduğunu ve eğer babam ona mobilyalarını göndermezse onları aldırmak için birisini göndereceğini söyledi. Sonra annem kendi ana babasının yanına geri döndü, babam onun mobilyalarını götürdü, mobilyaların bir kısmını gece götürmüştü, çünkü insanlar onunla alay ediyorlardı. O dönemlerde annem babama karşı büyük bir hınçla davrandı, Courvaudon'da annem etrafa, geri dönmesinin tek sebebinin oradakilerin kendisini aç bırakmaları olduğunu, orada ihtiyaç içinde olduğunu yayıyordu, hastalığı sırasında iki yayıklık* tahıl karışımını daha fazla dayansın diye eleklemeden* öğütmüşlerdi. Babam oraya çalışmak için gittiğinde annem ona karşı bütün hoşnutsuzluğunu gösterdi; babam onu tekrar kazanmaya uğraştı, ona, benimle kalmak istemediğine göre benim buraya gelip senin ana babanla oturmamı ister misin? diye sordu. Annem, onlar seni ne yapsınlar diye cevap verdi; babam anneme onun için ne yapabileceğini sordu, annem babamın uşak olarak işe girmesini ve her yıl maaşından kazanacağı parayı istediği gibi harcayabilmesi için kendisine vermesini istediğini söyledi. Babam, kendi toprağında yapacak işleri olduğundan uşak olarak çalışamayacağını söyledi ve annemin kendisine karşı nasıl davrandığını görerek bir daha onu görmeye gitmemeye karar verdi. Aralarında b-t-n'min ve keşikleştiği Saint Agnan'lı merhum Nicolle'ün de olduğu birkaç kişi ona geri dönmesi için öğüt verdiler, ama babam kardeşine ve Nicolle'e, kimseye söylemeden gidip Courvaudon'da sürülmesi gereken tarlada çalışmalarını ve sonra geri gelmelerini söyledi, ama onları orada görmüşlerdi ve a-t-n gelip onlara yiyecek bir şeyler verdi. Bir süre sonra babam da oraya yonca kesmeye gitti, annem ona biraz çorba getirdi, babam ona, beni öpmek istiyor musun? diye sordu. Annem, hiç gerek yok, diye cevap verdi; eh, iyi öyleyse, dedi babam, kendi çorbanı kendin iç, ben istemiyorum, sonra da bütün yoncayı hiçbir

şey yemeden biçti ve Aunay'ye döndü. O sırada, nasıl oldu bilmiyorum, ben babamla birlikte Aunay'de oturuyordum. Üç ya da dört yaşındaydım, annem annesiyle birlikte beni almaya geldi, beni saman kurutulan çayırlıkta buldu, b-t-n'min kucağındaydım; annem kimseye bir şey söylemeden beni aldı ve götürdü. Ben ağlayınca babam annemin arkasından koştu ve beni böyle ağlayarak alıp götürmesine izin vermeyeceğini; annemin kendisiyle birlikte gelmiş olan annesine, vur, vur ona, dediğini görünce de beni ertesi gün kendisinin Courvaudon'a atla getireceğini söyledi; a-t-n de iyi birisi olmamakla beraber annemle karşılaştırılacak gibi de değildi, iyi bir kalbi vardı ve babamı her zaman iyi karşılamıştı, o zaman annemin ona söylediğini yapmamak için büyük çaba harcadı. Bunun üzerine annem babamın o gün beni götürmesine izin vermeyeceğini anlayarak sokaklarda bağırmaya başladı: Çocuğumu geri istiyorum, çocuğumu geri istiyorum, ve sonra doğruca Villers'deki sulh yargıcına babamın çocuğunu ondan ayrı tutmaya hakkı olup olmadığını sormaya gitti. Babam söz verdiği gibi ertesi gün beni Courvaudon'a götürdü, bütün bu olup bitenler yüzünden üzülmüş olduğu için oraya bir daha gitmemeyi istiyordu; kendisine geri dönmesi için çok nasihat ettiler, sonunda tekrar bu isteğe uydu ve orada çalışmaya devam etti, bu sırada annem yapılabilecek bütün kötülükleri yapıyordu ona, hatta yatağın ondan tarafındaki yastığı ve kuştüyü şilteyi kaldırdı. Bu sırada babam ve amcam kendi üzerlerine olan mülkiyete kattıkları bin ekü değerinde toprağı, üstündeki evlerle birlikte satın almışlardı. Paranın yarısını borç almışlardı ve babam hâlâ bu paranın faizlerini ödüyordu, paranın diğer yarısına gelince, bir kısmını kendileri karşıladılar, kalanını ise kazanarak ödemeyi umuyorlardı, ve babam, amcamın hastalığına ve 1825'teki ölümüne rağmen, daha sonra bahsedeceğim annemin malları konusunda beklenmeyen bir davanın ortaya çıktığı sırada paranın hemen hemen tamamını ödemişti. Bu konunun bu hikâyeyle fazla bir ilgisi yokmuş gibi görünmesine rağmen gene de bahsetmeden geçemedim, çünkü annem sürekli olarak etrafa babamın, çocuklarının açlık çekmesine göz yuman bir müsrif olduğunu yayıyordu. Annemin babama karşı bu kadar nefretle yaklaşmadığı zamanlar da var-

dı ama gene de ona hiçbir zaman fazla sevecen yaklaşmadı, babam ve amcam tarlayı sürmeye ya da odun getirmeye gittiklerinde –çünkü annemin ana babası yeteri kadar odun toplayamıyorlardı ve babam onların topladığından daha fazla topluyor ve oduna ihtiyaçları olduğunda onlara da bir miktar odun götürüyordu– annem onlara aşağılayıcı sözlerden başka bir şey söylemiyordu. Amcam babamdan daha sinirliydi, annemin ona söylediklerine tahammül edemiyordu; onu böyle söylenirken duyduğum zaman, diyordu, beni çok sinirlendiriyor, eğer böyle söylenmeye devam ederse sonunda dişlerini kıracağım. Dediğini yapacağından korkarak, babam ona bir daha oraya gitmemesini söyledi, bu yüzden daha sonraları toprağı işlemeye giden genellikle babam oldu. Annem 1820'de Aimée adlı bir kız ve 1822'de de Prosper adlı bir oğlan doğurdu. Şimdi annemin ana babasıyla birlikte geçirdiği yaşantıyı anlatacağım, her gün annesiyle münakaşa ediyordu, annesine onu aşağılama amacı taşıyan sözlerden başka tek bir kelime etmemiştir, sürekli olarak binlerce farklı konuda birbirlerini suçluyorlardı, bütün bunlara onları birbirleriyle konuşurken görmüş olan herkes şahitlik edebilir, babamın anneme ricaları ve annesine karşı daha saygılı davranması gerektiğini söylemesi hiçbir işe yaramadı, boşuna konuşuyordu, annem umursamıyordu, ilk altı yılımda Courvaudon'da kaldım, bütün bu münakaşalara şahit olmuştum, anneme çok fazla bağlılık duymadığımı [söylemem] yanlış olmaz, dedemi ve ninemi, özellikle de dedemi çok daha fazla seviyordum; bana hikâyeler anlatırdı ve birlikte gezintilere çıkardık, kendisi genel olarak iyi birisi olarak tanınırdı, marangozluk yapıyordu, ama söz ettiğim bu dönemde gündelik işlere gidemez olmuştu, bacakları artık onu taşıyamıyordu, hâlâ dükkânında çalışıyor ve ancak orada huzur buluyordu, dükkânı evde süregiden gürültü patırtıyı duyamayacağı kadar evden uzaktaydı. Kız kardeşim Victoire bir süre babamla birlikte oturmak üzere Aunay'ye gitmişti, üç dört yaşlarındaydı ve bir zamanlar aşağı yukarı aynı yaşlarda olan kızını kaybetmiş olan b-t-n onda, kaybettiği bu çocuğun dirilişini görüyor gibiydi, annem onu geri getirmeye gitti, babam bahsettiğim gibi karşı çıktı ama kendisine yük olduğunu söyleseydi daha iyi ederdi. Ben on yaşımda, bir-

likte oturmak üzere babama gittim ve o zamandan beri de hep onunla kaldım. 1824'te annem Jean adlı bir oğlan doğurdu, doğum sırasında babam olmadığından ismini benim ve b-t-n'min koymasına karar verilmişti; b-t-n Courvaudon'a gitti, yatmakta olan annemi gördükten sonra çocuğa göz attı, çocuğa kötü paçavralar giydirilmişti, bunun üzerine b-t-n, öbür elbiselerini yarından önce giydirmeyeceğiz galiba, dedi. Ah, dedi annem, başka hiçbir şeyi yok, bunlar olduğuna şükür. O zaman b-t-n annemin, bunu, çocuğa ad koyacak olanın kendisi olduğunu bildiği için yaptığını anladı. Büyük bir üzüntü içinde Aunay'ye geri döndü ve o zamanlar hasta olan amcama bütün olup bitenleri anlattı; ah, dedi, gene mesele çıkacak, zavallı çocuğu buraya getir, burada kimse ona kötü örnek olmaz. Ninem pazara gitti ve bir başlık ve bir çocuğu giydirmek için ne gerekiyorsa hepsini ısmarladı, dikişçi kadın bütün gece ısmarlananları hazırladı ve ertesi gün bebek vaftiz edildi; babam geriye dönmüştü ve anneme bakabileceğinden fazla olan çocuklardan birkaçını alıp alamayacağını sordu, ama annem sadece yeni doğan çocuğu almasını istediğini söyledi; eh iyi, dedi babam, o zaman onu hemen kiliseden alıp götürürüz, çünkü kilise Aunay yolunda; onların gitmek üzere olduklarını görünce annem babama, görüyorum ki beni öldürmek istiyorsun dedi, artık çocuğun götürülmesini de istemiyordu. O sırada a-t-d tamamen güçten düşmüştü ve karısına ya da kızına emanet etmektense babama emanet etmeyi tercih ettiği için babama vermek istediği bir miktar parası vardı; babam ona, bu parayı karısına, a-t-n'me emanet etmesinin daha uygun olacağını [söyledi] ve öyle de yapıldı. Bu adam 1826'da öldü. O zamanlar babam çocuklarından bazılarının kendisiyle birlikte olmasını istiyordu; kız kardeşim Aimée oraya gelmek istiyordu ve dahası annem onları besleyebilmek için buğday istemişti, bir çuval buğday getirmesi için değirmenciyi gönderdi; babam evinde çocukları için ekmek olduğunu, yemek için gelebileceklerini söyledi, buğdayı vermedi. Bunun üzerine annem, babamın Aunay rahipleriyle dost olduğunu bildiğinden, dilenci gibi giyindi ve Aunay'ye geldi, babamın evine girdi ve onu müsrif ve sapık birisi olmakla suçladı, kendisine kapatmalar tutuyordu; dindar gibi görünmeye çalışıyorsun,

dedi annem, ama günah çıkarttığın papaza her şeyi anlatmıyorsun, şimdi ona gidip senin nasıl yaşadığını anlatacağım; sonra b-t-n'me hitap ederek ona, onu böyle bir çirkef içinde yetiştirmekle hatalı davranmışsınız, yazık, rezil ve iğrenç bir durum bu, dedi. Bu lafları duyunca b-t-n, ne diyorsun sen be, çık dışarı, dedi; annem, madem öyle ben de gidiyorum, dedi. Babam bu dalaşmayı her zamanki yumuşak ve gerçekleri açıklayarak kendisini haklı çıkarmaya çalışan tavrıyla karşılamıştı. Annem o zamanlar Aunay'nin rahibi olan merhum Mösyö Grellay'ye gitti hemen. Ona kocasının kendisini açlıktan ölmeye terk ettiğini, hiçbir şeyi olmadığını, kocasının kendi üstüne kan getirdiğini, kısacası babama iftira olsun diye söyleyebileceği her şeyi söyledi; bu durum beni çok şaşırttı, dedi rahip, Rivière'in saygıdeğer bir kişi olduğunu sanıyordum. Sonunda anneme, dinleyin, eğer onunla birlikte yaşamış olsaydınız onun olan her şey sizin de olurdu, dedi. Daha sonra aynı gün babamı görerek ona bu meseleden bahsetti, babam becerebildiği kadar kendisini savundu, zaten rahip de annemin dediklerine pek fazla inanmamıştı. O sıralarda annemin Courvaudon'daki evlerinin yanında bir ev satılığa çıkarılmıştı, annem o evi almak istiyordu ama babam zaten ihtiyaçlarından daha fazla evleri olduğunu düşünüyordu ve annemin mal varlığıyla ilgili olarak yeni açılmış olan bir davanın sonucundan dolayı da endişeliydi, evin satın alınması fikrine karşıydı, ama a-t-n evi kendi adına satın aldı ve ellerindeki parayı bu iş için harcadı. Yeni açılmış olan dava, a-t-d'min, karısı evlilik sözleşmesiyle fazladan bin iki yüz frank elde edecek olan bir adamdan aldığı arazi parçasıyla ilgiliydi, bu ipotek borcu henüz ödenmemişti, durum başlangıçta sanıldığından daha da ciddi bir hal almıştı, babam ve annem kanunu bilen kişilere danıştılar ve herkesin bunun bir soygun olduğunda hemfikir olmasına rağmen büyük bir ihtimalle mahkemeyi kaybedeceklerini öğrendiler.

Bu kadın aslında kocasına gelirken hiçbir şey getirmemişti ve annem dava açmak istiyordu, Caen'de danıştıkları avukatlar kadının bir şey getirmediğini ispatlayabilirlerse onun hiçbir hak iddia edemeyeceğini söylemişlerdi, böylece dava açıldı, ama kısa süre sonra kaybedildi; önceden söylemiş olduğum gibi, babamın dostla-

rı vardı ve hepsi de ona işlerini yoluna koyması ve bu arazinin satılmasını önlemesi için para vermeyi teklif ettiler ve böylece babam bir anlaşmaya varılmasını kabul etti, buna göre bütün masraflar dahil olmak üzere 850 frank ödeyecekti. Annemin kırdırıldığında 200 frank tutan bir geliri vardı, geri kalanını da babam ödedi, ödeyebilmek için paranın tamamını borç alması gerekiyordu ve bu meseleden dolayı iki yıl borçlu kaldı. B-t-n'min evlendiğinde kendisine kardeşleri tarafından sağlanan 90 franklık bir geliri vardı; bunun üçte birlik bir kısmını kırdırdılar ve bu para aşağı yukarı babamın borcunu karşılıyordu, yani annemin mallarının parasını ödemek için kullanılan para b-t-n'min parasıydı. Bütün bu dava süresinde annem babama karşı çok sevecen davranmıştı ve bu olaydan beri iki yıl öncesine kadar aralarında herhangi ciddi bir tartışma olmadı. Bu davadan sonraki yıl, 1828'de annem Jule adlı bir oğlan doğurdu; kız kardeşim Aimée ve erkek kardeşim Prosper babamla birlikte oturmak üzere gelmişlerdi. Ertesi yıl kardeşim Jean da babamla birlikte oturmaya geldi; kız kardeşim Victoire ve erkek kardeşim Jule hep annemin yanında kaldılar. Bu dönemde tarla sürmeye babamla birlikte ben de gidiyordum ve ninemle annem arasındaki tartışmaların hâlâ devam etmekte olduğunu gördüm, ama artık yaşlanıp güçten düşmeye başlamış olan nineme karşı annem üstünlüğü ele almıştı, bu zavallı yaşlı kadın tamamen acınacak haldeydi, hâlâ devam etmekte olan sürtüşmelerden çektiği yetmiyormuş gibi, birçok kişi annemin ona vurduğunu ve saçlarından çekerek sürüklediğini gördüklerini söylüyorlardı. Babam, daha sonra anlatacağım üzere, annemin başlattığı kırkışlarda* birkaç tokat dışında, anneme hiçbir zaman vurmamıştı; ama babam eğer ninemle olan kavgalarına rast gelmiş olsaydı ona vurmaktan kendini alamayacağını söylemişti; dahası annem kız kardeşim Victoire'a da asla ninemin sözünü dinlememesini tembih etmişti, sonuçta ikisi birlik olup nineme eziyet ediyorlardı. Babama birkaç kere malını ayırarak, yakındaki diğer evlerden birine çekilip orada oturmak istediğini söylemişti, ama babam ona, ben malları bölüşmek istiyor muyum, her şey sizin için değil mi? dedi. Tartışmaları sırasında ninem çeşitli defalar annemi kocasına karşı sadakatsizlik etmekle suçladı ve onun eve sev-

gililerini almasından yakındı, ama babam bunların bir kelimesine bile inanmadı, buna karşılık nineme, geçirmekte olduğu üzüntülerin ona hayal gördürdüğünü ve böyle şeyler söylemesine yol açtığını söyledi. Babam, annemle iyi geçinmek ve münakaşa etmemek için elinden gelen her şeyi yaptı, ona inekler satın aldı, ihtiyaç olduğunda inekleri sattı, ve alınıp satılan her şeyin kuruş kuruş hesabını verdi. Annemin bahçesinde salgımlı* sorgun ağaçları vardı; babam birkaç demet sorgun dalına ihtiyaç duyduğunda, annemin ondan istediği fiyatı ödedi; babam annemden bir miktar dam saçı* getirmişti; her şeyi uzun uzun, birisinin ondan dam saçı* istediğini, şu şu fiyata aldığını anlatması gerekmişti, annem de samanı alabileceğini söylemişti, babam parasını ödedi ve dam saçını* aldı; çünkü eğer dam saçını* bu önlemi almadan getirmiş olsaydı, annem devamlı olarak babamın alırken malların değerini vermediğini söylerdi; babamın annem için yaptığı bütün alışverişlerde annem hep bir kusur bulurdu; babam satın aldığında hep çok pahalıya alır, sattığı zaman da hep çok ucuza satardı, annem bir hiç uğruna öfkeyle parlardı. Bir gün, komşulardan birisi birkaç fidanı annemin arazisinin belki de birkaç santimetre içine diktiğinde, annem babama bu olayı anlattı; babam önemli bir zarar olmadığını söyleme hatasında bulundu, bunun üzerine annem ona öyle hakaretler yağdırmaya başladı ve öylesine öfkelendi ki ağzından çemşikler* gelmeye başladı. Şimdi, artık, bu evliliğin 1833'ten itibaren başlayan son iki yılına gelmiş bulunuyorum; o zamanlar a-t-n, daha sonradan öldüğü hastalık nedeniyle yatıyordu, annem, kız kardeşim Victoire için bir elbise diktirmişti, ve Aunay'de tereyağı satmak için her cumartesi Le Fauctrie'ye uğradığından, kız kardeşim Aimée için de bir elbise diktirmek gerektiğini söylemişti; kız kardeşimin yeteri kadar elbisesi olduğundan ve babamın o sırada buna ayıracak parası olmadığından, babam şimdilik buna gerek olmadığını söyledi. Bunu izleyen cumartesi günü, annem b-t-n'mle konuşup bir elbise yaptırılmasına karar verilip verilmediğini sorduğunda, cevap hayırdı. Eh, işte bu, dedi annem, başkaları için para harcamaktan kaçınılmıyor ama, ve bunu dedikten sonra çekip gitti, b-t-n annemin babamı gene sefihlik ve zina ile suçladığını anlamıştı; zaten ertesi cumartesi

bunun böyle olduğu da meydana çıktı, annem geçerken samanlıkta benimle birlikte harman dövmekte olan babamı görmeye geldi, babam bir arbalık* yaptırmış ve kapısını boyatmıştı; annem, ya, dedi, arbalığınla* evinle meşgul olduğundan çok daha fazla meşgulsün, Bringon'a[2] ödemek üzere bana para vermeye karar verdin mi; babam, sana para vermek âdetim değil, dedi, annem, dananın parasından kalan borcunu öde, dedi; babam, hesabı gördüğümüzü ve eşitlendiğimizi biliyorsun, dedi. Gerçekten de babam annemden bir inek satın almıştı ve yaklaşık otuz ya da kırk meteliğe anlaşmışlardı,[3] babam aynı zamanda annem için de bir inek almıştı, inek hasta olduğundan onu kaybetti ama bunun hesabını anneme çıkarmadı. Annem babama, evet beni soymak istiyorsun, elinde para olduğu zaman saklıyorsun, seni ihtiyar serseri, seni içi geçmiş ihtiyar hayvan, seni ihtiyar pezevenk, kapatmana bakmayı tercih ediyorsun, onun çocuklarına[4] bakmak için kendi çocuklarını aç bırakırsın sen, onun varını* ekip biçiyorsun; ama, dedi babam, hayatımı kazanmam gerekiyor. Annem ona, tüm derdin kendini eğlendirmek, o kadın fingirdek bir kancık, Sulpice'in bana anlattığına göre çok güzel götü varmış, kendinden utanmalısın, işte çocuklarımı aldın, ama yetmez, kapatman da olmalı, gelip çocuklarıma bakmak istiyorum, senin onları açlıktan öldürmene seyirci kalamam, senin sefihliklerine bir son vereceğim, dedi ve gitti. O zaman babam bana gözyaşları içinde, Champ-Poulain için o kadar para verdiğime pişmanım, dedi. Champ-Poulain babamın anneme tekrar satın aldığı arazi parçasının adıydı.

Bütün bu söylediği şeylere rağmen pazardan dönüşte gelip babamı görmeyi de ihmal etmedi ve ona gidip domuzunu öldürmesini söyledi, çünkü babam domuz öldürüp tuzlamada oldukça bece-

2. Bir tuhafiyeci.

3. Böyle şeylerden bahsetmek utanç verici, ama sonradan yargıçlar ve avukatlar annemin çok bahtsız olduğunu söylediler, bunun için ayrılmaları konusunda annemin mahkeme başkanından çıkarttığı karara ve Villers sulh yargıcının mektubuna bakın, ayrıca Courvaudon'da birçok kişi annemin bahtsız bir kadın olduğunu söylüyorlardı.

4. Babamın köyünden, üç çocukla dul kalmış bir kadından bahsediyordu, çok iyi bir kadındır, birkaç dönümlük toprağı vardır ve babama toprağı işlemesi için para öder.

rikliydi, babam bunu izleyen hafta içinde oraya gitti, vardığında atını nereye koyacağını sordu, annem atı koymak için yer olmadığını söyledi, halbuki isteseydi atı koyabilecek bir yer kolayca bulabilirdi, ama atın pekâlâ dışarıda da durabileceğini söyledi, babam atı komşulardan birinin arazisine bağladı, sonra domuzu hazırladı, tatmak için domuzdan bir parça alması âdettendi, ama bu kez hiçbir şey almadı. Annem ona neden almadığını sordu; babam, eğer alsaydım, dedi, geri döndüğümde güzel götlü karıya verirdim, bunun üzerine annem yine düşüncesinde direndi, babam da hemen oradan uzaklaştı. Annem günah çıkarmaya çok sık gitmezdi, yıllardır paskalyada kutsal şaraplı ekmeği almamıştı, ama babam Courvaudon rahibiyle dost olduğundan, günah çıkarmaya gitti ve ona babamdan bahsetti ve yukarıda bahsetmiş olduğum şeylerden dolayı onu suçlayarak babamdan yakındı, ve geri gelip, kocasının açlıktan ölmeye terk ettiği çocuklarına bakmak istediğini söyledi. Birkaç gün sonra [babam] kendisine karısının geri dönmek istediğini ve onunla birlikte oturmak istediğini [söyleyen] rahiple karşılaştı. Babam rahibe, annemin ona başka şeyler söyleyip söylemediğini de sordu. Ha, o meseleye gelince, dedi rahip, seni iyi tanıyoruz, ama o çocuklarıyla birlikte olmak istiyor, babam, bunu ben de isterdim, ama şimdi durum çok kritik, dedi. Biliyorsun, annesi çok hasta ve belki de ölecek, annesi iyileşene kadar beklemek daha iyi olacak, yok ama gelmeye kararlıysa, annesine bakacak birisini bulmak gerekecek; rahip bunu doğru buldu, a-t-n'min hastalığı ağırlaşıyordu, iki hafta sonra da öldü. Cenaze için gereken masrafları babam karşıladı ve birkaç gün sonra da anneme, bana gelmek istiyordun, şimdi seni tutan hiçbir şey yok, gelebilirsin, dedi; gene de onu tanıdığı için ona şu öneriyi yaptı: Burada kalmak istiyorsan, dedi, gelip tarlayı sürmeye devam ederim, senin için önceden yaptıklarımı aynen yaparım; annem, hayır, dedi, senin sadaka dağıtmalarına bir son vereceğim, babam anneme, hâlâ aynı kafadasın, bunu beni yaralamak için mi söylüyorsun, yoksa gerçekten inanıyor musun? dedi. Ama annem hâlâ ısrar ediyordu ve bir süre önce şarap yapmaya geldiğinde, babamın, kendisinin sıkma işi için gerekenden bir gün daha fazla para ödemesine sebep olduğunu, babamın sabahleyin gelmeden

önce orospusunu[5] getirmeye gittiğini bildiğini söyledi, bu konudan kız kardeşim Aimée'nin yanında da bahsetmişti; kardeşim gözyaşları içinde ona boşuna bu fikirleri bir tarafa bırakması için yalvarmış ve anneme babamın bu kadını getirmek için gittiğinin doğru olmadığını, kadını getirmeye gidenin köyden Nativel diye birisi olduğunu anlatmıştı; annem, Nativel kadını getirmeye gittiyse, bunu bedavaya yapmadı, baban adama bu işi yapması için para verdi, zavallı aptal, bir sürü şey olup biterken senin bunlardan haberin bile yok, cevabını verdi. Babam, anneme, gelmek istediğine göre toprağı kiraya vermeleri gerektiğini söyledi; annemin bunu yapmaya hiç niyeti yoktu, kızlardan ikisini orada bırakmaları gerektiğini, onların ev işlerini görüp, hayvanlara bakabileceklerini söyledi; annem iki taraf arasında gelip gideceğini ve bütün parayı toplayabileceğini kuruyordu; halen olduğu gibi kendi toprağının ekilip biçilmesi ona yetmiyordu, babamınkileri de idaresi altına almak istiyordu, babama hiçbir şeyi kendi istediği gibi yapma, izin almadan pazar günleri arkadaşlarıyla keyfince bir iki tek içki içme fırsatını bile vermeyecekti; babam, kızların bu şekilde tek başlarına bir evde yalnız kalmalarının yakışık almayacağını, annemin ikisinden birisini yapması gerektiğini, ya önceden olduğu gibi orada kalmayı ya da toprağın kiraya verilmesini kabul etmesi gerektiğini söyledi, anneme toprağı bütün olarak mı, yoksa parça parça mı kiraya vermek istediğini sordu, annem bütün toprağın tek bir kiracıya verilmesini istediğini söyledi. Babamın Aunay'de yeteri kadar eşyası olduğundan anneme Courvaudon'daki eşyaların satılabileceğini söyledi, annem eşyalarının satılmasını istemediğini söyledi, babam, iyi öyleyse, dedi, satmayız. Birkaç gün sonra öğleyin Courvaudon'a biraz odun kırmaya gittim, annem babamı bana aşağıladı: Ya, eşyalarımızı satmayı istiyordu, bunu öğütleyen muhakkak annesidir, biraz para yapacaklar, gerçekten çok komik, dedi. Ona, babam isteseydi eşyaları satardı dedim, evet, dedi, yapabilseydi; karşındakiler başkaları olsaydı sana başka türlü davranırlardı,[6] dedim, ama ba-

5. Babam Courvaudon'a çalışmaya gittiği zamanlar gereken her şeyi yanına alırdı, bütün aletleri arabaya yüklemek ve sonra da bir fersahlık yolu katetmek epeyi vakit alır, bu yüzden oraya gündoğumundan önce varmazdı.
6. Anneme ve babama hep "sen" diye hitap ederdim.

bam sana başka bir öneri getirdi, oturduğun yerde otur; annem, tabii, dedi, *böylece baban bir şey sattığı zaman bütün parayı kendisine saklayabilsin*, orada kalmayacağım. Kız kardeşim Victoire benim söylediklerime hiç aldırmıyor gibi görünüyordu, babam toprağı kiraya vermek istediğini etrafa duyurmuştu, bunun üzerine kuzeni Pierre le Comte toprağı kiralamak istediğini söyledi, Bouillon'da toprağı vardı, ama evi yoktu, bir yere yerleşmek istiyordu ve burasının kendisine uygun olduğunu söyledi, annem de istekliydi, fiyat annemin önünde kararlaştırıldı, annem şaraptan da pay aldı; bu zat, otlağı, bütün ekilebilir araziyi ve annemin oturduğu binanın iki oda, ambar ve bir ahırdan oluşan tamamını, ücretsiz olarak vereceği 50 frank değerindeki şarabın yanı sıra yıllık 250 franga kiraladı, kira sözleşmesi dokuz yıllıktı, sözleşmede kiracının yerel âdetlere göre toprağı gübreleyeceği, evlerin bakımından sorumlu olduğu, çürüyen meyve ağaçlarının yerine yenilerini dikeceği, taşınırken şu kadar saman olduğu, çıkarken de aynı miktarda saman bırakacağı, kira süresinin sona ermesinden iki yıl öncesine kadar ağaç keseceği belirtilmişti. Geriye 60 frank kira getirebilecek iki evi kiraya vermek kalmıştı. On beş gün içinde annem artık fikrini değiştirmişti ve evin bu şekilde kiraya verilmesini istemiyordu, kiranın çok ucuz olduğunu söylüyordu ve babam ne zaman Courvaudon'a gitse –çünkü annem kiracının taşınacağı Saint-Michel yortusuna kadar orada kalacaktı– babama kontratın feshedilmesini, kızının devamlı ağladığını ve gitmek istemediğini söylüyordu; babam kız kardeşime bunun doğru olup olmadığını sordu, o da, hayır, dedi. Annemin hâlâ kontratın iptal edilmesinden yana olduğunu gören babam kiracıyla görüştü ve ikisi birlikte annemi görmeye gittiler ve ona kira sözleşmelerini götürdüler, sonra babam anneme, istiyorsan kontratı iptal edebilirsin, işte iki sözleşme, ama dikkat et bir daha geri gelmeyeceğim, istediğin gibi yapabilirsin, dedi; annem kontratları iptal etmek istemiyordu, ne evet ne hayır dedi, bunun üzerine babam, getirdikleri sözleşmeleri de alarak kiracıyla birlikte ayrıldı; ama annem hâlâ yuvasını asla terk etmeyeceğini söylüyordu. Bir gün, orada kız kardeşimle konuşurken laf arasında ona bir yıl sonra orada olmayacağını söyledim, bana, neden burada olmayacakmışım, de-

di, Pierre le Comte bizi evimizden çıkarır mı çıkaramaz mı görürüz; ama, dedim, mutlaka sizi çıkarmak için babamı zorlayacaktır. Hıh, dedi, eğer babam bize bunu yaparsa annem bunu her zaman onun başına kakar, onu incitmek için her şeyi yapar; kiracının babamı sıkıştırmayacağım düşündüğümden, kız kardeşime, orada kalırsanız nasıl geçineceksiniz, babam oraya bir daha toprak ekmeye gelmeyecek, dedim, N'apalım, dedi, biz de adam tutarız, eğer babam on beş yıl önce de geri gelmeseydi hepimiz şimdi çok mutlu olurduk, annem onun o kadar meraklısı değildi. Babam kiracının kendisini sıkıştırmayacağını umuyordu ve artık hasat zamanı gelmişti; annemin kalmakta ısrarlı olduğunu gördüğünden, annem kendisine gelip, tohum getirip getirmeyeceğini sorduğunda, ona, eğer tohumun gelmesini istiyorsan, dedi, oraya giderim; bu annemin işine gelmediğinden annem bir sürü şey söyledi ve gitti; babam anneme, git bakalım, zavallı ihtiyar budala, dedi; gittiği zaman, hiçbir zaman, dedi babam, onunla böyle konuşmamıştım. Gene o sıralarda babam La Delivrande'a bir yolculuğa çıkmıştı ve beraberinde gözlerinden rahatsız olan kardeşim Prosper'i de götürmüştü; kız kardeşim Victoire da birlikte gitmek istiyordu, babam ona gideceğini haber verdi, kardeşim, eh, dedi, bizim sağda solda gezecek vaktimiz yok, sonra varımızla* kim ilgilenir. Hasadı kaldırtmak için annem adam tutmuştu. Ama toprağı kiralamış olan kiracı kontrata uyulmasında ısrar ediyor gibiydi, annem ve kiracı zaman zaman görüştüler ve annem kendisini toprağından çıkaramayacağını söyleyerek ona meydan okudu, bu da kiracıyı daha çok kızdırdı ve daha kararlı bir şekilde kontratın yerine getirilmesinde ısrar etmesine yol açtı, annem hâlâ korktuğundan Ağustos ayında kiracının ağaçlardan yararlanabileceğini düşünerek birçok ağacı budattı; kiracı geldi ve durumu babama bildirdi, babam ne yapabilirdi, ona kontrattan vazgeçmesi için yalvardı; ama bu kiracı kontratı elinden almak konusunda annemle babamın anlaştıklarını zannediyordu; anlaşmışlar, diyordu ama beni kandıramazlar. Saint-Michel yortusu gelmişti, babam kiracıyı görmeye gitti. Ona istediği kadar para vereceğini söyledi, babamla birlikte birkaç kişi daha gitmişti, onlar da ricada bulundular, sonunda kiracı babamın araziyi başkalarına

kiraya vermeyeceğini belirten bir anlaşma imzalamaları şartıyla kontrattan vazgeçmeye razı oldu, ama ertesi pazar günü eski anlaşmada ısrar edeceğini söylemeye geldi, babam ona, bana istediğini yapabilirsin, beni mahvetsen bile parmağımı kıpırdatmayacağım, dedi. İyi ama bu durumda ne yapmamı istiyorsun, diye cevapladı, a kuzenim,[7] sizin omuzlarınızın üzerinde kafa yok mu, ve neler olacağını göreceğiz diyerek gitti ve o hafta kira kontratını tescil ettirdi ve onun bu şekilde davrandığını görerek gidip eşyaları taşımaya karar vermiş olan babama gösterdi. Eşyaları almadan önce babam annemle görüşmeye gitti, annemi razı etmek için annemin tanıdığı olan Courvaudon'lu François le Comte'u da yanına almıştı. Her şey boşunaydı, annem kendisini kimsenin çıkaramayacağını söyledi, evinden çıkarılmaktansa ölene kadar mücadele edeceğini söyledi. Birkaç gün sonra eşyaların bir kısmını taşımak üzere bir arabayla evden ayrıldık, üç kişiydik, babam, keşikleştiğimiz[8]* Fouchet ve ben; geçerken babam komün belediye başkanının yardımcısına birlikte gelip annemi ikna etmesi için rica etti, o da geldi, annem bir şey söylemezse ona görünmeyeceğini söylemişti; oraya vardığımızda babam hararlardaki* buğdayları arabaya yüklemeye başladı, annem hiçbir şey söylemedi ve bunun üzerine başkan yardımcısı gitti. Babam tavan arasının anahtarını istedi, annem vermeyi reddedince de, evin içindeki bir sandığı aldı, annem buna karşı çıktı; bunun üzerine ben bizimle gelmiş olan adamla birlikte sandığı yüklerken babam annemi tuttu. Babamın annemi tuttuğu sırada annem babamın yüzünü cımaklamaya* başladı ve onun bir iki yerini ısırdı, küçük kardeşim Jules gelince annem ona, onu ısır, ısır şu lanet herifi, dedi, daha sonra babam bana onun parmaklarını ağzına aldığını, ama dişlerini geçirmeye cesaret edemediğini anlattı; ancak onu rahatsız ettiğini görerek, çocuğu tuttum ve komşulardan birinin evine götürdüm, sonra yüklemeyi tamamladık ve oradan ayrıldık. Öğlene tekrar geri geldik, biz vardığımızda bütün köy dışarı uğradı, annem bağırıp çağırmaya başlamıştı, babam tavan arasına girmek için pencerelerden birisine tırmandı, bunun üzerine annem onu ba-

7. Onu genellikle böyle çağırırdı.
8. Bu kelime, atları belli bir süre için karşılıklı ödünç vermek anlamına geliyor.

caklarından yakaladı ve aşağıya çekti, saatinin kordonunu kopardı ve elbiselerini parçaladı, babam ona vurmadı bile, ama huzurlu kalabilmek için onu eve kapayacağını söyledi ve onu götürmek üzere kucakladı, ama annemin elleri serbestti ve onu ilk defasından daha da kötü bir şekilde cımakladı*, sonra babam onu eve sokmak için ellerinden yakaladı, ama annem kendisini yere attı; annemin anlattığı gibi babam onu sürüklememişti, tersine onu eve sokmak için ayağa kaldırmaya uğraştı, kız kardeşim de gelip babama engel olmaya çalışıyordu, babama engel olduğunu görünce onu çektim ve babam annemi götürürken ona birkaç tokat attım, annem çığlık çığlığa bağırıyordu, kız kardeşim de: İntikam, beni öldürüyor, canıma kıyıyor, öldürüyor beni, intikam Tanrım, intikam. Eve girdiklerinde annemin kuzinlerinden biri geldi ve anneme böyle şeyler yapmak yerine eşyaları yüklemede bize yardım etse ve kocasıyla gitse daha iyi edeceğini söyleyerek serzenişte bulundu. Onun bu azarlamaları annemi biraz yatıştırdı. Eve geldiğimizde babam öylesine perişan olmuştu ki kan tükürüyordu. Babam yüklemeye devam etmek üzere geri döndü, annem babamın götürmek istediği eşyaları elinden alıyordu, bunun üzerine babam onların yerine başka eşyaları yükledi ve oradan ayrıldık. Kız kardeşimle konuştuğumda ona kötü davrandığımı ve onu kırdığımı söyledi, ben de ona neden sen de araya girdin, bütün bunları annemin babama kötülük olsun diye icat ettiğini bilmiyor musun? dedim. Bana, annem hiçbir şey icat etmedi, diye cevap verdi, Fouchet'yle birlikte babam da konuştu onunla, babam ona, annemi vazgeçireceğine ona babamla birlikte gelmesini söylemesi gerektiğini söyledi ve kız kardeşim de anneme her gün babamla gitmesini söylediği, ama annemi etkileyemediği cevabını verdi. Babam harmancıya da, ona bir borcu olup olmadığını sordu, harmancı, hayır, yok, dedi. Ertesi gün annem ineğini geri almak için geldi, babam karşı çıkınca da ona bir sürü küfür etti ve, sandığı götürdün, parayı da götürdüğünü sandın ama, parayı alamayacaksın, dedi. Sonra nineme dönerek, ona gelip beni soymasını siz söylediniz, bunu size tembihleyen, eminim, o sizin tatlı bakirenizdir, dedi. Ve bir an önce Villers sulh yargıcını görmek üzere gitti, yargıç ona inandı ve babama şöyle bir mektup gön-

derdi: Karınız sizin dün arabalarla, içinde ihtiyar annesinin öldüğü ve tek mirasçısının kendisi olduğu ikametgâhına gittiğinizden, buğdayı, inekleri ve her türden eşyayı aldığınızdan şikâyet ediyor. Benim fikrime göre karınızın bu mülkteki taşınabilir eşyalardan oluşan bir listeyi elinde bulundurma yetkisi var ve sizin de yasal işlemler yerine getirilmeden buradan herhangi bir malı alıp götürmeye yetkiniz yok, hele sizin gelip zorla içeri girmenize karşı çıktığı için karınızı kollarından ve ellerinden tutarak uzaklaştırmanızdan dolayı aranızın bozuk olması bu durumu daha da vahimleştirmektedir. Sizin hakkınızda şikâyette bulunmuş olsaydı ona vermiş olduğunuz zarar için yasal tazminat alırdı. Karı koca arasında hiçbir zaman hoş karşılanmaması gereken bu türden tatsızlıklardan kaçınmak için sizinle dostça bir anlaşma yapmak üzere sizi gelecek pazar sabahı saat dokuzda Lande'daki büroma davet ediyorum. Yok buna razı değilseniz sizi çağırıp aklınızı başınıza getirebileceğine inandığım kendi komününüzdeki sulh yargıcına gidin.

Annem, bu mektubu alarak Aunay sulh yargıcına gösterdi, ve sonra da gelip halen satılmamış olan danayı getirmek üzere hazırlık yapmakta olan babama verdi, babam boşaltmalıyla* danayı getirmeye gitti, ama oraya vardığında annemin itirazları sonucu, yanına bir şey almadan geri döndü, iki gün sonra annem harmancısıyla birlikte gitti ve danayı Villers'de sattı. Bahsedilen mektubu görmüş olan Aunay sulh yargıcı postahane müdürü Mösyö Rivière ve kardeşiyle konuşurken, hay Allah, çok şaşırdım, Rivière'in böyle birisi olduğunu bilmezdim, dedi; ama onlar yargıca durumu anlattılar. Karısıyla birlikte yaşamak bir kocanın görevi olduğundan, babam Aunay rahibine kiracının kontratı feshetmeye yanaşmadığını anlattığı zaman, rahip bunu işittiğine çok sevindiğini söyledi. Bunun üzerine babam rahiple görüşmeye gitti ve ona içini açtı, rahip, vah vah, dedi, size nasıl acıyorum bilseniz, benim zavallı Rivière'im. Babam rahibe almış olduğu mektubu da gösterdi. Rahip babama, Condé'ye gidip Mösyö Davou adlı tanıdığı bir avukatla görüşmesi için bir mektup verdi. Babam kontratı avukata götürdü ve avukat babama, kontratın anlatmış olduğum kısmına konmuş olan bir hüküm nedeniyle, mobilyaların bir listesini çıkarırsa kendisi

için iyi olacağını söyledi. Babam ona bu işin nasıl yapılacağını sordu ve avukat, bırakın eşyaların değerini karınız biçsin, dedi. Babam avukata durumunu açıklayamamıştı, avukatın bu tavsiyesinin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği daha önce bu konuda anlattıklarımdan çıkarılabilir. Babam avukata karısını yanına nasıl getirtebileceğini sordu, avukat, eğer belediye başkanı isterse, milli muhafızlar ya da jandarma formaliteleri yerine getirir, dedi. Babamın pazar günü gidip Villers sulh yargıcıyla görüşecek zamanı yoktu, komşulardan biriyle birlikte sınır taşlarını yerleştirmekle meşguldüler. Buğdaylarla ilgilenmesi gerekiyordu ve işi çoktu. Babamın gidip tartışacak ve dalaşacak zamanı yoktu; kiracı için ağaçların bir listesini yaptı, annemin kestirdiği ağaçlar nedeniyle kira sözleşmesinin son yılında ağaçları kesebileceğinde anlaşmaya varmışlardı ve anlaştıkları gibi kiracıya saman karşılığında gübre vermişti, böylece bu kiracı mülke yerleşti ve mahsulü kaldırdı, babam da kendi mahsulünü kaldırdı, ve sonunda, yapacağı işler biraz azalınca, evleri de devretmeye karar verdi. Bundan önce kiracıya, gidip Villers sulh yargıcıyla görüşeceğini, ondan karısını ve kendisini görüşmeye çağırmasını isteyeceğini söyledi, ama yargıç kocaya zaten bir davetiye çıkardığını, yine de henüz kendisini görmediğini, karısının haklı olduğuna ve kendisini iyi ifade ettiğine inandığını söyleyerek cevap verdi. Babam malını kiraya verdiği için, kiracı onu malı teslim etmeye zorlayabilir ve almadığı şeyler için de tazminat talep edebilirdi. Bu kiracı, onu daha fazla zor duruma sokmak istemediği cevabını verdi. Madem öyle, dedi yargıç, o zaman ne istiyorsunuz? Ve meseleyi böylece kapadı. Birkaç gün sonra babam onunla birlikte gitti ve oturması için bir evi boşalttılar; babam anneme, mobilyaları kiraya verilmeyen evlerinden birine koymamızı ister misin, orada oturur ve mallarından gelen bütün geliri alırsın, dedi, ama annem, hayır, dedi, mobilyalar dışarıya konacaktı; babam, ne demek dışarıya, dedi, ne olur sonra. Ama annem mobilyaların dışarıya konmasında ısrar ediyordu; bu iş bittikten sonra babam anneme, mobilyaları diğer evlere koymamızı ister misin, dedi, annem, hayır, dedi; bunun üzerine babam boşaltılmış olan evi kapattı ve kiracıyla birlikte gitti. Ama onların gitmesinden az sonra

annem ve kız kardeşim eşyayı evin içine geri taşıdılar ve kız kardeşim eşyaları geri yerleştirirken, bunu başımıza iş çıkarmak için yaptılar mutlaka, dedi. Hafta içinde babam belediye başkanının yardımcısını, diğer bazı saygıdeğer kişileri ve bir çilingiri de yanına alarak gidip kilitleri kırmaya, evleri boşaltmaya, sonra kapatmaya ve bütün eşyaları almaya karar verdi. Bütün bu işleri yapacağı günden önceki gece kiracının hâlâ bir anlaşmaya varmaktan yana olup olmadığını merak etti, çünkü kiracının bütün masraflarının yanı sıra bir de tazminat ödese bile, bu onun için annemi kendisiyle birlikte oturmaya zorlamaktan çok daha iyi olacaktı. Sabahleyin bize niyetini anlattı ve bana gene de evi boşaltacağını, arabayı kiracının köyüne götürmemi, eğer kiracıyla bir anlaşmaya varırlarsa, evi taşımaktan vazgeçeceğini söyledi ve kiracı razı oldu. Bütün yaptığı şeylerin hesabını çıkardılar. Ektiği topraklar, verdiği şarap, kira kontratının tescil masrafları, hepsi 119 frank tutuyordu ve kira kontratının feshedilmesi için bir o kadar daha ödenince toplam 238 frank etti; bunun üzerine kiracı kontratı iptal etti ve belediye başkanı yardımcısının kaleme almış olduğu kira kontratını iptal ettiğini belirten bir senet verdi babama. Benim zavallı babam gerçekten de kurtulduğunu zannetmişti, parası yoktu, gidip komşularından birisi olan Hébert'den borç aldı. Babam, gene de, rahatladım şimdi, dedi, çocuklarım gelsin ve beni öpsünler bakalım, onu da bırakalım istediği kadar toprağında otursun. Bütün istediğim zavallı ufaklığın[9] burada olmasıydı, öbürüne gelince o zaten kendisini bilecek yaşta. Bir ay kadar sonra annem gelip babama, şimdi artık bütün budalaca üçkâğıtlarını yaptın, benden aldıklarını bana ne zaman geriye vereceğini ve mallarımın idaresini bana ne zaman bırakacağını öğrenmeye geldim, dedi; babam, rahat edebilirsin artık, buğdayın içeriye taşındı, hâlâ bir ineğin var, hiçbir ihtiyacın yok,[10] beni rahat bırak, etrafında dolanacağım diye korkman gerekmiyor artık, diye cevap verdi; annem, varımı* geri istiyorum, dedi, babam, sen benim senin için ödediğim paraları bana geri ödersen ben de sana

9. Kardeşim Jule'ü kastediyordu.
10. Annemin epeyce parası olduğu açıktır, işlerini gördürmek için para ödemesi gerekmiyordu ve devamlı bir şeyler satıyordu.

varını* geri veririm, dedi; ama annem, hep şimdiye kadar da söylemiş olduğu gibi, babamın kira tazminatını ödemiş olduğuna inanmadığını, onu çıkartmak için kiracıyla ikisinin anlaştıklarını, ona buğdayı babamın içeri taşıttığını, onu kira kontratının tescil edilmesine babamın razı ettiğini ve kiracının kira kontratını bunca para karşılığında iptal etmeye razı olmasının koca bir uydurmadan başka bir şey olmadığını söyledi. Annem Aunay sulh yargıcını görmeye gitti ve yargıç ikisini de bir uzlaşma toplantısına çağırdı, yargıç anneme çıkıştıysa da bir işe yaramadı bu, annem meseleyi bir kere daha düşüneceğini söyledi, gidip Courvaudon'da onun aklını başına getirmek için elinden geleni yapan François le Comte'la görüştü, Le Comte ona canını sıkmamasını, kocasının onu tamamen kendi haline bırakacağını söyledi; annem kararını vermiş görünüyordu, ama bir gün kızının ona babamın hâlâ gelip onu soyma hakkına sahip olduğunu söylediğini anlattı, bu yüzden sigorta yaptırmak istiyordu; Le Comte anneme, bunun için para ödemeniz gerekir, dedi. Annem, iyi öyleyse, dedi, eğer bana masraf yaptıracaksa ben de ona masraf yaptırırım, ve o hafta Vire'e gitti, hiçbir şey yapmadan geri geldi, ama ona yolculuğu hakkında soru soranlara o andan itibaren altı aylık bir süre içinde isterse babamın bütün mallarını yiyebileceğini söyledi. Bundan sonra babam adına hızla borçlanmaya başladı. Genellikle, kendisinin ve kız kardeşimin elbiseleri için Aunay'deki Madam Aod'dan malzemeler alıyordu. Bu malzemelerin parasını her zaman ödemişti, ama artık ödemiyordu. Babamın, borçlu olup olmadığını sorduğu harmancı gelerek annemin kendisine olan 12 franklık borcunu ödemeyi reddettiğini söyledi, bu adam ağaçları budayan aynı adamdı. Babam bu duruma biraz şaşırmıştı, sonra adama kayba uğramasının doğru olmadığını, onunla birlikte gidip annemle görüşeceğini, annem parayı ödemezse, ineği alıp satarak adamın parasını ödeyeceğini söyledi; kararlaştırılan günde babam oraya gitti ve harmancıyı evde, annemle kız kardeşimi de ahırda ineğin iki yanında buldu, bunun üzerine anneme iki çift laf etti, sonra harmancıya gidip, nasıl istiyorsa ücretini öyle almasını söyledi. Bu adam babamı sulh yargıcının huzurunda bir anlaşma toplantısına çağırttırdı, ama annem de

gitti oraya. Yargıç sadece anneme hitap ederek konuştu,[11] onu tekrar azarladı ve gidip kocasıyla birlikte otururşa çok daha iyi edeceğini söyledi, ve annem babamın yanına geleceğini söyledi, babam harmancının parasını ödedi. Bu görüşme sırasında annem babamın başka insanların topraklarında çalışabilmek için kendi toprağını işlemeyi ihmal ettiğinden yakındı.[12] Orada olup bunları duyanlar bu sözlerle alay etmeye başladılar. Bu sözlere iki anlam vermişlerdi ve bu nedenle babam insanların alaylarına hedef oldu. Marie Fortain babama, yalvarırım sizi çağırttırdığı zaman tekrar sulh yargıcının karşısına çıkmayın, insanlar öyle alay ediyorlar ki bu durumla, dedi. Annem gelip onunla birlikte oturacağını söylediğinden babam tekrar Courvaudon'a çalışmaya gitmişti. Babam ne zaman geleceğini sorduğunda, annem, eh yakında, diyerek cevapladı; bunun üzerine lafa giren kardeşim babama, ben de Saint Clair gününde işe girerim, dedi ve bununla ne demek istediğini söylemeye cesaret edemedi; sonunda, sizin nüfuzunuz altında oraya gideceğimizi sanıyorsunuz ha, dedi; babam yine sinirlerine hâkim olmaya çalışarak[13] ona, anneni engelleyenin sen olmadığını söylemiştin ama görüyorum ki sen de onun kadar kötüsün, dedi; kız kardeşim de ona, on beş yıl önce, dedi, onun geri gelmesine sebep olan ben değilim, o zaman oturduğu yerde oturup onu rahat bırakması gereken sizdiniz. Öte yandan annem de babama taşınmaya hiç niyeti olmadığını belli eden birçok laf etti. Birkaç gün sonra bize uğrayan annem, babama, yakında arpayı içeri taşımaya gelip gelmeyeceğini sordu. Ba-

11. Bir gün babamla konuşan bu yargıç babama karısının düşmüş birisi olup olmadığını, onun yerine başka erkekleri sevip sevmediğini sordu. Babam, hayır, bu konuda ondan kuşkum yok, dedi. Hayret doğrusu, dedi yargıç, onun dinsiz olduğunu, davranışlarının sizi sevmediğini gösterdiğini söylüyorsunuz, ama gene de düşük bir kadın değil ha; babam, öyle olduğunu düşünmüyorum, oysa o benim için aynı şekilde konuşmuyor, dedi; öyleyse tamam, dedi yargıç, kıskanıyor o zaman.

12. Birkaç gün önce, annem borca girmekle tehdit ettiği zaman, babam Bouillon'a gitmişti, kız kardeşimle konuşmuş ve kız kardeşim ona, babam onlan bu durumda bıraktığı için annemin sınırsız borca gireceğini, sağdan soldan borç alıp ihtiyacı olan her şeyi veresiye alacağını söylemişti. Babam ona, ben istediğim zaman neden benimle birlikte oturmaya gelmedi öyleyse, dedi, kız kardeşim annemin kaynanasıyla birlikte oturmak istemediği, işleri yoluna koymak için ayn bir evde oturmak istediği cevabını verdi.

13. Mösyö Fouchet'ye sorabilirsiniz.

bam anneme, kendisini, şimdiye kadar onu sinirlendirmekten başka hiçbir şey düşünmeyen birisi için bu kadar zahmete girecek kadar aptal mı zannettiğini sordu; iyi öyleyse, dedi annem, öyle olsun, ama bu sefer karşına gelecek hesap on iki frank olmayacak, daha fazlasını bulacaksın, dedi, babam ona, ama eğer benim adıma borca girmeye devam edersen, ben de bu borçları ödemek için gelip eşyalarından bazılarını götürürüm, dedi. Annem, öyle olsun, dedi, görürüz. Ve böylece gitti. Annemin tehditlerini gerçekleştireceğinden korkarak, babam Caen'de Mösyö Beaucher adlı bir avukata danışmaya, ona anneme hiç kimsenin borç vermemesi gerektiğini, kendisi ödemeyeceği için verdikleri paraları kaybedeceklerini duyurup duyuramayacağını sormaya gitti. Bu avukat ona, bunu yapmanın kendi ismini lekelemekten başka bir şey olmayacağını, bunun yerine karısının onunla birlikte oturmasını sağlarsa çok daha iyi edeceğini söyledi. [Babam] ona durumun nasıl olduğunu kısmen anlattı. Avukat, çok yazık, diye cevapladı, o zaman gidin ve mobilyaları karınızın orada olmadığından emin olduğunuz bir günde alıp getirin, dedi. Babam avukatın yanından ayrılarak Mösyö Pouillier isimli başka bir avukata danışmaya gitti; bu avukat da ona işleri resmi olarak yürütmesini ve annemin gelip onunla birlikte oturmasını sağlamak üzere mahkemeye bir dilekçe vermesini söyledi, bu ona şeytanla birlikte oturmasını söylemek gibi bir şeydi, ve babam meseleyi bu kadarla bıraktı, sadece kendisine, annem için çalışmasının onun için bir sakıncası olup olmadığını soran işçiyi uyardı: Babam ona, istediğiniz kadar orada çalışın, dedi, ama ödeme için bana güvenmeyin. Babam annemin şimdiden 45 frank borçlandığı Madam Aod'a da anneme bir daha parasını almadan hiçbir şey vermemesini söyleyerek uyarıda bulundu; ama annem alışveriş için birden fazla dükkân kullanıyordu ve dahası, köyden geçen tuhafiyecilerden de alışveriş yapmıştı, tohum alıp sonra tekrar satmıştı, üç dört pamuklu başlık satın almak istediği tuhafiyecinin birine, Courvaudon'lu Le Roux'ya, kocama size on iki frank borcum olduğunu söylersiniz, üstünü de bana verirsiniz, demişti. Bu adam ona başlıkları vermedi, annem ismini unuttuğum bir dükkâncı kadına da aynı şeyleri söylemişti. Annem bütün bunları yaparken, kardeşim Jean

Temmuz ayında bir beyin hastalığına yakalandı, sadece on beş gün hayatta kalabildi.[14] Sonuna doğru her şeye rağmen annesine haber vermek gerektiğine karar verildi, gidip annemi buldum, gelip onu gördü, Jean neredeyse tamamen bilinçsizdi, annemi tanımadı; bir pazartesi günüydü, annem tekrar evine gitti ve salı akşamı geri döndü, gece boyunca her on beş dakikada bir kardeşimin korkunç bir şekilde çırpınmasına yol açan krizler gelmişti. Bu çocuk şimdiye kadar insanlara benden ve kardeşim Prosper'den çok daha samimi davranmıştı. Şimdiden her işe yardımcı oluyordu ve babam onu çok seviyordu. Bu çocuğun başucunda çektiği üzüntü ve kederi tahmin edebilirsiniz. Bu sırada annem babama, birisi Madam Aod'dan, öbürü de vergi tahsildarından gelen ve borçlarını ödemesini söyleyen iki mektup verdi, yukarıda bahsettiğim düşüncelerini de dile gelirdi. Babam acıdan şaşkına dönmüş bir halde bağırmaya başladı: Nedir bu benim halim, ah Allahım, bana daha ne çileler çektireceksin, benim zavallı yavrum, sen bu dünyadan kurtulunca gerçekten mutlu olacaksın, cennete gideceksin sen.[15] Orada bulunan ninem babama çıkıştı ve kanı beynine sıçrayınca da iyice sert konuştu. Ertesi gün bu çocuk öldü, komşular babamı onun başından uzaklaştırmaya uğraştılar, babam, hayır, dedi, onu bırakmayacağım, ve sonra onun öldüğünü görerek, ah, zavallı Jean'ım, diye ağladı ve hayır, dedi, anne, siz burada kalın, ben bu konuda sizin kadar kuvvetli değilim, buralardan gideceğim. Ninem babama, nereye gideceksin zavallı yavrum, dedi; sonra babam kendisini bir yatağın üstüne atarak şapkasını fırlattı ve saçını başını yolmaya başladı; kız kardeşim Aimée babamın kollarına atıldı; komşular babama, kızınız sizi hiç bırakmayacak, dediler. Annem kendi evine dön-

14. Bundan bir süre önce ikinci komünyonu için kız kardeşim Victoire'ın Aunay'ye elbise almaya geldiğini söylemeyi unuttum; Madam Aod'un kendisine elbise vermeyeceğinden korkarak, elbiseyi Rabâche'tan aldı, 29 franklık alışveriş yaptı ve Rabâche'a parayı ödemeyeceğini söyledi, dükkâncı ona kim olduğunu sordu, kız kardeşimle birlikte olan terzi kadın, La Fauctrie'den Rivière'in kızı, diye cevap verdi. Dükkâncı, ha, iyi o zaman, alabilirsiniz, dedi. Bunu öğrenen babam, geçerken kız kardeşimle konuştu ve ona elbisenin parasını kimin ödeyeceğini sordu: Kız kardeşim, ah, ben öderdim, ama param olsaydı, dedi. Sonra da ekledi: Eğer elimizdekileri almamış olsaydınız şimdi bizim de güzel elbiseler alacak paramız olurdu.

15. Komşular buna şahittir.

dü ve her yerde babamın kendi evladını açlıktan öldürdüğünü yaymaktan geri kalmadı, borca girmeye de devam ediyordu, kendisi için çalışan işçiye de, parasını kimden isterse almasını söyledi. Dükkâncılar ondan para istedikleri zaman annem, paranızı benim mallarımı alan adamdan alın, senet yapmamı mı istiyorsunuz, diyordu. Babamın gelip bir şeyler götürmesinden korktuğundan, annem mahsulünü toplanır toplanmaz harmanlattı, hızlı hareket etmek için buğdayın çoğunu zamanından önce dövdürmüştü; Aunay ve Evreci'de ne kadar pazar varsa hepsinde mahsulü sattı, vergi tahsildarının eşyalarına haciz koydurabileceği konusunda kendisini uyarmış oldukları için sadece vergi tahsildarının parasını ödedi, diğer alacaklılar paralarını babamdan istediler, bu böyle devam ederse mahvolacağını gören babam gidip mobilyalardan bir kısmını almaya ve ne olacağını görmeye karar verdi. Ninem bütün bunlardan dolayı çok üzülüyordu: Marie Fortain'e, ah, diyordu ağlayarak, mezarlıkta yatıyor olaydım keşke, ah, böyle çileli bir hayat[16] yaşamam mı gerekiyordu, her şeyin mükâfatı bu mu olacaktı, güzel Tanrım bana neden bu kadar eziyet ediyorsun, beni bu dünyada neden bu kadar uzun süre bıraktın; Marie Fortain elinden geldiği kadar onu teselli etmeye çalışıyordu ve babamla ben Evreci pazarının kurulduğu bir gün, annemin orda olduğunu umarak, bize ait olan buzağı ve domuzu almaya eve gittik. Oraya vardığımızda kız kardeşimle karşılaştık, ama annem de yakın sayılacak bir yerdeydi. Babam ineği alacağını söyledi, bunun üzerine kız kardeşim çığlık çığlığa bağırmaya başladı: Anne, anne, çabuk gel ineğimizi almaya çalışıyor; annem geldi ve bize engel olmaya çalıştı, babam onu tuttu ve onunla birlikte eve girerek kapıyı kapattı, o zaman annem onu bir kere daha cımakladı* ve çeşitli yerlerinden ısırdı, sonra da babamı çocuğunun ölümünden dolayı suçlamaya başladı. Annem, tabii, diyordu, eğer bilseydim onun kafatasını açtırır, ameliyat ettirirdim, en azından insanlar da senin kötülüklerini görürlerdi; babam annemi tokatladı, annem de yine, intikam diye bağırmaya başladı. Ben ine-

16. Hayatını üzüntü ve çileler içinde geçirdi, kocası bir hastalıktan dolayı 20 yılı yürüyemeden yatalak halde geçirmişti; yetiştirdiği, sevgisini verdiği dört çocuktan sadece bir tanesi kalmıştı ve ninem bu çocuğunun da böyle muamelelere maruz bırakıldığını görüyordu.

ği almaya uğraşırken, kız kardeşim ineği çözerek bana engel olmayı denedi, ben de kırbacımın sapıyla ona birkaç kez vurdum, inekle birlikte bir çuval da arpa aldık, babam harmancıya başından gitmesini söyledi ve ona ne kadar borcu olduğunu sordu, harmancı babamın kendisine 28 metelik borcu olduğunu söyledi ve biz oradan ayrıldık. Annem arkamızdan koştu ve bize yetişti; sonra babam sanki zifafa girecekmişçesine onu kollarına aldı, annem üç kere kendini yere attı, üçüncü düşüşünde babama çelme taktı, babamın bütün yaptığı ona, Allah için şimdi seni yatırıp burada uslamak* vardı, ama havamda değilim, demekten ibarettir. Bu manzarayı gören birçok insan vardı. Annem bunu daha sonra boşanmak isterken kullandı. Birkaç gün sonra annem babamla görüşüp kendisinden aldıklarını geri vermesini istemeye geldi. Babam anneme, borçlarını öde, dedi, ama annemin niyeti, borçları babamın ödemesini, ondan aldıklarını geri vermesini ve topraklarında oturabilmesi için kendisine yıllık para ödemesini sağlayacak bir anlaşma yapmaktı. Babam anneme, parayı nereden bulmamı bekliyorsun, dedi; annem de, herkes ne yapıyorsa sen de onu yap, bankadan al, dedi. Annem boşanmak için Vire'de Mösyö Foucaut'yu görmeye gitti, ama avukat babamı bir mektupla çağırarak gelip işleri yoluna koymasını söyledi, babam onunla görüşmeye gitti, yanında iki ayrı komünün rahiplerinden aldığı, davranışlarını anlatan belgeleri de götürmüştü, annem de oradaydı ve annemin gelip babamla birlikte yaşaması, ama babamın annemi kendisine ait olan eşyalarla birlikte ayrı bir evde oturtması ve ninemin bu eve ancak izin alarak girebilmesi, ninem eve girdiği takdirde annemin Courvoudon'daki mülküne geri dönmesi ve bu evin en geç iki üç hafta içinde hazır olması konularında anlaşmaya vardılar. Babam annemi bir arabayla Vire'den geri getirdi ve babamın hafta sonunda gidip Courvaudon'daki karabuğdayı dövmesini kararlaştırdılar, babam toprağın kiralığa çıkarıldığını duyurmaya gitti, çünkü Saint-Michel yortusu yaklaşıyordu; bu anlaşma annemi tatmin etmemişti, hafta içinde tekrar Vire'e gitti ve babama haber vermeden alelacele karabuğdayı dövdürdü, babam onu almaya gelmeden önce bütün tahılın satılması için anlaşmalarını yapmıştı bile; babam evi elinden geldiği kadar çabuk

hazırladı ve bu arada annemin her şeyi satmak niyetinde olduğunu öğrendi. Bunun üzerine köyden iki kişiyle birlikte arabayı alarak tahılın kalanını almaya gitti. Bir miktar karabuğdayın hâlâ orada olduğunu gördü, geri kalan bütün tahıl dövülmüştü, bir de domuz aldı; biz arabayı yüklerken, babam annemi sakinleştirmek için onunla birlikte evde kaldı, iki sefer yaptık; biz ikinci seferi yaparken annem orada değildi, ayakkabılarını tamire götürmüştü; biz giderken, babam birkaç çarşafı almaya çalıştı ve kız kardeşim karşı çıktığından, onların da nasıl olsa birkaç güne kadar geleceklerini söyledi, kız kardeşim, hayır, annem gelmeyecek, işleri yoluna koymak üzere gidecek, dedi. Ve gerçekten de annem tekrar Vire'e döndü, babam da bu konuda ne yapması gerektiğini sormak için Mösyö Foucaut'yu görmeye gitti, ona annemi bir daha görüp görmediğini sordu ve iki kere daha buraya geldiğini söyledi, o da babama, onu görmedim, mutlaka kendisine başka bir aziz aramaya gitmiştir, cevabını verdi. Akşam annem, ayakkabılarını tamir ettirmiş olarak geri geldiğinde kız kardeşim ona, gitmek istiyorsan git, ama ben bütün mallarımızı elimizden alan bunun gibi lanetin biriyle asla birlikte oturmam, dedi. Bu arada, gelmek zorunda bırakılabileceğini gören annem kötülüklerini yapmaya devam edebilmek için birkaç tedbir aldı. Ev hazır olduğundan babam, keşikçimiz* Quevillon ve Mösyö Grellai'nin uşağı Victor'la birlikte annemi getirmeye gitti, sadece birkaç parça eşya bulabildi, tencere yoktu, ve annem bahsettiğim bütün bu borçlara girmiş olmasına rağmen, çok az elbise vardı. Annem yeni itirazlarda bulundu, kendisinin gelip babamla birlikte oturmasından önce babamın bütün borçları ödemesi gerektiğini söyledi. Babam borçların bir kısmını zaten ödediğini ve kalanını da ödeyeceğini söyledi. Ama babamın, annemin onun aldığını zannettiği mektuptan hiç haberi yoktu. Babam iki kadından, gelip annemi ikna etmelerini istedi. Ve bir arabaya binerek gitti, bu kez bütün yol boyunca yanına kardeşim Jule'ü de almıştı, o sırada onunla birlikte olanlar bunu anlatabilirler, babam bu çocuğu ara sıra kucağına alarak öpüyordu. Vah, benim zavallı küçük Jule'üm, diyordu, hayatımdan memnunum, evet sen gerçekten de benim almayı istediğim en kıymetli mobilyaydın; arabanın ikinci seferinde kadınlar,

annemden babamla birlikte gitmesini isteyince, annem ağlamayı alışkanlık haline getirmiş olduğundan ağlamaya başladı: Zavallı yavrum hayattayken götürmeliydi beni, o zaman yavrum ölmezdi, diyordu; böylece geldiler, kız kardeşim ve annem. O akşam her şeyi hazırlamaya vakit olmadığı halde annem kendi evinde iki çocuğuyla birlikte yatmakta ısrar etti. Babam ninemi görmek için dönmüştü, ninem babama postadan gelen bir mektubu gösterdi, bu mektubu almak ninemi çok endişelendirmişti; yerlerde yuvarlanmış ve kendini yerden yere vurmuştu. Sebep olduğu bütün kötülüklerden dolayı mektubu burada aynen veriyorum.

Courvaudon, 1833 yılında alınan borçların dökümü hakkında. 40 frank Hamars'da bir tuhafiyeciye, 30 frank Goffé'ye, 10 frank Victor Bourse'a, 10 frank bir kunduracıya, 10 frank dualar için, 17 frank Sophie Rivière'e,[17] 27 frank ve bir çuval Marianne le Comte'a, 3 frank Rose Leminée'ye, 40 metelik Charles le Bas'ya, 8 metelik Mösyö le Riche'e, 48 metelik Sophie le Coc'a,[18] 70 metelik Pierre Bretoure'a. Bu borçlar 8 gün içinde ödenmediği takdirde resmi bir yazı çıkarılacaktı ve 1834 yılı borçlarının da ödenmesi gerekiyordu ve bunlar çok daha vahimdi. Babamın bütün bu borçlardan haberi yoktu ve dahası babam benim bahsettiğim borçlardan, kendisine güvenmemesini söylediği işçiye olan 25 frangı ödemişti. Ama bu adamcağız anneme güvenmiş ve annem de onu aldatmıştı; babam bu borçları görünce yeniden üzüntüden perişan oldu; bu mektup kız kardeşim Victoire tarafından yazılmıştı. Babam bu borçları soruşturdu; kendisine 10 frank borç olduğu yazılmış olan Victor Bourse annemin borcunun yaklaşık 30 metelik olduğunu söyledi, babam diğer borçlarda da benzeri bir durumun olabileceğini düşündü ama Goffé'ye olan 30 frank ve Sophie Rivière'e olan 17 frank borç dışında geri kalan bütün borçları ödemek zorunda kaldı; bu Goffé'nin ve bahsettiğim şu Marianne'ın kardeşi Le Comte'un, ayrıca Hamars'daki bir duvarcının, annemin gidip danıştığı bütün bu insanların bekâr olduğunu ve namus meselelerinde fazla titiz davranmadıklarını söylemeliyim. Mektubun gelmesinden birkaç

17. Kız kardeşim Victoire'ı eğiten öğretmen.
18. Dantelcileri.

gün sonra, annem, kız kardeşim Victoire, iki erkek kardeşim, babam ve ben Courvaudon'a elma toplamaya gittik ve öğleyin yeniden bir münakaşa başladı, babam mektuptan bahsetti, mektuptan o zamana kadar anneme bahsetmemişti, anneme neden kendisine bu kadar eziyet ettiğini sordu, neden hiç alakası olmayan şeyler için para harcamasını istediğini, kendisinin ona ne yaptığını sordu, annem babamın suratına gülerek onu rahat bırakmaya razı olmadığı için bu işten umduğu kadar kazançlı çıkamayacağı cevabını verdi. Ve annem kız kardeşimi ve kardeşim Jule'ü de alarak kuzininin evine gitti; kardeşim Jule ağladığından –çünkü bu çocuk daha çok anneme düşkün olmasına rağmen babamı da seviyordu ve onları anlaşıyor görmekten memnun oluyordu– babam onu okşayarak alıkoymaya çalıştı, ama beceremedi. Sonra babam kardeşim Prosper'e, sen de beni bırakıp onlarla birlikte mi gideceksin? dedi. Prosper, hayır, dedi ve üçümüz birlikte kaldık. Babam orada bulunan Jacques le Comte'un karısıyla da konuşarak ona, benden ne istiyor, elimde avcumda olanları çocuklarım için bir araya getirmeye bu kadar uğraştığım halde beni neden böyle mahvetmek istiyor, şimdi bir parça toprak daha satmam gerekecek, toprağı satsam bile gene yetmeyecek, böyle devam ederse daha fazla toprak satmam gerekecek, dedi; bunları söylerken babamın gözlerinde yaşlar vardı; bu kadın, aklına, annemin daima toprakların idaresini almayı ve kendisine ayrı bir gelir ayırmayı düşündüğünden başka bir şey gelmediği cevabını verdi babama. Akşama annem ve diğerleri La Fauctrie'ye geri geldiler. Pazar günü babam tuhafiyeciyle konuşmaya Hamars'a gitti, ertesi cumartesi günü de ona olan 40 frank borcu ödedi ve bu adamdan bu borcun kalktığına ve anneme ya da kardeşim Victoire'a bir daha veresiye hiçbir şey vermeyeceğine dair bir makbuz aldı. Bu adamı görmeye gittiği pazar günü babam akşam duasına Aunay'ye geri döndü, bütün bu işlerden perişan düşmüş, hastalanmıştı, kiliseden çıkmak zorunda kaldı ve dul Guernier kadının evine gitti. Annem, kız kardeşim Victoire ve kardeşim Jule'ün kendisiyle aynı evde yatmalarını istiyordu. Babam eve bu kadar fazla yatak koymanın iyi olmayacağını ve yatabilecekleri bir odanın ve başka yerlerin de olduğunu söyleyerek karşı çıktı, annem

bunun öyle olmasını istemiyordu ve bu iki çocuk annemle birlikte aynı yatakta yattılar. Bazıları babama, sırf onu kızdırmak için bile olsa onunla birlikte yatardım, diyordu. Babam eve başka bir yatak daha yerleştirdi, kız kardeşim bu yatakta yattı ve kendisi de annemle yattı, annem Jules'ün başka bir yerde yatmasını istemediğinden üçü birlikte yatıyorlardı. Büyük kavgalarından bu yana babam annemle tensel ilişkiye girmemişti. Gene de babamın ilk ve ikinci gece denemek istemesi annemin küplere binmesine yetti. Kız kardeşim Victoire bunu duymuştu. Dönüp sordu: Ah Tanrım, Tanrım ona ne yapıyorsunuz? Babam ona, bana baksana sen, dedi, bu seni ilgilendirmez, kocalar karılarına ne yapıyorlarsa ben de ona onu yapıyorum; kız kardeşim, eh, dedi, onu rahat bırakın, çünkü istemiyor. Babam ona, evet, dedi, onu yalnız bırakacağım zaten. Babam annemle birkaç gece yattı ve sonra annemin yatağın onun olduğu tarafında ne kuştüyü şilte, ne de yastıkta kuştüyü bıraktığını ve mesele çıkarmak için elinden gelen her şeyi yaptığını görerek başka bir yatakta yatmayı tercih etti, bundan sonra kız kardeşim ve erkek kardeşim hep annemle birlikte aynı yatakta yattılar, yemekleri annem pişiriyordu, eve girmesi yasaklanmış olan ninem dışında hepimiz onun yanına gidiyorduk; bu yüzden, annemin mülklerini geri satın alabilmek için kendi gelirini kırdırıp veren bu kadın,[19] yemeklerini yalnız yemek zorunda kalmıştı ve bu onu çok üzüyordu. Bir gün üzüntüleri onu yiyip bitirdiği bir sırada –Prosper'e ve bana az önce birer gömlek vermişti, yandaki bir odada yatıyorduk– ninem, hepsine bakabilmek, becerebildiğim kadar hepsini iyi yetiştirebilmek için o kadar zahmete katlandım, şimdi de bütün bunların karşılığını görüyorum, dedi. Ve sonra başını iki ya da üç [kere] masaya ya da yere vurduğunu duydum, evet, diyordu, kendimi yerden yere vurmak istiyorum, ah güzel Tanrım, beni böyle çile çekeyim diye mi uzun yaşatıyorsun, şimdi şuracıkta bir parça su olsa kendimi onun içinde boğardım. Ninemin yanında olan kız kardeşim Aimée, yalvarırım nine yatın, dedi. Ve ninem de yattı. Annem hâlâ sorun çıkartmaya devam ediyordu, kendisini buraya açlıktan öl-

19. Bu gelirin kırdırıldığı dönemde annem babamın büyük bir müsrif olduğunu, çocuklarına bir şey bırakmadığını ve yıllık gelirini, kapatmasının kıçını toplamak için elden çıkardığını bile söylemişti.

dürmek için getirdiklerini, kızının her gün kederden öldüğünü söylüyordu, çile çile yünleri, paket paket iplikleri alıp dükkânlara götürüyor, bunları karnını doyurabilmek için satmak zorunda kaldığını anlatıyordu, Leminée ismiyle tanınan Madam Le Gouix buna şahittir. Bütün bu şeylerden dolayı babam iyice umutsuzluğa sürükleniyordu, tartışmalarda kendisini bunalttığı zamanlar annemle sesini yükselterek konuşma alışkanlığını edinmişti; o sıralarda insanlar onu üzgün bir ifadeyle annemle konuşurken, yüksek sesle bağırırken ya da eline hiçbir şey geçmeksizin yumuşak bir sesle konuşurken görüyorlardı, annem bunların hiçbirisine kulak asmıyordu, babamı böyle bunalmış görmek annemin hoşuna gidiyordu. Bir cumartesi günü insanlar yanlarından geçerlerken babam annemle tartışıyordu, Hebert'in karısı yanlarına geldi ve babama sessiz olmasını söyledi. Buradan geçen herkes, dedi, sizi konuşuyor, bazılarının, kadın buna alışamayacak sanırım, dediğini duydum, başkaları da, kadın sizin sandığınız kadar da haksız değil, kocasının onu bir biftek parçası gibi dövdüğünü söylüyorlar, diyordu. Bir süre sonra annem çeşitli hazırlıklara girişti. Çamaşır yıkadı ve ayakkabılarını tamir ettirdi, biz elma şarabı yapıyorduk; ve bir sabah babamın işinin başından aşkın olduğunu görerek hiç kimseye bir şey söylemeden elbiselerini ve başka birkaç parça eşyayı da yanına alarak gitti, kız kardeşim Victoire ve erkek kardeşim Jule de peşinden gidiyorlardı, kız kardeşim dantel işini de yanına almıştı, sıkma makinesinin başında olan babama haber verdiler, o da peşlerinden koştu. Ben de peşlerinden neler olacağını görmeye gittim, küçük oğlanı sırtına almış geri gelirken babama rastladım, annem peşinden geliyordu, babamın yüzü ve ifadesi umutsuzdu; sanki, teslim oluyorum, sahip olduğum her şeyden vazgeçiyorum, benden alamayacakları tek şey bu küçük oğlan, onun benimle kalmasını ve her zaman benimle birlikte olmasını istiyorum, demek ister gibiydi. Yolda babama, bırak istedikleri yere gitsinler, herkese de bir daha onlara bir şey satmamalarını söylersin, dedim. Bana cevap vermedi, tamamen acısına gömülmüştü; köye geldiğimizde annem Jule'e, korkma akşama geleceğim, dedi ve gitti. Akşam yemeğini yerken babam Jule'e, artık onunla birlikte gitme benim zavallı küçüğüm, o

ancak zarar verir sana, dedi. Ve onu öptü. O akşam annem kız kardeşimle birlikte geri geldi, onların ne yaptığını kimse bilmiyordu, annem babamla münakaşaya başladı, babamın gömüldüğü keder umurunda değildi. Ertesi gün babamın sıkma makinesinin başında çok işi vardı ve Quevillon'un tarlasında çalışması gerektiğinden, Quevillon'a gelemeyeceğini söylemenin daha iyi olup olmayacağını sordum, ama, hayır dedi, dalgındı; sonunda, tamam, teslim oluyorum, her şeyi bırakıyorum, kendimi kuyudan aşağıya atacağım, dedi; dışarı çıktı, peşinden gittim ve ninem de orda olduğundan kendini kuyudan aşağı atmadı, bir bardak su içti, sıkma makinesinin başına geri döndü; benim gidip Quevillon'a ertesi gün gelip çalışmasının [mümkün olmadığını] söylememe izin verdi; sabahleyin üçümüz, babam, ninem ve ben, posayı ayırdık. Annemin yaptıklarından bahsettik, ninem ve ben, annemin babamı mahvedeceği korkusuyla babama bir ilan çıkarttırmasını söyledik, ama babam bunu yapmayacağını söyledi; ona annemin her istediğini yapmasına, zırıltılı götlük etmesine* izin verdiğini söyledik. Babam, ah, dedi, onun zırıltılı götlük etmesine* inci* müsaade etmeyeceğim, yakında bütün bunların sona ereceğinden emin olabilirsiniz. Ninem babama, yaa, tehdit ediyorsun öyle mi, çok iyi, öyleyse ben de tehdit ederim, dedi ve gitti. Bundan sonra babam şapkasını çıkardı ve bir öfke ve umutsuzluk krizine tutulmuşçasına saçlarını yolmaya başladı. Ah, ah, ah, diyordu; ona doğru atıldım, ah benim zavallı babacığım, dedim, dayan. Bir müddet sonra kız kardeşim Aimée gözyaşları içinde geldi, ne oluyor burada, dedi, annem* yukarda ağlayıp dövünüyor, ne oldu? Eğilip kulağına fısıldadım: Git rahibi getir, babam kendini öldürmek istiyor. Kız kardeşim gitti. Ve kısa bir süre sonra ninem ve kız kardeşim geri geldiler. Ninem babama, bu, Aimée'ye, gidip rahibi getirmesini söylemiş, benim gitmemi ister misin, dedi. Ama babam biraz sakinleşmişti. Ve böylece kimse rahibi getirmeye gitmedi. Ama bu fikirler babama bir kere daha geldi, şu sözleri aynı gün mü yoksa birkaç gün sonra mı söyledi hatırlamıyorum: Ben bütün bu eziyetlerden kurtulacak gücü bulamayabilirim, bundan çok daha küçük sebepler yüzünden bu işi yapmış

* Daha önceki gibi, söz konusu olan nine.

olanlar var. Bir süre sonra annemin kendisine bir çuval buğday borcu olduğunu söylediği şu Marianne le Comte parasını istemeye geldi. Bu, açıkça annem ve bu kadın arasında düzenlenmiş bir hileydi, anneme olsa olsa bir yayıklık* buğday satmış olabilirdi, çünkü babam kadına buğdayı anneme nasıl teslim ettiğini sorduğunda, kadın, buğdayı yayıklıklar* halinde teslim ettiğini söylemişti, yani annem ilk üç yayıklığı* büyük bir harada* sırtında teker teker taşıyarak, sonuncusunu da değirmencinin atıyla getirmişti, bu sonuncu yayıklığı* taşımak için bir çuvala koymuş, sonra da çuvalı götürmüştü. Babam kız kardeşime, bu buğdayı getirirken anneme yardım edip etmediğini sordu, kız kardeşim de, hayır dedi, ama buğdayı yerken yardım etmişti. Babam, bu havalide bir madrabaz olarak ünlenmiş olan bu kadına parayı ödemeyeceğini söyledi. Annem kadına babamı dava etmesini ve eğer ihtiyaç olursa kendisinin de ona borcu olduğuna dair yemin edeceğini söyledi. Bu kadın babamı uzlaşma mahkemesine çağırttırdı. Annem de mahkemeye bu kadınla birlikte gitmişti. Babam annemin buğdayı sırtında taşırken birileri tarafından görülmüş ve kız kardeşimin de anneme yardım etmiş olması gerektiğini söyleyerek itirazda bulundu, sulh yargıcı kadından bu buğdayın kendisine kanuni olarak borçlanılıp borçlanılmadığı konusunda vicdanı üzerine yemin etmesini istedi. Kadın yemin etmek istemeyince, annem, ne kadar masumsunuz, ben olsaydım çoktan yemin etmiştim, dedi. Yargıç, görüyorum ki bu kadın yemin etmeyecek kadar namuslu, parasını ödeyin ve huzur içinde gidin, diyerek meseleyi bağladı ve babam kadına parayı ödedi. Babamın gidip bir daha orada çalışmaktan men ettiği ve 28 meteliğe anlaşmaya vardığı harmancı o zamandan beri hâlâ orada çalışmaya devam ediyordu ve parasının kalanım istiyordu, yargıç gene babamın parayı ödemesi gerektiğini söyledi ve babam da ödedi.[20] Bazen babam yargıçla annem konusunda konuşurken, yargıç, bakın, karınızın bazı zaafları var, onu çekip çevirmek gerek, diyordu. Bu mahkeme kararları, babamı umursamama ve kendi haklılığını savunma konusunda annemi daha da cesaretlendirmişti. Bu

20. Bu yargıcın annemin ısrarlarından kurtulmak için sonunda annemin tarafını tutmuş olması mümkündür. Aslında kurallara uyan, görevini kötüye kullanmayan birisiydi, ama sonuçta babam kaderine terk edilmiş oldu ve güçlü olan kazandı.

son tartışmalardan önce, şimdiye kadar bahsetmediğim başka bir tartışma sebebi daha vardı. Evlenmek üzere olan bir adam annemle babamın birlikte oturdukları dönemde gelmiş ve babamdan evlerden birisini karısıyla birlikte oturmak için kendisine kiraya vermesini istemişti, bu ev daha önceden bahsettiğim kiracıya kiraya verilmiş olan evlerden birisiydi, bu eve ait bir de bahçe vardı. Annem evin kiraya verilmesini istemiyordu. Ve babamın kiralığa çıkarttığı toprak da kiralanmamıştı, çünkü ya insanlar sürekli meydana gelen değişiklikleri düşünerek burasıyla ilgilenmiyorlardı ya da Saint-Michel yortusu geçmiş olduğundan artık çok geçti, o yıl toprağı babam sürdü. Bir marangoz dükkânı ve bir mahzenden oluşan bahsettiğim eve gelince on eküye kiraya verilmişti. Ve bahçedeki bütün sebzelerin kiracıya bırakılacağı ve yeni yılın ilk gününe kadar mahzeni babamın kullanacağı konusunda anlaşmaya varılmıştı. Diğer kontratlar gibi bu kontrat da anneme uygun gelmedi, adamın bahçeyi kullanamayacağını, bahçedeki bütün sebzeleri sökeceğini söylüyordu. Bu yüzden babamın oraya çalışmaya gittiği bir gün annem de gitti ve kız kardeşime lahanaları sökmesini söyledi, kız kardeşim de onun sözünü dinledi. Babam kız kardeşime, ama sen ne yapıyorsun orada, seni lahanaları sökmekten men ederim, onlar kiraya verildi, dedi, kız kardeşim de babama, inan olsun, fazla sıkışıklar, diye cevap verdi; babam kız kardeşimi durdurdu. Ama bunu gören annem sebzeleri kendisi sökmeye başladı, babam onu da engelleyince, konuş sen, hepsini sökeceğim, dedi, babam annemi tokatladı, bunun üzerine annem, intikam, Tanrım, beni öldürüyor, diye bağırmaya başladı; kız kardeşim Victoire koştu geldi, ben de gelmiştim, babamı annemi bahçeden çıkarmaya çalışırken gördüm; annem bahçeden dışarı çıktıktan sonra bile babama tekme ve yumruk atıyordu. Annem, geceleri ölümüm olan bir lanet bana böyle kötü mü davranacaktı, diyordu, ama geri gelip lahanalarımızı alacağım, gün doğar doğmaz alacağım onları. Babam ve ben Quevillon'la birlikte geri döndük, annem ve kız kardeşim de başka bir yoldan gittiler. Son parti elma şarabı da yapılıp bittiği zaman annem Courvaudon'da bulunan bir fıçıyı almalarına izin vermedi ve aldıklarını görünce de Hamars'daki bir duvarcıya gidip, ona nasıl boşa-

nabileceğini danıştı; bundan sonra da orda burda insanlara danışmaya ve kocasının kendisinin ölüm sebebi olacağını, kendisini her gün dövdüğünü yaymaya devam etti; bir süre önce, çamaşırlar yıkanırken, annem çarşafların da yıkanmasını istemişti; başka çarşafları da olmalıydı. Babam ona bu çarşafları ne yaptığını sordu. Annem pek bir şey söylemedi ama kız kardeşim, babamın söylediği kadar çok çarşaf olmadığını söyledi. Anlaşılan annem en iyi çarşaflarını almış ve Corvaudon'daki kuzenlerinin evinde saklamıştı, çünkü ona gerekli olan şeyleri babamın sağlaması gerektiğini biliyordu, annemin kuzinleri cumartesi günleri gelip annemle görüşüyorlardı, bir tanesi, annemin hâlâ Courvaudon'da olduğunu ve bazı kişilere borçlanmaya devam ettiğini söylemişti birine; orda burda Rivière'in çok iyi bir adam olduğunu söylüyorlardı; bu kuzin şöyle eklemişti: Hiç de öyle iyi bir adam olduğunu zannetmiyorum, neden karısını elinde avcunda ne var ne yok almadan rahat bırakmıyor, kadım gidip kendileriyle birlikte oturmaya zorladılar, ama onu çekemiyorlar, halbuki Rivière'in, karısını taciz etmeden toprağını işlemesi gerekirdi, kadın da toprağına onun kendi toprağına bağlı olduğu kadar bağlı değil mi. Bu kuzin babamı gördükten sonra ona sempatiyle bakmış ve Aunay kasabasında annemin lanet bir kadın olduğunu ve kocasına işkence ettiğini anlatmıştı. Babam ve ben döşemedeki bir yerden annemle kız kardeşimin birbirlerine söylediklerini dinlerdik. En çok ben gidip dinliyordum ama ne söylediklerini sadece yüksek sesle konuştukları zaman duyabiliyordum. Bir gün babam, kız kardeşim Victoire'a ninemin artık iş yapamadığını, ineklerin bakımına onun da yardım etmesi ve ineklerin yemini diğer kız kardeşimle birlikte sırayla vermeleri gerektiğini söylemişti; annem geri dönünce kız kardeşim babamın sözlerini alaycı bir tonda tekrarlayarak, gidip yemleri siz verin diyor, annesi artık çalışamıyormuş, dedi. Yemekleri annem pişirdiğinde elinden geldiği kadar kötü yemek pişiriyordu, çorbanın içine babamın sevmediğini bildiği otlar koyuyor ve onları babamın sevdikleriyle karıştırıyordu. Babam ara sıra komşularına, çektiği sıkıntılardan bahsederdi, onlara annemin sakladığı çarşaflardan bahsetmiş ve, şüphesiz geri gitmek istiyorlar, nereye giderlerse gitsinler ama, küçük

Jule'ü de birlikte götürmelerine izin veremem, Jule'ün onlarla gitmesini istemiyorum, benimle kalsın istiyorum, her şeye rağmen ondan nefret edemezler, demişti. Annem Beauquay'de Mösyö Blain'le görüşmeye gitti, babama bir sürü iftira attı, hamile olduğunu da söylemişti. Mösyö Blain'in bürosunda o sırada başkaları da vardı, annemin anlattıkları kısa sürede Aunay'ye yayıldı, komşularımızdan biriyle konuşan bir adam, anlaşılan komşularımızdan birisi karısına fena halde kötü davranıyor, çünkü kadın bu konuda çok ilginç şeyler anlattı, demiş. Annemin hamile olduğunu söylediğini bilen babam buna bir türlü inanamıyordu, çünkü, diyordu, benimle işlerin nasıl olduğunu gayet iyi biliyor; şerefine çok düşkün biri böyle bir durum karşısında, nasıl böyle bir şey olabilir, deyip kendisini tutamaz beni döver, ben de boşanırım diye düşünüyor. Eminim, diye sözünü sürdürüyordu, büyük gözüksün diye karnına bir şeyler bağlıyordur, bir bakmam lazım; babam, aralarında Hebert ve karısı, dul Quesnel kadın, Mösyö Grellai'nin uşağı Victor, annemin Courvaudon'daki kuzinlerinden biri, köy korucusu Guerin, Aunay'li bir bileyci ve Aunay rahibinin de olduğu kalabalık bir grup insanın önünde söyledi bunları; rahip babama meseleyi duymamış gibi yapmasını söyledi. Babam da, öbürünün ölümüne benim sebep olduğumu söylüyor, ama karnında taşıdığı çocuğun hesabını vermesi gerektiğini söyleyeceğim, dedi. Ama babamın yanılabileceğinden korkarak, kendim dinleyerek konunun aslını öğrenmeye karar verdim; bir keresinde annemle kız kardeşimi, diğer hamileliklerle karşılaştırarak bu doğumun zamanını hesaplamaya çalışırlarken duydum. Kız kardeşim, bebek için hiç giysi hazırlama, en azından bebek ortaya çıkana kadar, başlığı sarmaya geldiği zaman orada bir sürü insan da olur, o zaman sen de, vallahi hiç başlığı yok, almak için bana para mı verdin sanki dersin, dedi. Matrak bir durum olur, diye de ekledi ve babamın böyle bir durumda ne diyeceğini düşünerek alaylı bir havayla sözünü sürdürdü: Hah, bunu beni rezil etmek için yaptın gene, hiç değişmiyorsun, eğer başka bir şey için olsaydı mutlaka bir şeyler uydururdun, diyecektir; annem duyulmaktan çekinerek ona, sus artık, dedi. Kız kardeşim daha alçak bir sesle, endişelenme artık, dedi. Bir başka seferinde de kız karde-

şim Villers'e dantelini götürmeye gitmişti, parasını alamadan geri geldi. Annem, ben bu durumda olacak insan mıydım. Tanrım umarım burada uzun süre kalmayız, dedi. Sonra da: Dükkâncının senin gibi dantel getiren başkalarına para ödeyip ödemediğine dikkat ettin mi? Belki de baban sana para ödemesini yasaklamıştır, diye ekledi. Kafasındaki fikirler yüzünden, duyduğum bütün şeyleri babama söylememeye dikkat ediyordum. Babamın bir seyahate gittiği başka bir zaman da annemle kız kardeşimin, babamın annemin çarşaflarını evinde sakladığı kişilerle görüşmeye ve annemin topraklarının kira kontratlarıyla uğraşmaya gitmiş olabileceği konusunda konuştuklarını duydum; Julie'dedir, diyorlardı, orada değilse mutlaka Pinote kadındadır, onlardan sözleşmeleri ve buna benzer şeyleri isteyecektir, ah umarım sözleşmeleri vermezler, eğer verirlerse kendilerinin ne kadar korkak oldukları meydana çıkar; annem hamile olmasına rağmen boşanma işlemlerini başlatabileceğini düşünüyordu, hâlâ kendisiyle birlikte olan iki çocuk dışında diğerleri için yemek pişirmeyi reddetti ve nineme bırakılan ekmekleri almayı da kabul etmedi, ve üç dört gün fikir almaya gittikten sonra, bir gün kuzinine şüphesiz parasını almaya gitti. Ve ertesi sabah da Vire'e gitmek üzere evden ayrıldı; giderken yanında bir adam olduğunu fark ettim, bu mutlaka köyden bir yancısıydı• o evde yokken kız kardeşim Victoire ve erkek kardeşim Jule annemin onlar için getirdiği ekmeği yiyerek evde oturuyorlardı; bizler ninemle yaşayalı beri, bizimle gelmek istemiyorlardı. O akşam babam kız kardeşime evdeki ekmeği neden küflendirdiğini ve sonra da gidip yeniden ekmek aldığını sordu, kız kardeşim, eh, dedi, çünkü ekmek alacak paramız var. Bunun üzerine babam, öyleyse paran olunca ödeyeceğini söylediğin Rabâche'a ve başkalarına olan borçlarını öde. Hem, neden küçük kardeşinin gelip bizimle birlikte yemek yemesine engel oluyorsun? dedi. Kız kardeşim, ben ona engel olmuyorum, dedi; babam, yalan söylüyorsun, ona sen engel oluyorsun, dedi. Annem mahkeme başkanından uzlaştırma mahkemesine çağıran bir celp kâğıdıyla birlikte geri geldi. Bu celp kâğıdını babama getiren Saint-Georges'daki mübaşir Mösyö le Valois'ydı. Herkes, bu kadar zararsız birinin böylesine mutsuz olmasını ve karısı tarafından bu

derece eziyet çektirildiğini görmekten rahatsız olmuştu. Pazar günü babam kutsanmış su duasını söylerken –ayinde duayı babam okuyordu– yaklaşık elli kişi kendini tutamayıp ağlamıştı. O hafta boyunca babam, biri Aunay belediye başkanından iyi davranışlarını ve gördüğü saygıyı belirten; diğeri de Courvaudon belediye başkanından bunlara ilaveten annemin davranışları hakkında birtakım ayrıntılara yer veren ve bir diğeri de rahip tarafından yazılıp başkalarının da imzaladığı ve babamın karısına karşı davranışlarını ve onunla birlikte huzur içinde yaşayabilmek için yaptığı bazı fedakârlıkları anlatan belgeler aldı. Babam, evlilik belgesini, yolda kaybettiği ve sonra bulunup tekrar kendisine verilen Mösyö Foucaut'nun huzurunda yapılmış sözleşmeyi, iptal edilen kira sözleşmesini ve kendisine gönderilen, borçları belirten mektubu da alarak Uruç yortusunun ertesi günü mahkemeye çıktı. Yargıcı annemin tarafını tutar buldu, götürdüğü belgelere hiç önem verilmemişti. Hatta yargıç babamın Courvaudon'dan aldığı belgeyi görünce, ama Courvaudon'da karınızın aleyhine de bir belge hazırlatmışsınız, demişti. Babam da belediye başkanının belgeyi istediği gibi yazdığını söyledi. Annem tekrar, çocuğunu açlıktan ölüme terk etti diye babamdan şikâyete başladı. Babam gözyaşları içinde yargıca durumu anlattı. Mösyö Foucaut'nun huzurunda hazırlanan sözleşmeyi de gösterdi. Yargıç, anneme neden bu sözleşmeye uymak istemediğini sordu ve üç seçeneği olduğunu söyledi. Ya bu sözleşmeye uymak ya Courvaudon'daki arazisine geri dönmek ya da dava açmak. Annem, kendi mülküne geri dönerse, kocasının kendisinden aldığı bütün her şeyi, eşyalarını, parasını, ineklerini, fıçılarını ve hiçbir zaman kendisinin olmamış olan daha bir sürü şeyi geri vermesini istediğini söyledi. Babam, hepsini sana geri vereceğim, dedi. Çocukların vasisinin kim olacağını sordular. Yargıç, çocukların gitmek istedikleri yere gideceklerini söyledi. Babam, ama efendim, hamile olduğunu söylüyor,[21] çocuğun vasisi kim olacak? dedi. Yargıç ce-

21. Babam yukarıda bahsettiğim görüşlerinde ısrar etmiyordu artık, bu konuda konuştuğu kişilere annemin hamile kalmasının mümkün olduğunu ve çocuğun kendisinden olabileceğini söylüyordu. Ama hiçbir zaman annemin gerçekten hamile olduğuna inanmadı; annemin hamileliğinin devam ettiğini gördüğünde, annemin sık sık yolculuklara çıktığını, belki de bu yolculuklarının birinde doğum yaptığını söyleyerek ona bir çocuk daha vermeye çalıştığını, çocuğu kendi evin-

vap verdi: Tabii ki sizin olmanızdansa karınız, bebeği emzirecek olan o. Ama bu, çocuğu doğurmak isteyen, ama onun için hiçbir şekilde parmağını bile kıpırdatmak istemeyen annemin işine gelmedi. Babam, nasıl isterseniz öyle olsun, dedi. Annem yargıcın bu konuda söylediklerine cevap bile vermemişti. Yargıç anneme, eğer dava açmak istiyorsa buna engel olmayacağını, ama bunun maliyeti yüksek bir dava olacağını da ekledi. Annem, babamın, kendisini dava etsin diye ona para vermek zorunda kalacağını bildiğinden, tam da annemin hoşuna gidecek bir şeydi bu. Vire'e gelen Mösyö Auguste Grellay anneme neden kocasını mahvetmek istediğini sordu. Herkese para vermek lazım, diye cevapladı annem. Ama annem o gün yazılı bir karar alamadı. Dönüş yolunda babam onu atının terkisinde Cadeholle'den Aunay'ye kadar getirdi. Geri döndüğünde hiç de iyi niyet göstermedi annem. Babam ona yolculuktan bahsettiğinde annem, çok iyi görünüyordun, dedi, kürek mahkûmları gibi. Ve bunu izleyen günlerde annem uzun görüşmeler yapmaya ve fırıncılardan ekmek almaya devam etti, ekmeği alırken fırıncı anneme, kocanızın ekmeği yok mu diye sormuştu. Annem, evet, dedi, ekmeği var olmasına var ama, bir somun almaya gittin mi sana surat asan ihtiyar bir de kadın var. Annem boşanma işlemlerini başlattığından beri ne annemle ne de kız kardeşim Victoire'la birlikte sofraya oturup yemek yemedim. Kardeşim Jule, babamla, benimle ve kardeşim Prosper'le birlikte olmaya fazla uğraşmıyor, ata binmekten de eskisi kadar hoşlanmıyordu.[22] Ama gene de benimle birlikte geri geldi, ninemin evine beşimizle birlikte yemek yemeye de geldi birçok kereler, bizimle iyi geçiniyordu, ama babamdan çok annemi tercih ediyordu. Vire'den döndükten sonraki cumartesi kız kardeşim Victoire dolabı açtı ve uğramış olan kuzinine götürmesi için birkaç paket verdi. Pazar günü akşam duasından sonra babama misafirler gelecekti, Aunay'den birçok kişi gelip ninemin evinde

---

den uzakta doğurursa annemi muayene ettireceğini söylüyordu. Ayrıca bunu, annemin kimse fark etmeden giysileri götürmek ve eşinin dostunun evinde saklamak için yaptığını da söylüyordu; annem Vire'den döndüğünde şöyle dedi babam: Durum berbat, Vire'de karnı her günkü kadar büyük değildi.

22. Bu zavallı çocuk, şimdi geçmişe bakıp düşündüğümde, daha o zamanlarda bile toprağı tek başına sürebiliyordu.

yemek yediler. Sonra misafirlerden bazıları kalktı; bazıları da kaldı. Annemin eskiden oturduğu Bouillon köyünden bir doğramacı da gelmişti, önce annemin yanına gitti ve onu öpmeye ve okşamaya[23] başladı, sonra da öbür eve babam ve orada olan diğerleriyle birlikte içki içmeye gitti, annemin ona verdiği marangoz aletlerinden bahsediyorlardı, babam annemin, aletleri geri istedim, ama o aletleri geri vermek istemiyor dediğini söyledi ve sonra ikisi de kalkıp annemin yanına gittiler. Ama annem doğramacının söylediklerini aynen tekrarladı, babam o kadar üzülmüştü ki anneme yüksek sesle bağırmaya başladı. Bu sırada benim yanlarında oturduğum diğer konuklar, annemin birlikte sağa sola koşturduğu bu herifler yüzünden babamın hayatının güvencede olmadığım söylüyorlardı. Sonra Hebert bana hitap ederek, babanı asla bırakma delikanlı, o seni hiçbir zaman terk etmez, dedi. Yazık ki benim apayrı fikirlerim vardı. Babam ve doğramacı geri geldiler. Diğerleri hava almaya avluya çıkmışlardı, doğramacı, Rivière'le münakaşa ettik, dedi; annem ve kız kardeşim kapıdan dışarıyı seyrediyorlardı, babamın içine düştüğü sıkıntılarla dalga geçer gibi görünüyorlardı. Doğramacı oturup içmeye başladı, sonra size bir türkü söyleyeyim, dedi, iyi öyleyse, dedi François Senecal, bize kısaca türkünüz neden bahsediyor anlatın, doğramacı, babamı alaya alan ve onun ikiyüzlülüğüyle eğlenen bir türkü söyledi. İlk kıta şöyle bitiyordu: Bırak her şey gelsin, hiçbir şey de gitmesin; ikincisinde ise şöyle deniyordu: Lise bıktı hep aynı kapıdan içeri almaktan, ama dokuz aydan sonra mutlaka dışarı çıkması gerekiyor birisinin oradan. O zaman babam, içeri girelim, ağlanacak halimize gülüyoruz, dedi. Doğramacı da bizimle birlikte içeri geldi, tekrar aletlerden bahsetmeye başladı ve, karına mahsulünü içeri almasında yardım ettim, o da bana, tamam doğramacı, siz de aletleri alın, böylece ödeşelim dedi, dedi. François Senecal ona, şimdi ne diye bizim canımızı sıkıyorsunuz, ha, dedi; ve biraz daha oturduktan sonra doğramacı çekti gitti. Orada bulunan kadınlardan bazıları babam ve ninemle sohbet edip onların çektikleri sıkıntılardan bahsettiler ve babamla ninemin gerçekten

23. Bu doğramacı, annem babamla birlikte oturmaya başladığından beri birkaç kere gelmiş ve aynı şeyleri yapmıştı.

acı çektiklerini anladılar; giderlerken, bu insanlar cehennemlerini bu dünyada bulmuşlar, dediler. Ertesi sabah babam Tessel'e gitmek üzere evden çıktı, ninem onun öğleden sonra geri geleceğini umuyordu; ama salı günü saat sabah üçte geldi ancak; ninem, ah, dedi, bunca zaman ben seni beklerken ve acı içindeyken sen neyle uğraşıyordun; babam, giderken niyetinin akşam altıda geri gelmek olduğunu, ama yolda biraz dinlendiğini söyledi, uyuyakalmış, sonra uyanınca da yolunu şaşırmıştı, nerede olduğunu anlayıncaya kadar bir milden fazla yol yürümüş ve sonra da geri dönmüştü. O gün babam hastalandı. Ninem bu olayı komşularından birine anlattı ve bu kadın da ona, onu kıvrandıran ve bunaltan şey, bu çektiği çileler, dedi. Babam çalışabilecek kadar kendisini güçlü hissetmiyordu, yatıyor ve dinleniyordu ve hâlâ sıkıntılı, dalgın ve düşünceliydi; bazıları, hasta olursa bir daha kendini toparlayamaz, diyorlardı.

Babamın çektiği çilelerin özeti burada bitti.

Karakterimi ve bu suçu işlemeden önceki ve sonraki düşüncelerimi anlatmaya söz vermiş olduğumdan, bu işi özel hayatımın ve beni bugüne kadar meşgul etmiş olan düşüncelerin bir özeti şeklinde yapacağım.

Çocukluğumda, yani 7-8 yaşındayken, çok dindar birisiydim. Bir köşede Tanrıya dua etmeye çekilir ve bereket duası seferlerinde on beş dakika boyunca içilen serinletici içkileri bile reddederdim. Bir rahip olacağımı düşünüyordum ve babam da benim rahip olmama yardım edeceğini söylüyordu. Vaazlar öğrendim ve aralarında köyümüzden Nicolas Rivière'in de bulunduğu birkaç kişinin önünde ve ayrıca Aunay'de hancı kardeşinin evinde kalan birkaç beyefendinin önünde vaazlar verdim. İki üç yıl kadar bu işle uğraştım. O zamana kadar okuduklarım bana bu fikri vermişti. Sonraları fikirlerim değişti ve ben de herkes ne yapıyorsa öyle yapmaya karar verdim. Bununla birlikte, bazı tuhaflıklar sergiliyordum. Okul arkadaşlarım bunu fark etmişlerdi ve benimle alay ediyorlardı. Onların bu davranışlarını başlangıçta sersemce yaptığım ve sanırım beni sonsuza dek küçük düşürmüş olan birkaç aptalca harekete bağlıyordum. Kendi kendime vakit geçiriyordum, bahçemize

giriyor, ve ordular üzerine bir şeyler okumuş olduğumdan, lahanalarımızın muhabere düzeninde dizildiklerini hayal ediyordum, lahanalar arasından liderler atıyor ve sonra öldüklerini ya da yaralandıklarını farz etmek için bazı lahanaları parçalıyordum. Ninem, hayret, diyordu, hem lahanayı sever hem de onları parçalıyor. Lahanaların çoğuna dokunmamış olmama rağmen bu oyunla uzun süre eğlendim. Rivière'in peygamber tohumu* denilen büyük oğlu geçerken beni görmüştü ve bundan sonra beni her gördüğünde bana, hâlâ lahanalarınla savaşıyor musun, diye sorardı. Okumayı öğrenmede ve matematikte başarılıydım, ama yazmam o kadar iyi değildi. Okula gitmeyi bıraktıktan sonra babama toprağı sürmede yardım etmeye başladım; ama bu iş benim eğilimlerime hiç uymuyordu, şan şeref kazanmak istiyordum, kitap okumaktan büyük zevk alıyordum. Okulda Royaumont'un Kutsal Kitabını okutuyorlardı, Sayılar'ı, Tesniye'yi, İncil'i ve Yeni Ahit'in bütün geri kalanını okudum, almanakları ve coğrafya kitaplarını okudum, Aile Müzesi'ni ve bir ruhban takvimini, Bonaparte, Roma Tarihi, Gemi Kazaları Tarihi gibi çeşitli tarih kitaplarını, Davranış Ahlâkı ve buna benzer başka bazı şeyleri [okudum]. Birinin kıçını silmek için kullanacağı kadar küçük bir gazete parçası bile elime geçse okuyordum, Rahip Melier'nin Sağduyu'sunu, Feller'in felsefi din kitabını ve Monpellier din kitabını da okumuştum. Astronomi ve diğer konularda okuduğum şeyler üç yıl önce beni dinsiz yaptı. O sıralarda ve daha önceleri de kafam yücelik ve ölümsüzlük fikirleriyle doluydu, başkalarına olduğundan çok daha fazla kendime saygı duyuyordum, ve şimdiye kadar bunu böylece söylemekten utanıyordum, kendimi içinde bulunduğum durumdan daha yükseklere çıkaracağımı düşünüyordum. Bu dönemde tensel arzu başıma bela olmaya başlamıştı: Kendimi bu arzuya kaptırdığımı düşünmenin bile benim için aşağılayıcı bir şey olduğuna inanıyordum. Hepsinden önemlisi ailemdeki kadınlara yanaşmaktan kaçınmama sebep olan ensest korkusu vardı. Onlara çok fazla yaklaştığımı düşündüğüm zamanlar yaptığıma inandığım kötülüğü gideriyormuş gibi elimle işaretler yapardım. Babam ve ninem bir yıl ka-

dar süren bu şeyler karşısında üzülüyorlardı. Babam, belki bazı vesveseleri[24] var ama artık dine inanmaması garip diyordu. Bana bu garip hareketleri neden yaptığımı sorduklarında, şeytanı kovmaya uğraştığımı söyleyerek sorulardan kurtulmaya çalışırdım. Diğer kadınlara karşı bir korkum olduğu da söylenirdi, çünkü bazen onlar ninemin ya da kız kardeşimin yanında oturdukları zaman başka bir yere çekilirdim. Bir gün o sıralarda evimizde hizmetçilik yapmakta olan Marianne Renaut bahçe kapısını açtığında, çok uzakta olmama rağmen elimi süratle pantolonuma atmıştım. O da, a evet, devam et, dedi, aman pantolonunu sıkı tut; ama kapıyı açtığında beni görmesinden korktuğum asıl kişi o değildi, kapıyı açanın ninem ya da kız kardeşim olmasından korkmuştum. Bu fikirler zamanla yok oldular. Ama ben her zaman mükemmel olduğum düşüncesiyle meşguldüm, tek başıma yaptığım yürüyüşlerde hikâyeler kurguluyor, kendime de bir rol veriyordum, hayalimde canlandırdığım kişiliklerin en tepesine yerleştiriyordum hep kendimi. Bununla birlikte insanların bana nasıl baktıklarının tamamen farkındaydım, çoğu bana gülüyordu. Büyük bir gayretle buna bir son vermek ve toplum içinde yaşayabilmek için bir yol bulmaya uğraşıyordum, ama bunu becerebilecek kadar esneklik yoktu bende, söylenmesi gereken kelimeleri bulamıyor ve kendi yaşıtım gençlerle iyi geçinmeyi beceremiyordum, her şeyden evvel özellikle kızlarla karşılaştığımda onlara hitap edecek kelimeleri bilmiyordum, öyle ki bazıları arkamdan koşar ve dalga geçmek için beni öperlerdi. Kibarca hal hatır sorma faslından ürktüğüm için gidip akrabalarımı, yani kuzenlerimi ya da babamın arkadaşlarını görmek istemiyordum. Böyle şeyleri beceremediğimi anlayarak kendimi avuttum. Ve beni aşağılayanları ben de içimden aşağılıyordum. Nicolas Margrie'nin beni zorla öpmüş olan kızından, iffeti üzerine bir şarkı yazıp yollarda dağıtarak intikamımı almayı kuruyordum; sonra benimle alay eden herkesten haklarında şarkılar yazarak intikamımı alabileceğimi düşündüm. Arkadaşlarımdan biri olan Fortain'e haklarında yazılar

24. İnancımı kaybetmeden önce başka vesveselerim vardı, dualarımda kafamın başka şeylerle meşgul olmasından korkar, bu yüzden de kelimeleri defalarca tekrarlar ve garip hareketler yaparak vücudumu şekilden şekle sokardım.

uydurarak bütün bu insanlardan hıncımı alabileceğimi, onları rezil edip kasabadan kaçırtabileceğimi söyledim. Sonraları birkaç kere bazı kişileri düelloya davet etmeye niyetlendim. Tamamen yeni aletler yaparak kendimi göstermeye de kararlıydım, bu aletlerin tamamen kendi hayal gücümün ürünü olmalarını istiyordum. İlk önce kuş vurmak için daha önce hiç benzeri görülmemiş bir alet yapmaya karar verdim, ona *calibene* ismini verdim, pazar günleri ve akşamları bu aleti yapmak için uzun süre uğraştım, ve beklediğim kadar iyi olmadığını görerek, gidip aleti bir çayıra gömdüm, sonra onu tekrar topraktan çıkardım, bu alet şimdi hâlâ evlerden birinde yerde duruyordur. Kendi kendine tereyağı yapacak bir yayık ve sadece kendi hayal gücümün ürünü olmasını istediğim zemberekler yardımıyla kendi kendine gidecek bir araba yapmayı da kafama koymuştum. Bunları arkadaşım Fortain'e ve bizde çalışan Jean Buot'ya anlattım. Kendimi dokuz on yaşındaki çocukların yanında kendi yaşıtlarımla olduğumdan daha rahat hissediyordum, onlara yaylar yapıyor ve bunları iyi çalışır hale getirmeye çalışıyordum. Tutuklandığımda yanımda bu yaylardan biri vardı ve yayı beni deli sanmaları için taşıdığımı söylemiş olmama rağmen aslında öyle değildi. Evde yayları iyi ok atabilecek hale getirmiştim, ama elimden geldiğince kimseye görünmemeye de çalışıyordum. İçten içe bunun gerekli bir şey olmadığını düşünüyordum, yayın eskiden avlanmak için ve hatta savaşlarda kullanıldığını okumuştum. Bir süre önce oklardan biriyle Nativel'in pencere camını kırdım, camı kıranın ben olduğumu söyleselerdi çok utanırdım; iki kardeşim de oradaydı. Onlara camı kimin kırdığını sordular. Onlar da bir şey bilmedikleri cevabını verdiler ve camı benim kırdığımı hiçbir zaman söylemediler. Kısa süre içinde camı kimin kırmış olabileceği konusunda şüphelendikleri için babam Jule'e camı benim mi kırdığımı sordu. Bu çocuk ısrarla camı benim kırmadığımı söyledi. Kurbağaları ve kuşları çarmıha geriyordum, onları öldürmek için başka bir işkence yöntemi daha bulmuştum. Onları karınlarına sapladığım üç çiviyle bir ağaca çakıyordum. Bu işkenceye beyin sarsma işlemi adını vermiştim, bu işi yaparken yanıma bazen çocukları da alıyor-

dum, bazen de yalnız yapıyordum. İki yıl önce Saint Clair gününde tek başıma efendi ve uşaklar arasında geçen konuşmaları gözlemleyip bunları öğrenerek, elime fırsat geçtiğinde ben de öyle konuşabilmek için Sainte Honorine'e gitmiştim, aralarında Guibervil-le'li Mösyö Viel'in de bulunduğu birçok kişiyi gözlemledim, onu birçok uşakla konuşurken ve bir tanesini de işe alırken seyrettim; insanları onlarla konuşmadan, tanımadan ve onlar da beni tanımadan seyrediyordum. Sık sık, yanımda kimse olmadığı halde tek başıma insanların toplandığı gösteri ve pazaryerlerine gezintilere gidiyordum. Kafamda hep bir şeyler öğrenme ve kendimi yetiştirme düşüncesi vardı. Eğer günün birinde param olursa, diye düşünüyordum, Peder Gaultier'nin okuma, yazma, aritmetik, geometri, coğrafya, tarih, müzik, Fransız, Latin ve İtalyan dilleri vb konuları içeren eksiksiz ders kitabını[25] alırım, tamamı 60 frank tutuyordu. Kendimi yetiştiririm diye düşünüyordum. Sahip olduğum şöhret arzusuna rağmen, babamı çok seviyordum ve onun çektiği çileler beni derinden yaralıyordu. Bu son günlerde onu boğduğunu gördüğüm sıkıntıları, ikilemi, çektiği dertler, bütün bunlar beni çok üzüyordu. Bütün düşüncelerim bunlara yönelmiş ve takılıp kalmıştı. Uygulamaya koyduğum korkunç planı kurdum, bu plan üzerinde bir ay öncesinden beri düşünüyordum. Anneme, kız kardeşime ve erkek kardeşime saygı göstermem gerektiğini söyleyen prensipleri tamamen unutmuştum, babamı kendilerine karşı silah kullanmam gereken kudurmuş köpeklerin ya da barbarların eline düşmüş birisi olarak görüyordum, dinimiz bu gibi şeyleri yasaklıyor, ama artık dini kurallara da kulak asmıyordum, hatta bana, Tanrı beni bu işi görmem için yaratmış ve ben de onun adaletini yerine getiriyormuşum gibi geliyordu. İnsanların içinde yaşadıkları kuralları ve düzenli toplumun kurallarını biliyordum, ama ben kendimi onlardan daha bilge olarak değerlendiriyor ve o kuralları rezil ve utanç verici olarak görüyordum. Roma tarihini okumuş ve Romalıların kanunlarının kocaya karısı ve çocuklarının yaşamları üzerinde karar verme hakkı tanıdığını öğrenmiştim. Kanunlara karşı çıkmak istiyordum, bana öyle geliyordu ki, babam için ölmekle kendimi ölümsüzleştirecek-

25. Onun coğrafya kitabında bu kitaptan bahsedildiğini görmüştüm.

tim, benim için bir şeref olacaktı bu. Kralları ve memleketleri için ölen savaşçıların hayatlarını, 1814'te Paris'in alınması sırasında Politeknik Okulu öğrencilerinin gösterdikleri kahramanlıkları düşünüyor, kendi kendime, bu insanlar tanımadıkları ve onları da tanımayan, onları bir kere bile olsun düşünmemiş bir adamın davası için ölüp gittiler; ama ben, beni seven ve bana candan bağlı bir adamı kurtarmak için öleceğim, diyordum. Düşmanın kendi kralını ele geçirmek için bütün kuvvetiyle yüklendiği sokaktaki geçidi ölümü pahasına tek başına tutan Chatillon örneği; düşman kralının sandığı fili, hayvanın ağırlığı altında ezileceğini bildiği halde öldüren Makabi kardeşlerden Eleazar'ın cesareti; Latinlere karşı savaşta davasını savunmak için hayatını ortaya koyan ismini hatırlamadığım Romalı general örneği. Bütün bunlar durmaksızın aklımdan geçiyor ve beni yaptığım işe doğru yöneltiyordu. Son zamanlarda okuduğum Henri de la Roquejacquelain örneği benim durumumla yakından alakalı görünüyordu. Kendisi Vendeé'lilerin önderlerinden biriydi, kralın davasını zafere ulaştırmak için hayatının yirmi birinci yılında ölmüştü. Muhabere başlarken askerlerine yaptığı konuşma üzerine bir süre düşüncelere daldım: Eğer ilerlersem, demişti, arkamdan gelin, yok geri çekilirsem beni öldürün, ölürsem intikamımı alın. Okuduğum son kitap Lerot'nun verdiği, gemi kazaları tarihiydi. Bu kitapta gemicilerin erzakı bittiğinde aralarından birini feda edip, mürettebatın geri kalanını kurtarmak için onu yediklerini okumuştum. Kendi kendime, ben de kendimi babam için feda edeceğim, diye düşündüm, her şey beni bu işi yapmaya doğru itiyordu sanki. İsa'nın kendisini feda ederek insanlığı kurtarmasının gizi konusunda bile bunu anlamanın çok kolay olduğunu düşünüyordum: Efendimiz İsa Mesih insanlığı kurtarmak için, onu şeytanın köleliğinden kurtarmak için, günahtan ve sonsuz azaptan kurtarmak için çarmıhta can verdi, o Tanrıydı, ona karşı çıkanları cezalandırmak onun elindeydi; bu yüzden bu eziyetleri çekmeden onları affedebilirdi; ama bana gelince, ben babamı sadece onun için ölerek kurtarabilirim, diyordum. Babam kutsanmış su duasını söylerken neredeyse elli kişinin ağladığını duyduğumda, içimden, eğer

onunla hiçbir alakası olmayan yabancılar ağlıyorlarsa, onun oğlu olan ben, neler yapmam ki, demiştim. Bu sebepten ötürü o korkunç kararı aldım, üçünü de öldürmeye kararlıydım, ilk ikisini babama acı çektirmek için anlaştıklarından ötürü öldürecektim, küçük çocuğa gelince, onu öldürmek için iki sebebim vardı, birincisi, annemi ve kız kardeşimi seviyordu, ikincisi ise, sadece ikisini öldürürsem, babamın bu olaydan büyük bir dehşete kapılmasına rağmen gene de benim kendisi için öldüğümü anladığında benim için üzülmesinden korkuyordum, babamın çok zeki olan bu çocuğu sevdiğini biliyordum, kendi kendime, benden öylesine nefret edecektir ki, ölümüme sevinecektir,[26] böylece üzüntülerden kurtulacak ve mutlu olabilecektir, diye düşündüm. Böylece, bu ölümcül kararları almış olarak, tasarladıklarımı eyleme geçirmeyi planladım. Önce, babamın ve annemin bütün hayatlarını esas olarak burada yazılı olduğu gibi kaleme almaya,[27] yazdıklarımın başlangıcına, yaptığım işin bir duyurusunu ve sonuna da bu işi yapmamın sebeplerini koymaya, kanunu nasıl çiğnediğimi, kanuna karşı çıktığımı, kendimi ölümsüzleştirdiğimi ve buna benzer şeyleri yazmaya; sonra da, suçu işleyip, mektubumu postaya atmaya ve önceden saklamış olacağım bir silahı alıp, kendimi öldürmeye niyetliydim; birkaç gece kalkıp, Montpellier din kitabını okumuştum; aynı şeyi yapma bahanesiyle kalkıp başlangıç duyurusunu yazmaya giriştim, ama ertesi gün kız kardeşim bunu fark etti, bunun üzerine kız kardeşime yargıçlara ya da babamın gidip görüşeceği bir avukata verip, annemin babama nasıl davrandığını göstermek için, bu olmazsa da sadece tanıdıklarımıza okutmak üzere annemle babamın hayatlarını yazdığımı söyledim. Kız kardeşim Aimée yazılması bitmiş olan kısmı görmek istedi, ama yazdıklarım başlangıç duyurusu olduğundan ona göstermekten kaçındım. Bir süre sonra babam ve Quevillon'la birlikte ge-

26. İnsanların mesela Lemaire gibi yargılanmakta olan eşkıyalardan bahsettikleri sohbetlerde bazıları, ailesi ya da buna benzer gerekçelerden dolayı belki de öldürülmez, demişti. Babam da, bence, ailemde bir eşkıya olsaydı, öldürdüklerinde memnun olurdum, diye cevap vermişti.

27. Bu hikâyeyi cinayetleri işlemeden önce yazmaya niyetlendiğimden ve hikâyede kullanacağım kelimelerin çoğunu önceden düşündüğümden, hikâyede benim bu zavallı kurbanlara karşı hâlâ nefret beslediğim izlenimi veren sert ifadelere rastlamak şaşırtıcı olmayacaktır.

ri geldi, ben yazdıklarımı saklamıştım; kız kardeşim, yazdıklarına bir göz atmak imkânsız mı yani şimdi? diye sordu. Daha fazla yazana kadar beklemesini söyledim. Ama birisinin bu duyuruyu okuyabileceğinden korkarak yazdıklarımı yaktım ve hayat hikâyesini kimseden saklanmadan yazmayı ve sondaki sebepleri ve başlangıç kısmını bu bölüm bittikten sonra gizlice eklemeyi düşündüm. Böylece bir iki gece kalkarak yazmaya niyetlendim, ama her seferinde uyuyakaldım ve sadece çok az bir şeyler yazabildim. Sonra, başka bir karar aldım, yazmaktan vazgeçtim, cinayetten sonra Vire'e gelip kraliyet savcısına ya da polis komiserine teslim olmayı düşünüyordum; babam için öldüğümü, onlar kadınları ne kadar tutsalar gene de zafer kazanamayacaklarını, bundan sonra artık babamın huzura ve mutluluğa kavuşacağını o zaman ilan edecektim; ayrıca şöyle diyecektim: Geçmişte Sisara'lara karşı Jael'leri, Holophermos'lara karşı Yudit'leri, Marat'lara karşı Charlotte Corday'leri gördük; şimdi bu mani erkeklere geçmeli artık, kendisini aydınlanma çağı diye adlandıran bu güzel çağda, özgürlük ve şerefe bu kadar düşkün gibi görünen bu millet kadınlara boyun eğiyor, Romalılar çok daha uygardı, Huronlar ve Hottantular, Alquongin'ler, aptal oldukları söylenen bu insanlar çok daha uygardı, onlar kuvveti hiçbir zaman aşağılamadılar, onlar arasında kanunları koyanlar daima vücutça en güçlü olanlarıydı. Bütün yargıçlarıma karşı çıkacak fikirlerimin olması, bütün dünyaya fikirlerimle karşı çıkmam benim için büyük bir şereftir, diye düşünüyor, 1815'te Bonaparte'ın nasıl davrandığını kafamda canlandırıyordum. Kendi kendime, bu adam, kendi basit kaprislerini tatmin etmek için binlerce kişiyi ölüme gönderiyor, bu nedenle babamın huzur ve mutluluğunu mahveden bir kadının yaşamasına izin vermem doğru değil, diyordum, kendimi yüceltmem için bir fırsatın çıktığını, ismimin tüm dünyada duyulacağını, ölümüm sayesinde şerefe kavuşacağımı, zamanla fikirlerimin benimsenip beni temize çıkaracağını düşünüyordum. Böylece bu ölümcül kararı aldım. Bununla birlikte, benim kadar yüce fikirleri olmadığını sandığım babamın yaptıklarımı görünce kendisini öldürmesinden korkuyordum; ama işimi babam uzaktayken görmeyi ve insanlara babamı yaklaştırmamalarını söylemeyi düşündüm ve ba-

bam bu ilk şoku atlattıktan sonra da artık bir tehlike kalmayacaktı. Fikirlerimi savunmak için yargıçların önüne çıkarılacağımdan, yapacağımı yapar yapmaz Vire'e gidebilmek için bu işi pazar kıyafetlerimi giyinmiş olarak yapmam gerektiğini de düşündüm. 24 Mayıs Pazar günü bize her zaman iş yapan Gabin Laforge adlı Aunay'deki nalbanta budama bıçağını biletmeye götürdüm; o gün hiçbir şey yapmadım, işi hafta içinde yapmayı ve önceden de üzerime pazar elbiselerimi giymeyi planlıyordum; cumartesi günü babamın ve ninemin Aunay kasabasına gitmek için evden çıktıklarını ve öldürme kararı verdiğim üçünün de evde birlikte olduklarını görünce, hemen pazar elbiselerimi üstüme geçirdim, ama ben hazır olduğumda, annemin ve erkek kardeşimin kasabaya gitmiş olduklarını gördüm; ama geri geleceklerini düşündüm, kız kardeşim Aimée neden böyle giyindiğimi sorunca, kasabaya gideceğimi söyledim ve annem geri gelene kadar zaman geçirmek üzere kasabaya gittim; yolda annemin geri geldiğini görmüş olduğumdan, kasabaya gidip hemen geri döndüm, döndüğümde üçünü de evde buldum, ama onları öldürmek için bir türlü karar veremiyordum; kendi kendime, korkağın tekiyim, asla bir şey yapamayacağım, diyordum, sonra bahçe tarafına geçtim; ve babamın geri geldiğini gördüm; bunun üzerine gidip elbiselerimi değiştirdim; babam ve ninem kasabaya gitmek için neden böyle iyi giyindiğimi sordular, normal elbiselerimin üzerine ceketimi giyip gitseydim daha iyi olacağını söylediler; öbür elbiselerimin, özellikle de pantolonumun çok fazla eskidiği cevabını verdim; bana başka soru sormadılar, işimi ertesi gün uygun bir zamanda yaparım diye düşündüm; ama herhangi bir fırsat çıkmadı, çıktıysa da ben yararlanamadım; akşama bu işi babam misafirlerle birlikteyken yapacaktım, çünkü bütün bu insanlar babamın kendisine bir zarar vermesine mani olurlar diye düşünüyordum. Akşam yemeğini onlarla birlikte yemedim, bahçelerde dolaşıp düşüncelerimi kafamda evirip çeviriyordum; kendi kendime, elime bir fırsat geçmişti, diyordum, ama o zamanlar korkaklık dediğim şey yüzünden kullanamadım. Henüz karar veremediğimden ve bu yüzden de o gün artık bu işin yapılamayacağını anladığımdan, babama ve hâlâ onunla oturmakta olan konuklara katıldım. İşi hafta içinde bitirmeyi ve pazar elbise-

lerimi gizlice giymeyi planlamıştım, bu işi ertesi gün yapamayacağımı biliyordum, Quevillon'a gidip, onun toprağını sürmemiz gerekiyordu, oraya gidecek olan bendim; ama bir gün sonra da o gelecek ve toprağı sürmemizde bize yardım edecekti, ve onun bize toprak sürmeye geldiği zamanlarda onu gidip getiren genellikle babamdı, bu planı babamın toprak sürmek için gittiği sırada uygulamayı kararlaştırdım; böylece pazartesi günü gidip Quevillon'a toprağı sürmesinde yardım ettim, ertesi gün gelip bizimle toprak sürebileceğinden emin olmadığını söyledi, çünkü çarşamba günü üç ata ihtiyaç olan bir tarlada çalışmak üzere atını ödünç vermesi gerekiyordu, çalıştığımız tarlayı bitirebilir ve öğleden sonra da gidip o tarlayı da hazır hale gelecek şekilde tırmıklayabilirsek gelebilecekti; yani salı günü gelip tarlayı sürmemize yardım edebilecekti, yoksa başka türlü gelmesine imkân yoktu. Bunu duyunca atları elimden geldiği kadar süratli sürdüm ve böylece sürmekte olduğumuz tarlayı bitirdik, dediği gibi öğleden sonra giderek öbür tarlayı tırmıkladık. Ertesi gün bizim için tarlayı sürmeye geldi, ama babam geceyi açık havada geçirdikten sonra hastalandığı için onunla birlikte tarlaya çalışmaya gidemedi ve onun yerine benim gitmem gerekti. Öğleyin babam biraz düzeldi ve bana ya bahçeyi çapalamamı ya da tarlayı sürmeye devam etmemi söyledi, ben de bahçeyi çapalayayım dedim; yemekten sonra avluya çıktığımda kız kardeşim Aimée'ye, kutlu gün,* kutsal sevinç ilahisini söylesene, dedim; neden? diye sordu; nasıl söylendiğini öğrenmek için, cevabını verdim; nasıl söylendiğini niye öğrenmek istiyorsun? dedi. Öğrenmek beni memnun edecek, dedim ve böylece kız kardeşim ilahiyi söylemeye başladı, Quevillon, eh bu hepimize iyi gelecek sanırım, dedi ve kız kardeşimle şakalaştı; sonra da babamla birlikte tarlayı sürmeye gitti. Ama ben o gün gene hiçbir şey yapmadım, önemli bir fırsat da çıkmadı, sonra başka bir karar aldım, ertesi gün gidip Quevillon'a yardım etmem gerekiyordu, o sabah hasta numarası yapıp yerime babamın gitmesini sağlamayı düşündüm. Bu yüzden o sa-

* Belki de anlaşılabilir bir dizgi hatası yaparak, *Annales de médecine légale*'in dizgicisi burayı şöyle dizmişti: *Kutlu doyum*... Bu durum bizi uzun süre oyalayıp şaşırttı. (y.h.n.) ("Gün" kelimesinin karşılığı Fransızcada *jour*'dur, "doyuma ulaşmak" ise *jouir* kelimesiyle karşılanır.-Alev Özgüner)

bah yataktan kalkma zamanı geldiğinde kusma numarası yaptım, ninem yanıma geldi. Ona, midemin bulandığını ve tarla sürmeye gidemeyeceğimi söyledim, bunun üzerine kendisi de hasta olmasına rağmen babam gitti; yaklaşık bir saat sonra yataktan kalktım ve biraz daha iyi olduğumu söyledim, bahçede çalışmaya gidiyorum dedim, sonra da gizlice pazar elbiselerimi alarak Clinot'nun evi diye bilinen diğer evlerden birine götürdüm, sonra pazar elbiselerimi giydim; o anda üçü de evdeydi, ama giyinip geldikten sonra kardeşim Jule'ün okula gittiğini gördüm; bunun üzerine bu işi başka bir zamana bırakmaya karar verdim; kız kardeşim Aimée beni gördüğünde bahçedeydim ve bahsettiğim eve gidip tekrar eski elbiselerimi giymek üzereydim; beni gördüğü için oradan uzaklaştım, Beauquay istikametine doğru yönelmiştim ve öğleyin üçünün tekrar birlikte olacağı zamana kadar geri dönmemeye kararlıydım. Ama bu beklemek için çok uzun bir süreydi, eve geri dönüp, tekrar eski elbiselerimi giymeye ve işimi öbür elbiseleri giymeden görmeye karar verdim. Kendi kendime, iyi ya da kötü giyinsem ne fark eder, güzel elbiseler giymeden de derdimi anlatabilirim, diye düşünüyordum, sonra eve döndüm; dul Quesnel kadın avludaydı; nineme, bak, dedi, Pierre geri dönüyor; gidip eski elbiselerimi bıraktığım eve bakındım, eski elbiselerimin ordan alınmış olduğunu gördüm. Ninemin evine geçtim ve onu ağlarken buldum; bana, nereye gitmek istiyorsun, dedi, babanın yanında yeteri kadar para kazanamadığını düşünüyorsan ve başka bir yere gitmek istiyorsan söyle, böyle kimseye bir şey söylemeden çekip gitme, üstelik paran da yok, ne yapmaya niyetlisin, babanı bırakıp gitmek mi istiyorsun, ama onun ne halde olduğunu görüyorsun. Dul Quesnel kadın da, ah, dedi, seni bu kadar çok seven nineni öldüreceksin, boynuna sarıl da onu bir öp. Ninem bana, neden gidiyorsun, baban sana verebileceği her şeyi verdi, sen daha küçücük bir çocukken seni papaz yapabilmek için mal varlığının bir kısmını feda edebileceğini söylüyordu, istersen seni bir meslek sahibi yapmayı önerdi, ama onu bırakıp gitmek istiyorsan gene de seni parasız göndermez, dedi; dul Quesnel kadın, eh, işlerin yürütülmesine yardım etmek öyle zor değil, eğer isterse hepinizle birlikte mutlu olabilir, dedi. Ninem, bu sabah hasta babasını

göndereceğine kendisi gitse çok daha iyi ederdi, babasının durumunu görüyor, onu bırakırsa, açtığı davada annesinin eline babasına karşı güçlü bir koz daha vermiş olacak, annesi yargıçlara, kocam o kadar kötü ki, çocukları bile onunla birlikte oturmak istemiyorlar, diyecektir; ama gene de gitmek istiyorsa, babası ona engel olmaz; bize söylesin de biz de onun nerede olduğunu merak edip durmayalım, dedi.

Ninemin sorularım, hiçbir şey olmadığını, ufacık bir konu üzerinde lüzumsuz yere bir sürü gürültü patırtı kopardıklarını söyleyerek savuşturdum ve tuvalete giderek üzerime tekrar eski elbiselerimi geçirdim, sonra da bahçeye giderek öğlene kadar çapa yaptım. Ninem de bezelyeler için bir darh* yapmaya geldi, bana birkaç soru daha sordu, ben de devamlı olarak bir şey olmadığını, merak etmemesini söyleyerek cevap verdim. Evet; bir şeyler var, diyordu, bir şey var, baban geri gelince ne olduğunu anlatmanı istiyorum; tamam, dedim, bu akşam ona anlatacağım. Bunun üzerine ninem de soru sormayı kesti, öğlen olmuştu, ninem kız kardeşim Aimée'yle birlikte inekleri sağmaya gitti. Kardeşim Jule okuldan dönmüştü. Bu fırsattan yararlanarak bıçağı aldım, annemin evine gittim ve annemden başlayarak, sonra kız kardeşim ve küçük kardeşimle devam ederek korkunç cinayetleri işledim, bundan sonra da onlara tekrar tekrar vurdum; Marie, Nativel'in kaynanası içeri girdi, bana, ne yapıyorsun, dedi, ona çıkın dışarı, dedim, yoksa aynısını size de yaparım. Sonra avluya çıktım ve Nativel'e hitap ederek, Miché, gidip ninemin kendisine bir kötülük yapmasını engelleyin, dedim, şimdi artık mutlu olabilir, ben ona huzur ve mutluluğunu iade etmek için ölüyorum, dedim, Aimée Lerot ve Lerot'ların uşağı Pôtel'le de konuşarak onlara, dikkat edin, dedim, babamla ninem kendilerine bir fenalık yapmasınlar, ben onlara huzur ve mutluluklarını iade etmek için ölüyorum. Sonra Vire'e gitmek üzere yola çıktım; bu haberi orada ilk duyurma şerefinin bana ait olmasını istediğim için tutuklanırım korkusuyla Aunay'ye gitmek istemiyordum. Daha önce de birçok defa geçmiş olduğum, Les Vergées isimli bir yerin yakınından geçen yoldan giderek Aunay korularından geçmeye ve Aunay korusunun dibindeki köyün üstünden Vire yoluna çıkmaya karar

verdim; böylece bu yolda yürümeye başladım ve La Fauctrie yakınlarında bir buğday tarlasına budama bıçağını atarak yoluma devam ettim. Yürürken beni teşvik eden cesaretin ve şu şöhret düşüncesinin zayıflamaya başladığını hissettim, ve ancak epey gidip koruya vardıktan sonra kendime gelebildim, ah, olabilir mi? diye kendi kendime soruyordum, ben ne canavar bir insanım! Talihsiz kurbanlar! Ben gerçekten bunu yapmış olabilir miyim, hayır, mutlaka bir rüya olmalı bu! Ah, ama hepsi de öylesine gerçek ki! Yer yarılsa da dibine girsem; ağlıyordum, yerlerde yuvarlandım, bir müddet düştüğüm yerde öylece kaldım, çevreye, koruya baktım, daha önce buraya gelmiştim. Kendi kendime, ne yazık, diyordum, günün birinde bu hale geleceğimi hiç tahmin etmezdim; zavallı annem, zavallı kız kardeşim, belki bazı bakımlardan suçlular, ama hiçbir zaman benimki kadar aşağılık fikirleri yoktu, zavallı bahtsız çocuk, benimle birlikte tarla sürmeye gelirdi, atı o sürerdi, şimdiden tarlayı tek başına sürüyordu, sonsuza kadar yok oldu bu talihsizler. Bir daha asla var olmayacaklar! Ah Tanrım, neden beni yarattın, neden hâlâ yaşatıyorsun. Bu mekânda uzun süre kalmadım, aynı yerde duramazdım, yürüdükçe üzüntülerim biraz hafifledi. Artık, yukarıda belirttiğim fikirleri savunmak için Vire'e gitme kararında olmadığımı anlamak çok zor olmasa gerek. Suçu işlememden tutuklanmama kadar geçen bir ay içinde görüşlerim birçok defa değişti, bunları gittiğim yerlerle birlikte anlatacağım. Söylediğim gibi, önce Aunay korularına gittim, acı içinde kıvranarak nereye gittiğimi bilmeden yürüyordum, Aunay korusunun yukarısına vardığımda, sanırım Danvou tarafına doğru yürümeye devam ettim; ama yakınından geçip geçmediğini bilmiyorum; o akşam Cadehol yakınlarındaki küçük bir korudaydım, yere uzandım ve kederli düşüncelerime daldım, kalktım ve karayoluna çıkmak üzere yürüdüm, Cadehol'un içinden geçtim ve biraz ilerledikten sonra karayolunu sağ tarafımda bıraktım, kestirme yollardan gidiyordum, yol kenarındaki bir çalının dibinde dinlendim, ve perşembe günü bazılarını bilmediğim yerlerden geçtim, çarşamba günü hiçbir şey yememiştim, perşembe günü guguk kellesi* ve yabani kuzukulağı gibi çeşitli bitkiler ye-

dim, mantar da toplamıştım, evden ayrıldığımda cebimde olan on dört metelikten başka param yoktu, Tourneur'e gidip bir somun ekmek aldım, oraya köy yolundan gitmiştim. Bana Saint Pierre olduğunu söyledikleri bir kasabadan geçerken bir kadının başka bir kadına, Aunay'deki üzücü olayı duydun mu? dediğini duydum. Diğeri, evet, diye cevapladı, ama gerçekten doğru olup olmadığını bilmem; birinci kadın, a evet, dedi, hem de fazlasıyla doğru. O akşam Le Mesnil au Souf ve Cadehol arasındaki anayolun yakınlarında bir tarladayken kendimi öldürmeye karar verdim, işlediğim suçun gözlerimin önündeki hayali dayanılır gibi değildi. Babamı belki de bana suçortaklığı etmekle, beni saklamakla ya da benim kaçmama şu ya da bu şekilde yardım etmekle suçlayacaklarından korkarak, cesedimin bulunmasının çok önemli olduğunu düşündüm, ve her zaman üzerimde ip bulundurduğumdan kendimi bir ağaca asmaya karar verdim, bu amaçla işime yarayabilecek birkaç ağacı gözden geçirdim, ama kendimi asmaya gittiğimde Tanrının hükümleri karşısında duyduğum korku beni engelledi, bütün cuma gününü bu huzursuzluk içinde geçirdim, sonunda da, yapılan kötülüğü onarmak bir daha mümkün olamayacağından duruma katlanmaya karar verdim, düşüncem, her ne olacaksa olana kadar bitki ve bitki kökleri yiyerek yaşamaya devam etmekti; çilek ve boyaverenler* olgunlaşana kadar deniz kenarına gidip yengeç, midye ve istiridye yiyerek karnımı doyurmaya karar verdim, cuma akşamı yola çıktım, cumartesi sabahı karayolundan biraz uzaklaşarak gündüzü, Vire'den Caen'e giderken solda kalan Le Mesnil au Souf yakınlarındaki koruda geçirdim, sonra bunu izleyen geceler, gündüz yürüdüğüm salı günü hariç, yola devam ettim ve Port'a geldim. O gün, pazartesi sabahı, Juvigni korusu yakınlarında, bana nereye gittiğimi sorup kimliğime bakmak isteyen bir adamla karşılaşmıştım, adama Fortenay'ye gittiğimi söyleyerek cevap vermiştim, o da bana başka bir şey sormamıştı; dediğim gibi salı günü öğleden sonra Port'taydım; biraz yengeç yedim ve bunun iyi gelmediğini görerek, Le Mesnil au Souf yakınlarında dolaşmış olduğum korulardaki bitki köklerine ve gödeleklere* geri dönmeye karar verdim, salı akşamı tekrar Bayeux'den geçtim ve Cremel yakınlarındaki bir hendek-

te uyudum, artık yakalanıp yakalanmamaya fazla aldırmıyordum, ve bu yüzden çarşamba günü yola gündüz devam ettim, Juvigni köprüsünde iki *liard** tutarında turp satın almak istedim, hiç turpları yoktu, ben de oradan ayrıldım. Evimizde bir yıl kadar hizmetçilik yapmış olan ve şimdi de Juvigni'de hancı olan Dupont'un hizmetçiliğini yapan Marianne Beauvais geçerken beni gördü, kuşkusuz beni gördüğünü yanındakilere söylemiş olmalı, çünkü insanların arkamdan bağırdıklarını duydum: Ah, ah, işte burada, jandarmaları çağırın; arkama dönmeden yürümeye devam ettiğimden, iki üç kere bağırdı: Pierre, hey Pierre; karayolunun kıvrıldığı yere geldim ve pazartesi günü bana sorular sormuş olan aynı adamla karşılaştım, artık arkamdan bağırmıyorlardı, bana hiçbir şey söylemedi, Juvigni yakınlarındaki köprünün olduğu yerde bir dereden su içtim ve biraz dereotu yedim ve sonra yoluma devam ettim. Geceleyin Villers'den geçerek perşembe günü tekrar Le Mesnil au Souf'taki koruya geldim; böyle devam edemeyeceğimi düşünerek ve bana bu suçu işleten şeyin sadece bir anlık bir heyezan olduğunu hissederek, adalete teslim olmaya ve kendimi Vire'de tutuklatmaya karar verdim, ama gerçeği tam olarak söylemekten korkuyordum; yine de ilk niyetim pişmanlık duyduğumu söylemek olmasına rağmen, düşüncem, gördüğüm hayaller yüzünden suçu işleme durumuna geldiğimi, babamın çektiği bütün bu sıkıntıların beni çok derinden etkilediğini, bana bu işi yapmamı Tanrının emrettiğini söyleyen ruhlar ve melekler gördüğümü, ta başından beri kaderimin beni bu suçu işlemeye yönelttiğini ve bu işi gerçekleştirdikten sonra meleklerin beni cennete taşıyacaklarını, suçumu bu fikirle işlediğimi, ama suçu işler işlemez kendime geldiğimi ve pişman olduğumu söylemekti; sözünü ettiğim diğer olaylarda gerçekten de böyle olmuştu. Böylece cumayı cumartesiye bağlayan gece Le Mesnil au Souf'taki koruluktan çıktım, gece çıktım, çünkü Vire'den başka bir yerde tutuklanmak istemiyordum, cumartesi sabahı Vire'e geldim, kendimde teslim olma gücünü bulamıyordum, bunun yerine birinin gelip bana kimlik sormasını bekliyordum. Oraya vardıktan sonra bir hendeğe girip uzandım ve kimsenin bana bir şey söylemediğini

* Meteliğin (*sou*) dörtte biri değerinde eski Fransız parası. (ç.n.)

görerek Calvados Sokağı'nın yukarı kısmına doğru yürüdüm, biraz etrafta dolaştım ve beni tutuklamadıklarını görerek, Cherbourg yolunu sordum, Thoiras'ın emirlerini Kardinal Richelieu'ye götüren bir askerin denizde iki fersah yüzdüğünü okumuştum ve ben de ya coğrafya kitaplarında ve haritalarda görmüş olduğum, karadan çok uzak olmayan Jersey, Guernsey, Alderney, Sark adaları gibi İngilizlere ait adalardan birine yüzerek gidebileceğimi ya da yolda yüzerken öleceğimi düşünüyordum, tehlikeyi göze almam gerekiyordu, böylece La Papillonnière'e geri döndüm ve bana gösterilen yol boyunca biraz yürüdüm. Ama düşündüğüm şeyin imkânsızlığını ve adalara geçsem bile kurtulamayacağımı anlayarak Vire'e geri dönmeye karar verdim, Vire'e geldiğimde sabahtı, öğleden sonra da tekrar geri dönmüştüm. O sırada birkaç jandarmanın ve beyefendinin bulunduğu Calvados Sokağı'nın başında oturdum ve bana hiçbir şey söylemediklerini görünce bir sokağa sapıp kadının birine polis komiserinin evini sordum, bana, sanırım amir beyin evini soruyorsunuz, dedi. Komiserin oturduğu sokağın adını söyledi, orada bulunan bir bey de bana evi tarif etti. Tarif ettikleri yere gittim; ama evi bilmediğim ve giderken midem bulanmaya başladığı için, yüksekteki bir kilisenin yanındaki kütüklerin üzerine oturdum; sonra kimliğimi bir jandarmaya açıklamaya karar vererek tekrar onların oldukları yere döndüm; bir kez daha onların tam önünde oturdum ve hâlâ beni fark etmediklerini görerek korulara geri dönmeye ve yaşamımı o zamana kadar sürdürmüş olduğum şekilde sürdürmeye karar verdim; hep dışarda uyuyordum ve sadece La Papillonnière civarında üç evden ve bir de Bayeux'den dönerken bir evden yiyecek bir şeyler istemiştim ve hepsi de beni reddetmişlerdi. Cumartesi günü geldiğim Vire'den, Ave Maria kilisesinin arkasındaki küçük bir koruluğa gittim, pazar gününü burada geçirdim, orada gödelek* yiyerek karnımı doyurduktan sonra ertesi gece Le Mesnil au Souf'taki koruya geri döndüm, burada da biraz ot ve kök yedim, kafamı başıma gelen felaketlerden başka şeylerle meşgul etmeye çalışıyordum hâlâ, dualarımı tekrarlamak zamanın geçmesine yardımcı oluyordu, ve dahası, doğa üzerine düşüncelere dalıyordum, yıldızları inceliyor, Halley Kuyrukluyıldızı'nı görebilirim zannedi-

yordum, bu korulukta birkaç gün geçirdim ve sonra bu şekilde yaşamaya devam edemeyeceğimi bir kere daha anlayarak adalete teslim olmaya karar verdim. Ama gerçeği saklamaya ilk defasında olduğundan daha da fazla kararlıydım ve tutukluluğumun başlangıcında oynadığım rolü planladım. Düşündüm ki, deli kadınlar vardı, Aile Müzesi'nde görmüştüm, Fransa kraliçesi, bilmem nerenin kraliçesi olduklarını iddia eden deli kadınlar, bunlardan biri de bütün dünyaya vaaz vermesini kendisine Tanrının buyurduğunu iddia eden papa rolündeydi. Böylece pişmanlık duyduğumu söylememeyi, bana Tanrının ilham verdiğini, benim sadece onun elinde bir oyuncak olduğumu ve onun emirlerine itaat ettiğimi; onu ve meleklerini gördüğümü söylemeyi düşündüm. Bu savunma yöntemine büyük bir üzüntüyle sarıldım, ama gene de işime yarayacağını tahmin ediyordum. Korudan çıktım ve yollarda garip hareketler yapmaya karar vererek Vire'e döndüm. Bununla birlikte bunun doğuracağı sonuçları anlayınca önce üzerimde bulunan az miktardaki parayı harcamaya karar verdim, o zamana kadar korkudan yarım kiloluk bir ekmek ve iki *liard*'lık ceviz almak dışında, bu paraya dokunmamıştım. Yiyecekten daha önemli şeyler için paraya ihtiyacım olabilirdi; midem o kadar boştu ki daha kolay yürüyebilmek için atkımı karnımın üstünden bağladım, bir perşembe sabahı ikinci defa olmak üzere Vire'den geçtim ve geçerken bir kiloluk ekmek, bir de şeher ekmeği* aldım, Condé yolunu takip ettim, yolun doğru olduğundan emin değildim, ama doğru çıktı. Cuma günü Vassi'den geçtim, beni tutuklarlar mı acaba diye Vassi yakınlarındaki bir buğday tarlasının kenarına uzanmıştım, bazı kişiler gelip beni gördüler ve şaşkın şaşkın baktılar, ama beni yakalamadılar, akşama Condé'ye geldim ve bir fırıncıdan iki şeher ekmeği* aldım, bir hendekte uyudum ve ertesi gün Fler yolunda yürümeye başladım, görünce kendisini tanıdığım Aunay'li bir dükkâncıyla karşılaştım, o da beni tanıdı ve bana, delikanlı, sen ha, böyle nereye gidiyorsun, yakalanırsın, kötü bir iş yaptın evladım, çok kötü bir iş, dedi; onun söylediklerini fark etmemiş gibi yaparak uzaklaştım, hiç param kalmamıştı, ben de yeniden gödelek* yemeye başladım, ertesi gün, pazar sabahı, Fler yakınlarında birkaç öküz götüren, Ficet ismiyle bilinen, La-

urent Grellay ile karşılaştım, bana, Ah Rivière, kendini yakalatacaksın, dedi; kendi kendime, benim de istediğim bu diye düşündüm ve ona cevap vermeden yoluma devam ettim, Fler'e geldim, pazaryerini geçerek şehrin öbür yakasındaki son evlerin olduğu yere vardım, yolun kenarında güneşin altına uzandım, daha ileriye gittim ve öğleden sonra, sabahleyin yattığım yere geri geldim. Ve insanların dikkatini çekmek için, aynı zamanda da yiyecek bir şeyler alabilmek için, karayolu boyunca uzanıp giden hendeği kazarak gödelek* çıkarmaya koyuldum, yoldan geçenlerin hepsi bana bakıp hayretler içinde kalıyorlardı, ama hiç kimse beni yakalamaya kalkışmadı, sonunda iki adam çıkageldi ve biri diğerine, işte sabahtan beri burada duran adam, dedi. Öbürü yanındaki adamla birlikte yaklaştı, bana orada ne yaptığımı sordu; bundan sonra ona benimsemiş olduğum sistem çerçevesinde cevap vererek, her yerliyim, dedim, sonunda ona yola Aunay'den çıktığımı söyledim, ama bu adam benim ne olabileceğimden hiç şüphelenmiyordu, bana evine gelmemi, yiyecek bir şeyler vereceğini söyledi, evine gelmemi birkaç kere söylemesi gerekti, sonunda evine gittim, o da bana bir parça ekmek ve elma şarabı verdi, sonra oradan ayrıldım, kasabadan tekrar geçtim ve Vire'e geri dönmeye ve yolda daha fazla garip hareketler yapmaya karar verdim, o akşam gezintiye çıkmış insanlar gibi Condé'nin içinden tekrar geçtim ve Condé'nin biraz yukarısındaki kireç ocağının yanında yatarak uyudum, sabahleyin yola çıktım ve bir tepenin üzerindeki küçük bir kasabanın yakınlarında bir yerde bir metelik tomarından geriye kalmış 50 metelik buldum, bunu görünce yine beni yakalamaları için beklemeye karar verdim, Vassi'ye geri dönerek biraz ilerisindeki, beni Vire'e götürürken jandarmaların durup mola verdikleri aynı handa durdum ve ekmek, yumurta ve elma şarabı ısmarladım, orada 14 metelik harcadıktan sonra akşama Vire'e geri döndüm, 3 metelik tutarında ceviz de aldıktan sonra bir fırıncıya giderek altı şeher ekmeği* aldım, bana ceviz satan kadının da söylemiş olduğu gibi fırıncı da bana, eğer ihtiyacın olursa istediğin zaman gelip gene alabilirsin, dedi, o gece Le Mesnil au Souf'taki koruya gittim ve orada üç gün kaldım; perşembeyi cumaya bağlayan gece yola çıktım ve kestirme yollardan ve tarlalardan ilerleye-

rek Le Mesnil au Souf'tan ayrıldım ve sabaha Le Plessis ve Viret dökümhanelerinin arasına geldim, günü nehrin kıyısında ve yağmur yağdığından kayaların altına saklanarak geçirdim, bunu takip eden gece köy yolunu izleyerek Viret dökümhanelerinin oradan geçtim, dümdüz yoluma devam ederek Condé'den Halcour'a gittiğini sandığım karayoluna çıktım, cumartesi bütün gün yürüdüm, hep beni yakalayacaklarını düşünüyordum, bu arada pek param kalmadığından kuş vurup karnımı doyurmak veya vurmaya çalışıp oyalanmak üzere kendime bir yay yapmaya karar verdim, üstelik eğer yayla birlikte yakalanırsam bu, oynamayı planladığım rolü bozmaktan çok ona yardım edecekti; ama vuracağım kuşları pişirme[m] gerekeceğinden, Halcour'dan geçerken tıpkı gözlük camları etkisi göstereceğini düşünerek, güneş ışığından yararlanıp ateş yakmamı sağlayacağını sandığım bir saat camı satın aldım, bana 4 meteliğe mal oldu, ama deneyip bir işe yaramadığını görünce kırdım. Halcour'dan Caen'e giden yola girmiştim, bir kasabaya geldim, dükkânın birine girerek iki *liard*'lık kav, bir metelik tutarında sülfür satın aldım, çakıl taşlarını yolda gelirken toplamıştım ve bıçağımı bunlara sürterek kıvılcım çıkarabiliyordum, yanımda evden ayrılırken her nasılsa aldığım bir dua kitabından birkaç yaprak ve bir almanak vardı, bunları kibrit yerine kullanabilirdim. Bir metelik tutarında ceviz de almıştım, fırıncıya giderek bir kilo povaça* aldım, öğleden sonra çit diplerindeki çimenlerde dinlendim ve küçük bir asmacık* yakaladım, kuşu cebime yerleştirdim ve yoluma devam ettim, geriye sadece dört metelik param kalmıştı, o akşam bu paraları da bir handa bir çeyreklik elma şarabı ve bir küçük tereyağlı povaça* alarak harcadım, geceyi bir buğday tarlasında geçirdim; sabahleyin Caen'den geçerek Falaise yolunda yürümeye başladım ve Languanri civarında koruya girdim, birkaç parça kuru odun topladıktan sonra rüzgârın ateşi söndürmesine engel olan bir ağacın dibinde ateş yaktım ve asmacığı* kızarttım; tavuk, badi* ve buna benzer şeyler çalıp, odun yığınlarından kırtık* aldığım söylenebilir; ama kor kalağı* hâlâ koruda, birkaç tahta parçasını üst üste koyarak ateş yaktığım yerde bulunabilir, eğer hâlâ orada değillerse alanlara sorabilirsiniz, orada bulabileceklerinizin sadece korudan topladığım birkaç kuru

tahta parçası ve asmacıktan* geriye kalan tüyler olacağını söylüyorum. Böylece pazar günü bu koruya gelmiştim; asmacığı* yedikten sonra, kendime bir yay ve bir sürü ok yaptım. Yolda giderken uzun bir çivi bulmuştum; bıçaklarımın en kötü olanıyla eğeleyerek çivinin başını koparmayı başardım ve çiviyi hazırladığım oklardan birinin ucuna yerleştirdim (eğer kimse almadıysa diğer oklar hâlâ orada, dibinde ateş yaktığım ağacın yanındadır), sonra bu silahı deneyerek kuş vurmaya çalıştım, ama beceremedim; kuş yerine kurbağa bulmuş olsaydım, onların da bacaklarını keserek kızartırdım, ama hiç kurbağa bulamadım. Bu korularda dört gün geçirdim, bunlar birbirinden fazla uzakta olmayan üç küçük korudan oluşuyordu, bir tanesinde bir sürü çilek vardı, çilek yiyor, kendi kendime ya yakalanırım ya bu şekilde yaşamaya devam ederim ya da ölürüm diye düşünüyordum. Yolun ilerisinde birkaç tane daha koru olduğunu görerek, bulunduğum korudaki diğer meyveler olgunlaşana kadar oraya gidip yiyecek bir şeyler olup olmadığına bakmaya karar verdim; ve yakalanana kadar yiyecek bulmak için bir korudan diğerine gidip gelirim diye düşünüyordum. Böylece perşembe sabahı yola çıktım ve yayım koltuğumun altında olduğu halde Languanri kasabasına geldim, kasabadan geçerken birisi, aa bak, adamın birisi yayla geziyor, dedi. Kısa süre sonra kasabayı geçmiş, son evlerin olduğu yere gelmiştim ki üzerinde üniforması olmayan bir jandarma, yanımdan geçerek beni şöyle bir inceledi ve bana, dostum, nerelisiniz? diye sordu. Sistemime uygun olarak, her yerliyim, diye cevap verdim. — Kimliğiniz var mı – Hayır – Burada ne yapıyorsunuz – Beni Tanrı yönetiyor ve ben de ona tapıyorum – Vay, sanırım sizinle işimiz var, nerelisiniz siz bakalım – Yola Aunay'den çıktım – Adınız ne – Rivière – Ha tamam, benimle gelin bakalım, size söyleyeceklerim var – Benden ne istiyorsunuz – Hadi gelin, ne istediğimi söyleyeceğim size. Ve sonra ailesinden olduğunu sandığım bir kadına dönerek, vay, dedi, Aunay'li dostumuz. Beni bir odaya soktu, üzerimi aradı ve üstümde ne varsa hepsine el koydu. Beni hücreye sokarken, hani şu annesini öldüren adam; diye sordu, siz misiniz? Ona, evet, diye cevap verdim. Tanrı ilham etti, bana bu işi yapmam için emir verdi, ben onun emirlerine boyun eğdim, Tanrım

beni korur. Ya, demek iş böyle, dedi, hücrenin kapısını açarak, hadi bakalım delikanlı, geçin içeri. Daha sonraları Falaise ve Condé'de bu savunma yöntemimi sürdürdüm, bu tarz bir savunmaya başvurmak ve pişman olmadığımı söylemek bana çok acı veriyordu; Vire'e geldiğimde gerçeği açıklayacağımı düşünüyordum, ama Kraliyet Savcısı'nın karşısına çıkarıldığımda aynı şekilde davranmayı sürdürdüm. Beni yalnız bıraktıklarında tekrar gerçeği söylemeye karar verdim ve gelip benimle konuşan gardiyana gerçeği itiraf ettim ve ona her şeyi yargıçların önünde anlatmaya niyetim olduğunu söyledim; ama sorgu yargıcının önünde ilk sorguma çıktığımda tekrar kararsız kaldım ve gardiyan ona anlattıklarımı söyleyene kadar bahsettiğim sisteme uygun olarak konuşmaya devam ettim. Onun açıklamalarına çok sevinmiştim, bu, beni ezen büyük bir yükten kurtulmamı sağlamıştı. Sonra hiçbir şeyi saklamadan, beni bu suçu işlemeye yönelten her şeyi anlattım. Bana bütün bu şeyleri yazıya dökmemi söylediler, ben de yazdım; şimdi artık bütün canavarlıklarımı anlatmış ve suçumla ilgili bütün açıklamaları yapmış birisi olarak, alnıma yazılmış olan kaderi bekliyorum, ebeveyn katilliği konusundaki ceza kanunundan haberim var ve bu kanunu hatalarımın cezası olarak kabul ediyorum; ne yazık, benim caniliğimin bahtsız kurbanlarını bir kere daha hayatta görebilseydim keşke, sadece bunun için bile en korkunç işkencelere katlanırdım, ama her şey boşuna, elimden gelen tek şey arkalarından gitmek; şimdi bu yüzden hak ettiğim cezayı ve bütün acılarıma son verecek olan günü bekliyorum.

SON

Bu yazıyı yazmaya 10 Temmuz 1835'te Vire hapishanesinde başladım ve aynı yerde aynı ayın 21'inde bitirdim.

PIERRE RIVIÈRE

IV
Adli tıp incelemeleri

1. DR. BOUCHARD'IN HAZIRLADIĞI RAPOR

Ben aşağıda imzası olan, Tıp Doktoru, Kraliyet Tıp Akademisi ve Paris Tıp Kurumu üyesi, işbu belge ile Aunay komününden annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürmekten sanık Pierre Rivière adlı şahsı çeşitli defalar büyük bir özenle incelediğimi onaylarım. Gözlemlerimin sonuçları aşağıda verilmiştir:

Pierre Rivière yirmi yaşında; vücut yapısı düzgün, orta boylu, cildi sarı, genel havası sakin, ama kederli, insanların yüzüne doğrudan bakmaktan kaçınıyor. Asabi-melankolik bir mizacın bütün belirtilerini sergiliyor.

Sağlığı esas olarak mükemmel, iştahı ve uykusu düzgün. Dü-

zenli aralıklarla ortaya çıkan herhangi bir cilt rahatsızlığı ya da kanaması yok. Kanla ilgili herhangi bir rahatsızlığı olmadığından kendisinde sebepsiz kanamalar meydana gelmiyor. Bağırsakları düzgün çalışıyor. Hiçbir zaman kafası üstüne düşmemiş; kafasına darbe aldığını da hatırlamıyor. Kısacası, ona sorduğum sorulara rağmen, işlevlerine zarar verecek biçimde beyne etki etmiş olan herhangi bir rahatsızlığa rastlayamadım.

Asabi ve melankolik karakterli bütün insanlar gibi Rivière de az konuşuyor. Kendisine soru sorulduğu zaman açık, ama kısa cevaplar veriyor. Onda insanı en çok şaşırtan özellik, düşüncelerini başka yöne çekmenin çok zor olması. Onunla uzun bir süre konuşup birçok soru sorduktan sonra yeniden kalemine sarılıyor ve sanki hiç ara vermemişçesine hatıratını yazmaya koyuluyor. Cevaplarında, akli melekelerinde bir bozukluk olduğunu gösterir hiçbir şey yok. İşlemiş olduğu suç kendisine hatırlatıldığında, bundan insanı sarsan bir sakinlikle bahsediyor.

Gerek kafatası biliminin yeteri kadar gelişmemiş olması, gerekse benim bu bilim konusundaki bilgimin yetersizliği nedeniyle bu bilimi böylesine ciddi bir durumda uygulamaktan çekinmiş olmam yüzünden kendisi üzerinde kafatası bilimi anlamında herhangi bir araştırmaya girişmedim.

Ancak, işlenen suçun sebebi üzerine bir fikir yürütmem gerekirse, öne süreceğim görüş aşağıdaki gibi olacaktır: Asabi ve melankolik mizaçlı ve aile içindeki tartışmalara sık sık şahit olan Rivière, babasının mutsuzluklarından derinden etkilenmiş bir kişi. Toplumdan kaçan bir insan olduğundan en karanlık düşüncelerin etkisi altında kalmış. Bu düşünceler onu ele geçirmiş ve onda huzur bırakmamış. Bu andan başlayarak Rivière sadece bir tek şey istemiş, babasını kurtarmak; ve işte bu amacı gerçekleştirebilmek için annesini öldürmesi gerekiyordu. Bu sabit fikir onu hiçbir zaman rahat bırakmadı; tam suçların en korkuncunu işleyeceği anda cesaretini iki kere kaybettiği doğrudur, ancak, gene de bu ölümcül plandan vazgeçmedi. Bu suçu kafasında tasarladığında yalnızdı; cani ellerini annesinin üzerine uzatmadan önce kendisini yüreklendirirken de yalnızdı.

Özetlersek:

Rivière'in durumunda hiçbir hastalık beynin işlevlerini yerine getirmesinde engel teşkil edemez ve kendisi Vire'e sevk edildikten sonra yaptığım görüşmelerde onda herhangi bir akıl hastalığı belirtisine rastlamadım. Suçlu olduğu üç cinayet, kanımca, babasının çektiği dertlerin sebep olduğu anlık bir aşırı taşkınlık durumuna atfedilebilir.

Vire, 21 Temmuz 1835
(imza)

2. DR. VASTEL'İN İNCELEME RAPORU

Haziran'ın üçünde, yirmi yaşlarında genç bir adam önceden planlayarak ve serinkanlılıkla annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürdü. Sonra, sakin bir şekilde, bu korkunç suçu işlediği yerden ayrılarak, komşularının karşısına çıktı ve kan içinde olduğu halde, elinde baltası, onlara biraz önce babasını kurtardığını söyleyerek, ona iyi bakmalarını istedi, sonra ağır ağır yürüyerek uzaklaştı ve gözden kayboldu.

Bir ay sonra karayolunda tutuklandı ve Vire hapishanesine götürüldü. Burada, kraliyet savcısı ve sorgu yargıcı tarafından sorgulanarak, tüm yaptıklarını itiraf etti, bütün ayrıntıları verdi ve hangi gerekçelerle hareket ettiğini açıkladı. Bu yasa adamlarının isteği üzerine, kendisini büyük bir doğrulukla yansıttığı uzun bir hatırat yazdı. Sonunda, Caen hapishanesine sevk edilerek Calvados ağır ceza mahkemesinin huzuruna çıktı.

Hukuk bilgisi ve yetenekleriyle kazandığı ünden hiç de aşağı kalmayan insancıllığı ve dürüstlüğüyle de tanınan genç bir avukat Rivière'in savunmasını üzerine almaya razı oldu, bunun sebebi bu acınacak adamın babasının, oğlunun deli olduğunu ve çocukluğundan beri deli olarak tanındığını söyleyerek itiraz etmiş olması ve genç savunma avukatına oğlunun deliliğine dair kanıtlar sunmuş olmasıydı; ve genç avukat uzun ve kapsamlı bir değerlendirmeden sonra babanın görüşlerine katılmıştı. Bununla birlikte, bu davada

savunmayı üstlenmeden önce, Fransa'daki en büyük akıl hastanelerinden birinde görev yapmakta olduğundan danışmak için başka herhangi bir insandan daha uygun olduğunu düşündüğü bir doktorun görüşlerini almak istemişti.

İşte bu koşullar altında, bana durumu bütün ayrıntılarıyla anlatan, davadaki bütün belgeleri Rivière tarafından yazılmış olan hatıratla birlikte sağlayan, gözlem ve incelemelerde bulunabilmem için beni hapishanedeki bu kişiyle görüştüren Mösyö Bertauld tarafından görüşlerime başvurulması şerefine eriştim. Kendisinin bana yönelttiği soru konusunda, eldeki belgelerin ve kendi gözlemlerimin sonunda hiç kuşkuya yer olmadığına karar verdim, tam ve kesin bir biçimde Rivière'in aklı başında olmadığına ve savcılığın korkunç bir suç olarak değerlendirdiği eylemin sadece gerçek bir akli bozukluğun üzücü sonucu olduğuna kanaat getirdim.

Beni bu kanaate yönelten ve vardığım yargının temelini oluşturan gerekçeler Rivière'in dış görünüşü, bütün olarak davranışları, kökeni ve ailesi, çocukluğundan itibaren akli melekelerinin durumu, gerçekleştirdiği eylemin bizatihi tabiatı ve buna eşlik eden koşullar, son olarak da, olaydan bu yana geçen süre içinde tüm olup bitenlerden kaynaklanmaktadır.

1. Rivière'in dış görünüşü ve alışkanlıkları

İncelediğimiz kişi yirmi yaşında, orta boylu, hatları yuvarlak, ağırkanlı bir yapıya sahip ve yüzü ifadesiz; orta büyüklükte olan başını aşağı eğik tutma alışkanlığında; alın basık ve dar, kaşlar birleşik, bakışları güvensiz, çekingen ve kaçamak, konuşmasında çocuksu ve pek erkeksi olmayan bir şeyler var; cevapları yavaş, genellikle boş boş gülümsüyor, duruşu rahatsız, yürüyüşü garip ve aksak. Onu dikkatle ve önyargısız izleyen biri, bu kişinin diğerlerinden farklı olarak biçimlendiğini, normal durumdan sapmış olduğunu ve, tam bir budalaya demeyeceğim ama, kapasiteleri çok sınırlı olan ve akli yetersizliklerini bütün dış görünüşüyle de açığa vuran şu yarı budalalara benzediğini kısa zamanda anlayacaktır. Hal böyleyken, bir insanın fiziksel yapısına gerektiğinden fazla önem vermemek ge-

rektiği halde, ben, gene de, fiziksel yapının insanın zekâ durumunu aydınlatmada, araştırmamız ilerlediğinde Rivière olayında göreceğimiz gibi özellikle bundan doğan kanıların daha önemli birçok olguyla desteklendiği durumlarda, ihmal edilmemesi gerektiğine inanıyorum.

2. Köken ve aile

Rivière akli bozukluğun kalıtımsal olduğu bir aileden gelmektedir. Dayısı, kadınlara karşı duyduğu korku da dahil olmak üzere, hayatı boyunca, yeğeniyle ilgili olarak değineceğimiz aynı delilik belirtilerini gösterdikten sonra, akıl hastası olarak ölmüştür. Birinci dereceden kuzenlerinden ikisi, sayısız, bilinen delilik semptomları sergilemiştir. Annesi son derece asabiydi, o kadar inatçı ve aynı zamanda o kadar dengesiz, sürekli olarak o kadar huysuz ve o kadar tuhaftı ki babası, uzun zamandan beri onun beyninde bir bozukluk olduğunu ve hareketlerini kontrol edebilecek durumda olmadığını anladığından, onun sebep olduğu bütün acılarına rağmen bu türden davranışlarını onun aleyhine kullanamıyordu. Son olarak, Rivière'in kardeşi de, ona dinin en basit gerçeklerini bile kavratmada tamamen çaresiz kalan bölge rahibinin, onun kudas ayininin gereklerini yerine getirebileceği konusunda en ufak bir umut besleyemeyeceği derecede hemen hemen tam bir budalaydı. Bu genç adam oysa 15 ile 18 yaş arası dindardı, Rivière'in duygusal melekeleri de akli melekelerinden daha fazla gelişmemişti, çünkü Mösyö Bertauld'nun da fark ettiği gibi, şahit olduğu felaket karşısında ne bir iç geçirdi ne de tek bir gözyaşı döktü.

Öyleyse, Rivière'in çok garip davranışlar içinde bulunması ve kökeninin ve aralarında bu kadar çok deli bulunan ailesinin onda bu acımasız hastalığın varlığına açıkça delalet etmesi nedeniyle, onda deliliğin gözle görülebilir izlerinin fark edilmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Gerçekten de, kalıtım, deliliğin ortaya çıkmasındaki en güçlü etmenlerden biridir, bu nokta, yürüttükleri uzman çalışmaları kendilerine deliliğin sağlıksız etkilerini kavrayabilme olanağı sağ-

lamış olan bütün yazarlar tarafından da vurgulanmaktadır ve eğer uzmanların belirtmiş olduğu bu görüşü benim de kendi deneyimlerimden çıkan sonuçla desteklemem gerekseydi, on üç yıl boyunca neredeyse bin yüz deliyi incelemiş ve halen yaptığım gibi vaktini her gün saatlerce bu talihsizlerin üç yüzü arasında geçiren birisi olarak, kalıtımın akli bozukluğun ortaya çıkmasındaki en etkili ve belki de en sık rastlanan faktör olduğunu söylerdim. Bu nedenle, Rivière'in doğuştan kusurlu beyin yapısının sebebini başka bir yerde aramak tamamen gereksizdir.

3. Çocukluğundan bu yana akli melekelerinin durumu
Birçok akli bozukluk belirtisi

Rivière bu üzücü eğilimlerle doğmuş biri olarak, kendisiyle ilgili tahminleri haklı çıkarmakta gecikmedi. 4 yaşına kadar, diyor şahitler, kendi yaşıtı diğer çocuklardan herhangi bir farkı yoktu, ama o dönemden itibaren bir budala ya da aptal olarak kabul edilmiştir. Böylece, kısa sürede diğer çocukların alay konusu haline gelmiş ve bu durum, onun daha da korkak ve güvensiz olmasına sebep olduğundan, kuşkusuz duygusal melekelerinin doğal gelişmesini sekteye uğratmıştır; dikkati çeken şey, onun, sadece anne ve babasına karşı soğuk ve duygusuz davranması değildir, aynı zamanda hiçbir zaman bir arkadaşının olmaması ve akli ve ahlâki zayıflığının sürmesine zemin hazırlayan içsel bir yalnızlık içindeki yaşantısı da dikkate değerdir. İçgüdüsel bir istekle en derin yalnızlığı arayarak, günlerini ya artık kullanılmayan taşocaklarında ya da bir tavan arasının en ücra köşesinde geçiriyor ve oralarda okuduklarından öğrendiği birkaç konu üzerine düşüncelere dalıyordu ve çarpık bir yargı biçiminin yanı sıra çok gelişmiş bir hayal gücü olduğundan mucizevi görünen her şeye karşı bir tutku besleyerek pozitif, yapıcı ne varsa göz ardı ediyordu, düşüncelerini hiç kimseye açmadığı ve böylece hatalarını kimse düzeltemediği için zihinsel durumu giderek bozuluyordu: Çok geçmeden gerçek anlamda akıl hastası haline geldi. Sık sık kendi kendine konuşurken ve görünmez muha-

taplarla sohbet ederken, kahkahalarla gülerken ve acı dolu çığlıklar atarken duyuluyor, kâh yerde yuvarlanırken, kâh en garip hareketleri yaparken görülüyordu. Kafasından dini fikirler geçmekteydi, İsa'nın acı çektiği sahneleri yeniden canlandırmak için küçücük hayvanlara işkenceler yapıyor ve onları öldürüyordu. Herhangi bir muhabere hikâyesi hayal gücüne çarpıcı bir uyarıda bulunduğunda bir tür huşu içinde bahçedeki sebzelerin üzerine atılıp çığlıklar atarak onları parçalıyordu. İktidar ve üstünlük konuları üzerinde bazı fikirleri vardı, bu fikirlerini zavallı küçük çocukları korkutarak uygulamaya koymaktaydı. Zaman zaman onları tırpanıyla biçmekle korkutuyor, zaman zaman da tutup bir kuyunun üzerinde sallandırarak aşağı atmakla tehdit ediyordu; başka bazı zamanlarda da atına yedirmekle korkutmaktaydı onları, yeteri kadar korkuttuğunu gördüğünde, gücünü gösterdiği düşüncesiyle tatmin olmuş bir halde çocukları bırakıyor ve sevincini ölçüsüz kahkahalarla açığa vuruyordu.

Şeytan ve periler onun hastalıklı beyninde önemli bir yer tutuyordu, bu meseleye kafa yora yora, onları gördüğüne ve işittiğine inanıyordu. Onlarla konuşup, anlaşmalar yapıyor; ve sonra kendi gördüklerinden korkarak, dehşet içinde, eyvah! şeytan, şeytan! diye bağırarak kaçmaya çalışıyordu. Acayip fikirlerin etkisi altında hayatın sıradan edimlerine karşı sadece sınırlı bir ilgi gösteriyordu; cevap vermesi için ona birkaç defa oldukça yüksek sesle hitap etmek gerekiyordu ve öylesine dik kafalıydı ki bir kere başladıktan sonra elindeki işi bıraktırmak için inanılmaz derecede çaba harcamak gerekiyordu. Edimlerinin çoğunun sonunun nereye varacağını anlamaktan âciz biri olarak, güçlerinin üstünde işler yaptırmak istediği atlarının ve kendisinin hayatını tehlikeye atmaktan çekinmiyordu.

Son olarak, sanki her türden hezeyanın bir örneğini sadece kendisinde sergilemesi gerekiyormuş gibi vücudundan dölleyici bir sıvının sürekli çıktığını hayal ediyor ve böylece, kendisine rağmen, bu sıvının onu ensestle ilgili ve daha da çileden çıkarıcı suçlara sürükleyeceğini düşünüyordu. Bu yüzden sürekli korkular içinde yaşıyor, kadınlara büyük bir dikkatle yaklaşıyor ve gerektiğinden faz-

la yakın olduğunu düşündüğünde sık sık annesinin, ninesinin ya da kız kardeşinin yanından korkuyla uzaklaşıyordu. Yapmış olduğunu düşündüğü kötülüğün önüne geçmek ve ensestten korunmak için onu o kadar rahatsız eden hayali sıvıyı komik hareketlerle tekrar içine çekmeye uğraşıyordu. Aynı sebepten dolayı dişi bir hayvanın yakınlığı da onu son derece rahatsız ediyordu ve onu tanıyanlar ne zaman ona bir tavuk ya da dişi bir kedi yaklaşsa sergilediği bir çeşit panik ve hatta dehşet duygusundan hayrete düşüyorlardı.

Deliliği nitelemek için fazlasına gerek var mı, başka gerçekler de dile getirmeli miyim? Çizmiş olduğum tabloya bakarak, hangimiz Rivière'i akıl hastası olarak değerlendirmez ve onu bir deli olarak tanımlayan genel kanıya katılmayız?

4. Rivière'in işlediği cinayet ve olaya eşlik eden koşullar

Birlik içinde bir aile değildir Rivière ailesi. Annesi, inatçı, mütehakkim ve hırçın yaradılışıyla, uzun yıllar boyunca babasını mutsuz kılmıştır. Sürekli olarak hırpalanan ve hemen hemen hiç huzur bulamayan baba, o kadar şiddetli bir umutsuzluğa kapılmıştır ki intihara teşebbüs etmeyi ve böylece sonunun gelebileceğini ummadığı sürekli ıstıraplardan kurtulmayı bile düşünmüştür. Oğlunun hayal gücü ise bunlardan etkilenmemesine izin vermeyecek kadar güçlüdür, bunlar onun üzerinde güçlü bir etki yapmış, onu hezeyana sürüklemiş ve hâlâ sahip olduğu birkaç mantıklı düşüncenin de çarpılmasına sebep olmuştur. Kafasında, insan soyunun kadınların boyunduruğu altında inlediğini, kadınların utanç verici yasalarına katlandığını, onların kaprislerinin kölesi olduğunu kurmuştur. Bunun üzerine, onları bu vesayetten kurtarmanın asil ve şerefli bir şey olacağını, gerekenin sadece ortaya cesur bir örnek koymak olduğunu; çağlar boyunca, büyük kriz dönemlerinde erkeklerin kendilerini feda ettiklerini ve böylece isimlerinin gelecek kuşaklara mal olduğunu düşünmüştür. Hafızası ona Eski Ahit'ten gönüllü fedakârlık örnekleri sağlamış, bizzat İsa'nın insanlığı kurtarma uğruna acı

çekişi bile ona fikirlerinin bir onanması olarak görünmüştür: Şayet Tanrı insanlar için kendisini feda etmişse, o zaman onun diğer insanlar için kendisini feda etmesi için daha güçlü sebepler var demekti, aklına Larochejaquelin'in cesareti, Charlotte Corday örnekleri gelmekteydi; kendisine ilham verenin Tanrı olduğuna, onun adına hareket ettiğine inanıyordu ve genelde tüm erkekleri, özelde de babasını kurtarmak için kendi hayatını feda etmeye ve annesinin ölümüne karar vermişti. Çok geçmeden, kız kardeşi de bu ölümcül karara dahil edilecekti, çünkü hep annesiyle birlikte yaşamış ve onun tarafını tutmuştu; hayatta kalacak olsaydı babası üzerinde yıkıcı üstünlüğü sürdürmeye devam edecekti, bu nedenle baba ondan da kurtarılmalıydı, fedakârlık tam olmalıydı. Çılgınlığın nasıl olup da daha ileriye götürülebileceğini kavramak oldukça güç, ama gene de Rivière burada da durmadı. Bu cinayetlerden sonra babasının ne kadar rahatlamış olsa da gene de tam bir mutluluğa erişemeyeceğini düşündü; oğlu tarafından kurtarılmış biri olarak, kanunlar oğlunun kellesini aldığında onun ölümüne üzülecekti. Bu üzüntüyü engellemeliydi, babasının mutluluğu eksiksiz olmalıydı ve hatta kurtarıcısının ölümüne sevinmeliydi. Bunu bilmeseydik, hâlâ çılgınlık içindeki Rivière'in bu amaca ulaşmak için hangi çareye başvuracağını asla tasavvur edemezdik: Kendisinin şefkatle sevdiği ve mutsuz babaları tarafından da şefkatle sevilen küçük kardeşini öldürmekti bu çare. Bu suçu işlediğimde, diyor Rivière, babam yaptığımdan öylesine nefret edecekti ki artık benim için üzülmeyecek, hatta benim ölümümü isteyecekti. Böylece, hezeyandan hezeyana geçerek, ailesinin mutluluğunu sağlamaya çalışırken aile bireylerinin ölümüne karar vermişti.

Kanımca, sadece bu karar bile, Rivière'in bir deli olduğunu göstermeye yetecek kadar açık bir şekilde deliliğin damgasını taşımaktadır. Çarpık yargı hiçbir zaman bu kadar ileriye götürülmemiş; hiçbir zaman akıl hastalığı fanatizmi bu kadar belirgin olarak ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte, uzun bir süre bu talihsiz adamın cesareti bu işi gerçekleştirmeye yetmedi, bir türlü karar veremiyordu ve korkaklığından dolayı da kendi kendisine boşuna kızmaktaydı. Ama sonunda ölümcül gün geldi, üzerine bayram elbiselerini

geçirdi, kız kardeşine, "Ey kutlu gün! Kutsal sevinç!" sözleriyle başlayan bir ilahi söyletti ve tamamen aklını kaybetmiş bir halde, elindeki baltayla annesinin, kız kardeşinin ve küçük kardeşinin işini bitirdi.

Bu korkunç felaket, bu insan kasaplığı, bütün bu dökülen kanlar ve bu kanlara bulanmış olduğu gerçeği onu bir parça bile rahatsız etmiyordu; serinkanlı bir şekilde dışarı çıktı, sakince biraz önce babasını kurtarmış olduğunu söyledi ve; hâlâ cinayet aleti silah elinde olduğu halde, soğukkanlı bir tavırla, az önce gerçekleştirdiği büyük işi yasa adamlarına anlatacağı için övünerek, Vire yolunu tuttu.

Gerçekten de, tedavi ettiğim yüzlerce monoman arasında bundan daha belirgin bir akıl hastalığı vakasına rastlamadım; vaka o kadar belirgin ki insanın kalbi bu zavallı yaratık için dehşetten çok acıma duygusu besliyor.

Bu bakımdan, Rivière'in, şayet ilk planına bağlı kalsaydı, hemen gidip resmi yetkililerin karşısına çıkacağı konusunda kuşku duyulmaması gerektiği kanısındayım. Ancak, bir süre yürüdükten sonra, gökyüzünün görünüşü, geçtiği koruların sakinliği, az önce yapmış olduğu işle zıtlık oluşturarak bu zavallı adamın kararmış zihnine bir ışık huzmesi yolladı; kendisinden dehşete kapılmışçasına duraladı ve bütün bu olanların korkunç bir rüya olup olmadığını düşünmeye başladı, sonra bir an için olanların korkunç bir gerçek olduğuna kanaat getirerek, çok şiddetli bir umutsuzluk nöbetine kapıldı. Aklı kısmen yerine gelmiş, fanatik taşkınlık yok olmuş, doğa yeniden hâkimiyetini kurmuş ve bu ebeveyn katili kendisini tüm çıplaklığıyla görmüştü.

5. Cinayetten bugüne kadar geçen süre içinde Rivière'in davranışları ve duyguları

Bu açıdan bakıldığında, Rivière'de üzerinde durmayı gerektirecek kadar önemli bir ahlâki fenomenin cereyan ettiğini görmekteyiz. Tam bir ay boyunca gerçekleştirmiş olduğu eylemi düşünmüş, kur-

muş, onun için hazırlanmış, onu uygulama çarelerini ölçüp biçmişti, ama gene de hiçbir zaman onu gerçekten olduğu gibi görememişti. Aslında, bu konuda ne kadar çok düşünürse, o kadar kararlı bir şekilde amacına sarılıyor, o kadar fanatikleşiyordu. Ancak, suçu işledikten hemen sonra gözlerinin önündeki perde kalkmış ve birdenbire şimdiye kadar hiç olmadığı kadar aklı başına gelmişti. Bu, onun bütün sinir sisteminde meydana gelen güçlü bir sarsıntının etkisinden başka bir şey olarak değerlendirilemez, ve güçlü bir zihin şokunun sonucu olarak aklın yitirilmesi olaylarına her gün şahit olduğumuzdan, aklın, benzeri koşullar altında yerine gelmesine de şaşmamalıyız. Gerçekten de, bu olay bu konudaki ilk vaka olmaktan uzaktır; delilik konusunda yazmış olan bütün yazarlar benzeri vakaları kaydetmektedirler ve ben de bu inceleme raporunu fazla geniş tutmaktan çekinmesem, bu konuda daha birçok örnek aktarabilirim. *Traité de Médecine légale*'inde [Adli Tıp Üzerine Deneme] Mösyö Orfila, "Delilik nöbetlerinin," demektedir, "ağır bir ruhi sarsıntı sonucunda ani bir biçimde son bulduğu ve hasta büyük önem verdiği planlarını gerçekleştirebildiğinde bir sakinlik durumunun ortaya çıktığı sık sık görülmektedir." Almanya'nın en önde gelen adli tıp doktorlarından biri olan Hoffbauer, "Akıl sağlığının düzelmesi genellikle planın gerçekleştirilmesini izler," demektedir. Bu gerçeği vurgulamakta yarar görüyorum, çünkü, bu andan itibaren, Rivière, tam anlamıyla aklı başında olmasa bile, gene de tamamıyla başka bir kişi olmuştur.

Gerçekleştirmiş olduğu korkunç ve çılgın edimi olduğu gibi gördükten sonra Rivière'in artık yasa adamları önünde eyleminden dolayı övünme kararından cayması tamamen anlaşılır bir durum teşkil etmektedir. Pişmanlığın yükü altında tamamen ezilmiş bir halde olan Rivière, yerin yarılıp kendisini yutmasını istiyordu. Yaşamak onun için bir yük haline gelmişti, bu yükten kurtulmaya karar verdi ve ilahi adalet fikri ona engel olduğunda kendisini asmak üzere hazırlıklar yapıyordu. O andan yakalanmasına kadar geçen süre içinde (tam bir ay) hayatını orda burda dolaşarak geçirdi. Zaman zaman, bizi hayata bağlayan duyguya boyun eğerek koruların derinliklerine saklandı; zaman zaman da, tam tersine, var olmaktan

bıkmış bir halde, ölümü arzuladı ve kendisini yakalatmaya çalıştı, ama gene de kendi kendisini ele vermeye cesaret edemiyordu. Bu zayıflığı, bu tereddüdü, bu kararsızlığı Rivière'in ebeveyn katlini gerçekleştirdiği andaki karakteriyle karşılaştıran herkes, onun tüm kararlılığının, metanetinin geçici ve sağlıksız bir akli durumun sonucu olduğunu ve bu durum son bulunca da bu zavallı yaratığı gerçekten olduğu gibi, buyurgan fikirlerden yoksun, içine kapanık ve kararsız, ortada bıraktığını anlayacaktır.

İşlediği cinayetler devamlı aklına geliyor ve sonunda gözlerine, gerçekte olduğu gibi, bir delilik eylemi olarak görünüyordu, işte o zaman, Rivière, okuduğu başka deli hikâyelerini hatırlayarak, tutuklanırsa akıl hastası olarak kabul edilmek, gerçekten davranışlarına yön vermiş olan duyguları sanki hâlâ taşıyormuş gibi yapmaya karar verdi, tutuklandığında da, hakikaten buna teşebbüs etti ve bu rolü sorgu yargıcının karşısında birkaç gün sürdürdü. Ancak, bu rolü uzun süre sürdürme konusunda kararlı olamadı; giderek bunun utanç verici bir oyun olduğunu görecek, gerçek duygularını itiraf edecek ve yargıcın isteği üzerine, şimdi ele alacağım uzun bir hatırat yazacaktı.

Öncelikle şunu belirteyim ki, Rivière'in yaptığı bu aldatmaca hiçbir şekilde ne önceki delilik gerçeğiyle çelişmekte ne de kaçınılmaz olarak onun oldukça gelişmiş akli melekelere sahip olduğu varsayımını desteklemektedir. O, deli numarasını sadece oynamak için icat etmedi, tek istediği ailesinin bireylerini öldürmenin onda yol açtığı korkuyu gizlemeye çalışmaktı: ve onu bu eylemi gerçekleştirmeye iten, ama çılgınlıklarını daha sonra kavrayabildiği asıl gerekçeleri yargıca anlattı. İdam cezası ve yüz kızartıcı ceza fikirlerinin, bunlar onu zamanında engelleyememiş ve zihni bulutlandığında o bunları küçümsemiş bile olsa, aklını yeniden kazandığında onda geçici bir sarsıntı yaratmış olması gerçeğinde şaşılacak bir şey yoktur. Mösyö Orfila, "Bu gibi vakalarda," demektedir, "ajitasyon sırasında mevcut olmayan ceza korkusunun pekâlâ olayın arkasından ortaya çıkabileceği düşünülebilir." Ve tam da Rivière'in davranışlarının özünü kavramışçasına bu başarılı adli tıp uzmanı, "Bu, hastaların çoğunluğunun daha sonra tam bir itirafta bulunmalarına

ve adaletten kaçmamalarına engel değildir, bu hastalar, gerçekleştirdikleri korkunç eylemlerin karşılığında cezalandırılmayı hak ettiklerini söylemektedirler," diye devam etmektedir. Bu da şu anda konumuz olan zavallı adamın kullandığı dilin tıpatıp aynısıdır.

Rivière'in yazdığı hatıratı incelemeye geçersek, bu hatırat ne kadar mantıklı olursa olsun, bu hastanın ilk bakışta sanılabileceği kadar çok yetiye sahip olmadığını gösterecektir, gerçekten de ilk bölümler olayın doğru bir anlatımını kapsadığından, bunlardan, çok gelişmiş tek bir yetiden, yani hafızadan başkasını sergilemelerini beklemek oldukça güçtür. Gerçekten de Rivière, yıllar önce olan olayları en ince ayrıntılarına kadar hatırlamakta, hafızasından hiçbir şey kaçmamaktadır. Ancak, muhteşem bir hafızayla genellikle diğer yetileri oldukça sınırlı olan kişilerde karşılaşılması gerçeği bir yana, delilerin birçoğunda son derece parlak bir hafıza olduğu görülür. Rivière'in duygu ve davranışlarının tam bir hikâyesi bu anlatının ikinci bölümünde de aranmamalıdır. Sessizlikle geçiştirdiği daha birçok duygu ve düşüncesi mevcuttur ve geçmişteki delilik durumunu en iyi anlatanlar da özellikle bunlardır. Son olarak, bazılarının belirtmekten hoşlandıkları gibi bu hatırat bir başyapıt olsa bile, gene de, sadece ebeveyn cinayeti sonrasında yazılmış olduğundan ve dahası, en mantıksız akıl hastalarının en sağduyulu yazılar yazabilmeleri günlük bir olay olduğundan, bu hatırattan yazarının zekâsının tamlığına ilişkin olumlu herhangi bir sonuç çıkarmak mümkün olmamaktadır.

Bu nedenle, konumuz olan şahsın, kanımca, şu anda hâlâ, manilerinin bazılarından kurtulmasını sağlayan geçirdiği ahlâki sarsıntıya rağmen, sonuçları öncekiler kadar kötü olacak delilik krizlerine maruz kalma ihtimali bulunmaktadır. Bu sebepten ötürü, toplumun, akli özgürlüğün bulunmadığı yerde sorumluluk da olamayacağı düşüncesiyle, bu zavallı adamın cezalandırılmasını değil, ama, bu akıl hastasının gelecekteki eylemleri konusunda kaygı duymamak için tek çare olarak idari önlemlerle kapatılmasını talep etmeye hakkı vardır.

Özetleyecek olursak:

Rivière çocukluğundan beri akıl hastasıdır.

Bu akıl hastalığı, Rivière'in, deliliğin kalıtımsal olduğu kendi ailesinden kaynaklanmaktadır.

İçinde yaşadığı koşullar başlangıçtaki bu hastalığı daha da ilerletmiştir.

Delilik, zanlısı bulunduğu suçtan önceki ve onunla bağlantısız gelişen birçok hareketinde belirgindir, çok sayıda şahidin belirttiği ve Rivière'in genel olarak bir deli ve budala olarak tanınmasına yol açan bu türden birçok hareketi vardır.

Deliliği, bu korkunç planı kurma biçiminden ve küçük kardeşini öldürmeye karar vermesinin altında yatan sebeplerden başka hiçbir yerde bu kadar açık olamaz.

Deliliği, planını uygulamaya koyuşundaki serinkanlılıkta ve olaydan hemen sonra bundan bahsederken takındığı tavrında da açıkça belirgindir.

Öyleyse, sergiliyor göründüğü bu büyük aklı başındalık, dökmüş olduğu kanın yol açtığı güçlü bir ahlâki sarsıntının sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Hatıratını yazmış olması hiçbir şekilde ebeveyn cinayetinden önce deliliğin var olduğu gerçeğini değiştirmez.

Son olarak, Rivière'in daha sağlıklı düşüncelere dönüşü uzun süreli olmayabilir, kendisi suçlu olmasa da en azından tehlikeli bir kişidir ve kendi iyiliği ve her şeyden önce de toplumun iyiliği için kapatılması gerekmektedir.

L. VASTEL

Caen, 25 Ekim 1835

(Parisli doktorlar tarafından hazırlanmış olan son bir uzman raporu, sunuşun yararlı olması amacıyla af dosyasında, s. 184-187'de yer almaktadır.)

V
Dava

A. AĞIR CEZA MAHKEMESİ

1. PIERRE RIVIÈRE'İN AĞIR CEZA MAHKEMESİ BAŞKANI TARAFINDAN YAPILAN SORGUSU

4 Ağustos 1835

Başkan Armand de Gournay, Rivière'e, sanık tarafından seçilen Caen'de avukat Mösyö Aimé Bardou'nun savunmayı üstlenmeyi kesin olarak reddettiğini bildirir.

Pierre Rivière kendisine başka bir avukat seçmediğinden ("Hayır, kimseyi seçmedim ve seçmek zorunda olduğumu da sanmıyorum") Caen'de avukat Mösyö Bethauld re'sen bu göreve tayin edilmiştir.

2. JÜRİ ÜYELERİ LİSTESİ

DUROSEY (Guillaume Jean Hector), tıp doktoru, seçmen, 4 Temmuz 1777 doğumlu, Lisieux'de ikamet eder

GILLOT (Jacques, François Théodose), toprak sahibi, seçmen, 28 Şubat 1778 doğumlu, Bavent'da ikamet eder

DUPONT (Constant), bakanlık memuru, seçmen, 11 Ocak 1786 doğumlu, Caen'de ikamet eder

ENGUEHARD (François Victor), tıp doktoru, 24 Ocak 1804 doğumlu, Saint-Sever'de ikamet eder

LONDE (Auguste), şarap tüccarı, seçmen, 5 Kasım 1798 doğumlu, Caen'de ikamet eder

LE THOREL (Louis), tüccar, seçmen, 5 Nisan 1778 doğumlu, Le Tourneur'de ikamet eder

GOSSELIN (Théodore), avukat, hukuk lisansına sahip, 17 Mart 1772 doğumlu, Vire'de ikamet eder

LEFEVRE DUFRESNE (Pierre Joseph), toprak sahibi, seçmen, 12 Ağustos 1770 doğumlu, Garcelle Socqueville'de ikamet eder

DE FAUDOAS (Anne Marie Félix Gabriel), genel meclis üyesi, seçmen, Mayıs 1778 doğumlu, Englesqueville'de ikamet eder

LEROUX (Louis), toprak sahibi, seçmen, 8 Şubat 1787 doğumlu, Amfreville'de ikamet eder

DE BECHEVEL (Louis Jean Gabriel), genel meclis üyesi, seçmen, 3 Nisan 1775 doğumlu, Fontenay'de ikamet eder

JAMES (Jean Baptiste), toprak sahibi, seçmen, 29 Ekim 1782 doğumlu, Tallevende le Grand'da ikamet eder

3. TANIK LİSTESİ VE AUNAY SAKİNLERİNİN RAPORU

a) Savcı tarafından tayin edilen kamu tanıkları:

1) Théodore Morin, Aunay'de doktor

2) Marie Rivière, Pierre Rivière'in dul eşi, Aunay'de ev kadını

3) Victoire Aimé Lerot, Jean André'nin eşi, Aunay'de ebe

4) Jean Postel, Aunay'de Mösyö Lerot'nun uşağı
5) Michel Harson, toprak sahibi ve Aunay belediye başkanı
6) Pierre Jean Louis Suriray, Aunay'de rahip
7) Pierre Fortin, Aunay'de doğramacı
8) Pierre Binet, Lami Binet olarak tanınır, Aunay'de gündelik işçi
9) Marguerite Colleville, Louis Hebert'in eşi, Aunay'de çiftçi
10) Geneviève Rivière, Quesnel'in dul eşi, Aunay'de ev kadını
11) Michel Nativel, Aunay'de halatçı
12) Louis Hamel, Beaugnay'de itfaiye makinisti
13) Bouchard, Vire'de düşkünler yurdu doktoru

b) Pierre Rivière tarafından önerilen lehte tanıklar:

1) Jean Nicolle, Longuevillers'de dam ustası
2) Marguerite Colleville, Louis Hebert'in eşi, Aunay'de çiftçi
3) François Elie Le Comte, Courvadon'da belediye meclis üyesi
4) Jean Bidot, Courvadon belediye başkan yardımcısı
5) Nicolas Guérin, Courvadon'da köy korucusu
6) Fortin, Pierre'in oğlu, Aunay'de doğramacı
7) Rosalie Lairot, Aze kadın, Aunay
8) Pierre Retond, Aunay'da çiftçi
9) Vastel, Caen'de tıp doktoru

c) Rivière'e teslim edilen tutanak:

Bizler, altta imzası olan, Aunay komünündeki belediye meclis üyeleri ve toprak sahipleri, üç cinayetle suçlanan Pierre Rivière adlı şahsın, on iki-on üç yaşlarından itibaren hep son derece karamsar, tuhaf, münzevi bir kişiliğe sahip olduğunu yakinen bildiğimizi doğrularız; öyle ki yanlarından geçerken onu görenler (çünkü hiç kimseyle ilişkisi yoktu), işte Pierre Rivière'in budalası geçiyor demekten kendilerini alamazlardı. Ayrıca cinayetler işlendikten bu yana, herkesin kendince babaya acıdığına ve aralarında, zavallı babanın bir yerine iki budala çocuğu var diye konuştuklarına da tanıklık ederiz; çünkü katilin erkek kardeşi, yaklaşık on dört yaşın-

daki Prosper Rivière'in geri zekâlılığa yaklaşan, son derece sınırlı bir zekâsı vardır.

Belediye başkanı tarafından onaylanan 52 imza
4 Kasım 1835

4. GAZETE HABERLERİ

12 Kasım 1835

a) Pilote du Calvados:

Calvados Ağır Ceza Mahkemesi, 11 Kasım tarihli duruşma
Başkan: Mösyö Daigremont Saint-Manvieux

Ebeveyn ve kardeş cinayeti suçlaması

Üçlü ebeveyn ve kardeş cinayetiyle ilgili olarak suçlanan Pierre Rivière'in davasının görüleceği ağır ceza mahkemesi salonunun önünde büyük bir kalabalık vardı bugün.

Tüm okurlarımız, geçtiğimiz 3 Haziran'da gözü dönmüş oğul ve kardeşleri tarafından boğazlanmış şu üç zavallı kurbanın cesetleri karşısında tüm Aunay kasabasının yasa boğulduğunu hatırlıyor.

Suçlamaya, daha doğrusu sanığın tutuklanmasının ardından kaleme aldığı hatıratında bizzat yaptığı itiraflara göre, hem yasaları, hem doğayı hem de uygarlığı hiçe sayan bu cinayetlerin işlendiği koşullar şöyledir:

"... babamı çok seviyordum ve onun çektiği çileler beni derinden yaralıyordu.[1] Bu son günlerde onu boğduğunu gördüğüm sıkıntıları, ikilemi, çektiği dertler, bütün bunlar beni çok üzüyordu. Bütün düşüncelerim bunlara yönelmiş ve takılıp kalmıştı. Uygulamaya koyduğum korkunç planı kurdum, bu plan üzerinde bir ay öncesinden beri düşünüyordum. Babamı kendilerine karşı silah kullanmam gereken kudurmuş köpeklerin ya da barbarların eline düşmüş

1. Sanığın sözünü ettiği mutsuzluk, annesinin, Rivière'in eşinin ahlâksızca tutumunun sonucuydu. Baba Rivière, son derece üzgündü; köyde ayrı bir evde 18 yaşındaki kızı Victoire ve 8 yaşında küçük bir çocuk olan oğlu Jules Rivière ile birlikte yaşayan karısından ayrıydı. Sanık Pierre Rivière, Aimeé adlı bir diğer kız kardeşi ve Prosper adlı diğer erkek kardeşiyle birlikte babasının evinde yaşıyordu.

birisi olarak görüyordum, dinimiz bu gibi şeyleri yasaklıyor, ama artık dini kurallara da kulak asmıyordum, hatta bana, Tanrı beni bu işi görmem için yaratmış ve ben de onun adaletini yerine getiriyormuşum gibi geliyordu. İnsanların içinde yaşadıkları kuralları ve düzenli toplumun kurallarını biliyordum, ama ben kendimi onlardan daha bilge olarak değerlendiriyor ve o kuralları rezil ve utanç verici olarak görüyordum. Roma tarihini okumuş ve Romalıların kanunlarının kocaya karısı ve çocuklarının yaşamları üzerinde karar verme hakkı tanıdığını öğrenmiştim. Kanunlara karşı çıkmak istiyordum, bana öyle geliyordu ki, babam için ölmekle kendimi ölümsüzleştirecektim, benim için bir şeref olacaktı bu. Kralları ve memleketleri için ölen savaşçıların hayatlarını, 1814'te Paris'in alınması sırasında Politeknik Okulu öğrencilerinin gösterdikleri kahramanlıkları düşünüyor, kendi kendime, bu insanlar tanımadıkları ve onları da tanımayan, onları bir kere bile olsun düşünmemiş bir adamın davası için ölüp gittiler; ama ben, beni seven ve bana candan bağlı bir adamı kurtarmak için öleceğim, diyordum. Düşmanın kendi kralını ele geçirmek için bütün kuvvetiyle yüklendiği sokaktaki geçidi ölümü pahasına tek başına tutan Chatillon örneği; düşman kralının sandığı fili, hayvanın ağırlığı altında ezileceğini bildiği halde öldüren Makabi kardeşlerden Eleazar'ın cesareti; Latinlere karşı savaşta davasını savunmak için hayatını ortaya koyan ismini hatırlamadığım Romalı general örneği. Bütün bunlar durmaksızın aklımdan geçiyor ve beni yaptığım işe doğru yöneltiyordu. Son zamanlarda okuduğum Henri de la Roquejacquelain örneği benim durumumla yakından alakalı görünüyordu. Kendisi Vendeé'lilerin önderlerinden biriydi, kralın davasını zafere ulaştırmak için hayatının yirmi birinci yılında ölmüştü. Muhabere başlarken askerlerine yaptığı konuşma üzerine bir süre düşüncelere daldım: Eğer ilerlersem, demişti, arkamdan gelin, yok geri çekilirsem beni öldürün, ölürsem intikamımı alın. Okuduğum son kitap Lerot'nun verdiği, gemi kazaları tarihiydi. Bu kitapta gemicilerin erzakı bittiğinde aralarından birini feda edip, mürettebatın geri kalanını kurtarmak için onu yediklerini okumuştum. Kendi kendime, ben de

kendimi babam için feda edeceğim, diye düşündüm, her şey beni bu işi yapmaya doğru itiyordu sanki. İsa'nın kendisini feda ederek insanlığı kurtarmasının gizi konusunda bile bunu anlamanın çok kolay olduğunu düşünüyordum: Efendimiz İsa Mesih insanlığı kurtarmak için, onu şeytanın köleliğinden kurtarmak için, günahtan ve sonsuz azaptan kurtarmak için çarmıhta can verdi, o Tanrıydı, bu yüzden bu eziyetleri çekmeden onları affedebilirdi; ama bana gelince, ben babamı sadece onun için ölerek kurtarabilirim, diyordum. Bu sebepten ötürü o korkunç kararı aldım, üçünü de öldürmeye kararlıydım, ilk ikisini babama acı çektirmek için anlaştıklarından ötürü öldürecektim, küçük çocuğa gelince, onu öldürmek için iki sebebim vardı, birincisi, annemi ve kız kardeşimi seviyordu, ikincisi ise, sadece ikisini öldürürsem, babamın bu olaydan büyük bir dehşete kapılmasına rağmen gene de benim kendisi için öldüğümü anladığında benim için üzülmesinden korkuyordum, babamın çok zeki olan bu çocuğu sevdiğini biliyordum, kendi kendime, benden öylesine nefret edecektir ki, ölümüme sevinecektir, böylece üzüntülerden kurtulacak ve mutlu olabilecektir, diye düşündüm.

Böylece, bu ölümcül kararları almış olarak, tasarladıklarımı eyleme geçirmeyi planladım. Önce, babamın ve annemin bütün hayatlarını esas olarak burada yazılı olduğu gibi kaleme almaya, yazdıklarımın başlangıcına, yaptığım işin bir duyurusunu ve sonuna da bu işi yapmamın sebeplerini koymaya, kanunu nasıl çiğnediğimi, kanuna karşı çıktığımı, kendimi ölümsüzleştirdiğimi yazmaya; sonra da, suçu işleyip, mektubumu postaya atmaya ve önceden saklamış olacağım bir silahı alıp, kendimi öldürmeye niyetliydim; Ama çok geçmeden karar değiştirdim. Cinayetten sonra Vire'e gelip kraliyet savcısına teslim olmayı düşünüyordum; babam için öldüğümü, onlar kadınları ne kadar tutsalar gene de zafer kazanamayacaklarını, bundan sonra artık babamın huzura ve mutluluğa kavuşacağını o zaman ilan edecektim; ayrıca şöyle diyecektim: Geçmişte Sisara'lara karşı Jael'leri, Holophernos'lara karşı Yudit'leri, Marat'lara karşı Charlotte Corday'leri gördük; şimdi bu mani erkeklere geçmeli artık, kendisini aydınlanma çağı diye adlandıran,

yazık ki emirleri hep kadınların verdiği bu güzel çağda, özgürlük ve şerefe bu kadar düşkün gibi görünen bu millet kadınlara boyun eğiyor, Romalılar çok daha uygardı, Huronlar ve Hottantular, Alquongin'ler, aptal oldukları söylenen bu insanlar çok daha uygardı, onlar kuvveti hiçbir zaman aşağılamadılar; kendimi yüceltmem için bir fırsatın çıktığını, ismimin tüm dünyada duyulacağını, ölümüm sayesinde şerefe kavuşacağımı, zamanla fikirlerimin benimsenip beni temize çıkaracağını düşünüyordum. Fikirlerimi savunmak için yargıçların önüne çıkarılacağımdan, yapacağımı yapar yapmaz Vire'e gidebilmek için bu işi pazar kıyafetlerimi giyinmiş olarak yapmam gerektiğini de düşündüm. 24 Mayıs Pazar günü bize her zaman iş yapan Gibin (*Gabin olacak*) Laforge adlı Aunay'deki nalbanta budama bıçağını biletmeye götürdüm...

Cumartesi günü babamın ve ninemin Aunay kasabasına gitmek için evden çıktıklarını ve öldürme kararı verdiğim üçünün de evde birlikte olduklarını görünce, hemen pazar elbiselerimi üstüme geçirdim, ama ben hazır olduğumda, annemin ve erkek kardeşimin kasabaya gitmiş olduklarını gördüm; Bir süreliğine evden uzaklaştım. Döndüğümde üçünü de evde buldum, ama onları öldürmek için bir türlü karar veremiyordum; kendi kendime, korkağın tekiyim, asla bir şey yapamayacağım, diyordum.

Ertesi gün, o zamanlar korkaklık dediğim şey tarafından yine engellendim. Sonraki günler, bir fırsat çıkmadı, tarlada çalıştım. 2 Haziran'da kararımı verdim. Ertesi gün, yani ayın 3'ünde tarla sürmeye gitmemek için hasta numarası yapmayı kararlaştırdım. Bu yüzden o sabah yataktan kalkma zamanı geldiğinde kusma numarası yaptım ve çalışmaya gidemeyeceğimi söyledim. Yaklaşık bir saat sonra yataktan kalktım ve biraz daha iyi olduğumu söyledim, gizlice pazar elbiselerimi alarak Clinot'nun evi diye bilinen diğer evlerden birine götürdüm, sonra pazar elbiselerimi giydim; o anda üçü de evdeydi, ama giyinip geldikten sonra kardeşim Jules'ün okula gittiğini gördüm; öğleyin üçünün tekrar birlikte olacağı zamana kadar geri dönmemeye kararlıydım. Ama bu beklemek için çok uzun bir süreydi, eve geri dönüp, tekrar eski elbiselerimi giymeye ve işimi öbür elbiseleri giymeden görmeye karar verdim.

Kendi kendime, iyi ya da kötü giyinsem ne fark eder, güzel elbiseler giymeden de derdimi anlatabilirim, diye düşünüyordum. Öğlen olmuştu, kardeşim Jules okuldan dönmüştü. Bu fırsattan yararlanarak bıçağı aldım, annemin evine gittim ve annemden başlayarak, sonra kız kardeşim ve küçük kardeşimle devam ederek korkunç cinayetleri işledim, bundan sonra da onlara tekrar tekrar vurdum; Marie, Nativel'in kaynanası içeri girdi, bana, ne yapıyorsun, dedi, ona çıkın dışarı, dedim, yoksa aynısını size de yaparım. Sonra avluya çıktım ve Nativel'e hitap ederek, Miché, dikkat edin, dedim, babamla ninem kendilerine bir fenalık yapmasınlar, ben onlara huzur ve mutluluklarını iade etmek için ölüyorum.

Sonra Vire'e gitmek üzere yola çıktım; bu haberi orada ilk duyurma şerefinin bana ait olmasını istediğim için tutuklanırım korkusuyla Aunay'ye gitmek istemiyordum. Aunay korusu ve Vergées yolundan gitmeye karar verdim. Bir buğday tarlasına budama bıçağını atarak yoluma devam ettim. Yürürken beni teşvik eden cesaretin ve şu şöhret düşüncesinin zayıflamaya başladığını hissettim, ve ancak epey gidip koruya vardıktan sonra kendime gelebildim, ah, olabilir mi? diye kendi kendime soruyordum, ben ne canavar bir insanım! Talihsiz kurbanlar! Ben gerçekten bunu yapmış olabilir miyim, hayır, mutlaka bir rüya olmalı bu! Ah, ama hepsi de öylesine gerçek ki! Yer yarılsa da dibine girsem; ağlıyordum, yerlerde yuvarlandım, bir müddet düştüğüm yerde öylece kaldım.

Vire'e gitme kararında olmadığımı anlamak çok zor olmasa gerek. Nereye gittiğimi bilmeden yürüyordum. O akşam Cadehol yakınlarındaki küçük bir korudaydım, yere uzandım ve kederli düşüncelerime daldım."

Hatıratın yazarı daha sonra, kâh köklerle, kuzukulaklarıyla vs beslendiği korularda, kâh yengeç ve kabuklu hayvanlar bulmak umuduyla gittiği Port yakınındaki deniz kenarında yaşadığı sıkıntıları anlatıyor; bu sıkıntılar, başıboş yaşamından yorgun düşmüş bir halde, adalete bizzat teslim olacakken birçok kere bocalayıp vazgeçtikten sonra, bir ay süren acılı ve serseri hayatın ardından nihayet Langannerie yakınlarında tutuklanışına kadar sürer.

Duruşmalar, iddia makamının dile getirdiği olguları doğrula-

maktan başka bir şey yapmadı. Rivière sadece 21 yaşında; aşırı umutsuzluğuna rağmen, yüzü hâlâ ilgi uyandırıyor. Hüzünlü düşüncelere dalmış bir hali var. Güçsüz bir sesle ve tek heceli kelimelerle, zorlukla cevap veriyor. Üç cinayeti işlediği budama bıçağı kendisine gösterildiğinde ve başkan bıçağın üzerinde hâlâ annesinin, kız kardeşinin ve erkek kardeşinin kanının durduğunu söylediğinde, bakışlarını çeviriyor ve inler gibi şöyle diyor: "Ölmek için acele ediyorum." Zaten sanık, sorguda yaptığı itiraflarında ayak diriyor.

Annesini öldürürken ahlâka ve yasalara aykırı bir şey yapmakta olduğunu çok iyi bildiğini, ama babasına huzurunu iade ettiğine inandığını ve babasının mutluluğunu sağlamak adına bile isteye ölüyor olduğu inancının kendisine yettiğini dile getiriyor. Kız kardeşi ve erkek kardeşini öldürmesine gelince, kız kardeşinin annesinin babasına duyduğu nefreti paylaştığını, öyleyse onun kaderini de paylaşması gerektiğini söyleyerek açıklıyor bunu. Küçük erkek kardeşini, önce annesini sevdiği için, ardından da bu küçük çocuğu çok seven babasının öfkesini kendi üzerine çekmenin, kendisi suçunun kefareti olarak ölürse babasının onun için daha az üzülmesinin tek yolu olduğu için öldürmüş. İster kamu tanığı, ister lehte tanık olsunlar, dinlenen tanıkların çoğu, sanığın zihinsel melekelerinin tam bir yetersizliğini kanıtlamasa da, en azından ondaki önemli akıl geriliğini gösteren değişik olaylar aktardılar. Bununla birlikte, Vire hapishanesinde onu sık sık ziyaret eden doktor Mösyö Bouchard, bu zavallıda gerçek anlamıyla ne delilik ne de cinayet monomanisi bulunduğunu açıkladı.

Bu açıklama, lehte tanık olarak dinlenen Mösyö Vastel'in, başkanın takdir yetkisi gereğince dinlenen, Caen fakültesinde tıp doktorları Mösyö Trouvé ile Mösyö Lebidois'nın katıldıkları son derece ilginç bir tartışmaya yol açtı.

İddia makamında, ister tartışmalardan, ister sorgudan, özellikle de Rivière'in kaleme aldığı hatırattan bu sanığın zihinsel kapasitesinin kanıtlarını çıkarmaya özel bir önem veren başsavcı yardımcısı Mösyö Loisel bulunmaktaydı.[2]

2. Sadece çok küçük bir kısmını verebildiğimiz bu hatıratı iyi değerlendirmek için,

Ustalıkla yapılan savunmayı, Caen barosundan genç bir avukat olan Mösyö Berthauld üstlendi; tartışmalardan ve sanığın evveliyatından çıkan ve her türlü düşünme yetisinin, sonuç olarak cezai ehliyetin bulunmadığını ortaya koyma amacı taşıyan ayrıntıları olabilecek tüm ustalıkla değerlendirdi.

Üç saatlik müzakerenin ardından tekrar duruşmayı başlatan jüri, karşısına çıkmış olan sorunları oy çokluğuyla ve olumlu bir biçimde çözüme kavuşturdu.

Sonuç olarak, mahkeme Rivière'i ölüm cezasına mahkûm etti.

Pazartesi ve Salı, 16-17 Kasım 1835

b) Gazette des Tribunaux:

(Özel haber)

Mösyö Daigremont-Saint Mauvrieux (oğul)
başkanlığında
11 ve 12 Kasım Duruşmaları
Ebeveyn ve Kardeş Katilliği Suçlaması
Sanığın Şaşkınlık Yaratan Savunma Yöntemi

Pierre Rivière henüz yirmi bir yaşına basmış genç bir erkek, umutsuz görünüyor, ama suçlandığı cürümlerin korkunçluğuna rağmen yüzü belli bir ilgi uyandırıyor. Dinleyici katılımı çok yüksek. Salonda birinci başkanı ve başsavcıyı görüyoruz; dinleyiciler arasında birçok doktor, lisemizin öğretmenleri de bulunuyor. Maddi gerçekler meselesinin, belki de çok daha önemli olan sanığın kişiliğindeki sağduyu ve akıl meselesi tarafından gölgede bırakılacağı peşinen biliniyor. İddianame zabıt kâtibi tarafından okundu; esas olarak bu yıl üç Haziran'da, Aunay kasabasında, sanığın bir budama bıçağıyla annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürdüğünü belirtiyordu. Kendisi tarafından yazılan bir hatıratta Rivière, suçunu bütün ilgili koşullarla birlikte açıkladı ve itiraf etti. Görünüşte

---

sanığın, neredeyse hiçbir katkısı olmayan bir ilköğrenimden geçen genç bir köylü olduğu ve dinlenen bütün tanıkların onun herkes tarafından bir tür budala ya da bön olarak tanındığını, halk arasında onu Rivière'in budalası diye adlandırdıklarını dile getirdiği bilinmelidir.

Tanrının ve insanların yasaları tarafından mahkûm edilmiş olmasına rağmen, huzur ve sükûnetini sağlamak istediği babası için ölmek istediğinden, takdire değer bir iş yaptığına inanmış olduğunu iddia ediyor. Baba Rivière karısının davranışlarından dolayı çok üzülüyordu; karı koca ayrı yaşamaktaydılar. Anne, on sekiz yaşındaki kızı Victoire ve sekiz yaşındaki oğlu Jules ile birlikte oturuyordu. Pierre Rivière ise; babası, Aimée adlı kız kardeşi ve Prosper adlı diğer bir erkek kardeşiyle birlikte kalmaktaydı. Baba Rivière'in küçük Jules'e karşı çok büyük bir sevgisi vardı; sanığa göre o da aile sorunlarından dolayı çok sıkıntı çekmekteydi.

Hatırattan alıntılar var
(bir önceki yazıdakilerle aynı)

Duruşmalar sadece iddianamede belirtilmiş olan gerçekleri bir kere daha onaylamaktan öteye geçmedi. Pierre Rivière kendisine sorulan sorulara zorlukla cevap veriyor ve kederli düşüncelere gömülmüş görünüyor. Kendisine hâlâ üzerinde kurbanlarının kanı duran bıçak gösterildiğinde bakışlarını kaçırıyor, bu sırada uzun ve boğuk bir inilti çıkardığı ve ölmek için acele ediyorum, dediği duyuluyor. Savunma suç anında sanığın delirmiş bir halde olduğu görüşüne dayandırılmış; duruşma, akli melekelerinin tamamen yitirilmiş olduğunu kanıtlamasa bile, en azından, zekâsındaki önemli geriliğe şehadet eden bazı olguları açığa çıkardı. Pierre Rivière neredeyse hiçbir katkısı olmayan bir ilk eğitim almıştı sadece; bir tür *budala* ya da *bön* olarak değerlendiriliyordu; kendisine genellikle "*Rivière'in aptalı*" diye hitap ediliyordu. Bununla birlikte, onu Vire hapishanesinde sık sık ziyaret etmiş olan doktor Mösyö Bouchard, onda ne kelimenin tam anlamıyla herhangi bir delilik belirtisine rastladığını ne de herhangi bir cinayet monomanisi gözlemlediğini belirtti.

Bu konuda savunmanın şahidi olarak dinlenen Caen Bon-Sauveur akıl hastanesi doktoru Mösyö Vastel ve başkanın takdir yetkisi gereğince dinlenen Mösyö Trouvé ve Mösyö Lebidois arasında çok canlı ve ilginç bir tartışma cereyan etti.

İddia makamının tavrı başsavcı yardımcısı Mösyö Loisel tarafından oldukça güçlü bir şekilde ortaya kondu. Olaylar gün gibi açık ve itiraf edilmiş olduğundan, esas olarak sorgunun, duruşmaların ve özellikle de sanığın kendi hatıratı aracılığı ile, sanığın tamamen iyi ve kötüyü birbirinden ayırabilecek yetenekte olduğunu, işlediği suçun tamamen bilincinde olduğunu ve açık bir delilik ya da cinayet monomanisi taşımadığını belirtmeye önem verdi.

Savunmayı, Caen barosunun genç avukatlarından, savunmasını büyük bir yetenekle yürüten ve eğer davada kazanma olanağı bulunsaydı çabaları sonuçsuz kalmayacak olan Avukat Berthauld üstlenmişti. Jüri üç saatliğine müzakere için çekildi; sanığın belki de çok büyük bir ihtimalle savunmanın çizgisine aykırı tek şey olan hatıratını okuyarak bir değerlendirmeye varmak istiyorlardı. Sabaha karşı ikiye çeyrek kala suçluluk kararı almış olarak içeri girdiler ve, genel şaşkınlığa rağmen, mahkeme Pierre Riviére'i ebeveyn katilliği cezasına çarptırdı.

c) Annales d'hygiène publique (1836, s. 201): Şahitlik etmek ve Pierre Rivière'in akıl hastası olup olmadığı sorusuna cevap vermek üzere çağrılan Mösyö Bouchard'ın cevabı şöyleydi: Pierre Rivière iki nedenden ötürü akıl hastası olamaz: (1) Fiziksel yapısının incelenmesi beyin fonksiyonlarına zarar verebilecek herhangi bir sebep ortaya koymamaktadır, (2) akli durumu, yazarlarca benimsenen herhangi bir gruba sokulamaz. Mösyö Bouchard, "İşte bu yüzden" dedi, "Pierre Rivière bir monoman değildir, çünkü kendisi sadece tek bir konuyla ilgili heyezan yaşamamaktadır, bir manyak değildir, çünkü sürekli olarak yerleşik bir ajitasyon durumu yaşamamaktadır; bir budala değildir, çünkü tamamıyla aklı başında bir hatırat yazmış bulunmaktadır, açıkça görülebileceği gibi bir delilik durumu söz konusu değildir; *bu nedenle Pierre Rivière akıl hastası değildir.*" Duruşmaya dört doktor katıldı ve dinlendi. Doktorlardan ikisi Mösyö Vastel'in görüşlerine katılırken, diğer ikisi de Mösyö Bouchard'ın görüşlerini destekledi.

Mösyö Berthauld'nun savunma adına yaptığı etkili ve samimi konuşmaya rağmen, jüri Pierre Rivière'i suçlu buldu; ve sonuç ola-

rak, talihsiz adam ebeveyn katillerine verilen cezaya mahkûm edildi. Bununla birlikte, kendilerinin de kabul ettiği gibi, *hiçbir zaman tam akıllı olmamış bir adama* verilen cezanın belki de aşırı ağır oluşundan çekindiklerinden, jüri üyeleri bir toplantı yaparak, cezanın hafifletilmesi için bir dilekçe hazırladılar.

5. AĞIR CEZA MAHKEMESİ BAŞKANININ CEZA İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜNE SUNDUĞU RAPOR

Çarşamba 11. Jean Pierre Rivière, 20 yaşında, çiftçi, Courvaudon doğumlu, Aunay'de ikamet eder.

3 Haziran 1835 tarihinde isteyerek ve taammüden Rivière'in karısı, kendi annesi Victoire [Marie] Brion'u, kız kardeşi Victoire Rivière'i ve erkek kardeşi Jules Rivière'i öldürmekten suçludur.

Ebeveyn katillerine verilen cezaya mahkûm edilmiştir.

3 Haziran günü öğleye doğru, Rivière'in karısı, yaklaşık 40 yaşındaki Marie Brion, 18 yaşındaki kızı Victoire Rivière ve 7 yaşındaki oğlu Jules Rivière Aunay komünündeki evlerinde ölü bulundular. Cesetleri geniş bir kan gölünün ortasında yüzmekteydi. Rivière kadının boynunun sağ tarafı, ön kısmı ve yüzü öylesine parçalanmıştı ki boyun omurları gövdeden tamamen ayrılmıştı, sol taraftaki deri ve kaslar hâlâ kafayı tutmaktaydı; bedenin bu kısmına indirilen darbeler öylesine şiddetliydi ki kemikler ve kaslar bir pelte yığınına dönüşmüştü. Rivière kadın hamileydi.

Victoire Rivière'in kafası çeşitli yönlerde yarılmıştı ve yüzünde birçok yara vardı, saçlarının bir kısmı koparılmıştı.

Jules Rivière'in kafasında beyine ve beyinciğe nüfuz eden geniş ve derin kesikler vardı, ense ve omuzlara da darbeler indirilmişti.

Ölüme sebebiyet veren bu yaralar kesici bir aletle açılmış gibiydi.

Rivière'lerin komşusu bir kadın Pierre Rivière'i kız kardeşiyle mücadele ederken görmüştü; Pierre Rivière'in elinde bir budama bıçağı vardı, bıçakla kız kardeşine bir darbe indirip onu ayaklarının

dibine serdi. Bu kadın yardım istedi, ama üç kurban çoktan ölmüştü. Kısa bir süre sonra, babasının evinden çıkarken rastladığı köyün bir sakinine Rivière şöyle dedi: Az önce babamı bütün sıkıntılarından kurtardım, beni öldüreceklerini biliyorum, ama önemi yok: O sırada elinde kanlı bir budama bıçağı vardı.

Rivière aranmaya başlansa da bulunamadı, bir ay boyunca tüm aramalardan paçasını sıyırmayı başardı. İki Temmuz'da Falaise ilçesinin bir komününde yakalandı. Jandarmaların kendisine sorduğu sorulara, annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini günah işledikleri için öldürdüğü cevabını verdi. Yanında bir tür yay, ucuna çivi geçirilmiş bir ok, biraz sülfür ve iki bıçak vardı. Falaise hapishanesine gelindiğinde, kaçma girişiminde bulunduğu düşünüldü, ama Rivière, kendisinin onlar için bir dehşet nesnesi olduğunu düşündüğü diğer tutuklularla bir arada kalmamak için kaçma girişiminde bulunur gibi yaptığını açıkladı.

Vire sorgu yargıcının karşısında ilk kez sorguya alındığında, yakalandığı zaman oynadığı rolü sürdürmeyi istedi önce: Annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürerek Tanrının buyruğuna itaat ettiğini, babasına işkence etme konusunda hemfikir oldukları için Tanrının kendisine onları öldürmesini buyurduğunu söyledi ve kendince Tanrının bazen böylesi eylemlere izin verdiğini kanıtlayan, Kutsal Kitap'tan birçok örnek verdi, ama çok geçmeden yalan söylediğini itiraf etti; annesini, ona acı veren şirret bir kadından babasını kurtarmak için, kız kardeşini annesinin tarafını tuttuğu için, erkek kardeşini de annesi ve kız kardeşini sevdiği için öldürdüğünü kabul etti. Budama bıçağını bir ay önce kasten biletmişti, iki kere cesaretini yitirdi, nihayet 3 Haziran günü, korkunç planını uygulamak için yeterince güçlü hissetti kendisini. Kendisine deli süsü vermek istemiş olduğunu, ama bundan vazgeçtiğini ve kaderine boyun eğdiğini de ekledi.

Tamamı on beş gün kadar bir sürede Pierre Rivière tarafından yazılan oldukça uzun bir hatıratta, Rivière, annesinin babasına yönelik üzücü davranışlarının, bu davranışların onda uyandırdığı duyguların, babasının huzurunu sağlamak üzere, onu annesini öldürme planını kurmaya götüren düşüncelerin, kendi tereddütlerinin, planı-

nı uygulamaya koyabilmesi için kendisine metanet verme çabalarının, üzüntüsünün, onu kıvrandıran pişmanlığının, tutuklanmasına kadar geçen süre içindeki yaşantısının, onu sürekli olarak huzursuz eden düşüncelerin ve ona artık yük gelen bu hayatı sona erdirme fikirlerinin ayrıntılı bir dökümünü vermektedir.

Bu türden itiraflar karşısında geriye yapılacak tek şey Rivière'in, suçu işlerken aklının başında olup olmadığını açıklığa kavuşturmaktı; sorgu ve müzakereler bu amaca yöneltildi.

Rivière'in fizyonomisinde göze çarpan belirgin herhangi bir özellik yok; suça temayülden çok efendilik izlenimi uyandırıyor. Mahkemede alınan ifadeler sırasında yüzü de bedeni kadar hareketsizdi; zihni sakin gibi görünüyor ve herhangi bir duygunun etkisinde huzursuzmuş gibi durmuyordu; bununla birlikte hâlâ kanlı olan bıçağı gördüğünde, "Ölmek için acele ediyorum," diyerek gözlerini kaçırdı. Cevapları daima açık ve kesindi ve mahkûmiyetini büyük bir ilgisizlikle dinledi; itiraz dilekçesini imzalaması için babasının, günahını çıkartan rahibin ve avukatının sürekli olarak kendisine ikazda bulunmaları gerekti.

Sonuçta, Rivière'in herhangi bir hastalığı olmadığı ve zihinsel melekelerine zarar verebilme ihtimali olan herhangi bir yaralanmanın söz konusu olmadığı belirlendi.

Çocukluğunda Rivière sınırlı bir zekâya sahip gibi görünüyordu; okuma ve yazmayı zar zor öğrendi. Ancak, kısa süre içinde, oldukça yetenekli olan bölge rahibi onda dikkate değer kabiliyetler olduğunu, özellikle de müspet bilimlere karşı bir yeteneğin bulunduğunu keşfetti. Çok kuvvetli bir hafızası vardı, eline geçen bütün kitapları büyük bir istekle okuyor ve okuduklarından hiçbir şeyi unutmuyordu. Başlangıçta aşırı dindardı, ama ardından her türlü ibadet gereğini bir kenara itmiş ancak daha sonra başlangıçtaki duygu ve düşüncelerine tekrar geri dönmüştü. Davranışlarını şöyle açıklıyordu: "Aldığım dini eğitim ve okuduğum dini kitaplar önceleri beni dinin gerçekliğine ikna etti, *Rahip Meslier'nin Sağduyusu* bende şüpheler uyanmasına yol açtı; *Montpellier Din Kitabı* ve kendi düşüncelerim kuşkularımı dağıttı; ve ben de hissettiğim duygulara uygun olarak hareket ettim."

Eğitimleri, sosyal konumları ve Pierre Rivière'le ilişkileri itibariyle bilgi vermeye en uygun bütün bölge sakinleri Rivière'i kederli ve melankolik bir karaktere sahip, toplumla her türlü ilişkiden kaçınan bir kişi olarak tanımladılar; bazen geceleri korularda geçirmek üzere babasının evinden ayrılıyordu. Çevrede ona budala gözüyle bakılmaktaydı, ama kimse onda kötü eğilimlerin varlığını gözlemlememişti. Güvenilir şahitler, kendilerine göre, Rivière'in akli dengesizliğini kanıtladığını düşündükleri olaylar anlattılar. Rivière, küçük bir çocukken kuşları ve kurbağaları bir kalasa çiviliyor ve onların ölmelerini seyrederken budalalara özgü kahkahalar atıyordu; Rivière'e bakılırsa, böylece kafasında İsa Mesih'in acılarını canlandırmaktaydı. Çeşitli kereler şeytanı gördüğüne inandığı için kendisinden geçmiş bir vaziyette ve son derece heyecan içinde olduğu görülmüştü ve ayrıca, gece yürüyüşleri sırasında perilerle konuştuğunu da söylüyordu; mahkemedeki ifadesi sırasında, bu gibi saçmalıklara inananlarla alay etmek için böyle davranmış olduğunu söyledi. Çeşitli defalar bir yandan sağ sol diye bağırırken diğer yandan da bahçedeki lahanaların başlarını bir sopayla uçurduğu görülmüştü; söylediğine göre kendisini bir ordu komutanı olarak hayal ediyordu. İki yıl kadar tavan arasına çekilerek kuşları öldürmek üzere *Calibine* ismini verdiği bir alet yapmaya uğraşmıştı; daha sonra peşinde köy çocukları da olduğu halde götürüp bu aleti bir tarlaya gömdü. Aynı dönemde, kardeşine ait olan bir alakargayı da oyundan bir dini tören düzenleyerek gömmüştü; o zamanlar 18 yaşındaydı. Garip ve dengesiz davranışlarını belirten bu türden çeşitli olaylar mahkemede anlatıldı.

Rivière'in kadınlara ve bütün dişi hayvanlara karşı büyük bir tiksinti duyduğu belirlendi; özellikle kadın akrabalarını gördüğünde çok korkuyordu, kendisine bunun sebebi sorulduğunda, Kutsal Kitap'tan yaptığı okumalar neticesinde enseste ve hayvaniliğe karşı kendisinde büyük bir korku geliştiği ve kadınlarla yan yana bulunduğunda, kendisine rağmen, kendisini kadınlarla ilişkiye geçiren görünmez bir sıvının varlığından korktuğu cevabını verdi.

Rivière'in annesinin uzak sayılmayacak akrabalarından ikisi akıl hastası olarak öldüler; bunlardan biri hacir altına alınmıştı;

onlar da kadınlara karşı benzeri bir tiksinti duygusu besliyorlardı. Rivière'in kardeşlerinden 13-14 yaşlarında olan bir tanesi de tamamen bir budala olarak değerlendirilmektedir.

Mahkeme ifadeleri, Rivière'in annesine, kız kardeşine ve erkek kardeşine karşı nefret, intikam, kıskançlık ya da hırs gibi duygularla hareket ettiği varsayımını destekleyecek herhangi bir şey bulunmadığını ortaya koydu. Rivière baba ve karısı arasındaki anlaşmazlıklar herkesin bildiği bir şeydi ve herkes kadının haksız olduğunu düşünüyordu; böylesine huysuz bir kadınla birlikte yaşamak zorunda olmasından dolayı herkes Rivière'e acıyordu. Pierre Rivière, babasına karşı sevgilerin en sıcağını beslemekteydi ve onun maruz kaldığı üzüntülere ve onu bunaltan mutsuzluklara her gün şahit olması, kederli ve melankolik hayal gücünün coşmasına yol açarak, 3 Haziran'da uygulamaya koyduğu korkunç planı kurmasına sebep olmuş görünüyor.

Rivière'in hatıratı büyük bir düzen, açıklık ve kesinlikle yazılmış; annesinin babasına yaptığı bütün kötülükler en ince ayrıntılarına kadar anlatılmış. Rivière'in şan ve şerefe ulaşmak için ölçüsüz bir özlemle yanıp tutuştuğu ve tarihten alıntı örneklerle desteklenen yanlış yürütülmüş bir düşünce zincirinin onu büyük bir iş becereceğini ve kendi hayatını babasının mutluluğu için feda ederek kendisini ölümsüzleştireceğini zannetmeye götürdüğü görülebiliyor. Bu hatırat, aynı anda çok büyük bir zekâyı ve olabilecek en ciddi muhakeme sapkınlığını yan yana sergiliyor; Rivière sadece köy eğitimi görmüş olmasına rağmen, hatıratın üslubu oldukça düzgün ve dikkat çekecek kadar güzel ifade edilmiş sayfalar var.

Bu hatıratta Rivière, kendisini küçük kardeşini öldürmeye iten sebep konusunda daha önceki sorgularda olduğundan daha farklı bir açıklama getiriyor; kardeşini, babasının nefretini kendi üzerine çekmek ve böylece kendi idamının onda bir üzüntü sebebi olmasını önlemek için öldürdüğünü söylüyor.

Duruşmanın sonuna doğru bazı doktorlar çağrılarak, Rivière'in akli durumu hakkındaki görüşleri alındı; doktorlardan üçü onun suçu işlediğinde aklının başında olmadığını söylediler, diğer üç dok-

tor ise karşı görüşü savunarak, davranışlarının garipliğini ve kendisinde muhakeme yitimi olduğunu kabul etmekle birlikte, hareketlerinin ahlâki değerini anlayabilecek ve hareketlerinden sorumlu olacak kadar aklı başında olduğuna inandıklarını belirttiler. Caen'deki Bon Sauveur akıl hastanesini yöneten iki doktor ise başka bir görüşü savunuyorlardı.

Üyeleri arasında eğitimleri ve anlayışları açısından seçkin insanlar bulunan jüri, Rivière'i oybirliği ile suçlu buldu, ancak, altı jüri üyesi hafifletici sebeplerin kabul edilmesi gerektiği görüşündeydi. Hatıratın okunması, benimsenen bu görüş üzerinde önemli etkiler yaratmışa benziyor.

Annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürmek için Rivière'in önceden hazırladığı plan, işleyeceği suçun onda uyandırdığı korku, tereddütleri, üzüntüleri, pişmanlıkları ve itirafları, onun yaptığı işin bütün korkunçluğunu kavradığını ve sonuçlarının farkında olduğunu kanıtlamaktaydı ve sonuç olarak, Rivière'in suçlu bulunarak cezaya çarptırılmasını gerekli kılıyordu. Bununla birlikte, Rivière, insanı genellikle suça iten utanç verici tutkularla hareket eden bir katille aynı kefeye konulabilir mi? Kişisel çıkar dürtüsüyle hareket etmemişti, suç sebebi, yanlışlarla dolu olarak geliştirdiği, babasının mutluluğunu sağlama arzusuydu; şayet suçu işlerken aklı başında idiyse, işlediği suç, muhakeme yitimi dikkate alınmaksızın, kanunun tanıdığı en büyük ceza ile cezalandırılmalıdır. Ancak, tam da suçun büyüklüğü ve akla uygun bir sebebin yokluğu, karakterinin garip özellikleri ve bazı hareketlerinin dengesizliği ile birleşince, akli durumu konusunda kuşkular doğmasına izin vermemektedir. Hepsi aynı derecede güvenilir olan doktorlar arasında görüş ayrılıkları var, jüri üyeleri arasında da görüş ayrılıkları bulunuyor. Duruşmaları son derece canlı bir ilgiyle izleyen kamuoyu da bu konuda bölünmüş durumdadır ve eğer karar vermeleri istenseydi, mahkeme üyelerinin kafalarında da ciddi kuşkular belirecekti. Rivière vicdan sahibi ve eğitim görmüş insanlar tarafından çok farklı şekillerde değerlendirilmiş olduğundan, onun aynı derecede vahşi eylemlerden suçlu başka insanlarla aynı kefeye konmaması gerektiğine inanmak için sebepler bulunmaktadır; ve şayet zihinsel

melekelerde meydana gelen bozukluğun bir derecesi varsa, özellikle hareketleri zaman zaman delilik edimleri gibi görülmüş olan birisinin durumunda, işlediği suç, babasının başına gelen felaketlerin yol açtığı, şüphesiz delilik olmayan, ama gene de akla tamamen hâkim olunduğunu da göstermeyen, anlık bir taşkınlık durumuna atfedilemez mi acaba?

Rivière'in, kelimenin her anlamıyla suçlu olduğuna inananların gözünde –ve bu görüş jürinin kararıyla da desteklenmektedir–, infazı, toplumun çıkarlarının gerekli kıldığı haklı bir talebin örneğini oluşturmaktadır, ancak bu örnek, Rivière'in tam olarak suçlu olduğu konusunda şüpheler belirmediği ölçüde yararlı olabilecektir, yoksa sadece üzücü bir etki yaratır.

Majesteleri kraliyet af imtiyazını Rivière'in lehine kullanma alçakgönüllülüğünü gösterecekse, bunun tek sebebi Rivière'in akli durumu olacaktır; ve bu durumda cezasının, hayatının sonuna kadar özgürlüğü elinden alınacak şekilde hafifletileceği kanısındayım.

6. DAVAYLA İLGİLİ GAZETE MAKALELERİ VE MEKTUPLAR

15 Kasım 1835, Pazar

a) Journal de Rouen et du département de la Seine-Inférieure:

Calvados Ağır Ceza Mahkemesi
Lacenaire ve Rivière

Sütunlarımızda, başkent gazetelerinin sütunlarında da olduğu gibi, geçtiğimiz üç gün boyunca, hem büyük ilgi uyandıran, akla genelde insanlık hakkında en ürkütücü düşüncelerin gelmesine yol açan hem de ahlâk durumumuzun şimdiki hali üzerine ışık tutan korkunç bir dava uzun uzun ele alındı. Bu olayın baş kahramanı bize, aklın alabileceği suça yönelik en korkunç varoluşu sunmakta. Bu, tüm hayâsızlığı, tüm saflığı içinde, deyiş yerindeyse her türlü pişmanlıktan, tövbeden ya da umuttan uzak vücut bulmuş olan suçtur; bu,

korkutucu gerçekliğe aktarılmış, lekeli pelerini içinde havalı havalı dolaşan, canavarlık efsanesi içinde şarlatanca kendini sergileyerek soğukkanlılıkla ve bizi gotik bir şatonun labirentlerinden geçiren bir ortaçağ romancısının kıvraklığıyla bize cinayetlerinin ayrıntılarını anlatan bir Robert Macaire, kötülük imparatorluğunun belkemiği olmaya heveslenen, Pandemonium'un zirvelerinde süzülerek, idam sehpasına kendisi gibi layık olamayan suçortaklarına, basit katillere acıyarak bakan, kokuşmuş bir Şarlken'dir; gene de yargıçlar, tıpkı bütün becerilerini kesilmek zorunda olan kangrenli ayaktaki nasırları almaya hasretmiş doktorlar gibi, sadece onun aldatmacalarının, çocuksu hilelerinin resmi kovuşturmasıyla kendilerini sınırlandırmış bulunuyorlar.

Çağdaş suç edebiyatımızın içinde bulunduğumuz günlerde şeytani kavramların sapkınlığı konusunda gelişmeler kaydettiği doğrudur, ama şu anda Seine ağır ceza mahkemesinde sahneye çıkan bu cehennemi yaratıktan daha ileriye gidememiştir. Çağdaş edebiyatın tek bir canavar yarattığını mı söylemek gerekiyor? Yoksa, bu edebiyat sadece, içinden geçmekte olduğumuz kötü günlerin soluğu altında aniden ortaya çıkan rezil bir ırkın monografisi midir? Derinlerine indikçe bu soruların her ikisi de korku veren düşüncelere yol açmaktadır.

Calvados ağır ceza mahkemesi, Seine ağır ceza mahkemesinde sonuna yaklaşmakta olan şu korkunç tablonun bize bir benzerini sunmayı üstlenmiş bulunuyor. Kısa bir süre önce Caen'de yargılanan genç Rivière –hikâyeyi *Pilote du Calvados*'tan aktarıyoruz– annesini, kız kardeşini ve küçük erkek kardeşini öldürdü. Onu bu üçlü cinayeti işlemeye hangi sebep sevk etmişti? Kendisi, hatıratının aktaracağımız bir bölümünde bize, bu suçu, tamamen kendiliğinden ve herhangi bir çıkar gözetmeksizin, sadece babasına iyilik yapmak niyetiyle işlediğini söylüyor.

O, taammüden ve hiç kimsenin kışkırtması olmaksızın, babasını, keyfi davranışları bütün aile için bir utanç kaynağı haline gelen karısından, kendi annesinden kurtarmak istedi; bu cinayete, annesinin tarafını tutan ve onun izinden giden kız kardeşinin cinayetini ekledi; bütün bunlara, tam tersine babasının bütün sevgisini hak

eden erkek kardeşinin cinayetini de ilave etti; idam cezasına çarptırılacağını bilerek, kendisine hayat verenlerden birine tam bir lütuf anlamında, şeytani bir bedelle, hatırası karşısında onun minnet duymamasını sağlamak istiyordu.

Bütün bunlar, kabul etmek gerekir ki dengesiz bir beynin yanılsaması, deliliği, hastalıklı heyezanını hatıra getirmekte. Bununla beraber, kavrama yeteneği ve mantıksal çıkarımların ayrıntılı bir biçimde sergilenmiş olduğu Rivière'in hatıratı iddia makamı tarafından yer yer aktarılmış ve sanığın *akıl sağlığının* bir delili olarak sunulmuştur; ve Calvados jürisi iddia makamının iddialarını kabul ederek, Rivière'in idama mahkûm olması yönünde hüküm vermiştir.

Jüri, bu karara ruhuyla, vicdanıyla vardı, üstelik yasal olarak alınmış bir mahkeme kararının sonuçlarını sorgulamak da bizlere düşmez. Ancak, Rivière'in üçlü suçunu işlerken tam bir ayırt etme yetisiyle hareket etmiş olduğunu kabul edersek, bu durumda, Rivière ve Lacenaire gibi bu derece yozlaşmış karakterler yaratan bir toplum ahlâken ne durumdadır acaba? Bunlardan biri en aşağılık çıplaklığıyla *egoizmi* temsil ederken, diğeri de en canavarca sapkınlık içinde kendini adamayı temsil etmektedir; biri bütün yasaların bütün ahlâki inanışların inkâr edilmesi, diğeri de duyu organlarının hastalıklı bir biçimde aşırı uyarılması yoluyla, her ikisi de hiçliğe gelip dayanır.

Hâlâ geçmişe dönmeyi hayal edenler, felsefenin Hıristiyan dini üzerinde kazandığı son zaferlerin sonucu olarak değerlendirecekleri bu türden dersleri çıkartmakta gecikmeyecek ve taht ve mihrabı kurtarmak için yürüttükleri çabalarını iki misline çıkartacaklardır. Ancak, gene de, bu gibi olayların felsefeyi lanetlemek için haklı bir zemin sağladığını düşünmek tamamen yanlıştır. Felsefe, sınırlı bölümleriyle değil, tersine, bazı bakımlardan yıkıcı, bazı bakımlardan da yaratıcı olan parçalarıyla bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yeni bir yapı inşa edilecekse, eski düzende yıkılması gerekenler yıkılmalıdır. Felsefenin Katolik inancı üzerinde kazandığı zafer, ahlâki düzen içinde, belki de toplumumuza şu anda musallat olan bütün kötülüklerin atfedilebileceği bir zihin karışıklığı ve bir kopuş yaratmıştır. Ama bunlar, artık eskimiş olan inançların yeniden can-

landırılmasıyla değil, yeni inançların gelişmesiyle ortadan kaldırılabilecek olan tamamen geçici koşullardır. Katolikliğin bu çağda siyasi ve ahlâki gücüne en iyi şehadet eden, en sofuların bile dinsizlik ve maddecilikle suçlamaya kalkmayacakları De Maistre bizim görüşlerimizi de destekleyen şu unutulmaz sözleri *Soirées de Saint Pétersbourg*'da [Sen-Petersburg Akşamları] dile getirmişti:

"Kendimizi, her zamankinden daha süratle yöneldiğimiz kutsal düzende meydana gelecek, bütün gözlemcileri şaşırtması gereken bir olaya hazırlamamız gerekiyor. Dünya üzerinde din diye bir şey kalmamıştır, insan soyu bu durumda daha fazla kalamaz... Dinin ve bilimin doğal ilişkisinin onları tek bir dâhinin beyninde bir araya getireceği zamana kadar beklemek gerekiyor. Böyle bir adamın ortaya çıkması çok zaman almayacaktır, belki de şimdiden aramızdadır... Kim bilir nasıl büyük bir birliğe doğru dev adımlarla ilerlediğimizi gösteren bütün belirtiler mevcut."

Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından önceki dönemlere çok benzeyen bir dönemde yaşadığımızı görmek için sadece etrafımıza bakmamız yeterli olacaktır. Dünyanın, hiçbir ahlâki engel olmaksızın tüm maddi heveslere teslim olmuş bir toplumu ikinci görüşüdür bu. Çağımız, bir kere daha, vaktiyle Bizans imparatorluğuna musallat olan bütün kötülüklere şahit olmaktadır, ama Bizans imparatorluğunun büyük Katolik birliğinin hazırlık aşaması olduğunu unutmayalım, bu birliğin kendisi de, Maistre'in kâhince sezgilerine göre, daha büyük ve daha güzel yeni bir birliğe yer açmak için ortadan kalkmıştır.

15 Kasım 1835

b) Pilote du Calvados: Bir okurumuz, yayımlanması dileğiyle, ağır ceza mahkemesinde kısa süre önce alınan mahkûmiyet kararıyla ilgili aşağıdaki düşünceleri gönderiyor. Bu mektupta belirtilen ahlâki görüşler birçok noktada bizim kendi görüşlerimizden farklı olmasına rağmen, en azından bir süreden beri çağımızın en seçkin ahlâk felsefecilerini uğraştıran bir problemin çözümündeki unsurlardan biri olarak bu saptamalara yer vermemiz gerektiğini düşündük.

Bir idam cezası daha

"Bu sabah biri çeyrek geçe, uzun bir duruşmadan sonra ve bütün çabalara, özellikle de genç avukatının çok güzel ifade edilmiş düşüncelerine rağmen, annesini, erkek kardeşini ve kız kardeşini öldürmekten yargılanan, Aunay komününden Pierre Rivière, Calvados ağır ceza mahkemesi tarafından ebeveyn katillerine verilen cezaya çarptırıldı.

Pierre Rivière, henüz reşit olmamış, doğumu ve eğitimi itibariyle toplumumuzun en kalabalık ve en fakir sınıfından gelen genç bir adam; dış görünüşü, cevapları ve hatta gülümseyişi budalalığın bütün işaretlerini taşıyor; bu ilk görünüş, onu tanıyan şahitlerin, geçmişi hakkında anlattıklarına ve suçunun işleniş koşullarından çıkarsanabilecek her şeye de uygun zaten.

Ancak, Rivière'in talihsizliği, onun akli yapısının, sorumluluklarını üstlenmek için aile ocağının, mahkemelerin ve düşkünler yurtlarının tartıştıkları ve sık sık birbirlerinin elinden kaptıkları delilerin, manyakların ve monomanların çoğundan farklı bir şekilde özürlü ve bozuk olması. Rivière, sabit ve kemikleşmiş bir düşünceye sahip değildi, ama bir dizi garip fikrin etkisi ve hükmü altında kalmış durumdaydı; tam ve kalıcı bir akıl hastalığından mustarip görünmüyordu; ahlâki yetilerinin hepsini kaybetmemişti, aksine, bunlardan bazıları çok canlı ve müthiş gelişkin bir durumdaydı; inanılmaz güçlü bir hafızası ve hayal gücü vardı; bunlardan birisini sadece annesinin kötülük ve suçlarını hatırlarken kullanmış, diğerini ise cömertçe çılgın hayallere ve saçma veya zalimane projelere harcamıştı, bununla birlikte, bütün bunlar akılcılıktan ya da uzgörüşlülükten yoksun, hepsi temelsiz ve sonuçsuz şeylerdi.

Onda bozuk ve hastalıklı olan şey, ilişkileri algılama ve bunlardan sonuçlar çıkarma yetisi, yani başka bir deyişle, muhakeme yetisiydi. Doğuştan kusurlu ve yanlış bir muhakeme yetisi vardı; bu zihinsel bozukluğu hiçbir şey telafi edememiş, bu hastalıklı durumu kimse iyileştirememiş, varlığında gizlenen ölüm tohumunu kimse yok edememiş ya da bunun için çaba harcamamıştı. Çocukluğundan beri, bu durumu değiştirebilecek ve düzeltebilecek tek

şey olan insan toplumundan kaçınmış; bilerek kendisini, karanlığında garip hayallerinin ve kör ihtiraslarının yeşerdiği yalnızlığa mahkûm etmişti. Rastgele iştahla tükettiği kitaplar, onun canlı ve düzensiz hayal gücüne bir çelişkiler yığınıyla sürekli olarak bulutlanan büyük tasarılar sağlamıştı. Zekâsı, olmayacak hayaller peşinde tükeniyor ya da engelleniyordu; duyarlılığı, saçma ama sönmek bilmez nefretlere ve aşırı ve güçlü bir sevgiye, kendisinin inandığı gibi onu bir *şehit* mertebesine ulaştıracak –ya da yargıçlarının karar verdikleri gibi bir *canavar* yapacak– olan şu sınırsız ve ölümcül sevgiye yol açıyordu.

Hayır, Pierre Rivière bir şehit olduğundan daha fazla bir canavar değildi; o zavallı, hastalıklı, tamamlanmamış bir yaratıktı; o, hareketlerinin tam bilincinde olmayan ve sonuç olarak hareketlerinin tam sorumluluğunu taşıması kendisinden beklenmeyen bir eyleyendi. Bazı doktorlar onu sıradan bir akıl hastası olarak değerlendirirken, başka doktorlar da onun yapısında henüz fark edilmiş delilik izlerini göremediler. Ve onunki gibi bir delilik yeni ve bilinmeyen bir şey olduğundan, doğanın bu kusurunu ve bu üzücü özelliği ifade etmek amacıyla dilde uygun kelimeler bulunmadığı için, Rivière bir canavar, kötücül güdülerinden toplumun –bu gibi bir yapılanmanın farklı ve tamamen aykırı yapılanmalarla doğru dürüst anlaşılabileceğini düşünmeksizin; bilinmeyen ve ayrıksı olguların reddedilip, sadece genelgeçer ve sıradan olayların kabul edilip takdir gördüğü üzerinde durulmaksızın; nihayet kesilecek olanın bir insan kafası olduğunu, benzer sorunlar kestirip atılırken tereddütten fazlasının da yaşanması gerektiğini düşünmeksizin– kesinlikle kurtarılması gereken bir canavar olarak tanımlandı.

Pierre Rivière'in korkunç ediminin, kusurlu olduğu zaman sadece kötülüğe yönelen güçlü bir hayal gücünün şu fanatikliklerinden bir tanesine; dinde, akıl yürütmede ya da evlat sevgisinde yatan fanatikliklerden birine dayanıp dayanmadığını kim bilebilir? Birisi çıkıp da, onun gönlünün ve aklının derinliklerinde yatanları araştırdı mı? Delici bir bakış çıkıp da, sanığın kalın bir budalalık ve tam çöküş zırhının altındaki normal bir aklı ve aydınlanmış bir bi-

linci görmeyi becerebildi mi? Belirli bir mesafeden ve duruşma sırasında ortaya çıkan bir sürü sıkıntı arasında yürütülen, yargıçlara bu hayati ve talihsiz bulmacanın bir çözümünü, savunma avukatının, belki de fazla cesaretle önceden *adli cinayet* olarak nitelediği idam cezasının sorumluluğunu herkese karşı üstlenmeleri için vazgeçilmez bir kesinliğe ulaşmalarını sağlayan birkaç saatlik bir inceleme mi bu?

Tabii ki biz, savunma avukatı kadar ileri gitmeyeceğiz; herkesi görev duygusu ve vicdanıyla baş başa bırakarak, vesveselerimizi yargıç terazisinde tartmakla yetiniyoruz. Ancak, bir kere daha insanların ve toplumların bazen kalıtımsal olan hastalıklarına çare bulmak için *cellat*a başvurmak gerektiği düşüncesine yürekten üzülüyoruz.

Kana kanla cevap vermek gerekir, deniyor, bunu talep eden kamuoyunun intikam duygusu değil de, sanki bu türden dersler şimdiye kadar katillerden başkalarını yetiştirmiş gibi, ortaya örnek, *sağaltıcı* örnek koyma arzusudur artık. Tamam, kaçınılmaz karar alındı; kan, vaktinde durdurulmazsa, akacak; bu sadece, zavallı adam tarafından dün ifade edilen yürek burkucu isteğin sonradan yerine getirilmesi olacak: '*Ölmek için acele ediyorum*!' Ancak, bizim de kendi dilekçemizi onun adına verileceği kuşkusuz olan adli dilekçenin yanına eklememize izin verilsin; bizim de, savunma avukatının heyecanlı sesiyle birlikte, vicdanımızın sesini yükseltmemize ve Rivière'in yeniden huzurlarına çıkarılacağı yargıçlara ya da ayrıcalıklı af hakkını kullanmaya davet edilme ihtimali bulunan Egemen'e, 'Ona acıyın, acıyın, ama onu aşağılamayın; ve her şeyden önce darağacını layık görmeyin!' diye haykırmamıza izin verilsin!"

Caen, 12 Kasım 1835

21 Kasım 1835

c) Pilote du Calvados: Duruşmaları izleyen Caen'li bir doktor *Pilote du Calvados*'a bir mektup gönderdi. Ana bölümlerini aşağıda veriyoruz:

"Sayın yazar,

Mesele suçlu olmadığına inandığınız birini darağacından kurtarmak olduğu zaman, sütunlarınızın her zaman bu amaca ulaşmaya çalışan bütün fikirlere açık olduğuna eminim. Ele almak istediğim biricik soru şudur: Rivière özel olarak cinayete yöneltebilecek bir akıl hastalığından mı mustaripti?

Bütün komşularının şehadeti, Rivière'in devamlı olarak Fransa'nın en bilgili doktoru Dr. Esquirol'ün *melankoli* olarak adlandırdığı *(Dictionnaire des sciences médicales,* cilt 32, s. 155) davranışlar sergilediği olgusunda birleşmektedir. Bu yazar, 'Bu türden deliler,' demektedir, 'insanlardan kaçar ve yalnızlığı ararlar, kendilerinde onları tutsak edebilecek ve sınırsız zararlar verebilecek insanlarla, o insanlar uzakta olsalar bile, ilişkiye geçirebilecek bir sıvının var olduğuna inanırlar.'

Gerçekten de Rivière, Dr. Esquirol'ün bahsettiği cinsten, onu büyükannesi, kız kardeşleri, bütün kadınlar ve hatta bütün dişi hayvanlarla *tensel* (kendi ifadesidir) bir ilişkiye geçiren böyle bir sıvıya sahip olduğuna inanmaktaydı; ve bu yüzden vesvese içinde bütün kadınlardan kaçıyordu.

Hapishanede yazdığı hatırat, iddia makamının Rivière'in akıl sağlığının yerinde olduğunu ispatlarken kullandığı ana kanıtı oluşturuyordu ve belki de onu suçlu ilan ederken jüriyi etkileyen şey de bu gözlemdi. Belki de jüri, muhteşem hafızasını, babasının felaketlerini ve kendi düşüncelerini bu derece büyük bir açıklıkla ve sağlam bir mantıkla sergileyen birisinin akıl hastası olduğuna inanmakta güçlük çekmişti. Ama, tamamıyla tıp adamlarından kurulu bir jürinin gözünde, onun akli dengesizliğini doğrulayacak olan, Rivière'in bütün alışkanlıklarından doğan bu oldukça gelişmiş hafıza ve sağlam mantık olacaktı tam da. Tekrar Dr. Esquirol'e kulak verelim:

'İdrakin kısmen tutarlı olduğu melankolik hezeyanda, hasta diğer konularda gayet aklı başında davranır ve doğru düşünebilirken, arzu edilen nesne konusunda abartılı fikirler ve yanıltıcı algılar içindedir.'

Böylece, ailesini katletme konusunda, Rivière, yanıltıcı ve abar-

tılı fikirlerden yola çıkmıştı. Bununla birlikte, onu bu ölümcül plana yönelten olguları her gün yeniden hatırlatan oldukça gelişmiş, büyük bir hafıza, bu hastalığın elverdiği ölçüde mevcut olan bir muhakeme sağlamlığıyla birleşerek bütün bu olayların tarihçesine yön vermiş olmalı. Ama, *melankolik akıl hastalığı* en çok Rivière'in bu ölümcül planı gerçekleştirmesini belirleyen düşüncelerde belirginleşmektedir. Babasına karşı duyduğu sevgi en yüksek düzeydedir; bütün düşünceleri, şirret bir kadın tarafından başına açılan sürekli dertlerden babasını kurtarmaya yönelmiştir. Evlat sevgisinin abartılması, zorunlu olarak, ondan, kendi hayatını daragacında feda etmesini talep etmiştir. Bu bağlamda Esquirol şöyle demektedir:

'Ahlâki duygular sadece enerjilerini korumakla kalmazlar, aynı zamanda taşkınlıkları en uç noktaya varır, evlat sevgisi ve minnet duyguları aşırılığa vardırılır, bu gibi deliler bütün zekâlarını hezeyanlarının nesnesi üzerindeki yoğunlaşmalarını güçlendirmeye vakfederler, bu nesne üzerinde yoğunlaşırkenki düşüncelerin gücü ve etkililiğini hayal etmek imkânsızdır. Bu kişiler, belirli çarpık düşünceleri bir araya getirir ve sonra bunları gerçekler olarak kabul ederler ve bu gerçek saydıklarını temel alarak sağlıklı akıl yürütür ve bunlardan akla uygun sonuçlar çıkarırlar.'

Rivière'e tıpatıp uyan portre değil mi bu?

Abartılı evlat sevgisi onu annesini öldürerek babasını mutlu etme konusunda çarpık ve dengesiz bir düşünce üretmeye götürüyor; bu cinayetin kendi ölümünü de birlikte getireceğini bilmektedir; ama birden, kendilerini insanlık için ya da vatanları için feda etmiş olan İsa Mesih, Yudit, Charlotte Corday vs örnekleri aklına gelir. Ülkesini sevdiği gibi babasını da sevmektedir; ve böylece eyleminin, örnekleri kendisine ilham kaynağı olmuş olan kişilerin eylemlerinden hiç de değersiz olmayacağını düşünür.

Böyle bir karşılaştırmayı bir deliden başka kim yapabilir? Ama, eylemindeki akıl hastalığını en açık biçimde, babasının şefkatle sevdiği erkek kardeşi Jules'ü, bu alçakça suç karşısında babasının öfkeleneceği ve suçu işleyen kişi için yas tutmayacağı düşüncesiyle feda etmiş olması açığa çıkarmaktadır, bu bir akıl hastasının üre-

tebileceği en çılgın, en tuhaf düşünce değil midir? Kendisine bu durum anlatılan herkes, bu adam deli, demeyecek midir? Bununla beraber, Rivière'i bu korkunç eylemine sürükleyen ve ona bir hücrenin değil, bir akıl hastanesinin kapılarını açması gereken düşünce bu düşüncedir.

Duruşmalara katılmış olan doktorların çoğu bu görüşlerde birleşmektedir. Görüşlerini belirtmeye davet edilen altı doktordan üçü bunun bir akıl hastalığı vakası olduğunu belirtmişlerdir, mahkemede bulunan beş başka doktorun görüşlerini de biliyorum, bunların hepsi de bunun bir akıl hastalığı vakası olduğunu kabul etmişlerdir ve bunu belgelemeye de hazırdırlar."

F., t.d. [tıp doktoru]

25 Kasım 1835

d) Gazette des Tribunaux: Pilote du Calvados'ta bildirilen Rivière davasındaki gelişmeler ülke çapında öylesine geniş bir ilgi uyandırdı ki, sütunlarımızı bu üzücü dava üzerinde geliştirilen aşağıdaki yeni düşüncelere açmamız gerektiğini hissettik, bize yazan kişinin konumu bu ilgiye yeni bir güç katıyor:

"Sayın yazar,

Eğer Rivière konusunda karar vermem istenseydi, onu beraat ettirmezdim; jüri üyelerinin çoğunluğunun fikrine katılmaz, bunun yerine, onu darağacının yüz karasından ya da zindanın utancından kurtarmayı kraliyetin bağışlayıcılığına bırakarak, hafifletici sebeplerle birlikte suçlu bulurdum.

Başlangıçtan beri bu görüşüm değişmedi; dahası, konu bu kadar ciddi olup, kamuoyunu bu derece çok meşgul ettiğinden, hepimizin bu konudaki görüşlerini bildirmesinde bazı faydalar bulunabilir diye düşünmekteyim.

Rivière'in sorgularını ve mahkemede verdiği cevapları okuyarak, bu adamın mantıklı birisi olduğu sonucuna vardım. Çocukluğu ve suçunu işlerken içinde bulunduğu koşullar, kendisinin zaman zaman bunlardan delilik derecesine kadar etkilenebildiğini göstermektedir; ve iddia makamının onun aleyhine bir silah olarak kul-

landığı şu garip metinde deha belirtilerini görmekle beraber, bazı hezeyan öğelerinin varlığını da tespit etmekteyim. İlk kısımda babasının mutsuzluklarını anlatmaktadır; ve hatıratın mantıklı olan kısmı bu kısımdır; suçuna geldiği sonraki kısımda ise, artık kendisini kontrol edebilecek durumda değildir. O, döktüğü kanın mükâfatı olarak şehitliğe ulaşmak isteyen taşkınlık içinde, meczup ve mutsuz bir yaratıktır.

Kendisi, 'Annemi, kız kardeşimi ve erkek kardeşimi öldürerek,' demektedir, 'devlet yasalarını ve ahlâk yasalarını çiğnediğimi biliyordum, ama kanımın toplumun öfkesini doyurmak için akacağını da biliyordum ve kanım idam sehpasında dökülünce, bunun benim bir evlat olarak duyduğum sevgiyi kutsallaştıracağını düşünüyordum.'

Bu düşünce Rivière'in bütün özüdür; eylemin kötü bir eylem olduğunu hissediyor, ama, aynı zamanda, babasının mutsuzluğuna da üzülüyordu. Ateşli ve kusurlu zekâsının humması altında elini kana bulamıştı, ne kanın aktığını görmenin zevki için, ne kan dökmekten herhangi bir çıkarı olduğundan, ama bu yolla babasının mutluluğunu kurtaracağına inandığı için. Evet, şunu tam bir inanmışlıkla söylüyorum, bence bu olgularda fazlasıyla hafifletici sebep mevcut.

Rivière'in ailesine geri iade edilmesini ve sonra da bir akıl hastanesine yerleştirilmesini isteyenlerin düşüncesini anlamakla birlikte, toplumun çıkarlarının bu mutsuz adamın kapatılmasını gerektirdiği görüşünü savunanların, bu önlemin Rivière olayında uygulanamaz olduğu olgusunu hesaba katmayı ihmal ettikleri düşüncesindeyim; çünkü bir adamın bir akıl hastanesine kapatılabilmesi için akıl hastası olduğunun belgelenmesi gerekmektedir. Şayet bu belgelenirse, o adamın reşit olması ve *kalıcı olarak* budalalık ve delilik durumunda olması gerekmektedir.

Rivière'in reşit olduğunu farz etsek bile, onun *kalıcı olarak* budalalık ve delilik durumunda olduğuna karar vermeye ya da onun *kalıcı olarak* öfke krizlerinin etkisinde bulunduğunu iddia etmeye cesaret edebilecek bir mahkeme bulmak mümkün olacak mıdır? Böyle bir mahkemeyi bulmak imkânsızdır; bu, bugün hacir altına

alınan Rivière'in, yarın pekâlâ bu hacir kararını iptal ettirip yeni kurbanlar almak için tekrar topluma kabul edilebileceğinden, daha da imkânsızlaşmaktadır.

Gerçekten de, mahkeme benim beklentilerimi karşılayamadı. Rivière'in babasını gerçekten çok sevip sevmediği, sanığın, babasının ailevi sorunlarından bağımsız olarak herhangi bir zaman annesine karşı derin bir nefret besleyip beslemediği ve gerçekte küçük kardeşini sevip sevmediği konularının ciddiyetle ele alınacağını zannediyordum. Soruşturma bütün bu noktalarda tamamen sessiz kalmaktadır, ama hâlâ, bu noktaların değerlendirilmesi bana Rivière'in davranışları konusunda doğru bir fikir edinmek için zorunlu görünüyor.

Böyle ciddi bir davada sanığın dikkatli bir incelenmesinin yapılacağını da zannediyor ve birçok bilim adamı ve uzmanın, müzakere sonucu denetim altına alınmış saptamalarla jürinin kararına yardımcı olacağını sanıyordum. Ama, sadece bir kişi sanık hakkında yeterli bir fikir edinebilmek için yeterince uzun süre onunla kişisel ilişki içine girmiştir; ve bu doktor, herhangi bir fiziksel sebep bulmayarak ya da fark etmeyerek, herhangi bir hastalık olmadığını belirtmiştir. Mösyö Bouchard'ın yeteneklerine ve vicdanına saygı duyuyorum; ama, kanımca, Rivière, konuşmalarından bir hükme varılamayacak derecede belirsiz konuşuyor ve kendisine sorulan sorulara değişmez bir şekilde kısa ve özet cevaplar vermekle yetiniyor.

Gerekli olan şeyin, en küçük hareketlerine varıncaya kadar onu incelemek, yalnızkenki tavırlarını, hareketlerini, hatta uykusundaki halini bile yakından gözlemlemek olduğuna inanıyorum; ama bu, zaman ve birden fazla gözlemci gerektirecekti.

Gerçek adına, Rivière'in suçlu bulunmasına yol açan müzakerelerden daha eksiksiz müzakereler yapılmasını tüm kalbimle istiyorum; ve eğer bu yapılmayacaksa, bu dava üzerinde bilgilendirilen kralın, kendi şefaatında insan hakları ve toplum çıkarlarını uzlaştırma çaresini bulacağını umuyorum.

Gözlemler sonucu kitapların ve tecritin Rivière'in yüreği ve aklı üzerinde olumlu etkileri olduğunu öğrenmiş bulunduğumdan,

eğer başka bir sonuca ulaşmak mümkün değilse, bu sonuca ulaşılmasını daha da arzu etmekteyim, iyi bir eğitimle iyileştirilebilecek olan bu talihsiz adamın, günün birinde, hayatının esirgenmesinin karşılığını insanlığa büyük bir hizmet yaparak ödemeyeceğini kim bilebilir?"

Abonelerinizden biri

15 Kasım 1835

e) Pilote du Calvados: Suçlu bulunmasından bu yana hayatının bir an önce son bulması isteğini devamlı olarak yineledikten ve bunun sonucu olarak onu ebeveyn katli için verilen cezaya mahkûm eden karara itiraz etmeyi inatla reddettikten sonra, Pierre Rivière babasının, günah çıkaran rahibinin ve avukatının ısrarları karşısında pes ederek dilekçesini imzaladı.

(Gazette des Tribunaux'da 18 Kasım tarihinde aynen basıldı.)

B. TEMYİZ VE AF

1. GAZETE HABERLERİ

22 Kasım 1835

a) Pilote du Calvados: Calvados ağır ceza mahkemesi tarafından geçtiğimiz günlerde mahkûm edilen Pierre Rivière'in giriştiği intihar teşebbüsünün hemen arkasından, olayın tekrarını önlemek için önlemler alındığı bildiriliyor. Kendisi, bu nedenle, bir hücreye aktarılmış bulunuyor. Zavallı adam, kalabalık bir seyirci topluluğunun gözleri önünde darağacına çıkacak olma düşüncesinin uyandırdığı utançla tüm melekelerini yitirmiş gibi. Kendisini tamamen dini düşüncelere vermiş durumda.

23 Aralık

b) Pilote du Calvados: Ölüm cezasına çarptırılan Pierre Rivière lehinde, duruşmalara katılan şehrimizden bir doktorun kaleme aldığı ve yine oturumda bulunan birçok doktor tarafından da imzalanan

bir dilekçeden söz ediliyor. Bu dilekçenin amacı, Pierre Rivière'in, ölüme mahkûm olmasına yol açan cinayetleri, yasalar çerçevesinde suçlu olarak kabul edilemeyeceği bir zihinsel durumda işlediğini ortaya koymak.*

2. YARGITAY KARARLARI BELGESİNİN SURETİ

16 Ocak 1836

Paris Adliyesi Yargıtay Ceza Dairesi'nde, on altı ocak bin sekiz yüz otuz altı tarihinde (mahkûmiyet kararı kopyasında Jean-Pierre olarak geçen) RIVIÈRE adlı şahsın, on iki kasım bin sekiz yüz otuz beş tarihinde Calvados Eyaleti Ağır Ceza Mahkemesi'nde alınan ve onu ölüme mahkûm eden kararla ilgili olarak verdiği temyiz dilekçesi hakkında şu karara varılmıştır:

Mahkemede, yargıç Mérilhou'nun raporu dinlenmiş, savunma avukatı Chauveau Adolphe davacının itirazlarını dile getirmiş ve savcı yardımcısı Parant ise iddia makamının savlarını ortaya koymuştur.

İlk temyiz gerekçesi olarak, Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 44. maddesinin sözde ihlali, doktor ve sağlık görevlisi olma sıfatlarıyla sulh yargıcına yardım eden Mösyö Morin ve Mösyö Cordier'nin, suç aletinin saptanmasıyla ilgili tutanak tutulması sırasında sözü geçen maddenin gerektirdiği biçimde yemin etmemeleri gösterilmiştir,

Oysa sulh yargıcının 3 Haziran 1835 tarihli tutanağı, adı geçen Mösyö Morin ve Mösyö Cordier'nin, işlemden önce, *bu gerekli durumda yemin ettiklerini* açıkça ortaya koymaktadır; bu durumda, 44. maddede geçen yeminden başkası anlaşılamaz: Bu yeminin, sözleri itibariyle törensel olmadığı ve yasanın gereğinin yerine getirildiği düşünülmelidir.

İkinci gerekçe olarak, 21 Temmuz 1835 tarihli raporundan önce

* Söz konusu dilekçeyi bulamadık. *Pilote*'un yazarının yanlış bilgi almış olabileceği ve aslında söz konusu olanın, savunma tarafından açıkça talep edilmiş ve af başvurusunu desteklemek için belki de Vastel'in teşvik ettiği, Orfila, Esquirol vs'nin dilekçesi olabileceği düşünülebilir.

doktor Bouchard'ın söz konusu maddenin gerektirdiği yemini etmemiş olması ve yine de Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 341. maddesi uyarınca, bu belgenin jüriye verilmesi gereken belgeler arasında yer aldığı gösterilmiştir.

Oysa tıp doktoru Bouchard tarafından 21 Temmuz 1835 tarihinde kaleme alınmış ve imzalanmış, 11 sayı numarasıyla dava belgeleri arasında listelenen evrakta, adli polisin hiçbir memuru ya da görevlisi tarafından bu doktordan söz konusu görüşü ortaya koymasının istendiğini belirten bir yazı olmadığı gibi, adı geçen görüşün hiçbir tutanağa eklenmediği saptanmıştır; bundan anlaşılacağı gibi, bu evrak, hiçbir adli nitelik taşımayan, tamamen özel, bağımsız bir görüşü yansıtmaktadır;

Envanter defterinde bu evrakın adının geçmesi, onun varlığını saptayan maddi bir gerçek olmakla birlikte, evrakın özel niteliğini değiştirme konusunda geçersizdir;

Her ne kadar adli bir belge olmasa da bu belgenin jüri üyelerine teslim edilmesi, Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 341. maddesine göre engellenmediği gibi, tam tersine, bu madde, tanıkların yazılı ifadeleri dışında *tüm dava belgeleri*nin teslimini zorunlu kılar;

Jüri üyeleri, sadece yetkili makam tarafından bu amaçla görevlendirilen bir doktorun hazırladığı rapora dayanarak, bağımsız ve gerekli adli işlemlere uygun olmayan bir görüşe güvenemedikleri için söz konusu belgenin teslim edilmesinin sanık açısından zaten hiçbir olumsuz etkisi olamaz;

Üçüncü temyiz gerekçesi olarak, Ağır Ceza Mahkemesi duruşmasında tanık olarak ifade veren doktor Bouchard'ın, 44. maddenin bilirkişiler için gerekli gördüğü yemin yerine, 317. maddenin gerektirdiği yemini etmiş olması gösterilmiştir;

Oysa adı geçen doktor Bouchard, savcılığın isteği üzerine sanığa tebliğ edilen tanık listesinde yer almaktadır ve diğer tanıklar gibi aynı yeminin teminatı altında dinlenmiş ve onlar gibi 319. maddenin izin verdiği müzakereye tabi tutulmuştur;

Duruşmalar sırasında ona yöneltilebilecek sorular ve onun verebileceği cevaplar ne olursa olsun, tebliğ edilen listede adının geç-

mesiyle kesin bir biçimde ona mal edilen tanık olma özelliğinden vazgeçemez, dolayısıyla 317. madde uyarınca yemin etmesi gerekmiştir;

Dördüncü gerekçe olarak, başkanın takdir yetkisi gereğince duruşmaya çağırılan tıp doktorları Trouvé, Le Bidois ve Asselin'in, 44. maddenin bilirkişiler için gerekli gördüğü yemini etmemiş olmaları gösterilmektedir;

Oysa Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 269. maddesi, genel ve kesin bir biçimde, takdir yetkisi gereğince başkanın çağırdığı kişilerin *yemin etmemesini* gerektirmektedir ve bu yemin yasağı aynı şekilde 44. madde ve 317. maddede de geçerlidir; çünkü bu amaçla çağrılan kişilerin sanat ya da bilim soruları üzerine görüşlerini belirttikleri durumda, gözleri önünde cereyan eden olayların gerçekliğine tanıklık ettikleri durumda olduğu gibi, *beyanları sadece basit bilgiler olarak kabul edilir;*

Beşinci gerekçe olarak, başkanın neden göstermeksizin sanığın talebini yerine getirmeyi reddetmiş olması gösterilmektedir;

Oysa Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun 268. ve 269. maddeleri uyarınca başkana verilen yetki denetim ve oy eşitliği olmaksızın kullanılır; bu yargıcın şerefi ve vicdanı dışında sınırlayıcı bir şey yoktur; ne savcılığın ne de sanığın bu konuda herhangi bir talep hakkı vardır; ve bu yetki gereğince aldığı kararlarda başkan hiç kimseye izahat vermez;

Dolayısıyla, sorgu yargıcı Mösyö Lefèvre'i çağırmak ve dinlemek konusunda takdir yetkisine başvurmamayı seçen başkan, kanunun kendisine tanıdığı hakları kullanmıştır sadece;

Zaten davanın meşruluğu ve jüri tarafından açıklanmış kuşku götürmez olaylar karşısında yasal ceza uygulaması açısından,

Jean Pierre RIVIÈRE'in dilekçesinin reddine karar verilmiştir.

Başsavcıya teslim edilen
aslına uygun suret,
Yargıtay başkâtibi

LAPORTE

Caen Kraliyet Mahkemesi'nde 17 Şubat'ta
tasdik edilen 10 Şubat 1836 tarihli belgeyle
Majesteleri, Rivière'i affetmiş ve
hakkındaki ölüm cezasını müebbet hapis ve teşhir
cezasına çevirmiştir
Aslına uygundur*

3. DİLEKÇENİN REDDİYLE İLGİLİ MAKALELER

17 Ocak 1836

a) La Gazette des Tribunaux: Yargıtay (Ceza Dairesi) dün ve bugün kamuya açık oturumlarında Calvados Ağır Ceza Mahkemesi tarafından ebeveyn cinayeti cezasına çarptırılan Pierre Rivière tarafından verilen temyiz dilekçesini ele aldı. Bu zavallının, babasının huzur ve mutluluğuna engel oldukları inancıyla, annesini ve erkek kardeşini öldürmeye karar verdiği hatırlanacaktır, bu iki cinayeti işledikten sonra Rivière, en az bunlar kadar iğrenç bir düşünceyle çarpılmıştı: Kendi kendine, "Öldürdüm," diyordu, "onlar da beni öldürecekler ve babam benim ölümüme üzülecek; sevgili kızını da öldürerek onu bu üzüntüden kurtarmalıyım." Ve Rivière, babası kendisine karşı nefret duysun diye ve cezalandırıldığı gün bu dünyadaki en değerli varlığını elinden alan kişi için yas tutmasın diye kız kardeşini de öldürdü. Dinlenen birçok doktor Rivière'in zihinsel düzensizliğini onayladılar. Ancak, mahkeme bu üç cinayet karşısında ölüm cezası verdi.

Yargıç Mérilhou'nun Rivière'in akıl hastalığını onaylayan belgeleri sunmasından sonra, Chauveau dilekçe sahibi adına söz alarak, "Mahkeme," dedi, "muhakkak ki talihsiz Rivière'in akıl hastalığından kaynaklanan gerekçeleri bu mahkemenin önüne getirmememi takdir edecektir, gerçekten de talihsiz demek doğru olacaktır, çünkü akıldan yoksun olmaktan daha büyük talihsizlik olabilir mi?.. Sayın başsavcının, son oturumlardan birinde, övün-

* Yargıtay kararları belgesi suretinin ilk sayfasının kenarında yer alan not.

genliğin suçluluk varsayımını güçlendirdiğini söylemesine rağmen, müsaadenizle ben de ilginizi zaten son derece acımasız bir biçimde cezalandırılmış olan bir aileye çekmek için sizlere bilimin en ileri olduğu alandaki ortak tanıklığı hatırlatacağım."

Bundan sonra Adolphe Chauveau temyiz için çeşitli gerekçeler öne sürerek, özellikle yargıcın takdir yetkisine dayanarak görüşlerini almak üzere doktorları çağırdığını ve gerçek bilirkişi ifadesi anlamına gelen bu işlemin, genellikle bu gibi durumlarda yapılması gerektiği üzere, doktorların yeminlerine başvurulmadan gerçekleştirildiğini belirtti. Avukat, yargıcın takdir yetkisi gereğince ifade vermek için çağrılan şahitlerle, sahip oldukları bilimsel görüşleriyle mahkemeyi aydınlatmak üzere çağrılan şahitler arasında fark olduğunu dile getirerek, öncekilerin yemin etmelerinin gerekmediğini, bununla birlikte ikincilerin ağır ceza mahkemesi önüne soruşturmada bulundukları koşullar altında çıktıklarını ve Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'nun bu gibi durumlarda yemin edilmesini zorunlu kılan 44. maddesinin kapsamına girdiklerini söyledi; çünkü başkanın bir uzmanın görüşlerine başvurmakla ek bir sorgu işlemi gerçekleştirdiğini ve bu özel durumda kendi kararıyla uzmanı yeminden muaf tutma konusunda sorgu yargıcından daha fazla bir yetkisinin bulunmadığını da ekledi.

Savcı yardımcısının karşı çıktığı bu gerekçe mahkemece kabul edilmedi. Mahkeme, dilekçeyi geri çevirerek, yargıcın takdir yetkisine dayanarak çağırttığı şahitlerden ve hatta uzmanlardan yemin etmelerini istemenin zorunlu olmadığına karar verdi.

20 Ocak 1836

b) Pilote du Calvados: Bu ayın 15'indeki duruşmasında Yargıtay, Calvados Ağır Ceza Mahkemesi'nin ebeveyn katilliği cezasına mahkûm ettiği Pierre Rivière'in, bu kararı temyiz ettiği dilekçesini reddetti. Rivière'in avukatı Adolphe Chauveau'nun ana temyiz gerekçesi, görüşlerini bildirmek ve gerçek bir bilirkişi ifadesi vermek üzere başkanın takdir yetkisi gereğince çağrılan doktorların, bu gibi durumlarda yapılması gerektiği gibi yemin etmemiş olmalarıydı.

Savcı yardımcısının karşı çıktığı bu gerekçe mahkemece kabul edilmedi. Mahkeme, dilekçeyi geri çevirerek, yargıcın takdir yetkisine dayanarak çağırttığı şahitlerden ve hatta uzmanlardan yemin etmelerini istemenin zorunlu olmadığına karar verdi.

Bu dilekçenin reddi, hiçbir şekilde mahkûm lehine aynı zamanda kaleme alınmış olan af dilekçesinin ele alınışını etkilemez. Gerçekten de, dilekçe, Paris'in ileri gelen birçok tıp uzmanı tarafından hazırlanmış olup, Pierre Rivière'in akli melekelere tamamen sahip olmadığı görüşünü belirten rapor tarafından da güçlü bir biçimde desteklenmektedir.

4. PARİS'TEKİ DOKTORLARIN RIVIÈRE'İN AKLİ DURUMU ÜZERİNE İNCELEME RAPORU

Biz, aşağıda imzası bulunan, Charenton başhekimi, Esquirol, Paris Tıp Fakültesi dekanı Orfila, Majestelerinin doktoru Marc, Kraliyet Tıp Akademisi daimi sekreteri Pariset, Paris Tıp Fakültesi'nde profesör Rostan, La Salpêtrière'de doktor Mitivié ve tıp doktoru Leuret;

Rivière'in, işlediği ve bu nedenle kısa süre önce Caen Ağır Ceza Mahkemesi'nde idama mahkûm olmasına sebep olan cinayetleri işlemeden önce, cinayetler sırasında ve sonrasında akli durumu üzerine görüş bildirmemizin istenmesi üzerine, bize ulaştırılmış olan, (1) Pierre Rivière aleyhine yürütülen ve tutuklama tutanağını, kurbanların cesetlerinin incelenmesi sonucu yazılan tıbbi raporu, Vire Hukuk Mahkemesi Kraliyet Savcısı tarafından derlenen Rivière'in önceki hayatına dair bilgileri, soruşturma sırasında dinlenen şahitlerin ifadelerini ve Vire'de doktorluk yapan Mösyö Bouchard'ın raporunu içeren, soruşturma belgelerinin bir kopyasından; (2) *Aunay'de, La Faucterie köyünde 3 Haziran'da meydana gelen olayın bizzat olayın faili tarafından kaleme alınan ayrıntıları ve açıklamasından* ve (3) Caen'de doktorluk yapan Dr. Vastel'in tıbbi görüşlerinden müteşekkil belgeleri büyük bir dikkatle okuduk ve inceledik;

Pierre Rivière'in daima yalnız kalmak istediği, kendi kendine

ve görünmeyen muhataplarla konuştuğu, mantıklı bir sebep olmaksızın kahkahalar attığı görülmüştür sık sık, lahanaların üzerine atılarak sanki insanlarla dövüşüyormuş gibi onların başlarını koparttığını, şeytanı gördüğünü ve onunla konuştuğunu söylediğini, hiçbir kadına, hatta ailesinden bir kadına bile vücudundan çıktığına inandığı bir sıvının kadınları kirleteceği korkusuyla yaklaşma cesareti gösteremediğini, akla gelebilecek çeşitli yöntemlerle hayvanlara işkence ettiğini ve cebinde onları çarmıha germek amacıyla çekiç ve çivi taşıdığını ve bütün bölgede Rivière'in budalası, delisi ya da aptalı diye tanınacak şekilde, dört yaşından başlayarak annesini, erkek kardeşini ve kız kardeşini öldürdüğü zamana kadar çılgınca davranışlarda bulunduğunu dikkate alarak;

Adı geçen Rivière'in, fertleri arasında deliler bulunan (dayılarından birisi kendisinin de göstermiş olduğu aynı belirtileri gösterdikten sonra akıl hastası olarak ölmüştür; birinci dereceden kuzenlerinden ikisi kalıcı delilik semptomları göstermiştir, annesinin son derece tuhaf ve sinirli bir karakteri vardır; erkek kardeşlerinden bir tanesi hemen hemen tam bir budaladır) bir aileden geldiğini dikkate alarak;

Pierre Rivière'i annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürmeye iten, babasını ailevi sıkıntılardan kurtarmak, dünyayı kadınların boyunduruğundan kurtarmak, Châtillon, Éléazar veya Laroche-Jacquelin örneklerini taklit etmek, insanlığın kurtuluşu için kendisini İsa Mesih'in yaptığı gibi kurban etmek, bir kahramanlık göstererek ölümsüzlük kazanmak gibi gerekçelerin tamamen bir muhakeme noksanlığına delalet ettiğini dikkate alarak;

Pierre Rivière tarafından kaleme alınan hayat hikâyesinin, zihinsel melekelerinde ve ahlâki duygularında derin ve kalıcı bir bozukluğu meydana çıkarttığını, hafızasındaki bütünlüğün ve bu hayat hikâyesinde ortaya konulan düşüncelerin sıralanışındaki sağlamlığın, kendi hastalıklarının hikâyesini kaleme alan manyakların ve monomanyakların yazılarında sık sık görüldüğünden, akıl hastalığıyla bağdaşabileceğini dikkate alarak;

Rivière'in bu anormal durumunu ana delilik kategorilerinden birisine –sanki tabiata aşamayacağı sınırlar koyma konusunda en

küçük bir niyetleri olmayan nozograflar tarafından belirlenen bu kategoriler olguları sınıflamanın ve böylece çalışmalarını kolaylaştırmanın bir aracı değilmiş gibi– yerleştiremediği gerekçesiyle Rivière'in aklı başında birisi olduğunu belirten Mösyö Bouchard'ın görüşünün tam aksine;

Cinayetlerden kısa süre sonra Pierre Rivière'in akli durumunda meydana gelen değişikliği, onun umutsuzluğunu, acı veren düşüncelerini, önceden düşündüğü gibi zaferini ilan etmek yerine kendisini ele verme konusunda yaşadığı tereddütleri, suçsuz olduğunu göstermek için o güne kadar elde etmiş olduğu delilik ününden yararlanma ve gücünün çok ötesinde olan bir rolü sürdürme isteğini dikkate alarak;

Bu değişikliği, akıl hastası olan birçok kişide, özellikle de itildikleri eylemi tamamladıktan sonra bazen tekrar serinkanlılıklarına kavuşan ve hatta tekrar akılcı düşünmeye başlayan cinayet monomanyaklarında ve intihar eğilimindeki akıl hastalarında gözlemlenen değişikliklerle karşılaştırarak;

Mösyö Vastel'in raporunda belirtilen sonuçları kabul ederek;

Tam bir anlaşmaya varmış olduğumuzu belirtir ve:

1. Pierre Rivière'in dört yaşından itibaren akli bozukluk belirtileri gösterdiğini;

2. Şiddetinin daha az olmasına rağmen bu akli bozukluğun, işlediği cinayetlerden sonra da devam ettiğini;

3. Cinayetlerin tamamen hezeyan sonucu işlendiğini bildiririz.

Paris, 25 Aralık 1835'te hazırlanmıştır

İmzalar: Esquirol, Orfila, Marc, Pariset, Rostan, Mitivié ve Leuret

Not. Bir akıl hastanesine gelmiş olan bir ziyaretçiye, hakkında gerçekten de şöyle denebilecek bir adam gösterildiğini düşünün: "Bu hasta sık sık kendi kendine konuşmakta, şeytanla görüşmekte, vücudundan çıkan sıvılar vasıtasıyla yakınına gelen kadınları kirletebileceğinden korkmaktadır, serbest olduğu zamanlarda insanların kafalarını kestiği düşüncesiyle lahanaların kafasını koparttığı görülmüştür; kurbağa ve diğer hayvanları çarmıha germek için cebinde bir çekiç ve çivi taşırdı; bir gün bir çocuğun bacaklarını ocak çengeline bağlamıştı ve eğer biri gelerek zamanında mü-

dahale etmemiş olsaydı çocuğu yakacaktı; bütün bölgesinde deli, budala, aptal diye isim yapmıştı; zaten kötülük yaptığı zaman, yaptığı şeyin kötülük olduğunu bilmektedir ve hatta büyük bir tutarlılıkla hayatının bir hikâyesini de yazmıştır." Ziyaretçi, kim olursa olsun, bu adamın aklının başında olduğunu söylemeyi bir an bile düşünmeyecektir; hiçbir yargıç onun hakkında salıverilme kararı almayacaktır. Ve şayet bu hasta akıl hastanesinde cinayet işlemiş olsaydı, hiç kimse onu darağacına göndermeyi aklına bile getirmeyecekti. Oysa olaylar aynı olacak sadece mekânlar değişecekti. Pierre Rivière'in kapatılmış olması gerekirdi; genç adam serbest kalamayacak kadar hastaydı.

L.

5. ADALET BAKANININ KRALA RAPORU

Paris, 8 Şubat 1836

Sayın Majesteleri,

21 yaşındaki Pierre RIVIÈRE'le ilgili dava hakkında hazırladığım raporu Majestelerine sunma şerefine nail olmuş bulunuyorum.

Rivière'in yumuşak başlı ve herkes tarafından saygı gören babası, onu kederlere boğan karısıyla geçinemiyordu; barışçı bir yapısı olan bu adam evliliğinde birlik sağlamak için tüm çarelere başvurduysa da bir sonuç elde edemedi; her gün yeni bir sıkıntı, utanç verici bir sahne yaşanıyordu.

Genç Rivière babasını seviyordu; aile içindeki bu anlaşmazlıklar onu çok üzmekteydi, kederli ve karamsar yapısı bu durumdan son derece üzücü bir biçimde etkilenmekteydi.

3 Haziran günü öğleye doğru, Rivière'in 40 yaşındaki karısı, 18 yaşındaki kızı Victoire Rivière ve 7 yaşındaki oğlu Jules Rivière, Aunay'deki evlerinde ölü olarak bulundular. Cesetleri bir kan gölünün içinde yüzmekteydi. Hamile olan Rivière'in karısının yüzü ve boynunun ön tarafı doğranmış gibiydi. Victoire Rivière'in kafası yarılmıştı ve kafasında birçok yara açılmıştı. Jules Rivière'in kafasında geniş ve derin kesikler vardı; ensesi ve omuzlarından da darbeler almıştı. Ölüme yol açan bu yaralar kesici bir aletle açılmış gibiydi.

Suçlu, Pierre Rivière'di; bir komşu kadın kapı eşiğinde kız kardeşini öldürürken görmüştü onu, elinde bir budama bıçağı vardı, acıklı çığlıklar atarak kaçmaya çalışan zavallı kıza bıçak darbeleri indiriyordu ve onu ayaklarının dibine, yere serdi.

Ordan uzaklaşırken bir köy sakinine rastlayan Rivière ona şöyle dedi: "Az önce babamı bütün sıkıntılarından kurtardım; beni öldüreceklerini biliyorum, ama önemi yok." Elinde kanlı bir budama bıçağı vardı.

Bir ay boyunca katil tüm aramalardan kurtuldu; onu yakaladıklarında, kendisini dini bir monoman gibi göstererek, Aunay'deki üç cinayeti kendisinin işlemiş olduğunu hemen söyledi: "Annemi öldürdüm," dedi, "çünkü günah işledi; kız kardeşimi ve erkek kardeşimi de annemle kalarak günah işledikleri için öldürdüm." İlk sorgularında bu yaklaşımını sürdürdü ve bu üç cinayeti işlemesini kendisine Tanrının buyurduğunu söyleyerek, Kutsal Kitap'tan kendisini destekleyen bölümler aktardı; ama çok geçmeden kendisine ağır gelen bu deli rolünden vazgeçti ve şu açıklamayı yaptı: "Gerçeği söyleyeceğim: Babamı sıkıntıdan kurtarmak için yaptım bunu; onu sürekli üzen şirret bir kadından kurtarmak istedim babamı; kız kardeşimi annemin tarafını tuttuğu için, erkek kardeşimiyse annemi ve kız kardeşimi sevdiği için öldürdüm. Adaletin benim deli olduğumu düşünmesini istedim: Bunun benim savunmama yarayacağını düşünüyordum." Daha sonra da başka bir gerekçe gösterdi ve bir hatıratta bunu dile getirdi: "Bu çocuğu öldürerek babamda tiksinti uyandırmak ve benim için üzülmemesini sağlamak istiyordum."

Rivière suçun tüm ayrıntılarını itiraf edince, sorgu ve müzakereler, eylem anında bu adamın akıl sağlığının yerinde olup olmadığı konusuna yöneldi.

Rivière'in karamsar, melankolik ve tuhaf bir yapısı vardı; bazen babasının evini terk eder, geceyi korularda geçirirdi. Bir gaddarlık içgüdüsü eğlencelerinde bile açığa çıkmaktaydı; anlatıldığına göre çocukken, kuşları ve kurbağaları bir kalasa çiviler, bir budala gibi gülerek onların ölüşlerini seyreder, sonra da İsa Mesih'in çilesini tasvir ettiğini söylermiş. Çocukları korkutmayı oyun haline getirmişti; birçok kere çocukları kuyunun başına getirip onları içeri at-

makla tehdit ettiği görülmüştü. Birkaç yıl önce, o zamanlar altı yaşında olan erkek kardeşinin ayaklarını bir iple ocak çengeline bağlamıştı; çocuğun çorapları yanmıştı ve bir komşu yetişip böyle bir görüntü karşısında keyiflenen Rivière'in elinden çocuğu kurtarmasa, çocuğun ayakları da yanacaktı. İki yıl boyunca Rivière, kuşları öldürmek için *calibine* adını verdiği bir aleti yapmakla uğraştı, daha sonra peşinde köyün çocukları olduğu halde gidip bu aleti bir tarlaya gömdü. Aynı dönemde, ki o zamanlar 18 yaşındaydı, dini cenaze törenlerini taklit ederek bir alakarga gömdü. Duruşmalarda, tuhaflığını ve deliliğini açığa vuran bu türden birçok başka olay daha anlatıldı.

Rivière kadınlara ve dişi hayvanlara karşı büyük bir tiksinti duyuyordu; bilhassa ailesinden olan kadınlara yaklaştığında, hatta onları *gördüğünde* korkuyordu, bunun sebebi kendisine sorulduğunda, Kutsal Kitap'ı okuduğu için ensestten ve hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmaktan büyük bir korku duyduğunu ve "kendisinde görünmez bir sıvının olmasından ve birlikte olursa istemediği halde kadınlarla ve dişi hayvanlarla ilişkiye girmekten çekindiğini" söylüyordu. Rivière'in annesinin akıl hastası olarak ölen iki akrabası da kadınlara karşı bu tuhaf tiksintiyi duymaktaydı.

Rivière'in akli durumu konusunda görüşlerini belirtmek için duruşmaya çağrılan altı doktor, eşit sayıda ikiye ayrılarak, iki zıt görüş belirttiler.

Üyeleri arasında eğitimleri ve anlayışları açısından seçkin insanlar bulunan jüri oybirliğiyle Rivière'i hafifletici sebep olmaksızın suçlu ilan etti, ama altı jüri üyesi hafifletici sebep bulunduğunu beyan etmekten yanaydılar. 19 Kasım'daki mahkûmiyet kararından sonra, jüri üyelerinden onu, şu bölümün yer aldığı bir af dilekçesi imzaladılar:

"Kendisini feda edebilecek derecede sevdiği babasının kişiliğinde acısını çekmiş olduğu bütün kötülüklerin, onun altüst oluşunda, hiçbir zaman tamamen sağlıklı olmamış olan zihinsel melekelerinin bozulmasında büyük bir etkisi olması gerektiğini kabul ediyoruz."

Caen doktorları, Rivière'in lehinde, onu, yukarıda belirtilmiş

olan *şu* monomaninin, yani *kadınlardan ve dişi hayvanlardan tiksinme* monomanisinin bir kurbanı olarak sunan bir rapor hazırladılar. Yazdıklarına göre, "Riviére karamsar ve suskun bir kişiliğe sahip... sevindiği tek zaman başının üzerinde ölüm kılıcının sallandığı an, ve o zaman da tek yaptığı, alakarganın gömülmesi vesilesiyle kendi yazdığı dört kötü dizeyi tekrarlarken, tatmin duygusuyla gülümsemek." Bu raporu imzalayan doktorların düşüncesi, "Rivière hiçbir zaman mantıklı insanı meydana getiren zihinsel melekelere tam olarak sahip olmadı; bu mahkûm, suskun, dalgın, sabit fikirli, her türlü muhakeme gücünden tamamen yoksun, son derece tehlikeli bir deli olsa da, onun hasta beyni adına ricada bulunma cüretini gösterdikleri kraliyet bağışlayıcılığına layık bir şahıs," şeklinde.

Kısa bir süre önce Rivière hakkında hazırladıkları tıbbi raporlarında Orfila, Marc, Rostan, Mitivié ve Leuret adlı doktorlar mahkûmun akıl hastalığından mustarip olduğunu belirtiyorlar.

Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Rivière'in cezasının hafifletilmesini isterken, "Duruşmaları son derece canlı bir ilgiyle izleyen kamuoyu da bu konuda bölünmüş durumda ve eğer karara varmaları istenseydi mahkeme üyelerinin kafalarında da ciddi kuşkular belirecekti," diyor.

Başsavcı, "Eğer kişisel görüşlerimi belirtmek durumunda kalsaydım," diyor, "(Rivière'in zihinsel melekeleri konusundaki) *şüphe*nin onun lehine değerlendirilmesi ve Rivière için verilen ölüm cezasının kaldırılması gerektiğine inandığımı söylerdim."

Bununla birlikte, Rivière'in, suçunun taşıdığı anlamın tam olarak farkında olduğunu ve bunun sonucu olarak suçunun sorumluluğunu taşıması gerektiğini gösteren ciddi koşullar bulunmaktadır. Vicdanında yaşadığı tereddütler, kurbanlarından hiçbirinin ölümden kurtulamamasını garanti altına almak için yürüttüğü hesaplar, kaçışı, ilkin oynamaya kalkışıp sonra vazgeçtiği deli rolü, pişmanlığı ve üzüntüsü, bütün bunlar aleyhine olmuştur: Duruşmada, "Suçu işledikten sonra o kadar pişman oldum ki," demiştir, "bir daha böyle bir şey yapmam." Onun karamsar ve kederli yaradılışının derinliklerinde acımasızlık dürtülerinin, garip bir gaddarlığa karşı

temayülün ve insanlık düşmanı fikirlerin yattığı kuşku götürmez, ama şayet bir süre kendisine karşı mücadele etmiş olsaydı bu korkunç kararın üstesinden gelemez miydi acaba? Bunun tam tersine, Rivière, kendisini kapıp koyvermek üzere olduğu suçu kendi gözünde haklı çıkarmak için bütün zihinsel melekelerini seferber etmişe benzemektedir.

Öte yandan, Rivière'i sıradan suçlular kategorisine dahil etmeye imkân yoktur. Suça yönelişi insanı genellikle suça sevk eden sebeplerin hiçbirisiyle olmamıştır, kurbanlarından hiçbirine karşı kişisel düşmanlığı yoktu. Rivière babasına karşı derin bir sevgi besliyordu; bu babanın mutsuzluğunu görmek düzensiz hayal gücünü çığırından çıkarıyordu. Eğer Rivière ediminin, belalardan kurtarmayı arzu ettiği insanın mutsuzluğunu daha da ağırlaştıracağını göremediyse, bunun tek sebebi genç adamın muhakeme yetisinin tam anlamıyla sağlıklı olmamasıdır. Henüz küçük bir çocuk olan erkek kardeşinin öldürülmesi ve Rivière'i bu cinayeti işlemeye götüren düşünceler ancak kafası sağlıksız işleyen bir insana mahsus görünmektedir.

Doktorların birbirleriyle çelişkili raporları ve bazıları Rivière'de dikkate değer bir mantık ve muhasebe gücünü açığa çıkaran çeşitli maddi olgular dikkate alındığında, diğer bazı olgular sadece ruhsal yetilerinin değil ama aynı zamanda kavrama işlevlerinin de sapkınlığını göstermesine rağmen, mahkûmun akli durumu konusunda o kadar derin şüpheler taşımaktayım ki, kararın uygulanması mı, yoksa onun her türlü cezadan muaf mı tutulması gerektiği konusunda bir karar veremiyorum. Bu koşullar altında, Majestelerine Rivière'e verilen ölüm cezasının hafifletilerek, teşhirsiz müebbet hapse çevrilmesini önermenin görevim olduğunu addetmekteyim.

Derin saygılarımla,
Efendim Majesteleri'nin naçizane,
sadık hizmetkârı
Mühürdar,
Adalet ve Diyanet İşleri Bakanı

Kral Louis Philippe tarafından 10 Şubat 1836 tarihinde onaylanmıştır

6. AFLA İLGİLİ MAKALELER

19 Şubat 1836

a) Gazette des Tribunaux: Güvenilir kaynaklardan öğrenildiğine göre, dini sanrılar sonucu annesini ve kız kardeşini öldüren Pierre Rivière'in af dilekçesi kabul edilmiş ve Kral, Rivière'in mahkûm olduğu idam cezasını müebbet hapis cezasına çevirerek hafifletmiştir.

21 Şubat 1836

b) Gazette des Tribunaux: Bu ayın 17'sinde, Caen Kraliyet Mahkemesi resmi oturumunda Pierre Rivière'le ilgili af ve ceza indirimi kararları onaylanmıştır. Mahkûm, Mahkeme Birinci Başkanı tarafından kendisine yöneltilen sorulara serinkanlılıkla cevap vermiş ve önceki duruşmalarda göstermiş olduğu aynı ilgisizliği sergilemiştir.

VI
Hapishane ve ölüm

1. MEMORIAL DU CALVADOS, 9 MART 1836

Ebeveyn katli suçundan ölüm cezasına mahkûm edilerek daha sonra cezası kralın yüce gönüllüğü sayesinde, meydanda halka teşhir edilmeksizin müebbet hapse çevrilen Pierre Rivière kısa bir süre önce Beaulieu'deki Merkez Hapishanesi'ne sevk edildi.

Rivière'in hapishanede yazdığı Hatırat, Caen, Saint Jean Sokağı 75 c'deki kitapçı Mancel'de satışa sunulmuştur.

2. BEAULIEU MERKEZ HAPİSHANESİ

22 Ocak 1835

Pilote du Calvados: Tarım ve Ticaret Yıllığı'ndan, bu hapishanenin iç işleyişine dair aşağıdaki şu yazıyı alıyoruz. Bu makaleden de göreceğimiz gibi, ne olursa olsun, Fransa'da en azından Birleşik Devletler'deki kadar ustaca düzenlenmiş bir ceza sistemine sahibiz ve tek yapmamız gereken bu sistemi yaygınlaştırıp uygulayabilmek.

Beaulieu Merkez Hapishanesi en sağlıklı konumlardan birine sahiptir, Bayeux yolu kenarında, Caen şehri kapısına çeyrek mil mesafededir. Dört kenarı eşit bir paralelogram şeklindedir; bu paralelogram içerde, karenin ortasında birleşen ve her yöne 66 ayak uzunluğunda dört iç avlu oluşturan dört yapıya bölünmüştür. Tutukluların ayaklarını yıkayabilmeleri için havuzlar inşa edilmiştir. Her havuzun çevresinde aynı anda kırk kişi yıkanabilir.

Binanın kare biçimi, tüm yapıların dar bir alanda toplanmasını kolaylaştırmıştır; öyle ki çok kısa bir sürede atölyeleri, yatakhaneleri, revirleri, kiliseyi ve işletmeciye ayrılan bölümü dolaşmak mümkündür. Bu durum denetim için büyük bir kolaylık sağlar, bu en önemli noktalardan biridir, çünkü tutuklular hep göz önünde tutularak karışıklık çıkarmaları engellenir ve kötü davranışları düzeltilir. Bütün bölümlerde kafes parmaklıklar kullanılarak, karenin çevresini dolaşmaya imkân veren koridorlar inşa edilmiştir. Bu koridorlar denetimi kolaylaştırır ve gardiyanların mahkûmlarla karıştırılmasını önler, ayrıca yatakhanelerin aydınlatılmasını sağlarlar. Binaların bir yarısı, en alttan çatıya kadar, atölyelere, diğer yarısı da yatakhanelere ayrılmıştır; zemin katlar yemekhane olarak kullanılır. Böylece tutuklular, gecelerini, gündüz bulundukları aynı bina bölümlerinde geçirmezler, sabah akşam binaları iyi havalandırılmış, son derece temiz ve her türlü kötü kokudan arınmış bulurlar.

Kadınlar bölümüyle erkekler bölümü arasında, karenin ortasında haç oluşturan binalardan biri, tamamen yalıtılmış 36 hücre kapsamaktadır; hücrelerin her biri, biri yatmak, diğeri çalışmak için ayrılmış iki küçük bölmeye ayrılmıştır. Pıranganın, işkence aletleri-

nin bulunmadığı bu hücreler, kullanılan tek cezalandırma yöntemidir. Düzeni bozan ya da çalışmayı reddeden tutuklular, kusurlarının ciddiyetine göre uzunluğu değişen sürelerle bu hücrelere kapatılırlar. Hiçbir şeyin yola getiremeyeceği, kemikleşmiş ve örnek teşkil etmeleri tehlikeli olan insanlar tam bir yalıtılmışlık içinde buralarda tutulup, sadece yemek zamanlarında, yemeklerini diğer tutuklularla birlikte yerler. Kilise, kubbeli ve tamamen bu amaca uygun olan çatıda yer almaktadır.

52 ayaklık bir mesafede, paralelogram, dört köşesinde denetim kuleleri olan yüksek bir duvarla çevrilidir. Duvarla bina arasındaki alan on iki avluya bölünmüştür, bu avlulardan sekizi tutuklular için dolaşma mekânı oluşturur, dördü başka hizmetler için kullanılır. Yüksek duvarın 23 ayak uzağında yükselen ikinci bir duvar, dışarının denetlenmesini kolaylaştıran bir seğirdim yolu oluşturur. Bu iki duvarın oluşturduğu bütün ve yükseklikleri, ıslah hücrelerinin pencereleri dışındaki pencerelere demir parmaklık koymaya gerek duyulmayacak derecede güvenlik önlemi olarak görülmüştür. Beaulieu Hapishanesi'nin kurulduğu altı yıl öncesinden bu yana, bu önlemin uygulanması parmaklıkların gereksizliği konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır. Eczane, erkekler ve kadınlar revirinin arasında bulunur. Mutfaklar yemekhanelerin ortasında, çamaşırlıksa kadınlar bölümünün ortasında, su depolarının ve kuyunun yakınındadır. Kısacası binaların konumu ve dağılımındaki her şey, farklı hizmetleri kolaylaştırmak ve iyi bir denetim sağlamak üzere hesap edilmiştir.

Hapishaneye ilk girişlerinde, bulaşıcı hastalıkları olmadığından emin olmak için mahkûmlar muayene edilir. Onlara banyo yaptırılır; erkeklerin çok uzun ya da kirli olan saçları kesilir ve kış için yün kumaştan, yaz için çadır bezinden olan kurum üniformaları verilir. Bir meslekleri varsa ve bu meslek hapishanede gerekli zanaatlardan biriyse mesleklerini uygulamalarına izin verilir; meslekleri yoksa, imkânlar ölçüsünde, çıraklık yapacakları bir meslek seçmeleri için onlara serbestlik tanınır. Ne kadar dik kafalı olurlarsa olsunlar, hapishaneye girişlerinin ilk günlerinden itibaren tutuklular, kurulu buldukları düzene uyum sağlamamaları nadirdir. Kısa-

cık bir eğitim yeterli olduğu gibi, diğer tutukluların davranışları da onlara örnek oluşturur. Temiz, kibar, uysal ve çalışkan olmaları gerektiğini ve bu şartlar altında kendilerine yumuşak davranılacağını bilirler.

Giysilerin bakımı mükemmelen yerine getirilir: Gömlekler, kravatlar, mendiller ve başlıklar haftada bir, çarşaf takımları ayda bir değiştirilir. Yiyecek, çok bol olmamakla birlikte, iyi bir sağlık durumunu sürdürmek için yeterlidir; günde, üçte ikisi has buğdaydan ve üçte biri –50 kilo tohumdan 7,5 kilo kepeğin elde edildiği– çavdardan oluşan 750 gramlık ekmek; yüz tutuklu başına kırk kilo oranında fasulye, bezelye, patates, lahana, havuç, pirinç gibi her gün değişen sebzelerle yapılan, her biri yarım litre miktarında iki çorba verilir. Her çorbanın içine iki ons beyaz ekmek ve çeşni için gerekli tereyağı, tuz ve karabiber katılır. Her perşembe ve dini ve milli bayramlarda et, et suyu ve haşlama yeşil sebzeler de eklenir. Ücretlerinin üçte ikisini –üçte biri tahliye zamanları düşünülerek saklanır– kullanma hakkına sahip olan tutuklular, kendilerine her hafta verilen parayla, haftada bir yenilenen fiyat listesi üzerinden ek yiyecek alabilirler. Ama bu çareleri olmasaydı bile, güçten düşmeleri söz konusu değildir. Kurumun doktoru, hapishaneye pek fazla katkıda bulunamadığı birkaç aylık çıraklık döneminin ardından bir tutuklunun sağlık durumunun ilk girdiği andakinden daha kötü olmadığını saptamıştır. Kantinde hiçbir ispirtolu içki satılmadığı gibi, oburluğu teşvik edecek ve emeklerinin meyvesiyle yaşamak zorunda olan insanlara tehlikeden başka bir şey getirmeyen zevkler kazandıracak hiçbir yiyecek de satılmamaktadır. Her tutuklu, ancak akşam yemeği sırasında olmak üzere, günde sadece bir litre elma şarabı satın alabilir.

Doktorlar düzenli olarak günde bir kere viziteye çıkarlar, gerektiğinde vizite sayısı artırılır. Hastaların tedavisi her bakımdan, en iyi hastanelerdekiyle aynıdır.

Yazın tutuklular saat 5'te, kışın gündoğumunda kalkarlar; her mevsimde saat 9'da yatarlar. Kalktıktan sonra ve yatmadan önce yarım saati kendilerine ayırırlar: Kışın, bu, akşam yemeğinden önce 4.30'dan 5'e kadar sürer. Her yemek sırasında da, saat 9'da ve

3'te olmak üzere bir saatlik dinlenme süreleri vardır.

Atölyelere girdiklerinde tutuklular işe koyulurlar; o andan itibaren de tüm konuşmalar kesilir. Bu sessizlik mutlak bir sessizlik, Amerikalılarda olduğu gibi bir mezar sessizliği değildir; meşguliyet sırasında ve vakit kaybetmek istenmediğinde görülen doğal sessizliktir bu. Ama bir tutuklu, ustasının ya da arkadaşlarından birinin yardımına ihtiyaç duyduğunda bunu dile getirme iznine sahiptir: Dolayısıyla, mecburen bir söz alışverişi olur. Gürültüye ya da karışıklığa yol açmayacakları biçimde onlara sunulan bu imkân, tutumlarında yumuşama sağlayan karşılıklı sevgi ve saygı ilişkilerini besler; Pennsylvania sisteminden söz ederken, sosyal alışkanlıklar adını verdiğimiz şeydir bu. Yatakhanelerde, akşam duasından sonra tek bir kelime duyulmaz; ne de olsa dinlenme ve uyku vaktidir, kolayca elde edilen sessizliği bozacak konuşma sesleri şaşırtıcı bir aykırılık oluşturacaktır. Bu yüzden, Beaulieu Hapishanesi'nde, atölyelerde ve yatakhanelerde kurallara uyulması için bedensel cezalara, tek kişilik hücre hapislerine ihtiyaç duyulmaz; yemekhanelerde yemek vaktinde, tutuklular yemek yerken de aynı şekilde kurallara uyulacaktır. Dolayısıyla geriye bir tek, konuşmalara izin verilen teneffüs saatleri kalmaktadır. Ama o zamanlarda da, diğer her an olduğu gibi, tutuklular özenle denetlenirler; gürültülü konuşmaları yasaktır, kibarca konuşurlar; bağırmalarına olduğu gibi koşmalarına da izin verilmeyeceğinden, ne çileden çıkaran bir sapmaya, ne de konumlarını unuttuklarına işaret eden bir durumla karşılaşmaz. Onları sohbetlerinin kötü etkisinden olabildiğince kurtarmak için, avlularda büyük bir özen, zekâ ve ilgiyle işledikleri küçük bahçeler oluşturulmuştur, bu bahçeler yazın çiçeklerle kaplıdır. Karşılıklı olarak bu küçük mülklere gösterdikleri saygı kadar dikkat çekici bir şey yoktur; henüz tek bir çiçek bile aşırılmamıştır.

Tutukevindeki mahkûmların üç sınıf halinde ayırt edilebilmeleri, ancak bu yürüyüş saatlerinde, dinlenmeye ayrılan bu anlarda mümkündür. Her bir sınıfa dahil olanlar, neredeyse hep birbirleriyle haşır neşir olmak isterler; onları sınıflandırmak işte şöyle mümkündür:

a. Suçla duygusuzlaşmış, onu meslek haline getirmiş ve yeni

suçlar işlemekten başka düşüncesi olmayan iyice yoldan çıkmış kişiler. Yoldan çıkmışlıkları göz önünde bulundurulursa sayıları oldukça fazladır, ama bu oran 100'de 15'i nadiren geçer, genellikle de bunun altındadır: Bunların yola getirilmeleri imkânsızdır.

b. Kötü bir eğitim yüzünden, ana babalarının bilgisi dahilinde ve belki de onların etkisiyle çocukluktan itibaren hırsızlık ve tembellik alışkanlığı edinenler: Bunlar ne kötü, ne acımasızdırlar; büyük suçlar işlemeyeceklerdir, ama emek gerektiren ve namuslu bir hayata alışamazlar. Bu sınıf kalabalıktır ve pek konuşmazlar.

c. Üçüncü sınıf, kötü arkadaşlıkların, beklenmedik koşulların, ihtiyacın, umulmadık felaketlerin suça sürüklediği kişilerden oluşur: Tutukevinde çalışkan olurlar, toplum içinde de genellikle en saygı duyulan işçilerin yanında yer yer alırlar. On iki yıldan beridir Beaulieu Hapishanesi'nden salıverilmişler arasında binden fazla örnek sayabileceğimiz kadar çoktur sayıları. Kesin bir olgu olarak şunu da ekleyebiliriz ki, aynı zaman zarfında affa uğramış 153 mahkûmdan sadece bir teki tekrar adaletin eline düşmüştür.

Beaulieu Merkez Hapishanesi, 1833 Aralık'ının sonunda 785 tutuklu barındırmaktaydı; bunların 499'u erkek, 286'sı kadındı. Bu sayı, şu anda gerçekleştirilen genişletme işlemleri bittiğinde, 1.500 ya da 1.600'e ulaşabilecektir. Hapishane Calvados valisinin denetimine verilmiştir; idare bir müdür, bir müfettiş, iki sayman, bir rahip, bir doktor, bir cerrah ve bir eczacıdan oluşmaktadır. Eski ordu astsubayları arasından alınan on sekiz gardiyan tutukluları denetlemektedir.

Bir genel işletmeci, günlük ücret karşılığında, malzeme sağlanmasından ve kira mülklerinin onarımından sorumludur; ayrıca tutuklulara iş sağlamakla da yükümlüdür. Kendisinin yönetmediği ya da onun hesabına işletilmeyen tüm sanayi dalları için imalatçılarla anlaşmalar yapma yetkisine sahiptir.

1833 yılının sonunda atölyelerin durumu şöyleydi: 143 erkek ve 71 kadın hasa ve keten bezi üretimiyle uğraşmaktaydı; 155 erkek işçi ve 105 kadın işçi iplikçilikte ve pamuk bükmede istihdam edilmişti; 45 çamaşırcı kadın, 12 şeritçi kadın, 29 dantelci ve nakışçı kadın, çorap diken 18 kadın, yün, keten ve pamuk eğiren 55 kadın,

tutukluların giysilerini diken 21 terzi kadın vardı; marangozluk, tornacılık, ince marangozluk ve doğrama atölyesinde 30 işçi çalışıyordu; 6 işçi nalın üretmekteydi; 56 kişi çorap örme atölyesinde çalışıyordu; 24 terzi ve kunduracı, hapishane inşaatında çalışan 17 vasıfsız işçi ve 1 çilingir vardı; geri kalanlar, aşçılık, fırıncılık, hastabakıcılık, su çekme, odun kırma gibi hizmetlerde kullanılanlarla sakatlar ve hastalardan oluşmaktaydı.

3. BEAULIEU MERKEZ HAPİSHANESİ TUTUKLULUK KÜTÜĞÜ

Mahkûmların soyadı, adı ve eşkali

7222	Rivière Jean Pierre, Pierre Marguerie ve Victoire Brion'un oğlu
Giriş:	7 Mart 1836
Yaş:	21
Boy:	1 m 62
Saçlar:	Siyah
Kaşlar:	Aynı
Alın:	Dar
Gözler:	Kızıl
Burun:	Sıradan
Ağız:	Sıradan
Çene:	Yuvarlak
Yüz:	Oval
Ten rengi:	Koyu esmer
Sakal:	Açık kestane
Özel belirtiler:	Kaçamak bakışlar, öne eğik baş, siyah ve seyrek favoriler

Verilen ceza: Müebbet hapis

Merkez Hapishanesi başgardiyanına verilen mahkûm teslim belgesi:

Bugün, 7 Mart 1836 tarihinde, Caen karakolunda jandarma olan Sayın Le Blanc Beaulieu Merkez Hapishanesi kalemine gelerek, Sayın Calvados Valisi'nin bu ayın 4'üne tarihli yazılı emri gereğince sunulan ve suretinin ilişikte yer aldığı mahkûmiyet kararında da belirtildiği gibi 12 Kasım 1835'te müebbet hapse mahkûm olan Jean Pierre Rivière adlı şahsı bana teslim etmiştir.

Adı geçen Jean Pierre Rivière cezasını çekmek üzere benim gözetimime bırakıldığından, işbu tutuklama belgesini kaleme aldım, Sayın Le Blanc teslim kâğıdını aldıktan sonra bu belgeyi benimle birlikte imzalamıştır.

Le Blanc, Lhomedé

Mahkeme kararının sureti

12 Kasım 1835 tarihli Calvados Ağır Ceza Mahkemesi kararıyla, 21 yaşındaki, Courvaudon doğumlu, Faucterie köyünde ikamet eden, çiftçilik mesleğine sahip, ebeveyn katilliğinden suçlu bulunan Jean Pierre Rivière adlı şahıs idam cezasına mahkûm olmuş, ama 10 Şubat 1836 tarihli af belgesiyle, Majesteleri, adı geçen Rivière'in idam cezasını bağışlayarak, müebbet hapis cezasına çevirmiştir. Söz konusu şahıs, ceza indirim günü olan 10 Şubat 1836'da cezasını çekmeye başlamıştır.

Çıkış sebebi ve tarihi

Jean Pierre Rivière adlı şahıs 20 Ekim 1840 tarihinde, sabahın bir buçuğunda vefat etmiştir.

Hapishane Müdürü adına
Lhomedé, Başgardiyan

4. PILOTE DU CALVADOS, 22 EKİM 1840

Birkaç yıl önce, ebeveyn ve kardeş katili olarak idama mahkûm edilen ve suçu akıl hastalığı özelliklerini taşıdığından cezası müebbet hapse çevrilen Rivière, Beaulieu Hapishanesi'nde kendisini asmıştır.

Bir süredir, kendisinde açık delilik belirtileri gözlemlenmişti; Rivière kendisini ölü sanıyor ve bedenine hiçbir şekilde özen göstermek istemiyordu; boğazını kesmelerini arzu ettiğini, ölü olduğu için bunun kendisine hiçbir zararının dokunmayacağını söylüyordu; bu arzusu yerine getirilmeyince de, herkesi öldüreceği tehdidini savuruyordu. Bu tehdit diğer tüm tutuklulardan soyutlanmasına yol açtı, o da bu yalnızlıktan faydalanarak intihar etti.

Bu zavallının mahkûmiyeti sırasında açtığı tartışmalarla, kuşkusuz ceza indirimi konusunda olumlu bir etkisi olan basın, Rivière'in akli durumu üzerindeki fikrini tamamen haklı çıkaran bu tür ölümlerden söz etme konusunda sabırsız davranmaktadır.

5. HAYALİ ÖYKÜ

Buraya, tarihini belirleyemediğimiz tek yapraklık bir bülteni ekliyoruz. Bu tür bültenlerin çoğu gibi bu da, Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararını yansıtan küçük bir afiş tarzında sunuluyor.

Aslında, suçun öyküsü bu, ama aynı zamanda hayali bir öykü: uydurulmuş ayrıntılar (belki de başka suçlardan esinlenilmiş), tarihler, infaz ve gerekli ölümler üzerine geliştirilen fanteziler. Alışıldığı üzere, bir ağıt geliyor arkasından.

CAEN AĞIR CEZA MAHKEMESİ KARARI

5 Aralık 1836

Hamile annesini, 18 yaşındaki kız kardeşini, 11 yaşındaki erkek kardeşini ve 7 yaşındaki diğer erkek kardeşini öldürdüğü ortaya çıkan
20 yaşındaki Pierre Rivière adlı şahsın
idam cezası mahkûmiyetini kesinleştirir.

15 Şubat 1837'de cezası infaz edilmiştir.

AYRINTILAR

Meraklı okur, Vire yönetim bölgesi, Calvados eyaleti, Aunay komününe bağlı Fouquetrie doğumlu Pierre Rivière tarafından işlenen cinayetler kadar korkuncunu adli yıllıklarda boşuna arayacaktır. İnsan adına layık olmayan bu canavar 20 yaşındaydı ve gelecek askerlik kurasına katılmak zorundaydı. 3 Haziran Çarşamba sabahı, tarla sürmeye gitmek üzereyken, babasına ancak öğlen oraya gidebileceğini söyledi ve onu tek başına yolladı. Uzun süredir babası, kendi mülküne ait ve kocasının evinden çeyrek mil mesafede bulunan bir evde yalnız oturan karısıyla ayrı yaşamaktaydı. Cinayetten bir hafta önce, ortak bir kararla, resmi bir ayrılık için başvurmaya gittiler. Tavsiyeleriyle evlilik birliğini yeniden sağlamaya çalışan yargıca kadın, uzun zamandır kocasına karşı bir sevgi duymadığını ve karnında taşıdığı çocuğun ondan olmadığını söyledi. Yine de kocasının evine geri döndü ve 18 yaşındaki kızını, 11 yaşındaki oğlunu ve 7 yaşındaki bir diğer oğlunu da beraberinde getirdi. 3 Ekim Çarşamba günü, okurun daha önce gördüğü gibi, tarlaya çalışmaya gitmeyeceğini bildirdikten sonra annesi ve kız kardeşiyle yalnız kalan Pierre Rivière, bir cehennem meleğinin etkisiyle, ağaç budamaya yarayan bir satırı kaptı ve canavar adam, ateş

yakmakta olan annesinin üzerine atıldı, satırı acımasızca kafasına indirdi ve onu cansız yere serdi; hemen ardından kız kardeşine saldırarak ona da annesine yaptığını yaptı. Onların cesetleri hâlâ seğirirken, okuldan çıkan erkek kardeşini durduran komşu çiftçilerden biri, oğlana neden bu kadar hızlı koştuğunu sordu. Yemeğe yetişeceğim, dedi ona çocuk. Onu tanıyan çiftçi oğlanı yemeğe alıkoymak için çok uğraştı, ama çocuğun kötü kaderi gerçekleşmeliydi. Kendisine yapılan daveti reddeden çocuk eve geldi. Ağabeyi yıldırım hızıyla üzerine atıldı, indirdiği bir darbeyle çocuğun başını neredeyse tamamen ikiye ayırdı. Cinayet sabahı annesi ona, niyetinin ne olduğunu sormuştu. Bu akşam öğreneceksiniz, demişti vicdansız adam.

Cinayeti işledikten sonra, adaletin pençesinden kurtulabileceğini sanan Rivière kaçtı.

4 Ekim 1836 tarihinde, cenaze alayının kalabalık bir insan topluluğu arasından sessizce ilerlediği görüldü. Dehşet yüzlere kazınmıştı adeta.

Kutsal peder ölüler için ağlayarak dua etti ve toprak ebediyen dört kurbanın üstünü örttü.

BU KONU ÜZERİNE AĞIT

Ezgi: *Sadık köpeğe dair*

Yılların hafızasında eğer
Kayıtlıysa ünlü savaşçılar,
Birkaç eşkıyanın da tarihten
Silinmez korkunç adları
Size cinayetlerini anlatacağım
Genç Pierre Rivière'in adı da,
Verdiği dehşetle tüm yeryüzüne,
Hatırlanacak daima

Yirmi yaşındayken henüz,
Öldürdü annesini,
Bahtsız kız kardeşinin
Son verdi hayatına
Hamileydi zavallı annesi
İşlediğinde cinayeti,
İşitince bu ağıtı
Ürpereceksiniz her biriniz.

Ertesi gün için tarlaya
Reddetti Rivière varmayı,
Tek başına çalıştı babası,
Yazık ki pişman olmuş olmalı.
Ailesiyle kalınca yalnız,
Kaptı uğursuz bıçağı,
Elinde parladı çeliği,
Celladı oldu annesinin.

Daha nefesleri kesilmemişken kurbanların,
Oyuncağı olarak bahtsızlığın,
Karşısına çıktı caninin,
Henüz hayatının baharındaki kardeşi;
Elinde ölümcül balta,
Serdi onu ayaklarının dibine,
Ulu Tanrım! Sen ki yeryüzünü yaratansın,
Caniyi cezalandırırsın.

Satışı ve dağıtımı serbesttir.

Fiyatı: 2 kuruş

Chateau-Thierry, A. LAURENT Matbaası

Ek belgeler

1. RIVIÈRE AİLESİNİN KRONOLOJİSİ

1813	anne babanın evliliği
1815	Pierre'in doğumu; anne altı ay hasta yatıyor, çocuk babada kalıyor
1816	Marie Françoise Victoire'ın doğumu; anne üç ay hasta yatıyor
1817-1818'e doğru	annesi Pierre'i geri alıyor
1820	Aimeé'nin doğumu
1821	Pierre kesin olarak babasının evine dönüyor, altı yaşındadır
1822	Prosper'in doğumu

1824	Jean'ın doğumu
1825	amcanın, babanın erkek kardeşinin ölümü
1826	anne tarafından dedenin ölümü
1826-1827	Courvaudon'da anne tarafından satın alınmış bir arazi ve bir evle ilgili dava; baba masrafları karşılamak için borca giriyor
1828	Jules'ün doğumu. Aimeé ve Prosper babalarıyla kalmaya geliyorlar, ardından da Jean
1833	anne tarafından ninenin ölümü
1833	baba ve anne arasındaki para kavgalarının başlangıcı: Pierre Le Comte'la yapılan tartışmalı kira sözleşmesi
Temmuz 1834	Jean'ın hastalığı ve ölümü

2. BAŞIBOŞ DOLAŞMASININ KRONOLOJİSİ
(Mayıs-Temmuz 1835)

Pazar 24 Mayıs	Bu işe alışık olan nalbantta budama bıçağını biletiyor
Cumartesi 30 Mayıs	Pazar giysilerini giyiyor
Pazar 31 Mayıs	Planını iki kez erteliyor
Pazartesi 1 Haziran	Sabanda çalışıyor
Salı 2 Haziran	Sabah: Sabanda çalışıyor Öğleden sonra: Planını erteliyor
Çarşamba 3 Haziran	Saat 12'ye doğru cinayeti gerçekleştiriyor Öğleden sonra: Vire'e doğru yola çıkıyor Aunay korularında dolaşıyor

	Akşamı *Cadhéoles* yakınlarında bir koruda geçiriyor
Perşembe 4 Haziran	Otlarla besleniyor
	Tourneur'de yarım kiloluk ekmek alıyor
	Saint-Pierre-Tarentaise'e geçiyor
	Akşam, Cadhéoles ve Le Mesnil-Auzouf arasında bir tarlada kendisini asmak istiyor
BİRİNCİ ETAP	
Cuma 5 Haziran	Otlar, kökler ve yabani meyvelerle beslenmeye ve yabani meyvelerin olgunlaşmasını beklerken yiyecek bulmak için deniz kıyısına gitmeye karar veriyor
	Cuma akşamı yola çıkıyor, cumartesi gününe kadar Le Mesnil-Auzouf korularında dolaşıyor
	Gece yolculuğu: Cumartesi akşamından (6) pazara (7), sonra da pazar gecesinden pazartesiye (8) kadar
Pazartesi 8 Haziran	Öğleden sonra *Port-en-Bessin*'e geliş
Salı 9 Haziran	Yengeç yiyor
	Korulara geri dönmeye karar veriyor
	Salı akşamı tekrar *Bayeux*'ye geçiyor
	Crémelle yakınlarında bir hendekte yatıyor
Çarşamba 10 Haziran	Gündüz yolculuğu
	Gece *Villers-Bocage*'a geliyor
Perşembe 11 Haziran	Le Mesnil-Auzouf'a (koru) dönüş
İKİNCİ ETAP	
Cuma gecesinden (12) cumartesiye (13)	Yolculuk
Cumartesi 13	Vire'e geliş
	Bir hendekte yatıyor
	Anglonorman adalarından birine gitme düşüncesi

	Cherbourg yolunu tutup Papillonnière'in biraz ilerisine kadar gidiyor Planından vazgeçiyor *Öğleden sonra* Vire'e dönüş. Polis komiserinin evini soruyor. Vire yakınlarındaki korulara dönüyor
Pazar 14	Günü Vire yakınındaki küçük bir koruda geçiriyor
Pazar gecesinden pazartesiye (15)	Le Mesnil-Auzouf korularına dönüş Otlarla besleniyor Dualar ediyor
Pazartesi 15, salı 16, çarşamba 17	Korularda yaşıyor
ÜÇÜNCÜ ETAP	
Çarşamba-perşembe	Gece yolculuğu
Perşembe 18	Sabah. Vire: Bir kiloluk ekmek ve bir küçük beyaz ekmek alıyor Condé-sur-Noireau yolunu takip ediyor
Cuma 19	*Vassy*'ye geçiyor Bir buğday tarlasında yatıyor Akşam Condé'ye geliyor, iki küçük beyaz ekmek alıyor, bir hendekte yatıyor
Cumartesi 20	Flers yolu Aunay'den bir tüccara rastlıyor Hiç parası kalmıyor
Pazar 21	Flers yakınlarında yeniden karşılaşma Flers'i geçiyor. Güneşin altında yatıyor. Bir adam onu evine götürerek, ekmek ve elma şarabı veriyor Vire'e dönmeye karar veriyor Akşam tekrar Condé'ye geliyor, bir kireç ocağının yanında yatıyor

Pazartesi 22	Tekrar yola çıkıyor. Para buluyor, teslim olmak için beklemeye karar veriyor Tekrar *Vassy*'ye gidiyor: Bir handan ekmek, yumurta ve elma şarabı alıyor Akşam. *Vire*: Ceviz ve altı küçük beyaz ekmek alıyor
Pazartesi-salı	Gece yolculuğu
Salı 23, çarşamba 24, perşembe 25	Le Mesnil-Auzouf korularında

DÖRDÜNCÜ VE SON ETAP

Perşembe gecesinden cumaya	Yolculuk
Cuma 26	Sabah: *Le Plessis* ve *Les Forges* arasına geliyor Yağmur yağıyor. Günü kayaların altında sığınarak geçiriyor
Cuma gecesi, cumartesi 27	*Les Forges*'dan geçiyor Condé yolundan *Thury-Harcourt*'a geliş
Cumartesi 27	Bütün gün yürüyor Kuşları öldürmek için bir yay yapıyor Harcourt'da, ateş yakmak için bir saat camı alıyor. Ateş yakmayı başaramıyor Kav ve kükürt satın alıyor Topladığı çakmaktaşları ve bıçağıyla ateş yakabilecek Bir *sou*'luk ceviz ve bir kilo poğaça alıyor Öğleden sonra: Genç bir karatavuk alıyor Akşam: Son meteliklerini bir handa harcıyor Çeyrek litre elma şarabı ve tereyağlı küçük bir poğaça Buğday tarlasında yatıyor

Pazar sabahı 28 Caen'e geliyor
Falaise yolunu takip ediyor
Langannerie korularına gidiyor
Kuru odun arıyor. Cebindeki kâğıtlarla kuru bir ağacın dibinde ateş yakıyor
Bir yay ve bir sürü ok yapıyor
Başı eğelenmiş bir çiviyle ok ucu hazırlıyor

Pazar, pazartesi 29, salı 30, çarşamba 1 Temmuz Langannerie yakınlarındaki korularda
Çilek ve yabani meyvelerle besleniyor
Yakalanmayı beklerken bir korudan diğerine dolaşmayı düşünüyor

Perşembe sabahı 2 Temmuz Korulardan ayrılıyor
Langannerie'de kasabanın son evlerinin bulunduğu yere geliyor
Üniformasız bir jandarma onu sorguya çekiyor
Yakalanıyor, üstü aranıyor, hücreye konuluyor
Saat sabahın 5'i

İlk üç etabın her birinin sonunda (her etap yaklaşık bir hafta sürüyor) Le Mesnil-Auzouf korularına dönüş.

Georgette Legée

3. PIERRE RIVIÈRE'İN BAŞIBOŞ DOLAŞMASI
TOPOGRAFYA

Pierre Rivière'in başıboş dolaştığı dönemde her şey, onun teslim olma (ilk niyeti gereğince) ya da serserice dolanıp gizlenme konusunda "karar almama"sını yansıtır. "Kararsızlık" demiyoruz. Sadece yaşamını sürdürür, ötesini düşünmez. Kararın kendisine dışardan gelmesini bekler.

Kesinlik, anlatısının belirgin özelliklerinden biri olduğundan, dolaştığı yerlerin doğruluğunu araştırmak bize ilginç göründü. Aslında, bir eyaletin yarısından daha küçük bir bölgede gerçekleşen yirmi dokuz günlük bir "serüven"i titizlikle aktaran bir anlatıda,

yer belirtme konusunda birçok hata ya da özellikle suskunluklar olması beklenirdi. Sonuç oldukça şaşırtıcı: Barınaklarla ilgili yalnızca dört eksiklik, güzergâh konusunda iki belirsizlik saptanırken, yön durumu ve yer belirtme konusunda tek bir hata görünmüyor, üstelik de yaklaşık 500 kilometrelik bir yolculuk söz konusuyken.

Ekteki harita, bir günden fazla süren molaları da hesaba katarak, günde yaklaşık 20 kilometrelik yolun katedildiği bu uzun yürüyüşü yeniden vermeye çalışıyor. Haritanın görüntüsünü basitleştirmek ve kavranmasını kolaylaştırmak amacıyla arazinin durumu ve manzara belirtilmedi. Rivière'in katettiği bölge, iki tip kırsal manzaraya tekabül eden iki arazi biçimi halinde veriliyor.

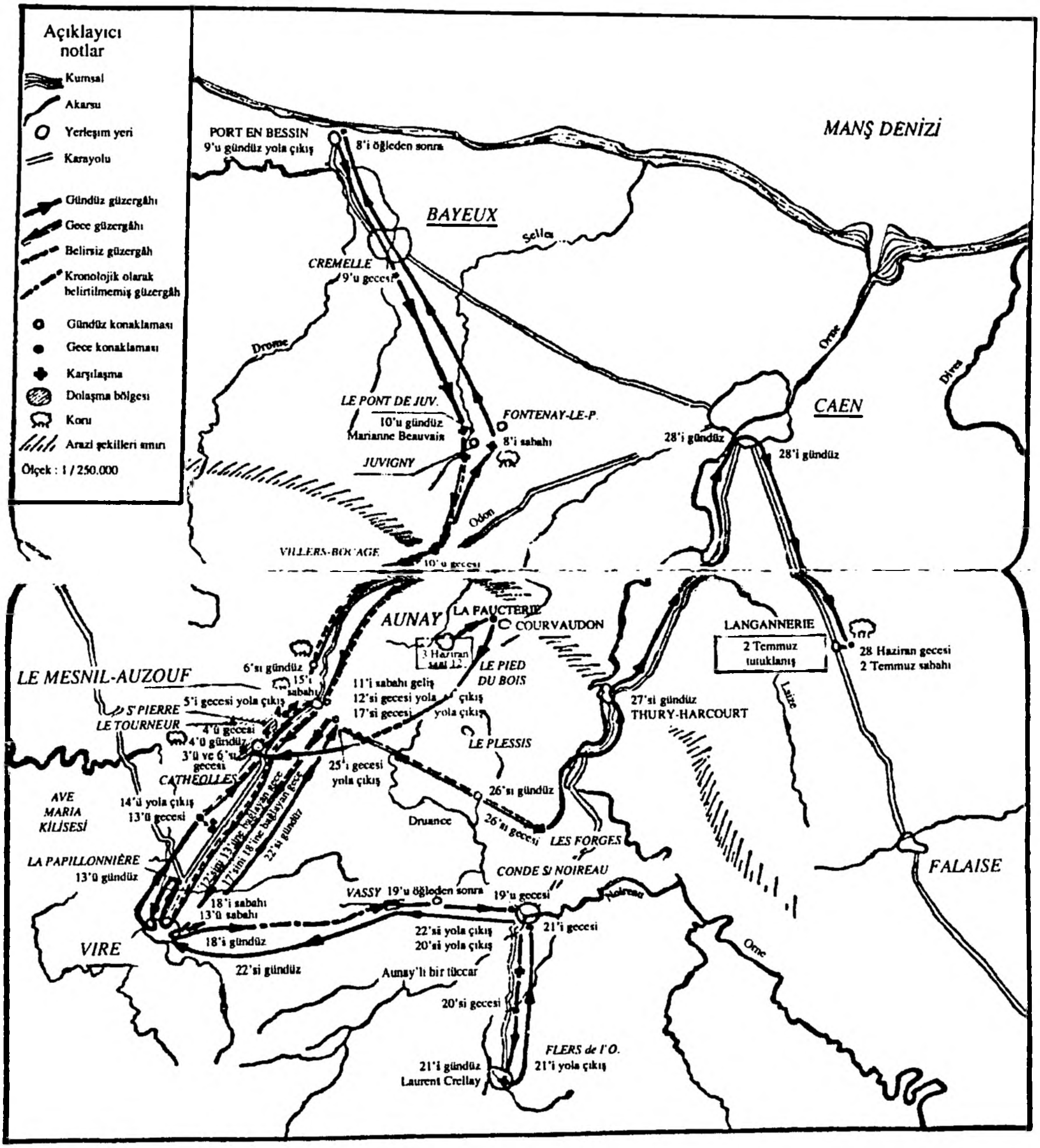
1. Villers-Bocage/Thury-Harcourt hattının kuzeyinde: açık araziler, düzgün yollar, seyrek koru ve çalılıklardan oluşan manzarasıyla tortul Caen ovasının sınırı; aslında görünmeden yer değiştirmek isteyen biri için elverişsiz bir manzara.

2. Bu aynı hattın güneyinde, korular, çukur yollar ve çalılıkların Bocage'da birçok sığınak sunduğu, tepelik, şişkin yamaçlı bir bölge; lunaparkta rampaları büyük bir hızla inip çıkan trenlerin sunduğu manzarayı çağrıştırır.

Rivière'in adını andığı ve katettiği yerler, uyumak ya da günü geçirmek için mola verdiği yerler ve özellikle de gün içinde yer değiştirdiği anlar belirtilmiştir. Anlatı muğlak olduğunda ya da güzergâh kesinlik taşımadığında, grafik sunum değiştirilmiştir. Yolculuğu boyunca Rivière'in konuştuğu kişiler de belirtilmiştir.

Bölgenin pek değişikliğe uğramadığını, 1944 çıkarmasından sonra yeniden kurulan Aunay-sur-Odon ve birkaç köy hariç, belirtilen tüm yerlerin yüz otuz yıldan fazla bir süredir Pierre Rivière'in sözünü ettiği halde olduğunu açıklamakta belki de yarar vardır.

Gilbert Burlet-Torvic

Açıklayıcı notlar
Kumsal
Akarsu
Yerleşim yeri
Karayolu
Gündüz güzergâhı
Gece güzergâhı
Belirsiz güzergâh
Kronolojik olarak belirtilmemiş güzergâh
Gündüz konaklaması
Gece konaklaması
Karşılaşma
Dolaşma bölgesi
Koru
Arazi şekilleri sınırı
Ölçek : 1 / 250.000
MANŞ DENİZİ
PORT EN BESSIN
9'u gündüz yola çıkış
8'i öğleden sonra
BAYEUX
Seilles
CREMELLE
9'u gecesi
Drome
LE PONT DE JUV.
10'u gündüz
Marianne Beauvais
FONTENAY-LE-P.
8'i sabahı
JUVIGNY
Odon
VILLERS-BOCAGE
10'u gecesi
CAEN
28'i gündüz
28'i gündüz
Orne
Dives
AUNAY
LA PAUCTERIE
COURVAUDON
3 Haziran sabahı 12
LE PIED DU BOIS
11'i sabahı geliş
12'si gecesi yola çıkış
17'si gecesi yola çıkış
LE MESNIL-AUZOUF
6'sı gündüz
15'i sabahı
5'i gecesi yola çıkış
S'PIERRE LE TOURNEUR
4'ü gecesi
4'ü gündüz
3'ü ve 6'sı gecesi
CATHEOLLES
AVE MARIA KİLİSESİ
14'ü yola çıkış
13'ü gecesi
LA PAPILLONNIÈRE
13'ü gündüz
LE PLESSIS
25'i gecesi yola çıkış
26'sı gündüz
26'sı gecesi
Druance
LES FORGES
CONDE SI NOIREAU
VASSY 19'u öğleden sonra
19'u gecesi
18'i sabahı
13'ü sabahı
18'i gündüz
22'si gündüz
22'si yola çıkış
20'si yola çıkış
21'i gecesi
Aunay'lı bir tüccar
20'si gecesi
VIRE
FLERS de l'O.
21'i gündüz
Laurent Crellay
21'i yola çıkış
LANGANNERIE
2 Temmuz tutuklanış
28 Haziran gecesi
2 Temmuz sabahı
27'si gündüz
THURY-HARCOURT
Laize
Orne
FALAISE

Asıl metinde geçen kelimelerin çoğu Normandiya lehçesinde kullanılmakta olup, anlamları o yörenin kelimelerini barındıran sözlüklerden –Édélestand et Alfred DUMÉRIL, Dictionnaire de patois normand, *Caen, 1849; Louis du BOIS,* Glossaire de Patois normand *(M. Julien Travers tarafından genişletilmiştir), Caen, 1856; Henri MOISY,* Dictionnaire de patois normand *(...), Caen, 1887– araştırılarak verilmiştir. Normandiya lehçesine ait olmayan bir kısmı ise, Pierre Rivière tarafından değişime uğratılarak ya da yerel telaffuz biçimleri kullanılarak kaleme alınmıştır. Söz konusu sözlüklerde bulunamayan bu kelimeleri, metnin anlam bütünlüğü gözetilerek tanımlama yoluna gidilmiştir. Biz ise, bu kelimelerden bazılarının karşılıkları için, halk arasında kullanılan yakın anlamlı kelimeleri tercih ettik, bazı kelimelerse, anlamları gözetilmiş olsa da tamamen uydurmadır.*

Alev Özgüner

ANLAMI BİLİNMEYEN KELİMELER SÖZLÜĞÜ

ARBALIK (*chartrie*): Hangar, yük arabalarının korunduğu birçok tarafı açık, geniş arabalık.

ASMACIK (*meauvi*): Karatavuk ya da meyve ağaçlarının tomurcuklarını yiyen bir tür küçük ardıçkuşu.

BADİ (*boure*): Dişi ördek.

BOŞALTMALI (*banne*): Kasa kısmı iner kalkar yük arabası.

BOYAVEREN (*moreau*): Yabanmersini ya da böğürtlen gibi siyah etli meyveler.

CIRNAKLAMAK (*grimer*): Tırnaklamak.

ÇEMŞİK (*bros*): Ağızdan gelen köpük, köpüklü salya.

DAM SAÇI (*gleuf*): Çatıları kaplamak, ağaç bağları yapmak için kullanılan uzun çavdar sapları.

DARH (*érie*): Bezelye için bahçe tarhı.

ELEKLEMEK (*bulleter*): Elemek.

GÖDELEK (*genotte*): Soğanlı bitki, işlenmemiş safran.

GUGUK KELLESİ (*pain de cocou*): Kuzukulağı.

HARAR (*pouce*): Çuval, özellikle de buğday, sebze koymak için kullanılan büyük çuval.

İNCİ (*maïs*): "Daha uzun süre" anlamında.

KEŞİKÇİ (*soson*): Kendisiyle keşikleşilen kimse.

KEŞİKLEŞMEK (*sosonner*): Çiftlik faaliyetlerinde koşum atlarını karşılıklı ödünç vermek (bk. Pierre Rivière'in açıklayıcı notu, s. 88, dipnot 8).

KIRKIŞ (*niarge*): Kavga, dalaş.

KIRTIK (*bourrée*): Çalı çırpı demeti.

KOR KALAĞI (*atisée*): Açık havada yakılan ateşin kalıntısı ya da izi.

ÖTÜRÜK (*dévouément*): İshal.

PEYGAMBER TOHUMU (*cadet*): Neşeli, dobra, güçlü kuvvetli erkek.

PIRTIL (*peuvre*): Eski püskü şey.

POVAÇA (*fouasse*): Poğaça, peksimet.

SALGIMLI (*chouppée*): Salkım halinde.

ŞEHER EKMEĞİ (*garreau*): Yüksek kaliteli küçük buğday ekmeği.

YANCI (*avocat*): Birinin tarafını tutan kişi.

YAYIKLIK (*bartée*): Bir yayığın hacmi değerinde tohum ölçeği.

USLAMAK (*jenser*): Adam etmek.

VAR (*cas*): Mülk, toprak, ürün.

ZIRILTILI GÖTLÜK ETMEK (*jirorer*): Riyakârca, gülünç bir biçimde sızlanmak.

İkinci Bölüm

Notlar

I

Hayvan, deli, ölüm

Jean-Pierre Peter,
Jeanne Favret

Son derece sert ve açık olan bu dosya bir kez kapandıktan sonra (yargıçlar ve doktorlar gibi söz insanı olan) bizlerin bu hayata vurulmuş mühre saygı gösterip sessiz kalmamız daha doğru olacaktı. Gene de, üzerinden zaman geçmesi dolayısıyla, bugün içimizde yankılanan ve kelimeler üreten bir sözü yankısız bırakmamız gerekir mi? Henüz bu ölülere olan borcumuzu ödemedik.

Köylülerin bir Plutarkhos'u olsaydı, Pierre Rivière de ünlü ölüler arasında yerini alırdı. Ve sadece o değil. Bütün aile bireyleri, büyük ataların örnek kurbanlar dizisi halinde sıralanıp nöbet tuttuğu, yüksek konutların koridorlarına meydan okur gibi art arda dizilebilirlerdi. Ama, hangi Plutarkhos köylülerin belinin büküldüğü saban izlerinde önemli hayatların yeşerebileceğini düşündü ki?

Basit insanlar sessizliği hak ederler. Bu nedenle, dar sınırlar içinde boğulan birinin çıkarak, işiteni dondurup yüreğini parçaladıkça anlam ifade eden şu delilere özgü kahkahayı, cinayetten önce gelen yıllardaki Pierre Rivière'in şu aralıksız kahkahasını, dayanılmaz olandan bahseden şu kahkahayı koyvermesi olsa olsa adil bir durumdur. Edim ve metnin taşıdığı tüm söz bahtsızlığın sözüdür. Koruluğun kapalı ufku, her türlü gelecekten, her türlü şanstan yoksun bu özel yaşamların bolluğu oldu hep. Dayanılmaz olana her gün katlanmak. İçlerinden biri bu durumu bir an için bile düşünecek olsa bütün dünyası ve etrafındaki her şey yıkılıp gider. Her şey yıkılır. Her günkü sessiz korkunun, aptalın ve enayinin konumunun yerine daha apaçık bir korkuyu, bir katliamın protestosunu geçirmiştir. Ve buradan yola çıkarak, sonunda sessizliği kırma ve konuşma hakkını elde eder. Ölümden geri gelen birisi gibi, hepsinin yaşamlarının birarada-yaşanamazla bir arada yaşamak olduğunu uzun süredir bilenlerden birisi gibi, meselenin içyüzünü dile getirme hakkını.

Sadece, hayatta korunmuş birisi, yerlinin tam tersi olan birisi, bir doktor, Pierre Rivière karşısında şaşırabilir, bocalayabilir ve zorlanabilir, çünkü *işlemiş olduğu suç kendisine hatırlatıldığında, bundan insanı sarsan bir sakinlikle bahsediyor.*[1] Halbuki gerçek, korkuncun gündelik olduğudur. Kırsal kesimdeki herkesin ezelden beri değişmeyen kaderidir bu; biri, bir budalanın gülüşü diye yorumlanabilecek bir gülüşle güler buna; bir diğeri de sakinlikle bahseder; ve ikisi de aynı şeydir aslında. Herkesin kaderidir bu. Ama bu aile, her şeyin her zaman acı verdiğini öfkeyle haykıracak biçimde yaşadığı ve her şeye olduğu gibi buna da alışıldığı için örnek bir ailedir.

İmkânsızın ağırlığı kurşun bir pelerin gibidir. Ama, her biçimde meydan okuyan, tehlikeli ağaca tırmanan ve birçok biçimde felaketi arayan,[2] başı eğik bu kaba saba insan tam da bununla değerlendirilir. Topraklarına bağlı, kendi boğucu ölçülerine indirgenmiş emekçi halk, çalışmasını bir yanılsama haline getirmiş ve hiçbir zaman başarıya ulaşamamış babası... yorgunluktan çatlamış atlar metaforun-

1. Bouchard tarafından hazırlanan rapor, s. 135.
2. Hamel'in ifadesi, s. 51.

da Pierre Rivière'in kırbaçladığı, son güçlerine kadar zorladığı ve umutsuz çabalarında yaşamlarını tehlikeye attığı, bunlardır.[3] Bir şeyin, en azından bir kere mümkün olanın ötesine gitmesi, bu sınırı aşması gerekmektedir. Babasına, şeref kazan, bir kere olsun daha ileriye git ya da daha yükseğe çık; atlarına, kimsenin şimdiye kadar yapmadığını yapın, demektedir. İster at olsun ister köylü, gündelikçi toprak işçisi her şeyi yapabilir, imkânsız olan dışında. Tek başına engeli aşması ve acı bir zafere ulaşması için Rivière'in ölmekten, yani öldürmekten başka çaresi yoktu. Kan kırmızısı bir törenle parıldamaktan başka. Onun sayesinde, onunla ve ondan sonra gerçeği dile getirebilecek ve bir canavar olarak, benzerlerini, yeryüzünün lanetlilerini her gün, her yaşamda ezmiş olan ve ezen yalanın kuralını ve iğrenç çarkı, onların korkunç aydınlıkları altında gösterebilecektir. Bu kadar sabır ve bu kadar acı, içlerinden birinin elinde budama bıçağının keskin şimşeğini çaktırmıştır: kutsal sabırsızlık. Kendi güdümlü, bedava yaşamı ve onun darbeleri altında ikinci kez kurban edilen diğer üç acılı yaşam sayesinde; yer değiştirmiş olan adil ve adil olmayan kavramları, kendi ölümünün başladığı o gün, hiç bitmeyecek ve *bütün acıları*[na] *son ver*[mek][4] üzere mutlaka gelmesi gereken ölümünün gününde Pierre Rivière tarafından nihayet ilk yerlerine kavuşturulmuş olacaktır.

A. CANAVARLAR, EŞİTLER

Bu intikamcının acı duyması mümkündü. Fransız köyleri uzun süredir derebeyinin, kilisenin ve kralın üçlü vergilendirmesi altında inlemişti. Köylüler bir deri bir kemik kalmışlar, en ufak bir rüzgârda üşüyerek titriyorlardı. Açlık, soğuk ve bulaşıcı hastalıkların yol açtığı ölüm, köylerde egemenliğini kurmuştu. Köylü isyanlarının

3. Marguerite Colleville'in ifadesi, s. 47; Hamel'in, ifadesi, s. 51. Atların, Pierre Rivière'in düşüncelerinde ve hareketlerinde oynadığı rol dikkate değer. Atlar bir kuvvet, ama engellenmiş bir kuvvettir. Uysal, güçlü, dramatik biçimde güçsüz. Sevdiği ve sık sık bahsettiği yaşlı kısrak Mourelle'in dişlerini gıcırdattığından (Dul Quesnel kadının ifadesi, s. 48) bahseden Rivière'dir. Ayrıca, bir çocuğu ve kendisini de çocuk yiyen bir dev-atla korkutur (Victor Marie'nin ifadesi, s. 50).
4. Rivière'in hatıratının son kelimeleri.

alışılmış sonucu, polisiye bağ bozumları uğruna insanların salkım salkım ağaçlara asılmasıydı.

Bir yanda malların zorla ellerinden alınması; öte yanda iktidarın dolaysızlığı ve baskısı. Derebeyleri ya da kilise tarafından dayatılan sözleşmeler bir garanti değil, tersine birer tuzaktan ibaretti. Başka şeyler vaat ederek ister çok önceden olduğu gibi onları serf yapsınlar, ister daha sonradan olduğu gibi ortakçı, yaptıkları şey gerçekte insanı yok etmekten ibaretti. Köylülerin hiçbir önemi yoktu. Michelet, ortaçağdan modern çağlara kadar süren bu kederi yeterince dile getirmiştir.[5] XVIII. yüzyılın sonunda daha birçok sorun varlığını sürdürmekteydi.

O zaman vebanın ve büyük kıtlıkların ortadan kayboldüğü doğrudur. Bilimsel tarımcılıkta meydana gelen ilerlemeler yiyecek maddelerinde artış sağladı, ama bundan doğan bütün faydaları daha çok zengin toprak sahipleri (asiller, hukukçular, burjuvalar) elde etmekteydi. Bu yüzden, gizli bile olsa, kıtlık kalıcı bir hastalık gibiydi. Beslenme yetersizliği ve beslenme bozukluğu yaygındı. Ama bizi asıl ilgilendiren şu:

Doktorlar, Aydınlanma çağı insanları ilk defa olarak köylere ve çiftliklere gitmektedirler. İşçilerin hayatlarını yitirmeleri sermayeyi batırmak olduğundan, onları tedavi etmek yeğdir: Turgot devlet sağlık hizmetleri konusunda bir proje hazırlar. Doktorlar, kırsal bölgelerdeki sefaletin yaygınlığı karşısında dehşete kapılmışlardır. Üzülüp harekete geçerler. Ancak, tedavi ettikleri bu insanların doğası onları şaşkınlığa uğratır. Bilinen hastalıklar bu insanlarda çok garip biçimler almakta, dallı budaklı farklılıklar göstermektedir. Vücutları, kabuk bağlamış yaraları, kül rengine çalan derileri, kemik ve etlerinde meydana gelen şiş ve yumrular, doktorların anlattığına göre, bu insanların henüz insan olmadıklarını, hâlâ hayvanların, bitkilerin ya da minerallerin bir parçasını oluşturduklarını göstermektedir. Çiftliklerinin çamuru içinde pusuya yatmış halleriyle birer kurbağa, saf aptallıklarıyla birer koyun, açlıktan gözleri

5. Michelet, *La Sorcière*, kitap IV, kısım 2, "Pourquoi le moyen âge désespéra"; *Histoire de France*, kitap VI, kısım 3, "La jacquerie, la peste"; *Histoire de la Révolution française*, giriş.

parıldadığında birer kurt ve onları ısıran kudurmuş köpeklerinin yarattığı birer kudurmuş köpektir bu insanlar. Canavarlar.[6]

1789 olaylarına birçok sebep, birçok olay yol açmıştır. Kırsal kesimin içinde bulunduğu sefalet, inisiyatifi ele alan hatırı sayılır burjuvaların kafasında en azından bir bahane –ya da bir vicdan azabı mı demeli?– olarak bu olayların önemli bir parçasını oluşturmaktaydı. Ama Büyük Korku diye bilinen ve 1789 yazında Fransa'yı baştan başa saran (Bretagne, Landes ve Lorraine hariç) köylü isyanlarının (yarı ayaklanma, yarı panik) Paris'in tereddütlerini ortadan kaldırmada ve açık bir temizlik harekâtını zorlamada oynadığı rolü yeterli bir şekilde değerlendirmenin –özellikle vakanüvislik akımlarından biri meseleyi bulandırmakla meşgul olduğundan– imkânı kalmamıştır. Son derece büyülü bir resim sunan 4 Ağustos gecesi, bu ateş almış şatoların, toplanmış yoksul kitlelerinin karşısında korku saçmaktadır. "Feodal" düzen onların baskıları altında yıkılır. Derebeylik haklarının geri iadesi için sert hükümler koyan meclisin dalavereciliği karşısında, ortak bir kararla bu hükümleri aklamayı reddeden köylülüğün, gücünü ortaya koyarak onların feshedilmesini sağlaması bu konuda fazladan bir kanıttır. Devrim denilen şey budur.[7]

Kırsal kesimde ortaya çıkan sonuç, kiralamak üzere kollarından başka bir şeyleri olmayan kitleleri etkilememiş olmasına rağmen, mülkiyetin büyük çapta el değiştirmesi oldu. Ama toprakları olsun ya da olmasın bütün köylüler, sayesinde hak eşitliği ve vatandaşlık statüsü kazanacaklarına inandıkları yasal kurtuluşa büyük umutlar bağlamışlardı. Şimdi artık, "kanun önünde özgür ve eşit" olarak, sonunda diğer herkese benzeyen birer insan olmuşlardı. Artık sözleşmeler yapabilirlerdi. Bundan sonra köylü yaşantısı, sözleşmelere ve sözleşmenin düzenlediği, tatmin ettiği ve atılım kazandırdığı toprak hırsına adanmıştır. Pierre Rivière'in babası da, atalarının

6. Kraliyet Tıp Derneği (1776-1793) ve XVIII. yüzyıl sonunda tıbbi söylem ile kırsal kesim arasındaki ilişki için bkz. J.-P. Peter, "Les mots et les objets de la maladie", *Revue historique*, Temmuz-Eylül, 1971; "Le corps du délit", *Nouvelle Revue de psychanalyse*, no. 3, İlkbahar 1971.

7. Georges Lefèbvre, *La Grande Peur de 1879*, Paris, 1932, yeni basım: A Colin, 1970.

belki Devrim yoluyla elde ettiği bir toprak parçası[8] temelinde, bunu daha da genişleterek çocuklarına aktarma hırsı taşıyanlardan biriydi. Toprak alıcısı ve kiralayıcısı, karısının iştah kabartan topraklarının sadık kâhyası ve bu topraklarda ücretsiz çalışan bir işçi olarak, Sözleşme'nin varlığıyla özdeşleşmiş, ona yabancılaşmış ve kendisini onda kaybetmişti.

B. DOĞRU, EĞRİ

Çünkü, tuzakların hâlâ varlıklarını koruduklan yer tam olarak burasıydı. Yeni liberal toplum düzeni kontrol aygıtlarını tam da buraya –sözleşme, mülkiyet arzusu, bunların yarattığı çalışma teşviki– yerleştirmişti; bu kez "gönüllü" rıza görüntüsü altında hiyerarşileri ve eşitsizlikleri koruma ve sürdürme söz konusuydu. Artık, iktidar el altından etki etmekteydi.[9]

Victoire Rivière, anne, örnek bir durum. Kuşkusuz kadın olduğu ve daha da önemlisi, aksayan bir kuralı kuralla bozmak için evlenmiş bir eş olduğu için bütün sözleşmelerin bir düzen, –dondurulmuş dayatılmış, ebedileştirilmiş bir mücadele gibi– kurumsal-

8. Bu sadece bir varsayım. Hızlı bir tarama, isim listesi olmaksızın sadece yaklaşık olarak o döneme ait olabilecek bir kadastro haritası elde etmemizi sağladı. Rivière ailesine ait "topraklar"ı bu harita üzerinde gösterebilmek imkânsız. Yüzyılın ikinci yarısından önce herhangi bir toprak vergisi kütüğü mevcut değildi. (Calvados arşivlerinin yeniden araştırılması gerekiyor.) Girişmek istediğimiz, ama vakit bulamadığımız daha derin bir araştırma milli mülklerin satış dosyalarında yürütülmeliydi. Aunay Manastın ve bu manastıra bağlı bölge, kilise malı olma sıfatıyla parsellere ayrılmıştı. Rivière ailesinin de bu vesileyle toprak edinmeye başlamış olması mümkün görünmektedir.

9. Eski Rejim döneminde, iktidar sadece insanların statüleri ve dolayısıyla, bedenleri üzerinde belirli bir baskı uygulayarak özgürlüklerini kontrol etmekle kalmıyordu, asıl önemlisi, ürünlerinin ve mülklerinin kaymağını alan vergilendirme (kraliyet vergisi, derebeylik vergisi ve benzeri) bu iktidarın dolaysız aracıydı. Köylülerin her fırsatta şatoları yağmalamaları ve vergi tahsildarlarıyla ve kilisenin onda birliklerini toplayanlarla vs hesaplaşmaları bir tesadüf değildir. Bundan sonra, artık köylü emeğinin ürünleri sözleşmenin dolaylı aracılığıyla kontrol edilecektir. Sözleşmeyi yapan taraflar arasında ortaya çıkan nefret ve Michel Foucault'nun bize telkin ettiği gibi, köylü suçlarının yeni bir türü de (aile içi cinayetler ya da mülkiyet, kesenek, işletme vs ilişkilerinden kaynaklanan suçlar) bunların peşinden ortaya çıkar.

laştırılmış bir saldırı olduğunu sezmektedir. Her türlü sözleşmenin daimi bozucusu olarak ortaya çıkıp, hesap sormaktan, hareketliliği, yani inkârı, meydan okumayı baş tacı ederek imleri değiştirmekten geri durmaz.

Bu çatışmanın çocuğu olarak Pierre Rivière, hatıratında abideleşen sözleşmelere karşı bir büyülenmeyi miras olarak devralmıştır. Ama bu savaş, çatışmanın ifade bulduğu soysuz ilişkilerin ötesinde, dolayısıyla bizzat yapmak zorunda olduğu seçimlerin ötesinde, genel olarak bir yerlerde bir şeylerin yanlış gittiği gerçeğine onu duyarlı kılar. Çevresindeki, hepsinin çevresindeki dünya, hayvanları yanıltmak ve yormak için sallanan kırmızı pelerinler gibi dalgalanmakta ve alaycı bir biçimde meydan okumaktadır. Rivière bir yerlerde bir tuzağın varlığını fark etmektedir. Kendisini düzen diye adlandıran şey bir yalandan ibarettir ya da daha doğrusu, var olan düzen bir düzenin tersidir. Pierre Rivière doğru ile yanlışı, haklı ile haksızı sorgulayan kişi olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, o da bir örnek oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, eğer böyle bir soru sormak istiyorsa, söz hakkının olması gerekirdi. Ama işte onun sahip olmadığı şey tam da budur: Duyduğu hınçlar saymakla bitmez.

Çok geçmeden imparatorluk tarafından yeni bir kalıba dökülen devrimci fırtına dindikten sonra, yeniden dirilen toplumda kırsal insanlar nasıl bir manzara sergiliyordu? Tamamen biçimsel olan hak eşitliği ve mülk edinme özgürlüğünün bu insanlara verdiği sorumluluk neydi? Gerçekte, hiçbir şey değişmemişti. Hayvan olarak kaldılar, egemen söylem değişmedi. Tam anlamıyla Öteki'ydiler. Söyleyecek lafları olduğu düşüncesinin ciddiyet taşımadığı hayvanlar ya da nesneler, adeta birer hiç. Acıma duygusuyla dopdolu doktorlar, değişmez bir şekilde onların kötü doğalarını aşağılayarak canavarlıkları ayrıntılı bir biçimde anlatmaya devam ediyorlardı.

Ama böyle bir şey mümkün olabilir miydi? Eğer hâlâ canavarsak ve artık eşitleriniz olmuşsak, ya siz nesiniz? Yeni iktidar dağılımı, geri dönüş etkilerini tetiklemeksizin bu türden aşağılama oyunlarına izin vermiyor artık. Tepkiler gelmekte gecikmiyor.

Gerçekten de, Pierre Rivière'in doğduğu yıllarda beklenmeyen olaylar meydana gelmeye başlar. Kırsal kesim, bu sessiz talihsizlik evreni durumuna katlanmaya son vererek, onu dışa vurmakta ve anlamlı onca semptom gibi, korkunç suçlar işlemektedir. Burada "semptom"dan daha iyi bir kelime kullanılamaz, çünkü bu olaylar hakkındaki bilgiler, bizlere, bunlardan yıllıkları için ihtiyacı olan özü çekip çıkaran tıp aracılığıyla ulaşmıştır. Örnek vermek gerekirse; sevdikleri ve bakımlarına emanet edilmiş olan narin bebekleri hiçbir sebep olmadan, son derece acımasızca boğazlayan köylü hizmetçilerden bahsedilebilir. İhtiyaç içindeki bir gündelikçinin karısı, açlıktan ağlamasına dayanamayarak, on beş aylık çocuğunun boğazını bir satırla keser, kanını boşaltır ve kalçalarından birini keserek yer. Oysaki bütün bu kıtlığın ortasında bir keçisi, küçücük bir bostanı ve birkaç lahanası vardır. Bir üzüm yetiştiricisi, Antoine Léger köyünü terk edip, bir vahşi gibi ormanlarda yaşar, küçük bir kıza saldırır ve ırzına geçmeyi başaramaması üzerine, karnını bıçakla yarar, kalbini emer ve kanını içer.[10]

Hepsi de edimlerinden dehşete kapılmışlardır. Biri, "Bu çocuğu benim gibi, yalnız, sevinçsiz yaşamaktan kurtarmak istiyordum; ölüm daha iyi" demektedir. Dişi canavar, *sefillik bu* der. *Tanrı beni terk etti. Susamıştım* diye açıklar erkek canavar da. Ağızlarında geveledikleri itirafları bir biçimde, öldürdüğüm bendim, diye ilan etmektedir. Ve Pierre Rivière, bu akıllardan çıkmayacak soyağacının tepe noktası, komşularına, "Öldürdüm," diye değil, *babam için... ölüyorum* diye haykırmıştır.[11]

Kırsal kesimin bu sessiz insanlarının, sanki mantığın bocaladığı bir bilgiyi biliyormuş gibi hayatlarını feda eden içlerinden bazı-

10. Bu vakalardan çoğu 1971'de Michel Foucault'nun yönettiği, ceza usulü üzerine olan seminerde tartışıldı. Bu vakalar *Annales d'hygiène publique* dizisinde, ayrıca 1835 tarihli Georget, *Examen des procès de Léger* vs ve 1840 tarihli C.H.H. Marc, *De la folie*'de yayımlanmıştır. Kısa bir süre önce iki yamyamlık vakasını yeniden yayımladık, "Ogres d'archives", *Nouvelle Revue de psychanalyse*, no. 6, Sonbahar 1972.

11. Pierre Rivière'in hatıratı, s. 124 ve s. 118-119.

larına tanık olma şansına kavuştuklarını ve yerlinin konuşabilmek ve kendisini duyurabilmek için öldürmeyle işe başlayıp ölmesi gerektiğini düşünüyoruz. Edimleri söylemdir; ama söyledikleri şey ne ve neden bu korkutucu suç diliyle konuşuyorlar?

Önemli bir şeylerin olduğunu görebilmek için, bu güzel ve son derece trajik canavarsı dehşetin, avukatların ve doktorların genellikle çok güvenli ve çok bütünlüklü olan söylemlerinde yaratmış olduğu kargaşaya bakmamız yeterlidir.

D. ÖRNEK, OLAY

Aslında önemli bir şey çoktan meydana gelmiştir ve bu, bütün bu meselelerin düğüm noktalarından bir tanesini oluşturmaktadır. Geleneksel olarak, devrim yılları ve bu yılların 1815'e kadar süregelen uzantıları sosyopolitik anlamları dahilinde ele alınır. Bu yaklaşım gayet doğrudur. Öte yandan, bu yılların, tarihçilerin acemice zihniyetler diye isimlendirdiği şey üzerinde yarattığı şok ve değişiklikler fazlasıyla ihmal edilir.

Başlangıç olarak, şiddet ve ölüm artışını ele alabiliriz. Burada, oldukça esaslı katliamların yirmi yıldan daha uzun bir süre devam ettiğini söyleyelim. Kana karşı duyulan istek bu durumu çıkarına uygun bulmuş ve yaygınlaşmak için kullanmış olabilir. Bu yeni vatandaşlar, feodal boyunduruktan kurtarılmış köylüler, kibarca, Avrupa'nın bütün tarlalarına bağırsakları ve kemiklerini özgürce ekmeye davet edilmişlerdi. Diğerleri hasatı kaldıracaktı. Önce özgürlük için ölmek ve sonra da ekâbirler için ölmek; özgürlük için, onlar için öldürmek. Öldürmek ve ölmek. Kazandıkları şey parlak çakıl taşlarıydı; yolun sonunda sürü köylü kitlesini (onu, bir kez daha) sakatlık ve ölüm vaatleri bekliyordu. Elde ettikleri yeni ve yanıltıcı haklar için çok yüksek bir bedel ödemişlerdi. Pierre Rivière'in doğumu onların bu gibi yükümlülüklerden kaçınmak istediklerinin doğrudan kanıtıdır, babası askerlik yükümlülüğünden kurtulabilsin diye peydahlanmıştı o.

Bu dönemde, Jakoben, İmparatorluk yanlısı, kralcı bazı heybetli canavarlar evrensel bir saygı kazanmaktaydı. Çoğu madalya sahibiydi. Bunlardan en ünlü olanı sonunda küçük bir adada çürüyüp gitti. Ama ondan önce ve sonra gelen birçokları da Polonya'yı yutarak, halklara ve özgürlüklere dişlerini geçirerek sofralarını korumayı bildiler. İyi beslenmiş bir canavarlar takımı. Onlardan bir kademe aşağıda olan bir vali nedir ki sonuçta? Devrimci olsun olmasın bir yargıç nedir? Onlar da orda burda kan dolu kadehlerini kafalarına dikiyorlardı. İsteyerek ya da mecburen, babalar bu şiddet dünyasına dişlerini geçirmişlerdi; çocukların dişlerinin kamaşmasına şaşırmak mümkün mü öyleyse? Pierre Rivière ve cinayet kardeşleri, köyün erkek ve dişi canavarları, çocukların kafalarını koparan narin kadınlar, şiddeti tek başlarına yaratmadılar; şana, şöhrete susamış bu ebeveyn katilini, hayır adına uygun görülen kurban vermeyi de.

Gerçek şudur ki, Bastille'den Thermidor'a kadar geçen birkaç yoğun yıl hatırlarda kalıcı bir iz bıraktı: çünkü *olay* meydana geldi: Uzun zamandır beklenen ve sonunda hiç kimsenin, hatta tiranın kendisinin bile kurtulamayacağı kehanetini doğrulayan olay.[12] Artık hiçbir şey olanaksız değildi. Bundan sonra her şey olabilirdi, çünkü *bu* olmuştu. Bu ölüm şenliğinde insanlar ölümün, eğer göze alınırsa, bir şeyi yerinden oynattığını öğrenmişlerdi ve bir daha da asla unutmadılar.

Saint-Just, diye anlatır Michelet, donmuş bir dünyadan umutsuzluğa kapılan ve bu duruma öfkelenerek ("*Romalılardan beri dünya boş*"), antikçağ kahramanlarının yaşam ve ölüm hikâyeleri-

12. Loudon'daki işgal sırasında günbegün olayı yorumlayan ve çarpıtan broşürler ve bildiriler, kullandıkları başlıklar aracılığıyla kendilerini gerçekle olan ayrıcalıklı bir ilişkiye oturtuyorlardı:. ... *Üzerine Gerçekçi Bildiri, Haklı Davalarda Gerçek İlişki...*, *Mülkiyet Konusunda Gerçeğin Savunulması...* ya da ... *Muhasebesi.* Devrim'le birlikte, bu haliyle olay, bütün gerçeği değil de, olgunun, hareketin gerçekliğinin dile getirildiği zemin olmuştu. Bundan böyle broşürlerin ve bildirilerin birbirini yineleyen başlıkları ortalığı kaplayacaktı: ... *Günü Olanlar Üzerine Bildiri* (ya da ...'*da Olanlar Üzerine...*), ... *Olayların Öyküsünü Destekleyen Belgeler, Olayın Ayrıntıları* (ya da ... *Ayrıntıları ve Açıklaması*). Pierre Rivière'in de hatıratı için seçmiş olduğu başlık buydu. Bu dönemdeki suç öykülerinin başlıklarında benzer biçimlerde yinelenen kelimelerin sıklıkları konusunda bkz. Michel Foucault'nun makalesi.

ni okumak üzere odasına kapanan Saint-Just, bu şafağın doğmasını (bir gün gerçekten doğacağını bilmeden) beklemişti; ve kısa bir süre sonra bir kralın kafasını talep eden ilk cenaze hatibi olmak üzere odasından çıktığında *(Tarquinius gibi) bir sopa* [ile] *haşhaşları kırarken görülmüştü.*[13] Pierre Rivière, onun lahanalara karşı olan sabırsızlığı, belli bir dönemin özelliğini taşımakta, bir çocuk oyununun kaprisleri altında, liderlerin var olduğu ve tiranların idam edildikleri bir tarihten bahsetmekteydi zaten.

1815'ten sonra perde indikten ve 1830'dan sonra bir kez daha indikten sonra, kurulu düzen her zamanki gibi, "Sorun istemiyorum" dediğinde, bazıları (Tanrıya hakaret etmek ve onun gibi oğlunu kurban etmek için bir kadın; her şeyin yalan olduğunu düşünen bir Pierre Rivière; onunla aynı yılda bir Lacenaire ve bir Fieschi) öldürür ve ölmeyi kabullenirler. Amaçları, ölümcül kıpırtısızlıkta bir şeylerin olması, yaşamaya, kımıldamaya, sorgulamaya, rahatsız etmeye başlamasıdır. Olay özgürlüktür; her türlü kurumu bir bıçak gibi kesip atar, sarsar, engeller ya da tersyüz eder. Örnek olay, burada cinayet, donmuş bir dünyada, baskının değişmezliğini ve iktidar düzenini hedef alır.

13. Michelet, *Histoire de la Révolution française*, kitap IX, kısım 5 (Pléiade Kütüp., cilt II, s. 76-77). Pierre Rivière'in hikâyesinin, hakkında hiçbir şey bilmediği canlı modelleri tekrar edişi hep dikkatimizi çekiyordu. Böylece, birçok bakımlardan, bilmeksizin kendisi de örnekler dünyasına dahil edilmişti. Stendhal, Julien Sorel için, "Plutarkhos'un bir öğrencisi" demiştir. Bu anlaşılması güç köylü, okuduğu temel kitapların, yürüttüğü Haçlı seferini belirlemesi bakımından Saint-Just ve Don Quijote'ye olduğu kadar Julien Sorel'e de benzemektedir. Rivière de onlar gibi kendi kişiliğinde diğer örnek hayatlara yeniden yaşam vererek, sadece tek bir cümlesi ve yeniden uygulamaya konması bile, içinde bir sürgün olarak yaşadığı ve değerleri, gözleri başka metinlere takılı kalmış kişiler için yalan ve hile olan bu aşağılık dünyayı bir anda bir hiçe çevirecek olan eski bir yasaya (Saint-Just için Roma'nın sarsılmazlığı, Don Quijote için şövalyelik, Julien Sorel için Napoléon'un macerası vs) boyun eğişin örneğini vermiştir. Bunun için tıpkı Şövalye gibi deli; Julien gibi asi bir suçlu, Saint-Just gibi karamsar ve dalgın görülmektedir. Bütün bu kişiler ve Hamlet gibi, elinde ya da zihninde her Polonius'a anlaşılmaz gelen kelimelerle gerçeklikten bahseden bir kitap, en azından hepsinin kendi gerçeklerini üretebilmeleri için başvurmaları gereken bir model sunduğunu iddia eden bir kitap tutmaktadır.

Bastille'den XVI. Louis'nin ölümüne kadar geçen zamanda, gerçeğin yarattığı etkilerin ortaya çıkmayı ve patlak vermeyi sürdüreceği bir başka değişim meydana geldi.

Eski Rejim'in içinden çıkmış olduğu kutsal düzende kral, herkes için ayrılmış bir yerin bulunduğu, ama sadece iyi soydan gelenlerin tam adam sayıldığı bir yapının temel taşını oluşturuyordu. Her şahıs, ancak konumunun, aidiyetinin elverdiği ölçüde, açıklanabilir bir varlığa, bir söze, bir gerçekliğe sahip olabiliyordu. Başka bir şey olduğunu iddia eden (ya da başka bir konuşma biçimini kullanan) kişi, kutsal düzene ihanet etmiş oluyor ve kesinkes insanlıktan dışlanıyordu. Büyücünün, ateistin, asinin durumu buydu. Hiçbir sınıflamaya sokulmuyorlardı.

Temmuz 1789'dan itibaren Tanrı ve gerçek, taraf değiştirdi ve laikleşerek halkın tarafına geçti. Kral, bir anda kendisini kendi gerçeğinden tecrit edilmiş ve Tanrıdan koparılmış buldu. Bu nedenle de bir güvenilirliği kalmamıştı artık. Sonuç, dört yıldan daha kısa bir süre içinde kafasının düşmesi oldu. Montagne'ın gerekçesi, "Kral doğa dışıdır, halk ve kral arasında hiçbir doğal bağlantı yoktur" şeklindeydi. Onu yargılamıyoruz; bir canavarı yok ediyoruz.[14]

Bundan böyle insanlar kendi aralarındaydılar. Çünkü, bir süredir eşitler arası sözleşme fikri ortaya çıkmış ve nihayet gerçekleşebilmiştir: Bir daha asla kul diye bir şey olmayacaktı; herkes eşitti artık. Şimdi artık herhangi bir kimsenin tam olarak insanlığa ait olmasını engelleyecek hiçbir şey olmayacaktı. Ancak, bütün imlerin mucizevi bir tarzda tersine döndürülmesiyle birlikte, hükümdarın bir kez canavar olarak betimlenmesi, insan ve insan olmayan arasındaki sınır sorununu ortaya çıkarmaya yeterliydi.

Bundan böyle bu sınırın yasada hiçbir temeli yoktu artık. Bununla birlikte, izleri henüz silinmemişti ve iktidar sahiplerinin uy-

14. Saint-Just kendini böyle ifade etmişti. Bkz. Michelet, *a.g.e.*, Albert Mathiez, *La Révolution française*, cilt II, kitap 2, kısım 4. Eylül 1792'de "*Çok iyi biliyoruz,*" diyordu Rahip Grégoire, "*bütün hanedanlar insan etiyle beslenen obur soylardan başka bir şey olmamışlardır asla.*" Ve şöyle ekliyordu: "*Ahlâki düzeyde kral, fiziksel düzeyde canavar neyse odur.*" Bkz. Michelet, *a.g.e.*, VIII, 3.

guladıkları güç sayesinde yaratmış oldukları kendi yanıltıcı imajlarını desteklemeye hizmet ediyordu. Ama işte burada, yalanın etkileri ve yadsımanın gücü parlamaya başladı.

Artık paranın soyut şiddetine boyun eğmiş bir dünyada, köylü ve onun türdeşi olan, sömürge fethinden sonraki yerli sadece egemen olanın negatifi olarak tanımlanıyordu. Sadece egemen önemli kişiydi, yani kendisi tarafından saptanan ve "insanlık" ölçeği diye değerlendirilecek olan bir değerler ölçeğinde tanımlanabiliyordu. Ama "önemli kişi"nin bir zıt anlamlısı yoktu, bu yüzden "öteki" (yerli, vahşi ya da köylü) kendine bir isim bile verememişti. Eski Rejim altında hemen hemen bir hiçti (mutlak bağımlı, ama gene de bu statüsünde tanınmış olarak). Burada, kendisini sözleşme kıskacıyla (ekonomik işleyişle ilişkisi açısından) tanımlamaya son verir vermez insan olarak da hiçbir şey olmadığı ortaya çıkmıştı. Bu durumda ona kalan tek seçenek, değerlerin tersine çevrilmesiydi. İnsan doğasının sınırları hakkında soru sorma fikri, sadece toplumsal ilişkiler ağından dışlanmış olanların aklına gelir.

F. SUÇ, İDDİA

Bu noktada, kırsal kesimden birkaç temsilci çıkıp müdahale edecek ve yaşamlarını, akıllarını işin içine katarak, iddia ettikleri söz hakkını güvence altına alacaktır. Gerçeği söylemek gerekirse, bu söz o kadar önemsizdi ki, onu asla kayıtlara geçirmemek bir gelenek haline gelmişti. Çağlar boyunca, efendinin (derebeyi, kâhya, noter, doktor, yargıç, vergi tahsildarı, polis vs) söylemi altında neyin söylenip neyin özenle üzerinin örtüldüğünü anlayabilmek için satır aralarının okuması gereken arşivler bunun kanıtıdır. Bu ses, haykırdığı zamanlarda bile ancak can çekişen bir adamın fısıltılı sesi halinde işitilmiştir. Eğer söyleyecek bir şeyi varsa, yerli, sözüne güvenilmeyen tek kişidir. Ne söylediğinin işitilmesi için öldürmesi gerekir.

Karanlık alametlerin belirmeye başladığı nokta tam da burasıdır. Peki, onları dışlayarak kurulduğuna inanan bir toplumu kabul

etmeyi reddederlerse ne olur? Orda burda insan olmayanlar var ise –sessizce varsayılan budur–, onları reddederek bir sınır çizilmiş olduğundan, bu durumda önemli kişilerin uygar dünyası iddia ettiği şey olarak kalmaya devam edebilir mi? Canavarlar mı istiyorlar? İşte canavarlar. Ama, insanın onlarda kendisini görmemesi artık mümkün olmayacaktır. Çünkü bir kere feodal dünya yok edildikten sonra önemli kişi olgusunu Tanrının isteği ya da emriyle güvence altına almak mümkün değildir; ve kanun önünde (egemenlerin kanunu) herkes herkesle, yoksullar varlıklılarla eşittir, ikincilerin inanılır kılmaya çalıştığı bu hayali sınırı sınamak için birincilerin bütün yapmaları gereken şey, sadece bu sınırı zorlamaktır; ikinciler rollerini daha fazla sürdüremeyeceklerdir.

Bu radikal cinayetler tam da uygar olma prensibine saldırırlar. Bu prensip yasada ikili bir sınır içinde tanımlanır: Biri, açıkça belirtilen ebeveyn katli (bu suçu işleyen doğa dışıdır); zımni olan diğeriyse yamyamlıktır (yasada bile bunu dile getirecek kelime yoktur). Yerli bu sınırlara darbe üstüne darbe indirir ve kendi sorusunu bu yöntemle sorar: Kendileriyle sözleşme yapmak istediğiniz insanların doğasının ne olmasını istediğinizi söyleyin, ama dikkat edin sözleşme eşitler arasında olsun. Yani, içinde kendimizi tanımlayabileceğimiz bir insan doğası sınırını aldatmaca olarak değil, gerçek olarak belirleyin. Ancak o zaman canavar maskeleriyle sizi korkutmaktan vazgeçeriz.

Bu türden bir soru ancak (bir kurbanın can verdiği) mutlak edimle bu işi yapma cesareti gösterenlerin (darağacı ya da deliliğin hiçliğindeki) ölümü arasında ortaya çıkan tereddüt anında dile getirilebilir. En azından, köylerin günlük, sadece sessizlikle geçiştirilen monoton ölümlerine benzemeyen iki ölüm, konuşmadan geçiştirilemezdi. Pierre Rivière bununla da kalmayarak, edimine bir de bütün önemli kişileri tökezletecek yazılı bir metin eklemiştir.

Gerçekten de, bu trajedilerin her biri, önlerine çıkan soruyu bir kelime karmaşası içinde boğmaya ve bastırmaya çalışan, bu işlemde ortak ve rakip olan adaletin ve tıbbın lafazan mekanizmasını harekete geçirir. Aslında bütün bu söyleme dayalı işlemler, onlar aracılığıyla olguların asıl anlamlarını çarpıtan avukatların ve

doktorların ayna karşısında titremeden kendilerine bakmalarını sağlamıştır. Ama iktidarın güvenilir yandaşları, Öteki'nin saldırgan canavarlığının üzerlerine çullandığını; içlerinde birisinin aynı dili konuşuyor olduğunu, arzunun engelleri aşabileceğini ve normalin sadece kişinin kendisi için kullandığı bir kelime olduğunu keşfettikleri her seferinde tir tir titremediklerine bizi inandırabilirler mi? Eğer inandıramayacaklarsa, bilginin çıkmaza sokulduğu bu dayanılmaz istek neden; monomaniyle ilgili olsun ya da olmasın, daima eksik, daima kötü düzenlenmiş delilik listesindeki bu belirgin tıbbi lafazanlığın nedeni ne? Ağır ceza mahkemesinde görülen Sélestat davasında uzman görüşlerine başvurulan Fodéré, şu yamyam annenin nasıl biri olduğunu anlatması gerektiğinde allak bullak olmuştu. Kadın, deliliğin tanımlandığı belirtilerden hiçbirini göstermiyordu; dağınık ve düzensiz karakter özellikleri, sergilediklerinin hepsi buydu. O zaman, ve başka türlü buna dayanamayacağından, Fodéré, *sanığın akıl yoksunu olduğu değerlendirmesini yaparak yargıçların* (insanlık şerefi adına) *bu denli korkunç bir suça cezai müeyyide uygulamamalarını sağlama yükümlülüğü hissetti.*[15] Trajedinin yer aldığı mahallenin geri zekâlı ve aptallarla dolu olduğunu –zehir zemberek bir son söz– eklemişti. Bir an için sarsılmış olmasına rağmen egemen, ırkçı bir söylem aracılığıyla gücüne çarçabuk kavuşmuştu.

Bu yeni katillerin devamlı olarak aynı soruyu tekrar tekrar sormalarını zorunlu kılan şey, bu kıskacın çok kuvvetli olmasıdır. Ama, uzak bir davanın bu öncü kâşifleri karanlığın ortasına öyle bir gözü peklikle atıldılar ve kendilerini öylesine yalnız buldular ki, kanıtlamak için giriştikleri öldürme edimlerinde hüsranla karşılaştılar. Üzerlerinde hâkimiyet kurulmuş olanların bu örneklerinin, kendilerine karşı kanun –yalan– gücünü uygulayanları öldürmeyi düşünmemelerinin sebebi, onların yerli olma konumudur. Yerli terörist masum çocukları, öncelikle de sevdiği çocukları öldürmektedir; esaret kardeşlerini, ezeli kurbanları, silahsızları öldürmektedir o. Onları, en yakınındakileri, kendisinden olan bir şeyleri öldürerek,

15. "Examen d'un cas extraordinaire d'infanticide, par le docteur Reisseisen de Strasbourg", *Annales d'hygiène publique*, cilt VIII, 1832. Fodéré, *Essai médico-légal sur les diverses espèces de folie*, Strasbourg, 1832.

darbe üstüne darbe indirerek öldürdüğü kendisidir aslında: Bir seferinde birçok kişiyi birçok kere öldürür.[16]

Pierre Rivière, enerjisini toprak parsellerini toplayarak yanıltıcı bir kurtuluşa ulaşmaya iyi niyetle, ama körcesine hasretmiş olan babasının karşısına, yaşamı pahasına özgür sözün radikal şiddetini çıkarmak istemişti. Eğer böyle yapmak için annesinde ve kız kardeşinde, aynı karmaşık kurtuluş mücadelesine atılmış diğer iki asiyi, Pierre Rivière'in bir taraftan hedef aldığı haksız düzeni başka bir taraftan (kendi taraflarından) umutsuzca yıpratmaya çalışan kadınları öldürmemiş olsaydı doğru bir seçim yapmış olacaktı. Bu kadınların talihsizliği o çağda çok erken harekete geçmiş olmalarıydı. Bu, aynı zamanda diğeri için de bir talihsizlikti; ama onun keskinliği, egemen düzenin zayıfları içinde tuttuğu ve bu sayede isyanlarının önüne geçtiği bu karmaşa içinde, uygun sembolleri keşfederek, bir tiranı tecrit ederek ve ilk kandırılmış olana (yorgun yaşlı at, halk, babası) yatırım yaparak bizi hiçbir zaman rahat bırakmayacak olan bir soruyu sormuş olması gerçeğinde yatmaktadır.

G. ANNE, TİRAN

Ne yargıçların ne de doktorların, Pierre Rivière'de, bir tiranı boğazlayarak yeni bir çağ açtığını zanneden şu daima kaybeden köylüyü gördüğü söylenebilir. *Annales d'hygiène*'de hatıratının yayımlanmış olması onun önceden içine hapsedilmiş olduğu yanılgıya yeterince tanıklık etmektedir; bu olayda sözleşmeleri gülünç kılan kişinin egemen değil, annesi olması gerçeği, tıbba cinayeti semptomatik boyutlarına ve katili de klinik bir vakanın soyutlamasına indirgeme olanağını verir.[17]

16. "*Ve... korkunç cinayetleri işledim, bundan sonra da onlara tekrar tekrar vurdum.*" (Pierre Rivière, Hatırat, s. 124.) "[Yerlinin] *vahşiliği kendisini özellikle, ölüm zaten gerçekleştiğinden çoğu gereksiz olan yaraların çokluğunda gösterir. Yapılan otopsiler bir gerçeği en küçük şüpheye yer bırakmayacak şekilde açığa çıkartmıştır: Katil, aynı öldürücülükte birçok yara açarak sayısız defalar öldürmek istediği izlenimini vermektedir.*" (Frantz Fanon, "De l'impulsivité criminelle du Nord-Africain", *Les Damnés de la terre* içinde, Paris, 1961, s. 226.)

17. Pierre Rivière vakasıyla ilgilenen doktorlar hatıratının *1813'ten 1835'e kadar*

Hatıratının giriş bölümünde Rivière dikkat edilmesini ister: "*Bütün istediğim söyleyeceklerimin anlaşılması*" diye bitirir. Bu nedenle yapabileceğimiz şey, en azından, onun cinayetini nasıl haklı çıkarttığına ve Napoléon'un suçlarıyla annesinin suçlarını nasıl kafa karıştıran bir düzensizlikle eşleştirdiğine bakmak olacaktır: *1815'te Bonaparte'ın nasıl davrandığını kafamda canlandırıyordum. Kendi kendime, bu adam kendi basit kaprislerini tatmin etmek için binlerce kişiyi ölüme gönderiyor, bu nedenle babamın huzur ve mutluluğunu mahveden bir kadının yaşamasına izin vermem doğru değil, diyordum.* Zaten, "*kendisini aydınlanma çağı diye adlandıran, bu güzel çağ*ın ahlâkını yıkmak için bir örnek ortaya koymanın zamanıdır artık. *Özgürlük ve şerefe bu kadar düşkün gibi görünen bu millet kadınlara boyun eğiyor.*

Böylece, bu çağda yeniden bir tiran ortaya çıkar. Bu sefer tiran kadındır. Koyduğu kanun keyfidir. Bir daha asla! Ailemde bu tiran annem; bütün sözleşmeleri anlamsızlaştırıyor, babamın haklarını kaybetmesine ve borç altında ezilmesine sebep oluyor.[18] Anne, aynı zamanda, oğulun aşamadığı bir engel de oluşturmaktadır: Sürekli onu arzu ediyorum, belki de başlangıçtan beri babamı almak istemediği ve babamın da elde edemediği, yatağındaki boş yer yüzünden. Ondan nefret ediyorum.[19] Hukuk dirilsin, sözleşme onurlandırılsın ve tiranlık yıkılsın diye onu öldürerek bir örnek oluşturuyorum.[20] Bu sayede, Tanrının adaletini yerine getiriyorum,[21] in-

babamın annemin elinden çektiği eziyet ve çilelerin özeti başlıklı bölümünü klinik bir ilgi uyandırmadığı düşüncesiyle basmamışlardı.

18. Pierre Rivière babasını daima yumuşak, zayıf ve ezilen taraf olarak sunuyor. Anne, kocasını önüne sürüklediği yargıcın karşısında dava kazandığı zaman, oğul hemen şöyle bir yorum yapıyor: *Ama sonuçta babam kaderine terk edilmiş oldu ve güçlü olan kazandı* (yani tiran anne). Bkz. Pierre Rivière'in hatıratı, s: 105, dipnot 20.

19. Hayatta kalan akrabaların savcı tarafından yazıya geçirilmiş tanıklıklarını okuyalım: *Annesine karşı özel bir kin besliyordu. Ara sıra annesi kendisine yaklaştığında içinden bir tiksinti ve çılgınlık dalgasının yükseldiğini hissediyordu.* Rivière kendi duygularını büyük bir açıklıkla ifade ediyor: Kafasının *yücelik ve ölümsüzlük fikirleriyle dolu* olduğu bir dönemde *tensel arzu başına bela olmaya başlamıştı*, her şeyden çok ailesindeki kadınlardan kaçınmasına ve bunu başaramayınca yol açtığı zararı etrafında bulunanlan şaşkınlığa uğratan törensi hareketlerle onarmaya çalışmasına neden olan *ensest korkusu* vardı.

20. *Babamı kendilerine karşı silah kullanmam gereken kudurmuş köpeklerin ya-*

sanların sözleşmeleri korkunç, görünüş olarak bir canavara benzeyen ben, seçilmiş uygulayıcısı olduğum başka bir adalete başvuruyorum.

H. HAYVAN, DELİ

Öyleyse Rivière'in eyleminin önemini yok etmek için başvurulmadık hiçbir şey bırakılmaması şaşırtıcı değil; eylem toplumsal düzeni, sözleşme düzenini hedef almış olduğundan, bir hayvan ya da bir deliden, insanın tam tersi olan bir yaratıktan başka kimse tarafından gerçekleştirilmiş olamaz. Rivière'e *rezil* ve *utanç verici* gelen bu insan yasalarını temsil etmekle savcı tam da böyle davranır: *Yalnız, vahşi, zalim* olan Rivière, der savcı, *sevgi ve toplumsallık yasalarına bağlı olmayan bir vahşi*[dir]. Dış görünüşünü bir maymuna ya da ilkel insana benzetmekte acele eder: *Kısa boylu, alnı dar ve basık, kara kaşları yay biçiminde birbiriyle bitişiyor sürekli olarak başı önüne eğik, kaçamak bakışları, gizli düşüncelerini ele vermekten korkuyormuşçasına başkalarının bakışlarıyla karşılaşmaktan kaçınıyor gibi; yürüyüşü kesik kesik ve sıçrar gibi, yürümekten çok zıplıyor adeta.* Pierre Rivière, aşırı köylü ve bu nedenle de aşırı hayvansı. Böyle görünmesinin tek nedeni belki de gizli düşüncelerinin ne kadar tehlikeli olduğunu yalnız kendisinin bilmesi ve bu düşüncelerin kendisini hangi sınıfa (insan üstü ya da hayvan) dahil ettiğini düşündüğünde zaman zaman kararsızlığa kapılmış olmasıdır.[22]

---

da barbarların eline düşmüş birisi olarak görüyordum. Geçmişte Sisera'lara karşı Jael'leri, Holophernos'lara karşı Yudit'leri, Marat'lara karşı Charlotte Corday'leri gördük; şimdi bu mani erkeklere geçmeli artık (yani, öldürmeli ve gücü tekrar ele geçirmeliler).

21. *Hatta bana, Tanrı beni bu işi görmem için yaratmış ve ben de onun adaletini yerine getiriyormuşum gibi geliyordu. İnsanların içinde yaşadıkları kuralları ve düzenli toplumun kurallarını biliyordum, ama ben kendimi onlardan daha bilge olarak değerlendiriyor ve o kuralları rezil ve utanç verici olarak görüyordum.*

22. [Babasına] *azgın boynuzlu hayvanlar gibi davranacağını,* (zıplayarak koşacağını) *söyle*[mişti]. "Bazen de korkunç çığlıklar atardı" (dul Quesnel kadının ifadesi, s. 49): Bkz. Michelet, *La Sorcière*, Kısım 2 (Julliard, s. 50): "İnsanın dilini, Tanrının duymak istediği tek dili [Latince] unutmuş olan bizler, kederli sürü, şimdi ar-

Buradan, yalnızlığının sebebini, *başlangıçta* sersemce yaptığı ve onu sonsuza dek küçük düşürmüş olabilecek *birkaç aptalca harekete* bağlıyordu. Bu *aptalca hareketler*in, onun suskunlaşmasına, başkalarıyla göz göze gelmekten korkmasına ve hakkındaki hayvanlık ya da vahşilik hükmünü kabul etmesine yol açacak derecede saplantılı enseste yönelik düşünceler olduğu konusunda bir fikri vardı mutlaka: *Bu yüzden babasına bir insanın ormanda bitki ve kök yiyerek yaşayıp yaşayamayacağını sormuştu.* Arzulanan nesnenin uzağında, kadınlar tiranlığının uzağında, aşağılanan babaların uzağında. Buna ulaşabilmesi için üç cinayet işlemesi ve önceden düşündüğü gibi kendisini öldürmeyi beceremmemesi gerekecekti; çünkü kadınların yasasıyla yönetilen bu evrende sadece bir anlık erkek olmaya izin vardı: öldürmek ve sonra da ölmek, mümkün olanı şimşek hızıyla tüketmek. Buna ulaşmayı başaramayınca geçici bir süre için hayvan olmaya karar verdi: *Sonunda, yapılan kötülüğü onarmak bir daha mümkün olamayacağından* duruma katlanmaya *karar verdim, düşüncem, her ne olacaksa olana kadar bitki ve bitki kökleri yiyerek yaşamaya devam etmekti.*[23] Öldürmek, sonra hayatta kalmak ve dayanmak; bu, insan olmanın tam karşıtıdır. Geriye bir tek, doğaya geri dönmeye çalışmak kalır.

Ama, Rivière, babasının sözlerinin teşvik ettiği çalışan, toprağı temizleyen, devamlı olarak doğayı dönüştüren, topluma yeniden katılmayı başarma ihtimaline karşı mülk edinen ve doğal olarak bunda da başarılı olan Robinson gibi yaşamadı doğada. Pierre Rivière'in babasının onun kaderini belirlemek üzere ona söylediği tek söz (*rahip olacaksın*), tam tersine, karısının evlenme sözleşmesine saygı göstermesini sağlama isteğinde de olduğu gibi etkisiz kaldı. Oğlunun hayatta kalmasının imkânsız olmasının nedeni buydu. Doğadan kendini soyutlayan Rivière ne yapacağını bilemiyordu, ne orada tutunabiliyor ne de doğayı kendi yararına kullanabiliyordu. Doğadan yararlanma konusunda kendisini engellediği için naçiz bir köylü olarak bildiği her şey işe yaramaz olmuştu. Uzun bir süre, kültürsüz bir insan, içgüdüsüz bir hayvan gibi, yani, tam da var ol-

tık böğürmek ve melemekten başka ne yapabiliriz ki [...]?"
23. Altını biz çizdik.

mayan biri gibi dolaştı durdu; bilinen herhangi bir düzene dahil olmadığı için tanımlanamayan efsanevi bir yaratık, canavarsı bir yaratık gibi.

Rivière, bu mantıksız duruma bir son vermek için ne kadar köylerde görünmüş ve dikkatleri üzerine çekmeye çalışmış olursa olsun, köylüler tarafından tanınmamasının ya da ele verilmemesinin sebebi kuşkusuz budur. Çünkü, aranan adam, üç cinayetten suçlu *Aunay'li adam*'dır. Ama ortalıkta görülmüş olan adam kelimenin tam anlamıyla hiç kimsedir, ne bir insan ne de bir hayvan; bir hayalettir, bir hayalettir ama, neyin hayaleti?

Sonra topluma yeniden katılmaya karar verir, ama deli maskesi ya da donanımları altında.[24] Sonunda tutuklandığı zaman *her yerli* olduğunu ve Tanrı nereye isterse oraya gittiğini söyler. Taklit edilmiş deliliğinin ona nasıl da ağır geldiğini, her şeye rağmen, bundan böyle sanki bir çarpışmada mevzi alır gibi imkânsızı dile getirmeye ne kadar uğraşırsa uğraşsın, maskenin nasıl da gerçeğin sızmasına izin verdiğini bizler görüyoruz.

Ama herkes, onun cinayetinin gösterdiği imkânsızı, sözleşmelerin aldatıcı kuralını imkânlı kabul eden herkes, bu etiket oyununa tutsak olmuştur. Özellikle de etrafında bulunanlar, onun deli olduğunu ilan etmekte çok aceleci olanlar. Sessizliği, başkalarına karşı vahşi davranışları onları hep korkutmuştu: Doktorların ve yargıçların hayvanlar diye isimlendirdikleri bu köylüler onu bir aşırı-hayvan, *Rivière'in aptalı* olarak görüyorlardı; bu durum, bu insan evladında ister doğuştan meydana gelen bir hatanın sonucu olsun ister olmasın, toplumdan dışlanmış, imkânsız bir hayvanlıkta hapsedilmişti. Sanki bu yetmiyormuş gibi, sanki bu türden bir yaratık söz konusu olduğunda iki mahkûmiyet her zaman bir mahkûmiyetten daha iyiymiş gibi, bir de deli ya da budala diye adlandırılmıştı. Çünkü, toplum içinde olduğunda sessizleşmekte, yalnızken konuşmaktadır. Çünkü, hepsinden önemlisi, garip davranışları-

24. Birçok işaretler göndermişti: hendeklerde yatarak, kamuya açık alanlarda uyuyarak, sorular sorulduğu zaman garip garip cevaplar vererek. Ama deliliği, ancak, kendisinin yapmış olduğu başka bir çağa ait silahı taşırken görüldüğü zaman ciddiye alınmıştı. Bkz. Michel Foucault'nun bundan sonraki makalesi.

nın sebebi sorulduğunda durdurulamayan, korkunç bir kahkahayla gülmektedir. Tutuklanmasından sonra, türdeşleri kahkahasından, hastalıklı semptomların katlanılmaz eşlikçisi gibi bahsederler. Sadece rahip bu semptomları önemsiz göstermeyi düşünür: *Eğer işlediği cinayetler olmasa insanların bu konuda daha fazla kafa yormayacakları kesin* der. Çocuklara ve hayvanlara karşı zalimce davranışlardan, lahanalarla ve hayali düşmanlarla girişilen savaş taklitlerinden zevk almış olduğunu hangi küçük köylü hatırlamaz ki? Ama Pierre Rivière bir kere öldürünce, geçmişteki bütün oyunları delilik belirtileri haline gelir. İlksel bir gülünçlüğün etkilerinin, peşini bırakmadığına inanan kendisi bile sadece atıldığı zamanlar başkalarının kahkahalarını –hem de nasıl sıkça– belirtir. Onlar için dayanılmaz olan şey budur: Tıpkı büyücü kadının büyük bir kahkaha eşliğinde, bir ateş çemberiyle kendisini çevrelemesi gibi,[25] onun da kendi kahkahasıyla, başkalarının kahkahalarının onu içinde tuttuğu duvarları güçlendirmesi.

I. ÖLÜLER, SÖZCÜKLER

Hapsedilip, ediminin sebepleri hakkında sorguya çekildiğinde, Rivière dayanılmaz kahkahasını muhataplarının yüzüne karşı atmamaktadır artık, sakin ve kısa cevaplar vermektedir. Kendi başına bırakılır bırakılmaz, *yeniden kalemine sarılıyor ve sanki hiç ara vermemişçesine hatıratını yazmaya devam ediyor*. Cinayetten metne doğru uzanan çizgi kesintisizdir. Bununla birlikte, bu çizgi bir kere olmak üzere, korulara kaçıp, silahını fırlatıp attıktan sonra imkânsızın gerçekleştiğini, gelişimini ve keskin mantığını ancak kendisinin anlatabileceği uzun bir hikâyenin sonunda imkânsızın kendi başına geldiğini aniden anladığı zaman bir şimşeğin çakıp sönmesi kadar bir süre kesintiye uğramıştı. O zaman, *yer yarılsa da dibine girsem*, diye haykırmıştı. Son boğuntu, derhal.

Gene de, yaşam, kendisi istemese de, onu yeniden ele geçirmiş, *şan ve şeref düşünceleri* ona tekrar hâkim olmuştur. Onlara meydan

25. Michelet, *La Sorcière*.

okumak ve ölerek kendisini ölümsüzleştirmek ve bu yolla metninin kelimelerine ağırlık kazandırmak için yargıçlarına doğru kaçar.[26]

Önce, içinde edimini ve sebeplerini belirteceği bir hatırat yazmayı, üçlü cinayeti işlemeyi, metni postaya vermeyi ve sonra da kendisini öldürmeyi düşünmüştü. Birkaç hafta sonra planını değiştirir: yazmak, pazar giysilerini giymiş olarak ve böylece yargıçların kara cübbelerine meydan okuyarak öldürmek (her yasaya kendi damgasını ve yalancı parlaklığını vurmak) ve sonra da düşünceleri yüzünden mahkûm olarak ölmek. Ama yazmaya başladığı her seferinde ya birisi tarafından rahatsız edilir ya da uyuyakalır; ve pazar elbiselerini giydiği her seferinde kurbanlar sağa sola dağılmaktadır, başarıya ulaşmak için metnini aklında kurmaya ve giyinip kuşanmadan öldürmeye karar verir; daha sonra, tiranının idamıyla kendi idamı arasında, yazmak ve meydan okumak için nasıl olsa zaman kalacaktır.

Nasıl olursa olsun, öldürmek ve ölmek aynı madalyonun iki yüzüdür: Katilin ölümü, Pierre Rivière'in, her çareyi, kendisini dürüstçe öldürmeleri ve çürümeye terk etmemeleri için çağrıda bulunduğu insanlar tarafından her türlü duyulma şansını tüketmiş olarak, hücresinin yalnızlığında kendisine sunacağı ölümü; hiçbir kurtuluşu olmayan ölümü, metninde kaleme aldığı ve ona son bir gerçeği yükleyen ölümlerin kaçınılmaz bir sonucu olarak gelir. Kurbanları hakkında, *elimden gelen tek şey arkalarından gitmek*, demişti, *şimdi bu yüzden hak ettiğim cezayı ve bütün acılarıma son verecek olan günü bekliyorum*. Doğmakta olan psikiyatrinin ondan çalmaya çalıştığı bu ölümdü. Onun idam cezasını affettirmekle onu dinlemeyi reddediyorlar, sonuç olarak, yerlinin konuşmasının herhangi bir ağırlığı olmadığını, canavarlık etkisi bile taşımadığını iddia ediyorlardı; bu gibi suçlular, kelimelerle oynar gibi cesetlerle oynayan kafası karışık çocuklardır. Sergilemiş oldukları acıların hiçbir varlık sebebi yoktur; sadece hayal güçlerinin birer ürünüdürler.

İntihar, tam da bu sözde koruyucu görüşleri haksız kıldı. Pierre

26. Sonuna, *bu işi yapmamın sebeplerini koymaya, kanunu nasıl çiğnediğimi, kanuna karşı çıktığımı, kendimi ölümsüzleştirdiğimi...* diye yazacağı bir hatıratı kaleme almayı cinayetten önce tasarlamıştı.

Rivière'in, hiçbir şeyin onu kendisine dayatmadığı bir sırada gönüllü olarak kendisine sunduğu bu ölüm, okuru, ne bir deliye ne de bir vahşiye ait olmadığı oldukça açık olan bu metne iş işten geçtikten sonra ağırlık vermeye zorluyor. Kelimeleri doğru yazmasını ve noktalama işaretlerini[27] doğru koymasını tam beceremeyen birisi tarafından *çok kabaca düzenlenmiş* olmasına rağmen metin, boğuntuyu betimlemek için –hepsi de sakin– bir ton, bir ritim, bir soluk yakalamış. Bu yolla bütün hâkim ideolojileri, hümanist bile olsalar tersyüz etme erdemini ortaya koyuyor, içeriği ve kurgu tekniğiyle, *dolaylılığıyla* herkesin ta en başından beri Pierre Rivière'i hapsetmeye çalıştığı, kendisinin bile zaman zaman hapsolmayı kabul ettiği imgeleri geçersiz kılıyor. Toplumun dışında at koşturan bir varlık tarafından –bunda kendisinin mi ısrar ettiği yoksa buna mecbur mu edildiği hiç belli değil– dile getirilen bu metin, yaratmaktan hoşlandığı[28] *tamamen yeni aletler*in en başarılısı olmuştu, sonunda

27. 1835'te hatıratı, imla, noktalama hataları, büyük harf kullanımındaki tereddütleriyle birlikte el yazmasının biçimini aynen koruyarak yayımlamaya neden önem verildiğini düşünmek anlamlıdır. XVIII. yüzyıl sonu ya da XIX. yüzyıl başına ait el yazmalarını, özellikle de doktorların, aydın kişilerin el yazmalarını görmüş olan tarihçi onlardaki imlanın genellikle son derece kişisel olduğunu bilir. Ne de olsa, kuralcı ve cumhuriyetçi eğitmen, yazıyı bir kalıba oturmak üzere henüz sahneye çıkmamıştı. Ama, matbaa yöneticisi belli bir sayfa düzeni için çabalamaktaydı. Bu el yazmalarının basımında tektip kurallar uygulanıyordu: imla, noktalama, büyük harf kullanımı. Pierre Rivière'in metninde niçin aynı yöntem kullanılmamıştı? Bu yolla onun bir köylü olduğunu, yazılı söz dünyasına ait olmadığı halde bir söylemi taklit ederek yanılsamalı bir edim ortaya koyduğunu vurgulamak mı gerekiyordu? Elimizdeki versiyon zamanında öyle kötü kaleme alınmıştı ki, el yazmasıyla yapılan karşılaştırmanın yalanladığı hata ve tutarsızlıkların hep Pierre Rivière'e atfedilmesi karakteristiktir en azından. Mantıksızlıkları köylüye yüklemek fazla mümkün değildi: Bu yüzden el yazmalarını çoğaltan kişi ya da matbaacı durmadan başka mantıksızlar üretti. Virgülleri ve noktaları öyle güzel yok ettiler ki (oysa orijinal metinde okunaklılar) cümleler birbirine karışarak gerçek anlamda *saçma* bir metin oluşturdular. Bu durumda karşımıza şöyle bir sorun çıktı: Bu metni, kendiliğinden doğruluğuna saygı göstererek bu özel statü içine hapsetmeyi sürdürmeli miydik ya da dosyadaki diğer belgeler gibi, ona kurallara uygun bir biçim verme hakkına sahip miydik – ama bu, metnin bir *düzelti*den geçmesi anlamına gelmez miydi? Sonunda, zamanın bu metne, artık daha fazla zarar görmeksizin kendi özgün biçiminde ortaya çıkmasını sağlayan bir üstünlük verdiğine karar verdik (ama yanılmış da olabiliriz).

28. Kızlar tarafından alaya alındığını hissettiğinde kendisiyle alay edenler aleyhinde yazılar yazarak intikamını almayı ve *tamamen yeni aletler* yaparak fark edilmeyi tasarlamıştı: Kuşları öldürmek için bir *calibene*, otomatik bir yayık (yani,

kendisini toplumdışılıktan çekip çıkaran ve yargıçları da dahil olmak üzere herkese daima kaçınmaya çalıştıkları soruyu soran bir alet: Yasanın da ötesinde olabilecek bir kanun nerede yer alır?

Bu yasanın bulunduğu yere girebilen kimse cezasız kalmaz. Tanrının yüzüne korkusuzca bakan insan paramparça olur.

Peki ama, hiçbir şeyin yatıştıramadığı kırık hayatlarla karşı karşıya kalan bizlerin durumu ne olacak?

Bu belgelerin cehennemi uçurumunda yutulmak ve kavrulmaktan kurtulmak için kelimeleri kelimelere eklemenin hiçbir zaman sonu gelmeyecektir herhalde.

çalıştırmak için kadın gerektirmeyen bir yayık), *kendi kendine giden bir araba...*

II

Cinayet söylenceleri

Michel Foucault

Yaklaşık yüz elli yıl sonra Pierre Rivière'in hatıratı bize, çok tuhaf bir metin olarak geri dönüyor. Sadece güzelliği bile bugün hâlâ onu korumaya yeterli. Bizim, bu metni anlamak değilse bile hiç olmazsa okuyabilmemizi –yine de az buçuk– olanaklı kılmak için bir buçuk yüzyıllık bir süreç içinde bilginin biriktirilmesi ve yeniden oluşturulması gerektiğini düşünmemek elde değil. 1830'lardaki bir soruşturma ve bir dava sırasında, içinde deliliğe ya da ölüme karar vermek için gerekçeler bulması gereken doktorlar, kanun adamları ve jüri üyeleri tarafından bu hatırat nasıl algılanabilmişti?

Gene de, metin belli bir sükûnetle karşılandı. Belirli bir şaşkınlık yarattığı doğru, ama o da ancak son anda; köyünde *bir tür budala* olarak kabul edilen birisi demek yazabiliyor ve fikir yürüte-

biliyordu; gazetelerin bir *kudurgan*, bir *çılgın* olarak gösterdiği biri elli sayfalık bir metin kaleme almıştı. Ve izleyen aylar boyunca, metin uzmanlar arasında bir mücadeleye yol açmış, jürinin tereddütlerini körüklemiş, Chauveau'nun müdafaasına katkıda bulunmuş, Esquirol, Marc ve Orfila'nın kefaleti altında af başvurucusuna yol açmış, uzun zamandan beri sürmekte olan monomani tartışmasında, *Annales d'hygiène*'de bir makaleye belge olarak kullanılmıştır.

Ancak, sonuç olarak, metin, fazla ilgi çekmeden dava dosyasındaki diğer belgeler arasındaki yerini aldı. Metin, suçu aydınlatmak ve açıklamak yerine, suçun bir parçasını teşkil eder gibi düşünülmüş sanki. Soruşturmayı yürüten yargıç, hatıratın sanki suçla birlikte oluşturulduğunu göz önünde bulundurarak, Rivière'den bunu apaçık bir biçimde kaleme almasını, böylece de, gerçekte, başladığı işi bitirmesini istemişti. Metin kısa sürede, tutuklama kararında belirtildiği gibi, *bir dava delili* olmuştu. Açıktır ki, o dönemin insanlarının gözünde suçun öyküsü suçun ötesinde ve dışında, onun sebeplerini anlamalarına yardımcı olan bir şey değildi; sadece suçun rasyonelliğinin ya da irrasyonelliğinin bir parçasıydı. Bazıları, cinayet *gerçeğinde* ve anlatılan şeyin ayrıntılarında aynı delilik belirtileri bulunduğunu söylüyordu; diğerleri ise hem cinayetin *hazırlanış*ında hem de *koşullar*ında ve Rivière'in onu yazmış olması *gerçeğinde* aynı bilinçlilik kanıtlarının bulunduğunu ileri sürüyordu. Kısacası, öldürme gerçeği ve yazma gerçeği, yapılan şeyler ve anlatılan şeyler, aynı özelliğe sahip unsurlar gibi çakışmaktaydı.

Bundan dolayı, çağdaşları Rivière'in kendi oyununu kabul etmiş görünmektedir: Cinayet ve cinayetin öyküsü eştözlüdür. Rivière'in bütün çağdaşları bu ikisinden birinin diğeri için delilik belirtisi ya da bilinçlilik kanıtı oluşturup oluşturmadığına kafa yormuş olmalı; zorlukla *okuyup yazabilen* naçiz bir Normandiya köylüsünün suçunu bu türden bir anlatıyla iki katına çıkarabilmiş olmasına, bu üçlü cinayetin cinayet söylemiyle iç içe geçmesine, Rivière'in, ailesinin yarısını öldürmeye kalkıştığında, bir itiraf ya da bir savunma olmaktan çok, suç unsuru olan bir metni tasarlamış olmasına

hiç kimse gerçekten şaşırmışa benzemiyordu. Kısacası, Rivière'in, iki biçimde ama neredeyse tek bir edimde, bir "fail [yazar]"* olabilmesi kimseyi şaşırtmamıştı.

A. METİN VE CİNAYET

Gerçekten de Rivière'in davranışlarında hatırat ve cinayet, basit bir kronolojik sıra –suç, sonra anlatı– takip etmez. Metin, edimi anlatmamaktadır; ikisi arasında tam bir ilişkiler ağı örülmüştür, sürekli değişen ilişkiler içinde birbirlerini desteklemekte ve birbirlerini taşımaktadırlar.

Rivière'in metnine inanılacak olursa, onun ilk planına göre hatırat cinayeti kuşatmalıydı. Pierre Rivière'in niyeti işe hatıratı yazmakla başmaktı; suçun ilanı önce gelmeliydi; ondan sonra da babasının ve annesinin yaşamlarının anlatılması ve sonunda, edimin sebepleri yer alacaktı. Önce yazıyı bitirecek, sonra cinayeti işleyecekti; o zaman, el yazmasını postaladıktan sonra da kendisini öldürecekti.

İkinci plan: Cinayet, metinle iç içe değildir artık; daha özerktir, dışta, bitiş noktasında yer almaktadır, hem metnin dışına atılmıştır hem de sonuç olarak onun tarafından üretilmiş gibidir. Rivière ana babasının hayatlarını herkesin okuyabileceği bir hatıratta anlatmayı; sonra da işleyeceği cinayeti anlatacağı, *sonun ve başlangıcın sebepleri* adını verdiği gizli bir metin yazmayı ve ancak ondan sonra suçu işlemeyi planlamıştır.

"Ölümcül" bir uyuşukluk yazmasını engellediği ve bir biçimde hatıratını unutmasına sebep olduğu için aldığı son karar: Önce öldürecek, sonra kendisini yakalattıracak, ardından açıklamalarını yapacak ve sonunda da ölecektir. Nihayet uygulamaya koyduğu karar budur. Yine de yazmak yerine yakalanmadan önce bütün bir ay dolaşmış, *sahte* ifadeler verdikten sonra sorgu yargıcının isteği üzerine gerçek öyküsünü yazmıştır. Ama, öldürdükten bu kadar zaman

* Fransızcada *auteur* hem "fail", hem "yazar" anlamına gelir. Bu kelimeyi kullanarak Foucault Rivière'in ikili durumunu ifade etmek istiyor. (Alev Özgüner)

sonra yazmış olmasına rağmen, gene de hatıratının bütün olarak önceden kafasında yazılmış olduğunu vurgular; *kullandığı kelimelerin çoğunu önceden düşünmüştü*; cinayet gerçekleştirilmiş olmasına rağmen metinde kurbanlar için kullanılan sert ve gereksiz yere yaralayıcı kelimelerin bulunmasının sebebi budur. Önceden bellekte yer eden bir hatırat.

Bütün bu dönüşümler boyunca metin ve cinayet yer değiştirmeye devam etmiş, ya da daha açık söylemek gerekirse, birbirlerini harekete geçirmişlerdir. Başlangıçta hatıratın başına konması düşünülen cinayet öyküsü onun içinde eriyerek onda dağılıyor, artık cinayetten söz etmeyen ve gizli vasiyet haline gelen bir metin tarafından saklanıyor; ve sonunda, cinayet ilanı sadece hatıratın sonunda değil, bizzat cinayetin de sonrasında gerçekleşiyor. Tersi bir hareketle, cinayet yavaş yavaş hatırattan kopmuştur: Yazıdan sonra gelmesi ve sırf onun tetikleyicisi olması düşünülen cinayet, kendisini hatırattan kurtararak sonunda tek başına ve birinci olarak belirtilmiş ve anlatıyı kelime kelime, ama yazıya dökülmeden belirlemiş olan bir kararla ortaya çıkmıştır.

Esas olarak, metnin ve edimin art arda konumlanışı, cinayet-öykü makinesi olan bir makinenin faaliyet ve üretim aşamalarından başka bir şey değildir. Cinayet bir anlamda, önce, geri tepen ve onu fırlatan harekette artık gereksiz hale gelen bir söylemin aygıtında gizlenmiş bir mermi olarak belirecektir. Bunu, Rivière'in icat ettiği aletlerin isimlerinden, uydurulmuş kelimelerden, ok atmak için kullandığı aletlerden, bulutları ve kuşları vurmak için yapılmış silahlardan, ölüm getiren ve hayvanları ağaçlara çivileyen uydurma isimlerden yola çıkarak "calibene" ya da "yay" mekanizması diye adlandırabiliriz.

Silah-söylemin denkliği katilin suçunu işledikten sonraki başıboş dolaşmalarında açıkça ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, cinayet işlendikten sonra Rivière, yapmaya kararlı olduğu açıklamayı yapmaz. Gerçek anlamda saklanmadan kaçar, hep koruların ve şehirlerin sınırlarındadır; bir ay kadar ortalıkta görünmemiştir, kendi kurnazlığı sayesinde değil ama, ya bir ebeveyn katili olmasından kaynaklanan özel bir nitelik ya da onun yanından gelip ge-

çenlerin sistematik körlüğü nedeniyle. Bir yay yapmaya o zaman karar verir: *Bu, oynamayı planlandığım rolü bozmaktan çok ona yardım edecekti;* bu silah, bir asalet kalkanı ve bir itiraf, kolunun altında taşıdığı öldürücü bir silah ve bir deli kamasıydı aynı zamanda ve sonunda garip bir suçortaklığı aracılığıyla, tanınmasını da bu silah sağladı: *Aa bak, adamın birisi yayla geziyor.* Yay, suçun kışkırttığı ve dile getirilerek şan kazandırılacak olan karanlık söylemin yerine geçen sessiz bir beyan gibiydi.

Ve yayın bu rolü oynamasının nedeni belki de Pierre Rivière'in oyunlarının, hayal gücünün, tiyatrosunun, *fikirler*im ve düşüncelerim dediği şeylerin günün birinde (o gün bir kızın onu dudaklarından öptüğü gün müydü acaba?) söylem-silaha, şiir-sövgülere, sözsel-balistik buluşlara, yıkım makinelerine, isimleri uydurulan ve cesetleri gömülen şu ölüm aletlerine, artık hiçbir zaman dudaklarından çıkması, ellerinden fırlaması engellenemeyecek olan şu mermi-kelimelere dönüşmesidir.

B. TARİHSEL VE GÜNDELİK

Kanlı sayfalar diyebileceğimiz Rivière'in bu öyküsü –en azından biçimi açısından– o dönemde bir çeşit popüler suç hatıratlarının oluşturduğu tüm bir anlatı dizisine dahil edilmiştir. *La Fauctrie köyünde 3 Haziran'da meydana gelen olayın... ayrıntıları ve açıklaması* dönemin asılsız haber veren gazete ve broşürlerinde yansıtılan onca diğer öyküye uygun görünüyor: *Paris'te Palais-Royal'de meydana gelen trajik olay, İkili intiharın ayrıntıları, Kıskançlık yüzünden Polonyalı bir kadın üzerinde işlenen korkunç cinayetin ayrıntıları, Başkent yakınlarındaki güzel, küçük bir kır evinde işlenen korkunç cinayetin en ince ayrıntıları, İki kaçak mahkûmun Saint-Germain-en-Laye'de bulunmalarının ilginç ve en ince ayrıntıları.*[1]

Asılsız haber veren gazetelerin başlıklarında bu kadar sık tekrarlanan bu kelimeleri dikkatle ele almak gerekiyor: *ayrıntılar, en*

1. Bkz. J.-P. Seguin, *Canards du siècle passé*, Paris, 1969.

ince ayrıntı, açıklama, olay. Çünkü bu kelimeler, aynı olgulara gazetelerde ya da kitaplarda verilen önemle karşılaştırıldıklarında, bu türden bir söylemin işlevine büyük bir açıklıkla işaret ediyorlar, bunların amacı ölçeği değiştirmek, boyutları büyütmek, hikâyenin ufacık çekirdeğini görünür kılmak ve öyküyü günlük yaşamın içine dahil etmek. Bu değişikliği gerçekleştirmek için gereken ilk şey, haysiyetli olarak değerlendirilmedikleri ya da toplumsal önemleri olmadığı için normalde metin içinde yeri olmayan öğeleri, kişileri, edimleri, diyalogları ve konuları anlatıya sokmak; ve ikinci şey de bu ufak tefek olayların, ne kadar sıradan ve sıkıcı olsalar dahi insanların belleklerinde *özel, ilginç, olağanüstü*, eşsiz ya da neredeyse eşsiz görünmelerini sağlamaktır.

Bu yolla, bu türden anlatılar alışıldık olandan dikkat çekici olana, gündelikten tarihsele olan geçişi sağlayabilecektir. Ve bu geçişte üç ana süreç söz konusudur. İnsanların kendi gözleriyle görmüş oldukları, kulaktan kulağa yayılan, bir köyün ya da eyaletin sınırları içinde dolaşan bütün söylenceler sıradışı bir biçim alır, herkese anlatılabilir, evrensel anlamda yazıya dökülebilir hale gelir; bu nedenle de kâğıt üzerinde basılmaya layık olur: Yazıya geçiş. Aynı zamanda anlatı statü değiştirir; Aracıdan aracıya aktarılan belirsiz bir söylenti değildir artık. Tüm önemli ayrıntılarıyla kesin olarak belirlenen haber haline gelir: Yukardan bakılır ona; dolaşan dedikodu habere dönüşür. Nihayet, köy ya da sokak, tamamen kendi kendine hiçbir dış müdahale olmaksızın tarih üretmeye başlar; ve buna karşılık tarih, tarihlere, yerlere ve kişilere kendi anlık akışının damgasını vurur. Onları hatırlanır kılmak için krala ya da egemene ihtiyaç yoktur artık. Bütün bu anlatılar, içinde efendilerin olmadığı, çılgınca ve özerk olaylarla dolu bir tarihi, iktidarın altında ve yasaya karşı koyan bir tarihi anlatır.

Artık gazeteler, *ilginç* haber başlıkları, *olağanüstü* gerçekler ve tarihin büyük olay ve kişileri arasında yakınlık, zıtlık ve tersine çevrilebilirlik ilişkileri tesis etmektedir. Çünkü, asılsız haber veren gazeteler hem dönemin suçlarını hem de yakın geçmişin olaylarını anlatmaktadır; imparatorluk savaşları, Devrim'in önemli günleri ya da Vendée Savaşı, 1814 ve Cezayir'in fethi cinayetlerle at başı

gider; Napoléon ve La Rochejaquelin soyguncu ve eşkıyaların yanında, yurtsever subaylar yamyam kazazede denizcilerin yanında yerlerini alırlar.

Görünüşte bu iki grup birbirlerine, suç ve şeref, yasadışılık ve yurtseverlik, darağacı ve ölümsüzlüğün görkemi gibi, taban tabana zıttır. Savaş hatıraları yasanın öbür yanından cinayetlerin utanç verici ünlerine karşılık gelmektedir. Ama aslında bunlar birbirlerine öyle benzerler ki her an kesişebilirler. Ne de olsa anlatı basit sokak dalaşlarını tarihin malı yaparken, savaşlar da tarihin damgasını isimsiz katliamlara vurmaktadır. Bu ikisi arasındaki sınır devamlı olarak aşılır. Bu sınır, ayrıcalıklı bir olay için aşılmaktadır: cinayet. Cinayet, tarih ve suçun kesişme noktasıdır. Savaşçının ölümsüzlüğünü (savaşçılar öldürür, öldürme emri verir, ve kendileri ölüm riskini göze alırlar) yaratan şey cinayettir; suçlulara (kan dökerek onlar da darağacı riskini zaten göze almışlardır) karanlık ünlerini sağlayan da cinayettir. Cinayet yasal olanı ve yasal olmayanı muğlak kılar.

Bu durum, kuşkusuz, cinayetin halk belleğinde –haberlerin ve anıların yer aldığı bu broşürlerin dolaşımında örüldüğü haliyle– en önemli olay olması olgusunu açıklar. Cinayet, iktidar ve halk arasında mutlak sadelikte bir ilişki kurmaktadır: öldürme emri ve öldürme yasağı; öldürülmek, idam edilmek; gönüllü kurbanlık, dayatılan ceza; bellek, unutuş. Cinayet yasanın sınırlarında, yasanın ötesinde ya da berisinde, üstünde ya da altında dolanır; bazen karşısında, bazen onunla birlik olarak iktidarın etrafında döner. Cinayet anlatısı, tersine çevrilebilirliğini kullandığı bu tehlikeli bölgeye yerleşmiştir: Yasak ve boyun eğme, isimsizlik ve kahramanlık arasındaki iletişimi sağlar; yüz karası onun sayesinde sonsuzluğa ulaşır.

Bu suç anlatılarının bir gün mutlaka dikkatle incelenip halk bilgisindeki yerlerinin gösterilmesi gerekli. XIX. yüzyıldaki halleriyle bu anlatıların kahramanları artık Mandrin ve Cartouche gibi yasadışılığın olumlu kahramanları olmaktan uzaklaşmışlardır çoktan; artık gerçek halk düşüncesinin ifadelendirilmesinden doğmamaktadırlar. XIX. yüzyılda dolaşımda olan bütün broşürler son derece uyumcu ve ahlâkçıdır.

Talimat verirler. Askerin şerefli hareketleriyle katilin iğrenç edimleri arasına özenli bir çizgi çekmektedirler. Yaptıkları iş, bir anlamda, yasayı ve altında yatan siyasi ahlâkı açıklamaktır. Ama gene de bizzat varoluşlarıyla, bu anlatılar, cinayetin iki yüzünü de yüceltirler, elde ettikleri evrensel başarı açıkça insanların iktidara karşı nasıl ayaklanabildiklerini, nasıl yasayı çiğneyebildiklerini ve ölüm aracılığıyla nasıl ölüm tehlikesine maruz kalabildiklerini bilme ve anlatma isteğini gösterir.

Kuşkusuz, bu bildirilerin muğlak varlığı, devrimci mücadelelerin ve imparatorluk savaşlarının ertesinde, belki de ilk bakışta göründüklerinden daha az heterojen olan iki hak –öldürme ve öldürülme hakkı; konuşma ve anlatma hakkı– etrafında cereyan eden gizli bir savaşın etkilerini vurguluyor.

Pierre Rivière'in anlatı-cinayetini hazırlaması işte bu karanlık savaş üzerinde temellendi ve bu savaş aracılığıyla anlatı-cinayeti ile kurbansal ve şanlı cinayetler tarihi arasındaki ilişkiyi sağlamıştı, ya da daha doğrusu, kendi elleriyle tarihi bir cinayet gerçekleştirmişti.

C. CİNAYET ŞARKIDA DİLE GELİYOR

XIX. yüzyılın başlarında asılsız haberler genellikle, birincisi olayların isimsiz bir konuşmacı tarafından "nesnel" bir anlatısı, ikincisi suçlunun "ağıt"ı olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. Bu garip şiirlerde, suçlu kişinin, edimini hatırlatmak için söz aldığı kabul edilirdi; hayatının kısa bir özetini veriyor, başından geçenlerden dersler çıkarıyor, pişmanlığını ifade ediyor ve tam ölüm anında da acıma ve dehşet duyguları uyandırıyordu. 1811'de Melun halk meydanında, 19 yaşındaki ebeveyn katili bir kızın eli koparılmış ve başı kesilmişti. Hikâye uzun süre asılsız haber veren birçok gazetede anlatıldı ve çarpıtıldı; bunlardan bir tanesi, 1836'da, ölü kıza şöyle başlayan bir ağıt mal etmişti:

Görüyorum, titriyorsunuz, hassas yürekler,
Ve görünüşüm dehşet saçıyor,
Evet, kötülüklerim, suçlarım korkunçtur benim
Ve ben Tanrının sertliğini hak ettim.
İçiniz rahat etsin, ölümün kapıda.

Bazı dikkat çekici özellikler var bu ağıtlarda. İlk olarak, birinci şahıs kullanılması ve dizeleştirme, bazen melodinin belirmesi. Cinayet şarkıda dile geliyor; ağızdan ağıza dolaşmaya yazgılı; şiirsel bir kurgu sayesinde herkesin, kendi suçunun ağıtıymış gibi söyleyebilmesi öngörülmüş. (Örneğin, Melun katilinin ağıtı *Sadık Köpek*'in ezgisiyle söyleniyordu.) Suçlu bu yolla hatasını itiraf ediyor, suçluluğunun üstünü örtmüyor, tersine onu ilan ediyor; hak ettiği cezanın kendisine verilmesi istiyor; kendisi için sonuçlarını kabul ettiği bir kanun olduğunu varsayıyor. (*Beni ölüme mahkûm ettiler/Koparılmış elim ve kesilmiş başım/Korkutacak gözünü bütün alçakların.*) Demek ki suçlu, kendisinde bile dehşet uyandıran, ama sınırlama olmaksızın talep ettiği bir dehşetle donanarak maskesizce suçunu kabul ediyor; kendi canavarlığına hiç taviz vermiyor. (*Tanıyalım bu iğrenç kızı/Evet, o benim, Magdeleine Albert/Şu korkunç, zalim, tiksinç canavar.*) Nihayet, suçlunun, ceza hemen yanı başındayken söz aldığı kabul edilir: Ölüm anında tam darağacına giderken, suçlu sesini yükselterek onu yok etmek üzere olan adalete seslenir; şarkı iki ölüm arasında yer alır – cinayet ve idam. (*Nihayet son saatin vurduğunu duyuyorum/Başım, heyhat, celladın/Sonra Tanrı katına çıkacak ruhum.*)

Şarkı, hem konuşan hem de katil olan bir öznenin –elbette kurmaca olan– yerini belirtiyor. Bu yer ne itirafın (adli anlamda) ne savunmanın ne de temize çıkarmanın yeridir; bu yer, af ya da uzlaşma isteme alanı da değildir. Konuşan özne, herkesin görebilmesi için cinayetini sergilemekte, kendisini cinayetinde tecrit etmekte, yasaya seslenmekte ve hem hatırlanma hem lanet istemektedir. Bu haliyle şarkı, katil öznenin, bu broşürleri hazırlayanlar tarafından dışarıdan belirlenen şiirsel konumunu oluşturur.

Pierre Rivière, gerçekten de, bu kurgusal şiirsellikte yerini al-

mak için gelmişti. Önceden anlatmayı amaçladığı ve yargıcın isteği üzerine doğru bir rapor halinde kaleme aldığı gerçek bir cinayet sayesinde bu yeri doldurdu. O, edimini ve sözünü belirli bir söylem biçiminde ve belirli bir bilgi alanında belirlenmiş bir yere koymak için gelmişti. Metninde göndermelerde bulunduğu tarihi anıların hiçbirisi olaydan sonraki övünç kaynakları ya da aklamalar değildi. Okullarda öğretilen İncil tarihi ile broşürlerde ya da asılsız haber veren gazetelerde anılan ya da öğretilen daha yakın geçmişe ait olaylar arasında onun cinayet-anlatısının yayıldığı ve bu cinayet-anlatının dahil olduğu bütün bir bilgi alanı bulunuyordu. Bu tarihsel alan, bu cinayet-hatıratı mümkün kılan koşula oranla daha az bir gösterge ya da açıklayıcı içerik olmuştur.

Pierre Rivière iki anlamda bu hatıratın konusunu oluşturuyordu: Hatırlayan, her şeyi pişmanlık duymaksızın hatırlayan oydu; hatıratı, diğer onca cinayetin yanı sıra korkunç ve şanlı cinayeti gerektiren kişi de oydu. Bu anlatı-cinayeti hem mermi hem de hedef olacak şekilde tasarladı ve kendisi de bu mekanizmanın çalışmasıyla gerçek cinayete doğru itildi; bu da onu zorunlu olarak mahkûm konumuna getirdi. Kısacası Rivière iki anlamda da tüm bunların faili oldu: cinayetin faili ve metnin yazarı. Hatıratın başlığı bunu yeteri kadar açıklıkla ifade ediyor: *Aunay'de, La Faucirie köyünde 3 Haziran'da meydana gelen olayın, faili tarafından kaleme alınan ayrıntıları ve açıklaması.*

Rivière, suçunu, bu konuda kuşkuya fazla yer bırakmayacak kadar belirgin bir söylem pratiği ve ona bağlı bilgi düzeyinde işlemişti. Ebeveyn katilliğinin ve metninin karmaşık bütünlüğü içinde, *gerçekten de* o dönemde tüm bir "suç anlatıları" bütününü yöneten yasa, cinayet ve hatırat oyununu oynamıştı. Aptalca bir oyun muydu bu? Jürinin büyük çoğunluğu, onun bu bilindik oyunu hem metinde hem de edimde oynamış, ikili fail ve ikili özne olarak belirmiş olması olgusunun delilikten çok canavarlık olduğuna karar vermişe benzemektedir.

Ama, Rivière'in cinayet-söylemi tam da orada, ceza hukuku kurumunda, tamamen farklı bir oyunla karşılaşmıştı. Sadece konuşan öznelerin aynı statüye sahip olmamaları değildi mesele, söylemler de aynı tür olayları oluşturmuyor ve aynı etkileri yaratmıyorlardı. Rivière sanıktı; bu nedenle, söz konusu olan şey onun gerçekten suçun faili olup olmadığıydı. 1812'den beri hafifletici sebepleri tanıma hakkına sahip olan bir mahkeme jürisi karşısındaydı; bu nedenle söz konusu olan şey, onun yapmış olduğu şeye, söylediklerine, nasıl yaşamış olduğuna, almış olduğu eğitime ve buna benzer şeylere bakarak jürinin onun hakkında bir fikir sahibi olmasıydı. Ve sonunda, tıbbi muayeneye tabi tutulmuştur: Bu nedenle söz konusu olan şey, hareketlerinin ve söyleminin nozografik bir tablonun kriterlerine uygun olup olmadığını anlamaktı. Kısaca, onun edimmetni üçlü bir doğruluk testine tabi tutulmuştu: olgusal doğruluk, fikirsel doğruluk ve bilimsel doğruluk. Bu söylemsel edime, halk bilgisi kurallarına derinden bağlı olan bu edimdeki söyleme başka bir yerde doğmuş ve başkaları tarafından yönetilen bir bilginin soruları uygulanıyordu.

Bununla birlikte Pierre Rivière'in ebeveyn katilliğinin bedeli, aradığı şerefle ödenmiş oluyordu. En azından ufacık bir şerefle. Dönemin diğer onca suçu gibi, bunun şarkısı da yazılı bültenlerde dile getiriliyordu.[2] Âdet olduğu üzere söyleniyor ve çarpıtılıyor, başka suçlara ya da bu tür anlatılarda zorunlu olan pasajlara ait unsurlarla karıştırılıyordu. Hatta, kendi istemiş olduğu, kanun tarafından öngörülen, ama belki de kendisine şerefli bir ölüm sağlamak amacıyla kendisini utançtan kurtaran hatıratı yazmış olduğu için onun olmayan bir ölüm verilmişti Pierre Rivière'e. Ama bir gazete, hapishanesinde, onun kendisini çoktan ölü olarak kabul ettiğini söylüyor bize.

2. Bu bültenin bir örneğini Bibliothèque nationale'de listelenmemiş hicviyeler kısmında, Madam Coisel'in yardımları sayesinde bulduk. s. 203'te verilmiştir.

III

Hafifletici sebepler

Patricia Moulin

Haziran 1835'te iyi bir aileden gelen genç bir adam, serinkanlılıkla ve taammüden altı aylık hamile annesini, kız kardeşini ve erkek kardeşini öldürdü. Hakkında mahkûmiyet kararı alan jüri üyeleri, genç adamın darağacına çıkışını görmekten derin bir acı duyacaklardı, çünkü hareketlerinden sorumlu tutulabilecek kadar sağduyu sahibi olduğunu kabul etseler de, hiçbir zaman akıl bütünlüğüne sahip olmamış genç adamın içinde bulunduğu koşullardan önemli ölçüde etkilenmiş olabileceğini düşünmekteler. Buna uygun olarak, jüri cezanın hafifletilmesi için krala bir dilekçe verdi.[1]

Pierre Rivière aleyhinde 11 Kasım 1835'te Calvados Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen kararla ilgili olarak hafifletici sebep-

1. *Annales d'hygiène publique*, 1836.

lerin kullanımı konusunda ortaya çıkan hassas sorun bu birkaç paradoksal cümlede özetlenmektedir. Uzun bir gelişme sürecinin sonunda, Rivière'in mahkûmiyetinden üç yıl önce, bütün suçlar için hafifletici sebeplerin kabul edilebilirliğini geçerli kılan 1832 kanunu çıkarılmıştı.

Bundan dolayı, 1835'te cezaların değişikliğe uğratılabilmesi için iki olasılık bulunmaktaydı: Krala bir af başvurusunda bulunmak, başka bir deyişle, bir mahkemenin nihai kararında değişiklik yapmasını kraldan rica etmek mümkündü. İkinci çözüm, bir suçun varlığının jüri tarafından tanınmasını beraberinde getiren hafifletici sebeplerin kabulüydü; ama aynı zamanda suçla ilgili dışsal koşulların sanığın hatasını sınırladığı ve dolayısıyla bir ceza indirimine olanak tanıdığı kabul edilmekteydi.

Eski Rejim'de yargıcın verdiği cezaların keyfiliğinin yerine Devrim, cezaların kanun koyucu tarafından düzenlenmesi ilkesini geçirmişti. 1811 Ceza Kanunu bir en düşük ve en yüksek kavramı yerleştirerek ceza yelpazesini genişletmişti ve bizzat "hafifletici sebepler" ifadesini 463. maddede kullanmış, ama bunların uygulanma alanını belirli cürümlerle sınırlamıştı. Nihayet 1824 kanununun hafifletici sebepler uygulamasını, sınırlayıcı bir biçimde öngörülmüş bazı suçlara da yaymasından ve bunları mahkemenin takdirine bırakmasından sonra, 1832 kanunu hafifletici sebepler uygulamasını kural ve uygulanmaması halini de istisna olarak kabul etti; hafifletici sebeplerin kabul edilip edilmemesi konusunda karar verme yetkisi jürinindi.

A. ÜÇLÜ BİR ÇATIŞKI

Hafifletici sebepler uygulamasının serbestleşmesiyle son bulan bu gelişme Pierre Rivière'e yaramış olmalı. Gerçekten de, Pierre Rivière'in, göbeğinde yer aldığı üçlü bir çatışkıdan doğmuştu bu gelişme: iktidar ve genel konsensüs arasındaki çatışkı, cezalandırıcı gücü elde tutma konusundaki çatışkı ve bilimsel bilgi ve adli güç arasındaki çatışkı.

Cezalandırıcı güç ve halk konsensüsü arasındaki çatışkı kanunun aşırı baskıcı karakterinden doğuyordu. Kanunun bu durumu, suçluya karşı bir sempati beslenmesine ve hafifletici sebeplerin kabul edilmemiş olması nedeniyle ya da mahkemenin 1824 kanununa göre bu sebeplerin dikkate alınmasına izin vermeyeceği korkusuyla birtakım haksız hükümlere yol açmıştı. Öyleyse sorun uygun cezanın verilmesini sağlamaktı. Bu konuda iki yöntem akla gelebiliyordu: Ya cezaları indirmek ya da en düşük cezayı daha da düşürmek. Hafifletici sebepler ikinci çözümü benimser. Gerçekten de hafifletici sebepler, kullanılmayan, ama ihtiyaç doğduğunda kullanıma hazır tutulan ceza silahını koruma ve aynı anda hukuku kamuoyunun durumuna göre düzenleme gibi ikili bir amaca hizmet etmiştir, iki devrimden sonra kamuoyu artık tümüyle ihmal edilebilecek bir nicelik olamazdı. Hafifletici sebepler, *vicdanın ayrıntılı değerlendirmesi aracılığıyla, kanunun genel değerlendirmesinin düzeltilmesini* olanaklı kılmıştır. Hafifletici sebepler uygulaması öncelikle cezaları bireyselleştirmiş ve herkese daha az ceza alacağı umudu aşılayarak kanun aleyhine gelişen havayı yumuşatmıştır, ama esas nokta, eğer hafifletici sebepler sistematik olarak uygulanırsa kanunun modernleştirilebilecek, uyarlanabilecek olmasıdır. Bu nedenle, hafifletici sebeplerin esas işlevi kamuoyu ve hukuk arasında gelişebilecek olan önemli çatışkıları azaltmak olmuştur; hafifletici sebeplerin esas olarak ulusla daha zayıf ilişkileri olan yargıçlar tarafından değil jüriler tarafından tanınmasıyla bu çatışkılar daha da azalmıştır. Sonuç olarak, hafifletici sebepler, bu tip bir gücün bizzat iktidarın sorgulanmasının önüne geçmiştir.

İkinci bir çatışkı cezalandırıcı gücü elde tutma etrafında gerçekleşmektedir. Bu, sorun yürütme ve yasama ilişkileri düzeyinde incelenebilirdi, ama bu durumda, hafifletici sebepler üzerinde doğrudan bir etkisi olmaksızın genel siyasete bağlı ilişkiler söz konusu olurdu. Hafifletici sebepler uygulaması esas olarak, cezalandırıcı gücün elde edilmesi konusunda adli güç ile siyasi güç arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Devrim, cezalandırıcı gücün uygulanmasında Eski Rejim'in keyfiliğini ortadan kaldırmak amacıyla, cezaları tamamen kanuna bağlamıştı. 1832'de hafifletici sebepler, yargıçların

keyfiliğine bir geri dönüş gibi görülebilir, çünkü kanun tarafından öngörülmüş olan cezaların değiştirilmesine izin verirler. Ama gerçekte, 1832 kanunu, bundan sonra değişmeden kalacak olan bir güç ilişkisinin benimsenmesini sağlamıştır. Hukukun tanzimi ve cezalandırılabilir olayların belirlenmesi bundan böyle sadece yasama organının yetki alanı içinde yer almaktadır. Yargıç bu genel çerçeveleri kamuoyunun durumuna uyarlar ve böylece kanunun uygulanmasında belli bir serbestlik kazanır. Bu genel çerçeveleri olaylara da uyarlar. Bizzat suçun ötesinde, suçlunun tutumunu, genel olarak koşullara uyumunu göz önünde bulundurur.

Bu dolaylı yolla, doludizgin gelişmekte olan bir bilim, psikiyatri bilimi adalete dahil olur. Bu çatışkının erken bir belirtisi, akıl hastasını sorumluluktan muaf tutan 64. maddedir. Toplumsal düzen dışında, herhangi bir suçlu kadar zararlı olan, cani delinin mahkûm edilmesi gerekir, oysa cani olma niteliği deli olma niteliğinin ardında kaybolmaktadır. Olayların, suçunun ötesinde suçlunun içinde bulunduğu koşulların önceliği, yargıçlar kadar, olaylarla ilgili herhangi bir uzmanın da sorumluluğu belirlemesine fırsat tanır. Bu da psikiyatrinin daha geniş çapta müdahalesini ve böylece de tüm delilik derecelerini adli sorumluluk kavramına dahil eden sınırlı sorumluluk teorisinin gelişmesini kolaylaştırır. Gerçekte, hafifletici sebeplerin varlığı, sadece psikiyatrinin değil, bütün sosyal ve beşeri bilimlerin (psikoloji, sosyoloji, genetik vs) adli mekanizmaya sokulmasının yolunu açmıştır. Hafifletici sebeplerin varlığına, yargıçlar tarafından olduğu kadar, kamuoyunun temsilcileri olarak jüri tarafından da karar verilebilmektedir. Bu yüzden, adaletin özel niteliğinde bir düşme ve belli sayıdaki uzmanın kendi alanlarını istila ettiğini gören yargıçların yetkisinde bir azalma görülmüştür.

B. KARARSIZLIKTAN KEYFİLİĞE

Öyleyse, hafifletici sebeplerin hukuka sokulmasına üç çatışkı damgasını vurmuştur ve Pierre Rivière, hem suçunu işlemiş olduğu zaman açısından hem de kendi kişisel konumu nedeniyle, bu çatışkı-

ların düğüm noktasında yer alır.

Pierre Rivière, sanığın suçluluğunun şüpheli olduğu ve ağır ceza mahkemesi başkanının Ceza İşleri Müdürlüğü'ne belirttiği gibi, infazın *ancak üzücü bir sonuç doğuracağı* bir davada jürinin hafifletici sebepleri tanıma yetkisini elde etmesinden kısa bir süre sonra ağır ceza mahkemesine çıkmıştır.

Dahası, bir ebeveyn katili ve dolayısıyla ceza hukuku açısından kral katiliyle eş tutulan bir kişi olarak Pierre Rivière, hafifletici sebeplerin bahşedilmesiyle çözüme kavuşan ve adli gücün yeniden toparlanmasını simgeleyecek olan siyasi bir sorun oluşturmaktaydı.

Çünkü, Pierre Rivière *hiçbir zaman akıl bütünlüğüne sahip olmamış* birisi olarak değerlendirildiğinden ve delilik artık tam sorumluluk kavramının uygulandığı tek durum olmaktan çıktığından, hafifletici sebeplerden yararlanabilirdi.

Öyleyse, Rivière'in hafifletici sebeplerden yararlandırılması gerekiyordu, ama jüri hafifletici sebeplerin varlığını kabul etmeyi reddetmiş ve birkaç gün sonra ceza indirimi için krala başvuruda bulunmuştu. Dolayısıyla açıkça çelişkili bir karar söz konusu. Gerçekte, karar, Rivière'in karakterine ve bizzat suçuna, ama aynı zamanda ebeveyn katlinin 1835 yılının siyasi koşulları içindeki özel durumuna da dayanmaktaydı.

Gerçekten de, Pierre Rivière'in durumunda bu üç çatışkının iç içeliği çok karmaşık bir durum ortaya koymaktadır; bütün bilgi düzeylerinde çelişkiler bulunmaktadır. Halk bilgisi düzeyinde şahitler birbirleriyle çelişmekte ve Rivière'in deliliği konusunda bir anlaşmaya varamamaktadırlar; *duruşmaları son derece canlı bir ilgiyle izleyen* kamuoyu da bu konuda bölünmüş durumdadır. Psikiyatrik bilgi düzeyinde, *eşit derecede güvenilir* kabul edilmelerine rağmen, doktorlar da bölünmüştür. Adli düzeyde, *üyeleri arasında eğitimleri ve anlayışları açısından seçkin insanlar bulunan jüri* belirli bir karara varamamakta, üyelerinden altısı hafifletici sebeplerin varlığını kabul ederken, yedisi reddetmektedir. *Ve eğer karar vermeleri istenseydi mahkeme üyelerinin kafalarında da ciddi kuşkular belirecekti.*[2]

2. Ağır ceza mahkemesi başkanının Ceza İşleri Müdürlüğü'ne sunduğu rapor.

Her düzeyde görülebilen bu bölünmeler, bu çelişkiler kararda belirgin bir yanılgıya yol açmıştı. Yeterli bilgiden yoksun olan jüri, belirli bir sonuca varamamış ve yeni güçlerini ve kendisine kısa bir süre önce tanınmış olan hüküm verme yetkisini kullanamaz bir duruma gelerek daha üstün bir otoriteye, krala başvurmuştur. Jürinin gücünün sınırları psikiyatrik bilgiyle ifade edilir; bu nedenle, jüri, deliliğin kanunla ve kamuoyunun görüşleriyle belirlenmiş olan geleneksel gereklerine uymayan bir delinin kısmi sorumsuzluğunu onaylamayı reddetmiş, ama gene de kendisine bazı psikiyatrlarca anlatılmış olan muğlak bir gerçekliği de tamamen inkâr edememiştir. Elinden gelen şey, bu nedenle, kendisini yetersiz bulduğu yeni sorumluluklarından sıyrılmak olmuştur.

Caen mahkemesinin kararı siyasi gerekçelerden de etkilenmişti. Ebeveyn katli kral katliyle bir tutulmuş, öyle ki, hafifletici sebepler konusundaki kanunun oylanmasında parlamentoda sert tartışmalar yaşanmıştı. Muhafazakârlar, kral katli ve dolayısıyla ebeveyn katli suçunun hafifletici sebeplerden yararlandırılmasını kabul edilmez bir şey olarak değerlendiriyorlardı.

Üstelik, 28 Temmuz 1835'te Fieschi Louis-Philippe'e bir bomba atmış ve henüz yargılanmamıştı; Yüksek Meclis Mahkemesi 15 Şubat 1836'ya kadar bir hüküm vermedi. Bu koşullarda bir ebeveyn katilini hafifletici sebeplerden yararlandırmak kralı incitmekle aynı anlama gelecekti. Ebeveyn katli ve siyasi suç arasındaki yakınlık zihinlerde fazlasıyla kabul görmekteydi.

Ceza ve Af İşleri Müdürlüğü La Manche valisini, Aralık 1834'teki ağır ceza mahkemesi duruşmasında aşırı derecede yumuşak insanları jüriye seçmekle suçladığı için, bu gerilim daha da şiddetli hissedilmiş olsa gerektir: *Eğitimden yoksun ve aldıkları görevin önemini ve gereksiz yumuşaklık göstermenin tehlikesini kavramaktan âciz bir köylüler topluluğu.*[3] Bu nedenle, ağır ceza mahkemesi Caen'de de bulunan Calvados'ta bile jürilerin kurulmasına ve jüri üyelerinin özellikle muhafazakâr ve cezalandırma eğilimi taşıyan kişilerden oluşmasına büyük bir önem verilmiştir.

3. Ağır ceza mahkemesi başkanının Ceza İşleri Müdürlüğü'ne sunduğu rapor, 1. trimestr 1835.

Bu durumda, jürinin, siyasi olarak böyle hassas bir alanda bir karara varması imkânsızdır. Bu arada bir başka olguyu daha dikkate almakta fayda var: Louis-Philippe'in babası Philippe Egalité [Eşitlik] de bizzat kralın ölümü için oy kullanmıştı ve bu nedenle kral katili olarak değerlendirilmesi gerekiyordu. Bu durumda, jürinin, kralın otoritesine başvurmaksızın alacağı bağımsız bir karar adli gücü daha sağlam bir temele oturtacaktı, ama belki de kralla bir çatışkıya ve dolayısıyla kaldıramayacağı bir riske girmek pahasına.

Bu anlamda, yargıçların kararı, hafifletici sebeplerin varlığının kabul edilmemesi ve ceza indirimi için krala başvurulması tamamen haklı çıkarılmış olmaktadır. Adli güç, bir anda kendisini, Rivière'inki gibi çok zorlu vakalarda bile karar alabilecek kadar donanımlı buluvermişti. Ama elde ettiği tam anlamıyla adli olan bu güçlere rağmen, kendisini, imkânsız bir siyasi durum kadar olgusal bir durumla da karşı karşıya bulunca, elinden gelen tek şey, haklarından feragat etmek ve kraldan yerini almasını rica etmek olmuştur. Bu nedenle, *a priori* paradoksal görünen mahkeme kararı, siyasi bağlam içinde tamamen mantıklıdır.

IV

Kral katli-ebeveyn katli

Blandine Barret-Kriegel

Neden Pierre Rivière, küçük bir çoğunluğun oyuyla, 1832 Ceza Kanunu'nda yapılan reformdan beridir onca ebeveyn katilini giyotinden kurtaran hafifletici sebeplerden yararlanamadı ve sonuçta neden kraliyet affıyla cezası indirildi?

İlk soruya, Rivière konusunda çekişen iki kurum, yani adalet ve tıp arasındaki çatışkıyı ve bunlardan ikincisinin, Vastel ve Esquirol gibi doktorların teşhislerinin üstünlüğüne rağmen diğer doktorların (Bouchard, Le Bidois, Trouvé) Rivière'in deliliğinin varlığını reddetmiş ve mahkemede de bunu beyan etmiş olmaları nedeniyle kısmen kendi içindeki bölünmüşlükten kaynaklanan göreceli zayıflığını ileri sürerek cevap vermek isteriz.

Rivière'in kişiliğinin, birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturan

edimi ve hatıratıyla tıbbi bilgiyi bocalattığı ve bu bilginin, başka bir yerde açıklanmış olduğu gibi, bölünmüşlüğünü ortaya koyarak bir şekilde yetkisini tanımadığı tartışmasız bir gerçektir.

A. SUÇLAR SUÇU

Ama 1835'te adaletin sert görünmek için başka nedenleri de bulunmaktaydı; Calvados Ağır Ceza Mahkemesi ebeveyn katilini yargılamaya başladığı anda Yüksek Meclis Mahkemesi de, Portalis'in başkanlığı altında, kral katilliği suçundan yargılanan Fieschi ve 28 Temmuz 1835'te krala ve ailesine karşı[1] girişilen suikastta ona suçortaklığı yapan arkadaşlarının davasına başlıyordu. Bizzat Ceza Kanunu'nun hükümleri aracılığıyla, Rivière'in davası Fieschi davasıyla bir *yankılaşım* oluşturmaktaydı.

İlk olarak Treilhard tarafından 1810'da hazırlanmasından sonra birçok kez değiştirilmiş olan 1835 Ceza Kanunu'nda "kral katli" terimine rastlanmamaktadır, kral katli, devlet güvenliğine karşı işlenen suçlar başlığı altında yer alıyordu, bu konuyla ilgili esas kanun maddesi şöyledir: *Kralın kendisine ya da hayatına karşı kasıt ebeveyn katilliği cezasıyla cezalandırılır (*86. madde*);* 88. madde durumu belirginleştirir: *Suikastın gerçekleştirilmesi ya da suikast girişimi kastı oluşturur.*

Tarihlerin uyuşmasının ötesinde, –12 Kasım 1835'de Pierre Rivière ebeveyn katilliği cezasına çarptırılmış, 15 Ocak'ta, tam Fieschi davasında karmaşık sorgunun sürdüğü sırada, Yargıtay, dilekçesini reddetmişti ve 15 Şubat 1836'da, Fieschi'yi ebeveyn katilliği cezasına çarptıran mahkeme kararından bir gün sonra ve büyük bir kalabalığın ortasında idam edilmesinin arifesinde, Pierre Rivière'in idam cezasının kaldırıldığı öğrenilmişti–, iki dava arasında, bir ebeveyn katli ve bir kral katli arasında benzerlik kurulmuş olması XIX. yüzyılın ceza tarihine damgasını daha derinden vurmuştur.

Ceza Kanunu, ebeveyn katilliğini, idamla cezalandırılan (302.

1. Kral isabet almamıştı ama aralarında Mareşal Mortier'nin de bulunduğu on sekiz kişi ölmüştü.

madde) bütün suçlardan, cana kasttan, çocuk katilliğinden, zehirlemeden daha tartışmasız ve bütünlüklü bir temel suç olarak tanımlamıştı. Baba otoritesini yerleştiren ve hükümlerinin büyük kısmını adadığı aileyi kutsallaştıran Medeni Kanun'la orantılı olarak Ceza Kanunu, cezaların en serti aracılığıyla en büyük dokunulmazlığı onaylamaktadır. "*İsmi bile titrenmeden ağza alınamayan bu cürüm, suçların suçunu oluşturur. Bu suçu işleyen canavar, sapık bir hayal gücünün bulabileceği her türlü korkunç cürümü işleyebilir,*" der milletvekili Gaillard de Kébertin (Ceza Kanunu reformu üzerine tartışma, 7 Aralık 1831).

1832 reformuna kadar, gerçekten de *ebeveyn katilliği suçuyla idam cezasına çarptırılan suçlu, gömleği üzerinde olduğu halde, yalınayak, kafası siyah bir örtünün altında infaz mahalline götürülecek ve bir mübaşir mahkûmiyet kararını yüksek sesle kalabalığa okurken darağacında halka teşhir edilecektir. Bundan sonra sağ eli kesilecek ve hemen peşinden de infaz edilerek öldürülecektir* (13. madde). 1832'den sonra kanun, ellere dokunmaz, ama siyah örtüleri ve kafaları aynen korur ya da ruh ve bedenleri sonsuza kadar hapishanede alıkoyar.

1832'den önce kral katilliğini ebeveyn katilliği cezasıyla cezalandırmak, imparatorluk Danıştay üyelerinin gösterdikleri gerekçelerin de tanıklık ettiği gibi suikastçılara sakatlayıcı ve utanç verici bir ceza vermenin yoluydu: "... *bu isimle adlandırılan suç bütün suçların en büyüğüdür ve ebeveyn katilliği için verilen idam cezasıyla, yani suçlunun, ölmeden önce birkaç uzvunun kesilmesini öngören tek cezayla cezalandırılacaktır.*"[2]

B. AİLE VE HİYERARŞİ

Ancak, *birçok suça ve hatta sadece bu suçlara teşebbüs etmeye bile*[3] ölüm cezası veren ve birçok cezayı bir dizi fiziksel kötü muame-

2. Berliet, Corsini, Pelet, *Conseil d'Etat, séance du 5 février 1810 du Code pénal 1810;* öncesinde, *Exposé des motifs par Mrs les Orateurs.*
3. Solimène, *De la réforme du Code pénal français.*

le, dağlama, lale, teşhir gibi aşağılayıcı uygulamalarla donatan bir kanun bağlamında, kral katilliği ve ebeveyn katilliğinin benzer kılınması başka bir anlama sahiptir; önce imparator, daha sonra da monarklar olmak üzere egemenin bir baba olma iddiasında bulunuşunun ve kendisini böyle sunuşunun kanıtıdır. Kral katilliğinin ebeveyn katilliğiyle bir tutulma olgusu, ailenin, toplum modeli olarak öne çıkarılması ile bağlantı kurulmaksızın anlaşılamayacak bir olgudur.

Bununla birlikte Medeni Kanun, Eski Rejim'e göre aileye daha fazla özgürlük tanımış ve özellikle tamamen ekonomik gerekçelere dayanarak babanın oğul üzerinde öbür boyu süren hâkimiyetini kaldırmak suretiyle[4] Roma hukukunda çok üstün tutulan baba otoritesini önemli ölçüde azaltmıştır.

Bundan böyle ebeveyn katilliği, suçların en korkuncu olmuş ve aile *eşitlikçi olmayan doğal bir kurumun* düşlenen modeli olarak işlev gördüğü ölçüde de kral katilliği onunla bir tutulmuştur. Eğer aile teması sadece iki kanunun, Medeni Kanun ve Ceza Kanunu'nun, uygulanmasında değil, ama aynı zamanda Restorasyon'un doktrinerleri nezdinde (Bonald ve Joseph de Maistre) ve Temmuz monarşisi sırasında direniş taraftarı düzen adamları için, "uzun ve parlak bir yazgıyı hedefleyen sağ görüş çerçevesinde" vaat edilmişse, "eğer devlet ve her türden topluluk, küçüklerin yetişkinlerin vasiliği altına verildiği aile modeline göre kurulmuşsa, bunun nedeni, toplumun bir gruplar ve zümreler *hiyerarşi*sinden oluşması gerekliliğidir..." (R. Rémond.)

Aile modeli, İmparatorluk'un ve "parlamenter" iki monarşinin, otorite hiyerarşisine ve itaate dayalı daha eşitsizlikçi bir toplumu Devrim'in kurduğu aşırı eşitlikçi bir toplumun yerine koymayı üstlenen siyasi projesini meşru kılar.

Bu nedenle, ebeveyn katilliği ve kral katilliğinin eşit olarak pay aldığı canavarlık ve bozuk tabiatlılık suçlamaları, XIX. yüzyılda

4. "Bu yasanın son durumunda ailenin erkek evladı kanunen baba ölene kadar baba otoritesi altında tutulmaktadır. Erkek evlat, altmış yaşına bile gelmiş olsa, babası onu ergin olarak tanımaya yanaşmadıkça bu durumda kalmaya devam eder." (Kont Réal'in sunumu, *Procès-Verbaux du Conseil d'État contenant la discussion du Projet de Code Civil Public par le comte Locré* içinde.)

toplum durumunun iki muhtemel ve telafisi olanaksız ihanetini ifşa etme konusunda benzer bir çaba göstermektedir. 1810 Ceza Kanunu, kral katilliğine, Robespierre ve Saint-Just'ün peşinden gidenler hariç, Konvansiyon üyelerinin Tiran'a uygun gördükleri yere simetrik anlamda eşit bir yer ayırmaktadır.

Kral katilliği, kanuna uygun biçimde ağır ceza mahkemelerinde yargılanan ebeveyn katliyle "toplumsal sözleşme"yi[5] bozmuş olma utancını paylaşarak, durum gereği oluşturulan olağandışı bir mahkemede yargılanacaktır.

Bu iki suç çeşidinin, kral katilliği ve ebeveyn katilliğinin istisnai ağırlığı o kadar güçlü hissedilmektedir ki, 1831'de Ceza Kanunu'nda reform kararı sırasında, biri önerisi reddedilen Gaillard de Kébertin, diğeri de jüriye çok fazla yetki verilmesine karşı çıkan Roger olmak üzere, bu suçluların hafifletici sebeplerden yararlandırılmaması için en azından iki ses yükseltilecekti: *Ellerine yargılamak üzere bir Ravaillac verin, bu korkunç suç için bile hafifletici sebepler bulunduğunu ilan edeceklerdir (Archives parlementaires*, 22 Kasım 1831).

1832'den sonra yasal olmasına rağmen hafifletici sebeplerin ebeveyn katilliği suçuna uygulanışı gene de sakınımlara ve hatta, başsavcının bir ebeveyn katli davasıyla ilgili olarak şu haykırışında da görüldüğü gibi, öfkeye yol açmıştı: *O babasını öldürdü, ama hafifletici sebepler var. Ebeveyn katlinde hafifletici sebepler! Bu türden bir beyanın doğaya ve topluma karşı bir küfür olmaması için uyanık olalım*! (Leuret davası, *Gazette des Tribunaux*, 30 Ağustos 1840).

5. Kral katilliği suçunun ağırlığının, ister monarşik ister cumhuriyetçi olsunlar XIX. yüzyılda birbirini izleyen bütün siyasi rejimlerce kabul edilmiş olması dikkat çekicidir. İkinci İmparatorluk'un kral katilliği kanunu raportörünün, "Bütün suçların en büyüğü olan bu suç [kral katilliği] için kefaretlerin en korkuncunun ve en ağırının, ebeveyn katilliğine verilen cezanın uygun görülmesi hiç de fazla değildir," demesi şaşırtıcı sayılmamalıdır. Ama, 7 Şubat 1949 kararıyla, "Ceza Kanunu'nun 87. maddesindeki hükmün, önceden tıpkı monarşik hükümeti koruduğu gibi Cumhuriyetçi hükümeti de koruması" ve Üçüncü Cumhuriyet'in, Ceza Kanunu'nun 86. ve 90. maddelerini daha şimdiden kanunlarına dahil etmesi vurgulanmaya değer; yasamanın sürekli çabası, periyodik sarsıntalara rağmen, geçici, monarşik, emperyal ya da başkanlığa ait cisimleşmelerin ötesinde, devlet başkanının kişiliğinde devletin güvenlik ve istikrarını sağlamak olmuştu.

Gazette des Tribunaux'nun değişmez yankısı olan bu sakınım, hatta bu düşmanlık, şayet Rivière'in ve Fieschi'nin suçlarının tarihleri böylesine çakışmasaydı belki de etkisini Pierre Rivière davasında da hissettirecek olan, 1832'den itibaren büyük sayıdaki ebeveyn katilinin hafifletici sebeplerden yararlandırılması uygulamasını hiçbir şekilde engellememiştir.

1832'deki Ceza Kanunu reformu, 1824'te yapılan birçok değişikliği onaylayarak ve genişleterek bazı cezalara eklenmiş olan bedensel cezaları iptal eder, buna uygun olarak da uzuv kesme, dağlama, lale ve teşhiri kaldırır, hafifletici sebeplerin ebeveyn katilliği ve kral katilliğine uygulanmasını olanaklı kılar, ceza hiyerarşisini, suçların ağırlık derecesine daha kesin bir biçimde uyarlar ve böylece jürinin rolünü kısıtlar.

C. ADLİ BİR GELİŞME

Biz, Fieschi davasının Rivière davası üzerindeki etkilerini açığa çıkaran ve ebeveyn katline ölüm cezası verilmesi ihtimalini artırmaktan çok azaltan bu reformun birçok nedeninden sadece iki tanesi üzerinde yoğunlaşacağız:

1. Adaleti daha etkili kılma kaygısı.

Reform raportörü Dumon, *cezaları daha sert, ama daha eşit ve daha belirli bir hale getirmek ve birazcık bağışlayıcılıkla çok sayıdaki cezasız kalma ihtimalini dengelemek düşünülmüştür*, diye açıklar (11 Kasım 1831).

Gerçekten de, yasanın sonucu, ölüm cezası vermek istemeyen ama buna karşılık beraat ettirmekten başka hiçbir seçeneği olmayan jürilerin verdiği beraat kararlarında önemli bir azalma olmuştur.

Böylece,	1826'dan	1830'a	kadar	jürinin aldığı beraat kararı	*% 32*
	1831	"	"	"	% 37
	1832-1835	"	"	"	% 33
	1840	"	"	"	% 28
	1880	"	"	"	% 17

Başka bir deyişle, cezanın sertliği azaltılmış, ama kapsamı genişletilmiştir. Uslandırma cezası sayısında önemli bir artış gözlenirken, ölüm ve müebbet hapis cezalarının sayısı azalmıştır. Öte yandan, 1825'ten 1839'a kadar olan dönem içinde beraat kararlarına daha seyrek rastlanmaktadır.

Diğer ceza davalarında olduğu gibi, Ceza Kanunu reformu ebeveyn katilliği için verilen cezaları da düzenlemiştir, hatta, reformdan önce jüri tarafından cezanın şiddetini hafifletmek için kullanılan bir usul olan suçun yasal tanımlamasını değiştirmek bir yana;[6] hafifletici sebepler suçluları giyotinden kurtarmanın bir aracı haline gelmiş ve idam cezası artık bütün ebeveyn katilliği olaylarında verilen değişmez bir ceza olmaktan çıkmıştır.

Eğer Pierre Rivière'in davası hafifletici sebepleri ebeveyn katillerinin çoğuna tanıyan istatistiksel gelişmeyi izlemiş olsaydı, savunma tarafından ileri sürülen deli olduğu iddiasının yarattığı belirsizlik göz önüne alındığında, normal şartlarda bu durumdan yararlanma şansı yüksek olacaktı.

Şayet Rivière'in davası Fieschi davasıyla aynı zamana denk gelmemiş olsaydı kanun reformunun bir başka gerekçesi için ortaya çıkan ikinci bir sebep de onun idama mahkûm edilmesine karşı işlev görmüş olacaktı.

2. Ölüm cezasının fazla yaygın oluşu yüzünden çıkan tartışmalar.

İmparatorluk Ceza Kanunu çerçevesinde ölüm cezasının birbirinden belirgin farklılıklar gösteren suçlara ayrım gözetilmeden uygulanmasına ve ölüm cezalarının sınırsızca kullanılmasına karşı *pratikte* jürilerde bir muhalefet gelişmişti. Bu tavır, Louvel'in Dük de Berry'ye karşı giriştiği suikasttan sonra, siyasi suç saydığı ölüm

6. Hafifletici sebeplerden yararlandırılan ebeveyn katillerini gösteren aşağıdaki tablonun da ortaya koyduğu gibi.

1833:	mahkûmiyetlerin	7/8'i
1834:	"	13/14'ü
1835:	"	7/12'si
1836:	"	5/7'si
1837:	"	3/4'ü
1838:	"	9/11'i

cezasına karşı açıkça tavır alan Guizot'nun bu kez siyasi olan düşünceleri tarafından da desteklendi; gündemdeki meselenin köylü isyanını katliam yaparak bastırmak ya da aristokratik ihanet girişimine bir son vermek olduğu Eski Rejim döneminde idam cezalarının gerçekten de etkili olabildiğini, ama bu cezanın artık yeni Fransız rejiminde siyasi rahatsızlıkları çözmek için uygun bir yöntem olmadığını ileri sürüyordu Guizot. Özet olarak, Guizot, idam cezasının, muhalefetin farklı bir biçimde oldukça yaygınlaşmış olduğu bir dönemde, her türlü muhalefeti komployla bir tutmak anlamına geldiğini; dahası, bunun, devlete karşı tehlikeli olanla töre dışı olanı siyasi suç kapsamında karıştırmak anlamına da geldiğini söylüyordu.

Ama, Fieschi olayı kralın şahsına karşı girişilmiş bir suikast olduğu ve savcılık suikastın İnsan ve Yurttaş Hakları Cemiyeti diye bilinen cumhuriyetçi bir demekle yakından alakalı olduğunu ima ettiği ölçüde, siyasi muhalefet tekrar komplo, terör biçimine bürünmüş ve böylece de ölüm cezasının kapsamına girmiştir. Şu da biliniyor ki Fieschi davası, hem basının ağzını tıkayan ve cumhuriyetçi eğilimdeki bütün gösteri ve eylemleri yasaklayan baskıcı eylül kanunlarına hem de Louis-Philippe'e ve ailesine karşı girişilen peş peşe birçok suikasta[7] ikili bir çıkış noktası olmuştur.

D. YANKILANIŞ

Suikast girişiminin yarattığı öfke duygusu, suçu Fieschi'nin suçuyla aynı zamanda işlenmiş olması nedeniyle daha da korkunç bir yankı bulan Pierre Rivière'in davasını da etkileyecekti.

Birisi bütün Fransa'yı, öbürü ise sadece Calvados'ta oturan mütevazı bir aileyi ilgilendirdiğinden görünürde ortak bir paydası olmayan bu iki dava, sadece iki korkunç suçun ve cezalandırılmalarının tarihlerini bağdaştırmakla kalmıyor, ama aynı zamanda hafifletici sebepler, delilik ve af olgularını da bağdaştırıyordu.

7. Alibaud, 1836; Meunier, 1836; Damies, 1840; Lecomte, 1846; Henri, 1846; ve 1841'de Dük d'Aumale'i vuran Quénisset.

Pierre Rivière'in avukatı delilik üzerinde ısrarla durmuş ve Rivière'in yargılanmasında hafifletici sebeplerin dikkate alınmasını istemişti; Fieschi'nin avukatı Patorni de, müvekkilinin akli dengesinin bozuk olduğunu ispatlamaya çalışıp onun melankoliden mustarip olduğunu açıklayarak ve bu nedenle, genel bir hoşnutsuzluk yaratmasına rağmen, hafifletici sebeplerin dikkate alınmasını talep ederek aynı şeyi yapacaktı.

Tabii ki Fieschi'nin davası Pierre Rivière'in davasından *sonra* ele alındı, ama gene de, belli bir ölçüde birinci davanın sonucunu haklı gösterdi. Çünkü, Pierre Rivière'i yargılayan mahkemenin sakınımı ve imtinası hak edilmiş cezadan kurtulmak için yapılan delilik beyanının hafife alınamayacağı anlamına gelir. Kanun adamlarının tüm adli kararlara özgü bulaşıcı etkiden korkmamaları mümkün değildi, üstelik kral katilliği onunla aynı cezaya mahkûm edildiği bir sırada ebeveyn katilliği daha ciddi, daha telafisiz bir suça dönüşmüştü. Bunlardan herhangi birinde suçun ağırlığının hafifletilmesine yol açacak her türlü girişim, diğerinde de cürmün yarattığı dehşeti azaltmaya yönelik bir etkide bulunabilirdi pekâlâ. Rivière'in suçu Fieschi'ninkinden olumsuz anlamda etkilendiğinden iki suçun karşılıklı korkunçluğu mutlaklaşmış, Fieschi'nin cezası konusunda da Rivière'inki izlendiğinden iki suçlunun cezaları daha korkunç olmuştu. Böylece, uygun cezadan kurtulacağı anlamına geldiği için Rivière'in durumu delilik belirtileri altında açıkça biçimlenememişti. Savcının Rivière'i vahşi ve canavar olarak tanımlamasının, ama hiçbir şekilde bir deli olarak tanımlamamasının nedeni buydu: *Yalnız, vahşi, zalim, ahlâki açıdan bakıldığında Pierre Rivière işte bu; o, bir anlamda farklı bir insan, sevgi ve toplumsallık yasalarına bağlı olmayan bir vahşi, çünkü ailesinden olduğu kadar toplumdan da nefret ediyordu. Bu yüzden babasına bir insanın ormanda bitki ve kök yiyerek yaşayıp yaşayamayacağını soruyordu*; doktorların delilik iddialarını zayıflatan ve jüriden Rivière'in vahşiliğine uygun olarak ona merhamet göstermemesini isteyen bir suçlama. Fieschi'ye gelince, savcı Martin, onu insani duygulardan yoksun, kibirden ibaret bir canavar olarak tanımlamıştı.

Rivière davasının gündeme getirdiği ikinci soruya, ona affın bahşedildiği sonuç aşamasında cevap verebilmek için, ebeveyn katli ve kral katli olarak nitelenen iki dava arasındaki yankıların hiç değişmediğini ve durumların karşılıklı olarak tersine döndüğünü saptamakla işe başlamak gerekir. Pierre Rivière affedilmiş, Fieschi ve suçortakları ise cezalandırılmışlardı; bundan da kötüsü, avukatlarının kralın bağışlayıcılığını talep etmemiş olması ve suçluların ailelerine, masum insanlar ölürken, onun ailesinden hiç kimseye zarar gelmediği gerekçesiyle, kralın gönül yüceliği gösteremeyeceğini bildiren bir yazının ulaştırılmış olmasıdır.

Pierre Rivière'in, Fieschi'yi ebeveyn katli cezasına mahkûm eden karardan sonra affedildiğini ve ertesi gün Fieschi ve arkadaşlarının giyotinde can verdiğini bir kez daha hatırlatmakta yarar var. Olaylar, sanki Pierre Rivière, ancak önce adalet tarafından mahkûm edilirse suçunun büyüklüğünden arındırılıp yalnızlığa, deliliğe ve hapishaneye iade edilebilecekmiş ve sanki ancak böyle bir bedel ödendikten sonra kraliyet bağışlayıcılığı söz konusu olabilecekmiş gibi gelişir.

Ancak kral katiline ölüm cezası verilmesiyle yankılanış son bulduktan sonra, Fieschi'nin simgesel bir örneği olan ebeveyn katili Rivière kendisine dönebilir ve kralın merhametinden yararlanabilirdi.

V

Pierre Rivière'in paralel yaşantıları

Philippe Riot

Dört söylem grubu: Pierre Rivière'in hatıratı ve sorgularının içeriği, adli yetkililerin şahitlerden aldığı ifadeler, Dr. Vastel ve Parisli meslektaşlarının tıbbi raporları ve davanın sona ermesinden önce kaleme alınan adli belgeler.[1] Bu dört grup arasında ve her

1. Adli belgeler deyince, 5 Haziran 1835 tarihinde Vire hukuk mahkemesi önünde savcı tarafından düzenlenen tutanak (metnin devamında V.S.T. olarak geçecektir), 20 Temmuz 1835'te Vire savcısı tarafından istinaf mahkemesine verilen tutuklama dilekçesi (İ.M.T.D.), istinaf mahkemesi kararı, 28 Temmuz 1835'te Caen kraliyet mahkemesi önünde başsavcının düzenlediği iddianame (İ.) söz konusudur. Tıbbi belgelerden Dr. Bouchard'ın raporu Rivière'in suçtan önceki yaşantısıyla ilgili olmadığından; adli belgelerden de Caen ağır ceza mahkemesi başkanının raporu, açıkçası, bir dava belgesi olmadığı ve kâh adli belgelerden kâh tıbbi

birinin kendi içinde anlam kaymaları, çelişkiler var: Bu kaymaların nasıl gerçekleştiğini, bu çelişkilerin nasıl ortaya çıktığını belirlemeyi kendimize amaç edindik; ve incelememizi, bu söylemlerden bazılarının diğerleri üzerinde gerçekleştirdiği seçme-yorumlama çalışması düzeyinde ele alacağız.

Yapacağımız karşılaştırma Pierre Rivière'in suçunu işlemeye karar vermesine kadar geçen yaşamının öyküsü ile ilgili olacak. Bunun çeşitli nedenleri var: Öykü (en azından bazı öğeleri) dört söylem grubunun hepsinde de yer alıyor, Pierre Rivière'in suçu işleyene kadar olan yaşantısı, hepsini de iyi bildiğimiz hatıratından, sorgulamalardan ve tanık ifadelerinden çıkarılan malzeme aracılığıyla, gerek adli belgelerde gerekse tıbbi raporlarda kaçınılmaz olarak yer almakta; ayrıca bu öykü Rivière'in deli olup olmadığına karar verebilmek için bazı bilgiler sağladığından, dikkate değer stratejik bir öneme sahip. Bu çalışmanın ekseni şu olacak: Çatışan iki tezin (doktorların tezi ve kanun adamlarının tezi) Rivière'in yaşamının, aynı bilgi kaynaklarına dayanarak oluşturulan iki farklı öyküsü üzerinde nasıl temellendiğini göstermek. Öncelikle, bütünlükleri içinde ele alman iki tez başvuru metinleriyle (Rivière'in *hatıratı* ve tanıkların ifadeleri) karşılaştıracak, sonra da, belirli olguları, yani Rivière'in "garip davranışlar"ının örneklerini kullanarak, başvuru metinlerde yer alan belirli öğelerin tutulmasını ya da atılmasını ve bunların yorumlanmasını belirleyen kodlama sistemini ortaya çıkartmaya çalışacağız.

A. ÖYKÜNÜN İŞLEVLERİ

Çatışan bu iki tezi belirlemek oldukça kolay: Doktorlar için, *Rivière çocukluğundan beri akıl hastasıdır* (Vastel'in raporunun üçüncü bölümü); kanun adamları için, "*Rivière, cezaevinde kendisini ziyarete gelen yetkili bir doktor tarafından muayene edilmiştir. Bu meslek adamının görüşüne göre ondaki hiçbir şey akli bir den-*

raporlardan alıntılandığı için karışık unsurlar barındırdığı gerekçesiyle kullanılmadı.

gesizliğe delalet etmemektedir, ayrıca, suçunu işledikten sonra kaçışı ve adaletten kurtulmak için deli numarası yapmaya çalışması da onun ne yaptığını ve bu yaptığı şeyin sonuçlarını tam olarak anladığını kanıtlamasa bile, aklının başında olduğu, yakalandığından bu yana yazdığı çok ayrıntılı hatıratından da açıkça ortaya çıkmaktadır (İ., s. 66). Savcının gözünde Rivière'in aklı başındalığının kanıtı her şeyden önce, suça eşlik eden koşullardır, öyle ki, Rivière'in yaşamöyküsünün zorunlu kıldığı bu geriye dönüşün esas anlamı, geleneksel suçlu adam portresini oluşturmak ve Rivière'in, *bütün büyük suçlular gibi vicdanının sesini boğduğu ve kendi kötü karakterinin eğilimlerini kontrol altına almak için yeteri kadar mücadele etmediği için, şeytanın kışkırtmalarına uyan gaddar bir insan* (İ.M.T.D., s. 58) olduğunu göstermektir.

Ama, Rivière'in sadece şimdi değil, hiçbir zaman deli olmadığını belirlemek için öyküye daha polemiksel başka bir anlam da yüklemek gerekecektir. Gerçekten de burada bir sorun ortaya çıkmaktadır: tanıkların Rivière'e yakıştırdıkları birçok *garip davranış, çılgınlık, tuhaflık*. Doktorların, tezlerini sürdürmek için dayandıkları nokta da burasıdır, öyle ki, Rivière'in yaşamöyküsü raporlarında önemli bir yer tutmaktadır. Doktor görüşleri, *Rivière akli bozukluğun kalıtımsal olduğu bir aileden gelmektedir* (Vastel, s. 138) şeklindeki hatırlatmadan sonra, *birçok akli bozukluk belirtileri* olarak özetlenen uzun bir dizi çılgınlık ve garip davranış örneğini önümüze sermektedir. Böylece, ortaya çıkacak olan suç açıkça akli bozukluğun yeni bir belirtisi, daha doğrusu bu akli bozukluğun sonucu olarak belirecektir: ... *tam ve kesin bir biçimde Rivière'in aklı başında olmadığına ve savcılığın korkunç bir suç olarak değerlendirdiği eylemin sadece gerçek bir akli bozukluğun üzücü sonucu olduğuna kanaat getirdim.* (Vastel, s. 137).

Böylece, Rivière'in yaşamöyküsü iki metin grubunda tamamen farklı işlevler görmektedir. Rivière'in yaşamı, doktorlara, suçun Rivière'in ta çocukluğuna kadar uzanan akli bir bozukluk sonucu gerçekleştiğini destekleyen güçlü kanıtlar sağlamaktadır; suçluyu aklamakta ve aynı zamanda savunmayı cinayet monomanisi iddiasında (bu savunma sisteminin 1835'teki önemi, bir başka notta

gösterilmiştir) bulunmak zorunluluğundan kurtarmaktadır; Rivière'e de, iddianameden aktarmak gerekirse, *adaletten kurtulma* olanağı sağlar (İ., s. 66). Öte yandan, kanun adamları tarafından ele alındığı şekliyle bu yaşamöyküsü ikili bir işleve sahiptir: suçlunun eylemlerini onun *kötü doğa*sına bağlayarak açıklama, yani gelenekselleşmiş işlev; doktorlara Rivière'in hiçbir zaman deli olmadığını gösterme ve böylece avukatı tarafından benimsenmiş olan savunma sistemini yıkma, yani polemiksel işlev. Her iki öykü grubu da tanık ifadelerine dayanarak oluşturuldukları için, bu noktada ifadelere dönmemiz yararlı olacaktır.

Sorgulanan on üç tanıktan (Rivière'in ailesi de dahil) sadece bir tanesi (Hamel) Rivière'in deli olduğunu iddia etmiştir; bir başka tanık (Grelley) Rivière'in herkes tarafından deli ya da budala olarak kabul edildiğini ve üç başka tanık da (Suriray, Fortin ve Colleville) Rivière'e köyünde bir aptal ya da budala olarak bakıldığını anlatmışlardır. Bu arada, tanıkların bu kelimeleri kabul edilmiş psikiyatrik anlamlarında kullanmadıklarını da belirtelim. Hamel dışındaki tanıklar, genel kanı olarak aktardıkları şeyleri aynı zamanda kendi fikirleriymiş gibi açıkça üstlenmemişlerdir. Hatta, Rahip Suriray karşıt bir görüşü dile getirmiştir: *Sanık bana her zaman terbiyeli birisi olarak görünmüştür, köyünde ve hatta bütün bölgede budala olarak kabul ediliyordu, fakat ara sıra kendisiyle konuşmuş birisi olarak onun bir budala olduğunu sanmıyordum* (s. 44). Diğer sekiz tanık Rivière'in budala olarak tanındığından bahsetmemişlerdir bile. Bununla birlikte Vastel şöyle yazmıştır: *4 yaşına kadar, diyor şahitler, kendi yaşıtı diğer çocuklardan herhangi bir farkı yoktu, ama o dönemden itibaren bir budala ya da aptal olarak kabul edilmiştir* (s. 139). Bütün ifadelerde (Harson'un ifadesi hariç) Rivière'le ilgili bir ya da birçok *garip davranış, çılgınlık*tan vs bahsedildiği doğrudur, ancak bunların hiçbirisi Rivière'i bir deli ya da budala olarak nitelememektedir; ayrıca iki tanık da (Suriray ve Fortin) Rivière'in zihinsel yeteneklerinden bahsetmektedir. Bu ifadelerin yarattığı belirsizlik etkisi, Pierre Rivière'in hatıratının okunmasıyla kısmen açıklanır; hayatını iki döneme ayıran çok belirgin bir kopuş hatıratta belirgindir.

B. PORTRE, ŞİFRE ANAHTARI, KOD

İlk dönem Rivière'in doğumuyla başlayıp on-on bir yaşına geldiği zamana kadar sürer. Bu dönem, onun okul hayatının büyük bir kısmını ve ona göre yedi sekiz yaşlarında başlamış ve iki üç yıl kadar sürmüş olan büyük dindarlık dönemini kapsamaktadır. Rivière iyi bir öğrencilik geçirmiş görünmektedir, hatıratında kendisi böyle demektedir, bu Suriray ve Fortin tarafından da onaylanmış, başka hiçbir tanık da bunu yalanlamamıştır. Görünüşe bakılırsa o dönemde Rivière'in etrafındaki insanlarla olan ilişkileri normaldir. Onun bir rahip olacağından bahsedilmekte, kendisi de vaazlar vermektedir; tanıklardan hiçbiri o döneme ait "garip bir davranış" aktarmaz ve Rivière henüz bir budala ya da aptal olarak tanınmışa benzemiyor. Kopuş, Rivière rahip olma fikrinden vazgeçtiği zaman (yani, on-on bir yaşlarında) gerçekleşir: *Sonraları, fikirlerim değişti ve ben de herkes ne yapıyorsa öyle yapmaya karar verdim. Bununla birlikte bazı tuhaflıklar sergiliyordum. Okul arkadaşlarım bunu fark etmişlerdi ve benimle alay ediyorlardı, onların bu davranışlarını, başlangıçta sersemce yaptığım ve sanırım beni sonsuza dek küçük düşürmüş olan, birkaç aptalca harekete bağlıyordum. Kendi kendime vakit geçiriyordum, bahçemize giriyor ve ordular üzerine bir şeyler okumuş olduğumdan, lahanalarımızın muhabere düzeninde dizildiklerini hayal ediyordum* (s. 113-114). Bu tarihten başlayarak, Rivière şan şeref fikirleri geliştirir ve yalnızlığı arar. Tanıklar, Rivière'in ilk garip davranışlarını aktarırlar: Bu davranışlar cinayete kadar varlıklarını sürdürecektir. Rivière'in budalalık ününü bu döneme götürmek gerekiyor gibi; her halü kârda Fortin'in ifadesi böyle düşündürüyor: *Rivière'in çocukluğunu bilirim, okuma yazma öğrenmeye çok hevesli görünüyordu. On-on iki yaşları arasında artık eskisi gibi değildi, budalalaşmış gibiydi* (s. 45-46). Aynı şekilde, bu konuda, 4 Kasım 1835'te Aunay'de, Rivière'i tanıyan bir grup komün sakini tarafından kaleme alınan elli iki imzalı tutanağa da başvurulabilir (s. 150-151).

İki metin grubunun da bu kopuştan bahsetmemesi ihmalden değil, gereklilikten kaynaklanmaktadır; amaçları bir öyküyü yeni-

den kurmaktan çok, bir portre ortaya çıkartmaktır. İki portre, yani "kendini-kötü-doğasının-eğilimlerine-kapıp koyveren-suçlu" Rivière'in ve "hezeyanlı deli" Rivière'in portresi aynı anda oluşmaz. Kanun adamları tarafından oluşturulan portre suçla ilişkili olarak ele alınmıştır; bu portrede Rivière'in zekâsı, karamsar ve vahşi karakteri, *kötü doğa*sı iş başında görülmektedir. Yaşamöyküsünde sadece, bu portreyi çizecek ve daimi kılacak örnekler arama peşine düşülmüştür. Doktorlar için, *hezeyanlı deli* Rivière portresi suçtan çok önce, aslında oldum olası vardır; bu portre Rivière'in çocukluktan suça kadar olan yaşamöyküsüyle ilişkili olarak oluşturulmuştur. Vastel'in raporunda olduğu gibi Paris doktorlarının raporunda da Rivière'in yaşamöyküsü şahitlerin aktardığı birçok *garip davranışın* sıralanmasına indirgenmiştir. Vastel'in raporunun üçüncü kısmının başlığını hatırlayalım: *Çocukluğundan bu yana akli melekelerinin durumu. Birçok akli bozukluk belirtisi.* Rivière dört yaşında da, sekiz yaşında da, suçunu işlediği zaman da aynıdır; gene de bu, hiçbir şey olup bitmediği anlamına gelmez, ama olan her şey aynı temel üzerine oturmaktadır: Rivière'in akli bozukluğu. Rivière'deki *akli bozukluk belirtileri* birbirini belirli bir düzen içinde izlemez; her biri sadece kendi gelişimi için gerekli zamana sahiptir: kurbağanın ölmesi için geçen zaman, Prosper Rivière'in bacaklarının ateşin üzerine asılması sırasında geçen zaman. Burada da, ortaya çıkan ve daimi kılınması gereken bir portre söz konusudur.

Kanun adamları Rivière'in portresini suç etrafında kurar ve onu Rivière'in yaşamının birinci ve ikinci dönemlerini kaplayacak şekilde yayarlar. Doktorlar kendi portrelerini Rivière'in yaşamının ikinci kısmı hakkında tanıkların sağladığı malzemeden yararlanarak oluşturur ve bu portreyi Rivière'in çocukluğunu ve suçu çevreleyen olayları kapsayacak şekilde yayarlar. Böylece, Paris doktorları, *Pierre Rivière'in dört yaşından itibaren akli bozukluk belirtileri gösterdiğini* yazarlar (*Parisli doktorlar*, s. 186). Öte yandan, kanun adamları, tanıklıklar ve hatırata da uygun olarak, bu ilk dönem üzerinde dururlar: ... *öğrenme yeteneği ve ona eşit kendisini yetiştirme arzusu sayesinde yaşıtları arasında dikkat çekmiştir* (İ.,

s. 65), ama onlar da Rivière'in yaşamında on-on bir yaşlarında meydana gelmiş olan kopuştan bahsetmezler. Eğer bu iki dönem ve bunları ayıran kopuş olmasaydı, Rivière'in yaşamının bunca zıt iki öyküsünü oluşturmak mümkün olmazdı; Rivière ya doktorların onu sunduğu gibi her zaman bir deli ya da kanun adamlarının iddia ettiği gibi her zaman akıl sağlığı yerinde biri olacaktı. Ancak, Rivière'in portresinin ve bununla bağlantılı olan savın –iki öykü biçimindeki halleriyle– daimiliğini sağlamak için bu kopuşun bu iki öykü biçiminden hiçbirinde ortaya çıkmaması da gerekliydi. Her iki öyküde de Rivière'in portresinin oluşturulması bir vaka öyküsünün kurulmasına vardırılmamaktadır; Rivière ve tanıklar tarafından aktarılan olaylar bütünü içinde bir ayıklama gerçekleştiren bir şifre anahtarı tanımlamakta ve bu olayların yorumlanması için bir kodlama sistemi oluşturmaktadır.

C. GARİP DAVRANIŞLAR VE GADDARLIK

Doktorların ve kanun adamlarının Rivière'in *garip davranışlarına* verdikleri önem aynı değildir. Birinciler için Rivière'in bu davranışları onun deliliğinin hem sonucu hem de en açık belirtisidir; deli-Rivière portresinin dayanağı olduklarından büyük önem taşımaktadırlar. Adli metinler bu nokta üzerinde durmamaktadır, çünkü bu onların Rivière'in yaşantısı üzerinde yaptıkları yoruma uymamaktadır. Bunu daha açık ortaya çıkartmak amacıyla farklı söylemlerde Rivière'in garip davranışlarının dağılımını gösteren bir tablo oluşturmanın ilginç olacağını düşündük (bkz. s. 281'deki tablo).

Tabloya alınan garip davranışların çoğunluğundan hem tanık ifadelerinde hem de Rivière'in hatıratında bahsedilmiş olduğunu hemen belirtelim; birkaç istisna zamanı gelince açıklanacaktır. Böylece Rivière'in tüm garip davranışlarından (calibene hariç) tıbbi raporlarda da bahsedildiği görülecektir. Buna karşılık kanun adamları daha dar bir seçim yapmıştır; bu olaylardan sadece birkaç örnek seçmişler ve geriye kalanların önemini ise en aza indirgeme-

ye çalışmışlardır: *Belki de delilik nedeniyle beraatini sağlayacak olan ve olağandışı fakat* yanlış anlaşılan *bazı davranışları* (İ.M.K., s. 60) veya gene: *Kısa zamanda, herkesçe içine kapalı ve insanlarla ilişki kurma güçlüğü çektiği söylenen bir kişiliğin garip davranışları ve* önemsiz *gibi görüldüğü zaman pek dikkat çekmeyen, ama* kopuk anı parçaları ve önyargılar sayesinde dikkate alınan bazı ayrıntılar *bu kanının yaygınlaşmasını sağladı* (İ., s. 64 – üstteki alıntıda vurgular bize ait). Bu son satırlar Suriray'nin Rivière'in bazı garip davranışlarıyla ilgili olarak verdiği ifadesiyle de desteklenebilir: *Eğer işlediği cinayetler olmasa insanların bu konuda daha fazla kafa yormayacakları kesindi* (s. 45).

Rivière'in "adli" portresinin iki yüzü vardır. Birincisinden bahsettik; kanun adamları Rivière'in zekâsının altını çizerek, işlediği suçun bütün sorumluluğunu ona yüklerler. Portrenin ikinci yüzü, suçu açıklayan yüzüdür: Caen savcısı, *İşte sanık, böyle karamsar, dalgın, yaman bir hayal gücüne sahip, gaddar ve şiddete eğilimli biri*, demektir. (İ., s. 65); Vire savcısı da, *Yalnız, vahşi, zalim*, der (V.S.T., s. 30). Bu yüz, kanun adamlarının benimsediği suç yorumuna bağlı olarak tanımlanmaktadır: *Her gün babasının sıkıntılarına şahit olmak ve bunların sebebini bilmek, bütün bunlara bir son verme düşüncesini aklına getirdi, bu düşünce*, bir kere karamsar ve ona hâkim olan konuya sımsıkı sarılmaya alışkın bir hayal gücünde yer ettikten sonra, *bir daha onun yakasını bırakmadı; onun değişmez kavgalarının*, yalnız düşlerinin *değişmez konusu haline geldi. Bu uğursuz planla devamlı meşgul olarak kötü programlanmış beyninin bütün güçleri, yanlış anlayarak okuduğu kitaplarla daha da keskinleşip bir amaca ve onun gerçekleştirilmesine yönelmişti ve* acımasız içgüdüsü *bu amacı gerçekleştirmesi için ona korkunç yöntemi ilham edecekti* (İ., s. 66 –üstteki alıntıda vurgular bize ait).

Burada, tabloda kanun adamları tarafından vurgulanan öğeleri gözlemleyebiliriz: *Dik kafalılık, yalnız kalmaktan zevk alma, gaddarlık sergileyen davranışlar*. Rivière'in adli portresi tarafından belirlenen, okumaya ait şifre anahtarı dar bir seçim gerçekleştirmektedir; "adli belgeler" başlığı altında beliren sütunda başka herhangi bir *garip davranış* görülmemektedir.

Belirtilen Olaylar	*İfadeler*	*Tıbbi raporlar*	*Adli belgeler*	*Pierre Rivière*
Lahanalar hikâyesi	Colleville	Vastel ve Par. dok.		Hatırat
Dik kafalılık	Riv. ailesi, L. Binet, Hars. Mor., Fort., Coll., Ham.	Vastel	İ.	İkinci sorgu (itiraz)
Yalnız kalmaktan zevk alma	Riv. ailesi, Hars., Mor., Fort., Ques.	Vastel ve Par. dok.	İ.	Hatırat
Kendi kendine konuşma ve garip hareketler	Riv. ailesi, Fortin, Retout	Vastel ve Par. dok.		Hatırat
Nedensiz ve sonu gelmeyen kahkahalar	Nativ., Quevil.	Vastel ve Par. dok.		Duruşma (İkinci sorgu)
Hayvanlara yönelik gaddarlıklar	Riv. ailesi, Mart., Nat., Ham., Grel.	Vastel ve Par. dok.	İ.M.T.D.– İ.	Hatırat Birinci ve ikinci sor.
Çocuklara yönelik gaddarlıklar	Suriray (itiraz), Mart., Nativ.	Vastel	İ.M.T.D.	İkinci sorgu (itiraz)
Calibene ve yaylar	Quesnel		(İ.M.T.D.)	Hatırat Birinci ve ikinci sor.
Ensest korkusu		Vastel (dolaylı)		Hatırat
Kadınlardan tiksinme	Riv. ailesi, Coll., Ques.	Vastel ve Par. dok.		Hatırat
"Dölleyici sıvı"		Vastel ve Par. dok.		
Şeytanlar ve periler	Riv. ailesi, Coll., Ques.	Vastel ve Par. dok.		Hatırat

Garip davranışların farklı söylemlerdeki dağılımı

1. Ortak bir incelemenin konusunu oluşturan "garip davranışlar" çift çizgiler arasında bir araya getirilmiştir.
2. Her söylem grubunda birbiriyle alakalı olan olaylar tablonun son kısmında birbirlerinden noktalı çizgilerle ayrılmışlardır.
3. Bazı tanık adları kısaltılmıştır; mesela Par. dok. = Paris doktorları.

Bu şifre anahtarına, istenen anlamda ele alınmış olayları yorumlayan bir kod sistemi denk düşmektedir. *Dik kafalılık ve yalnız kalmaktan zevk alma* öncelikle birer kalıcı karakter özelliğidir; ve bu nedenle daha fazla açıklama gerektirmezler. Bu karakter özelliklerinin belirli bir olaya uygulanmasının tek örneği, suçun hazırlık safhası anlatılırken geçiyor. Kanun adamları, tanıkların bahsettiği şeylere (dik kafalılık, Rivière'in yalnız gezintilerine bağlı olarak edimleri, sözleri ve hareketleriyle ilgili belli örnekler) hiçbir göndermede bulunmuyorlar. Sorgu sırasında sorulmuş olan sorular –ikinci sorguda belirli dik kafalılık örnekleriyle ilgili sorular– daha sonraki adli belgelerde yer almıyor. Bütün bunların iyice belirsiz olduğu bir gerçek: *Bu gece gezintilerinden döndükten sonra şeytanı gördüğünü ve onunla anlaşma yaptığını anlatıyordu* (V.S.T., Rivière ailesi tarafından verilen ifadeler s. 29). Diğer tanık ifadelerinde olduğu gibi burada da, belirli olaylar, Rivière'in kişiliğinin, doktorların yararlandığı, ama kanun adamlarının sessizce geçiştirdiği, karanlık kısımlarına gönderme yapmaktadır. Kanun adamları, belirli olayları, sadece yorumlanmaları sorun çıkartmadığı sürece aktarıyorlar; böylece de hayvanlara yapılan işkenceler zorunlu olarak Rivière'in acımasız *içgüdü*sünün bir sonucu olmaktadır.

Ama bu zeminde bile kanun adamları temkinle hareket etmişlerdir; istinaf mahkemesine verilen tutuklama dilekçesinde belirtilen çocuklara yönelik gaddarlık olguları iddianamede gözükmemektedir. Bunun nedeni kuşkusuz bu edimlerin *gaddarlık sergileyen davranışlar* olduğunu gösteren yeterli bir kanıtın bulunmamasıdır. Rivière de hiçbir zaman çocuklara zarar verme niyeti taşımadığında ısrar etmektedir zaten (ikinci sorgu, s. 53). İstinaf mahkemesine verilen dilekçede *kuşları öldürmek için bir işkence aleti* olarak nitelenen *calibene* de iddianamede ortadan kalkmıştır; bunun nedeni *calibene*'den Rivière'in hatıratında *kendi kendine tereyağı yapacak bir yayık ve sadece kendi hayal gücümün ürünü olmasını istediğim zemberekler yardımıyla kendi kendine gidecek bir araba* (s. 116) ile birlikte bahsedilmiş olmasıdır. Bu bütünden çıkan şey Rivière'in düşüncelerinin gaddarlığı değil, ama *garipliği*dir; öte yandan dul Quesnel kadın bu aletle ilişkili olarak tuhaf bir

törenin vuku bulduğunu aktarır: *Bir gün, köyün çocukları da peşinde olduğu halde gitti ve aleti çayıra gömdü. İki üç ay sonra, tekrar peşinde çocuklar olduğu halde gitti ve onu topraktan çıkardı* (s. 49).

Kanun adamları engele takılmadılar, onu yok saydılar. Adli belgelerde işlemekte olan kodlama sistemi esas olarak okumaya ait bir şifre anahtarı temeline oturtulmuştur; önce bazı *garip davranış* türleri (tam da garip davranışlar nitelemesinden farklı sunulabilecek olanlar: gaddarlık sergileyen davranışlar); sonra her tür içinden şu veya bu özel "garip davranış" (hayvanlara yönelik gaddarlıklar, ama çocuklara yönelik olanlar değil) seçilmiştir; nihayet, her seçili "garip davranış" için onunla ilişkili olan anlatımların sadece bir bölümü (*işkence aleti olarak calibene* ve hepsi bu). Bu işlemleri takip ederek adli belgeleri kaleme alanların, hesapçı ya da masum, bilinçli ya da bilinçsiz, düşünce süreçlerini yeniden üretmek gibi bir iddiamızın olmadığı açık; sadece sözsel bir yapıya, yalnızca söylenenlerden değil, ama aynı zamanda söylenmesi için gereken her şeyden oluşan bu yapıya ışık tutmaya çalışıyoruz. Bu, daha sonra doktorların söyleminin üzerinde temellendiği kodlama sistemi ve şifre anahtarını tanımlamaya çalışırken de geçerli olacaktır.

D. GARİP DAVRANIŞLAR VE HEZEYAN BÜTÜNLÜĞÜ

Rivière'in *hezeyanlı deli* portresi kanun adamlarının portresinde olduğu gibi, birtakım karakter özelliklerinin (zekâ, dik kafalılık, zalimlik) kalıcılığı üzerine dayandırılmamış, ama ondan farklı olarak, çeşitli belirtileri çerçevesinde bir hezeyanın sürekliliği üzerine kurulmuştur. Rivière, kendi belirleyenleri ve kendi mantığı olan bir hezeyanın yer ettiği ve denetimi ele aldığı yerdir sadece; kendisine artık hâkim olamayan biridir. Rivière'in portresi hezeyanının tasviriyle iç içe geçmiştir. (Doktorlar *bellek, hayal gücü* ve benzeri şeylerden bahsetmeye ancak suçtan sonra, Rivière akli melekelerini kısmen kazandığında başlayacaklardır.) Bu hezeyanın sürekliliğinin Rivière'in yaşamının çeşitli dönemlerinde nasıl pekişmiş ol-

duğunu gördük; ama hâlâ bu hezeyan tasvirinin nasıl gerçekleştirildiğini göstermemiz gerekiyor. Her yerde ve daima var olmasına rağmen, bu hezeyan sadece belirtileri aracılığıyla açığa çıkmaktadır; öyle ki, doktorlar kanun adamlarının yaptığı gibi, bir grup *kabul edilebilir* garip davranış seçimi yoluyla ilerlememişlerdir; bu gruplardan her birine tekabül eden söylemlerin kendi içinde bölümler ayrılmış ve yorumlanmıştır; her garip davranışın bir akıl bozukluğu işareti halinde kurulması söz konusudur. Şifre anahtarı hezeyanlı ilişkilendirilemeyen her şeyi dışarda bırakmıştır; kodlama sistemi *garip davranış* düzeyinden *akıl bozukluğu işareti* düzeyine geçişi sağlar.

Lahanalar hikâyesinin tıbbi raporlarda sunulan versiyonunun özellikleri şunlardır: Olgu, diğer akıl bozukluğu belirtileri arasından yalnızca bir tanesidir; Rivière'in gerçekten insanlara karşı savaştığına inandığı etkisini verecek şekilde anlatılmıştır. Görünüşe bakılacak olursa, kendisi, tam bir hezeyan durumunda olduğu sırada bu garip eğilime kapılmıştır. Bu versiyon yanlıştır, o zaman Rivière'in on veya on bir yaşında olduğunu ve bunun sadece bir oyun olduğunun hatıratından açıkça anlaşıldığını belirtmemektedir. Şayet basit bir çocuk oyunundan bir akıl bozukluğu işareti türetmenin bu ilk örneğini dikkate alacak olursak, bunu yapmaya gerçekten değip değmeyeceğini (işlem o derece incelikten yoksun ki) merak edebiliriz. Burada, bir eksik ya da bir fazla garip davranıştan daha önemli bir şey vardır: Bu lahana hikâyesinin garip davranış olaylarından biri olmadığını göstermiştik, çünkü bu olay Rivière'in yaşamında bir kopuşu belirlemektedir; işte tam da bu anda garip davranış olaylarının ortasında meydana gelen ve onları iki gruba ayıran ikinci bir kopuşun gerçekleştiğini düşünüyoruz. Rivière lahana olayının yol açtığı sonuçların farkına varmıştır: İnsanlar ona gülmektedir ve olay onun aptal ya da budala olarak tanınmasına yol açmıştır. Bu andan başlayarak Rivière, bazıları (en azından büyüklerden) gizli ve yalnızken ("calibene" ve "yaylar" gibi), diğerleri ise, göreceğimiz gibi, ya eğlence olsun diye ya da edimlerinin gerçek sebeplerini gizlemek amacıyla (şeytan, peri hikâyeleri gibi) alenen sergilenen belirli garip davranış edimlerinde bulunacaktır. Burada

şimdiden söz konusu olan şey, numara yapma meselesidir.

Bu mesele şöyle ortaya konabilir: Deli olan Rivière deli olmayan başkaları için delilik oyununu nasıl oynayabilirdi ve bu insanlar nasıl olup da bu oyuna gelebilirlerdi? Cevap, doktorlar ve kanun adamları için aynıdır ve basittir: Oynayamazdı. Ama gene de, yakalanmasından sonra, Vire savcısının kelimelerini kullanacak olursak, kendisini bir *dini monoman* olarak göstermeye çalışmakla bu oyunu oynamıştır. Öyle ki, ya kanun adamlarının dediği gibi Rivière'in deli olmadığı ya da doktorların dediği gibi, suçundan sonra kısmen akli melekelerine kavuşmuş biri olarak artık deli olmadığını söylemek gerekir. Ama doktorların gözünde Rivière, doğumundan suçuna kadar delidir; bu nedenle bu dönem içinde deliliği taklit etmiş olamaz. Bir oyun olduğu sürece lahanalar hikâyesi zaten göstermelik bir davranıştır; çünkü oyunu hezeyandan ayıran şey oyun oynandığı bilincidir, halbuki kişi, hezeyanın bilinçsiz bir oyuncağıdır. Eğer Rivière oyun oynuyor ise ve eğer bu yüzden yanlış yere deli zannediliyorsa ve o bunun farkındaysa, bu onun deli olmadığı ve bu andan itibaren deli taklidi yaptığı anlamına gelir. Saptamış olduğumuz ikinci kopuşun birinci kopuşun görünmüş olduğundan daha fazla görünmemesi için lahanalar hikayesinin zorunlu olarak *diğer akıl bozukluğu işaretleri arasından sadece biri* olarak sunulması gerekmektedir.

E. İŞARETLER

Dik kafalılık ve *yalnız kalmaktan zevk alma* hemen hemen bütün tanıklar tarafından Rivière'in karakterinin önemli özellikleri olarak addedilmiştir; bunlar gerçekten de belirli bir tuhaflığın göstergesidir ama bunları doktorların yaptığı gibi *akıl bozukluğu işaretleri* olarak adlandırmak için de büyük bir adım atmak gerekecektir. Aslında doktorlar da ancak, sonuçları Parisli doktorlar tarafından benimsenmiş olan Vastel'in raporunu belirli bazı değişikliklere uğrattıktan sonra bu adımı atmışlardır. Öncelikle, *dik kafalılık* ve *yalnız kalmaktan zevk alma* kendi başlarına akıl bozukluğu işaretleri ola-

rak sunulmamaktadır: Bu özellikler söz konusu işaretlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmış, aynı zamanda da bu işaretlerin sonucu olmuştur. İşaretlerin sonucu olmuşlardır: Çünkü Rivière, kendisiyle alay edildiği için yalnızlığa sığınmıştır; çünkü aklını yitirdiğinden, gerçekliğe ve en yetkili öğütlere (babasınınki gibi) karşı, aptalca ve tehlikeli edimlerde bulunmakta inat etmektedir. İşaretlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmışlardır: Çünkü hezeyan yalnızlık durumunda ortaya çıkmıştır: *Düşüncelerini hiç kimseye açmadığı ve böylece hatalarını kimse düzeltemediği için*, [Rivière'in] *zihinsel durumu giderek bozuluyordu* (Vastel, s. 139); Rivière aşırı derecede dik kafalı olduğundan, akıl bozukluğunun ortaya çıktığı aptalca edimleri sonuna kadar götürmektedir. *Yalnız kalmaktan zevk alma*nın ve *dik kafalılığın* ana işlevi, ortaya çıkmasını kolaylaştırdıkları ve aynı zamanda da sonucunu oluşturdukları belirtileri aracılığıyla Rivière'in akıl bozukluğunu göstermektir; böylece yavaş yavaş delilik işaretleri haline gelmişlerdir.

Burada işlemekte olan kodlama sistemi kolaylıkla belirlenebilir; amaç, *dik kafalılık* ve *yalnız kalmaktan zevk alma*yı sistematik olarak sadece ve sadece daha belirgin delilik işaretlerine bağlamaktır. (Kanun adamlarının, tam tersine, belli örneklere değinmekten kaçındıklarını görmüştük.) Okuma için bir şifre anahtarı, bir dışındalama sistemi belirleyen şey tam da budur. Vastel, ikinci sorgusunda Rivière'in tanıklar tarafından kendisine mal edilen bütün aptalca dik kafalılık örneklerine *mantıklı* gerekçelerle canlı bir şekilde itiraz ettiğini unutmaktadır. Rivière'in yalnızlığı aradığını belirtmiş ve hezeyan durumunun bu yalnızlık içinde geliştiğini söylemiştir, ama bu hezeyan durumu konusunda sadece tanıkların aktardığı şeylerden –hayvanlara işkence edilmesi, lahanalarla yapılan savaşlar, şeytanlar ve periler hakkındaki hikâyeler vb– bahsetmektedir. Şayet Rivière'in hatıratını okursak, yalnızlığı içinde Rivière'in, doktorların üzerinde bir kelime bile etmedikleri birçok başka düşünceyi de geliştirdiğini görürüz; bu yalnızlık arayışının başlangıçta bir kaçış olduğu doğrudur, ama bir kızın ondan zorla bir öpücük almasından sonra, "antisosyal" planlara yol açmıştır. Rivière'in kendisiyle alay edenlerden intikam almak için bestele-

mek istediği şarkılar bu kapsamdadır. *Kendisini farklı kılmak*, şeref kazanmak için keşfettiği ve *tamamen kendi hayal gücünün ürünü* ve *daha önce hiç benzeri görülmemiş* olmalarını istediği *aletler* de böyledir. Bu *aletler*den bazıları (calibene ve yaylar) savaş makineleridir, diğerleri ise *kendi kendilerine* çalışmak üzere planlanmışlardır (zembereklerle çalışan araba, tereyağı yayığı). Rivière'in hatıratının bir yorumlamasına girişmeksizin, doktorların bu boyutu atladıklarını kolaylıkla gözlemleyebiliyoruz. Kanun adamları, *yalnız* sözcüğünü *vahşi* ve *gaddar* sözcükleriyle bağlayarak bu konuda daha duyarlı olduklarını göstermişlerdir. Lahanalar hikâyesinde, (tam da tanıkların bahsetmiş oldukları) *aleni garip davranışların* yalnızken ve gizlilik içinde gerçekleştirilen edimlerden ayırt edilmesi gerektiğini görmüştük; doktorların bu ayrımı yapamayacaklarını da belirtmiştik; bu nokta burada doğrulanmış oldu.

Sık sık kendi kendine konuşurken ve görünmez muhataplarla sohbet ederken, kahkahalarla gülerken ve acı dolu çığlıklar atarken duyuluyor, kâh yerde yuvarlanırken, kâh en garip hareketleri yaparken görülüyordu (Vastel, s 139-140) – *... kendi kendine ve görünmeyen muhataplarla konuştuğu, mantıklı bir sebep olmaksızın kahkahalar attığı görülmüştür sık sık...* (Paris doktorları, s. 184-185).

Bu konuşup gülen, el kol hareketleri yapan, ama kimsenin işitmediği kuklada Rivière'in bedenini tanıyoruz; ipleri oynatan hezeyan durumudur. Daha da kaygı verici olarak, eski cinli imgesi ortaya çıkmaktadır; deli, habire bir imgeden diğerine kayarak, sınırda durmaktadır; kendi hezeyanı tarafından ele geçirilmiştir. Kodlama sistemi söylemin yananlamları üzerinde işlemektedir; hiçbir şey söylenmemektedir, ama her şey açık seçiktir. Aslında Rivière yanılmamıştı; garip edimlerini bu şekilde açıklamaktaydı. Dul Quesnel kadın tanık olduğu bazı sahneleri aktarmaktadır: *... sanki ağaçlarla konuşuyormuş gibi kafasını yukarı kaldırıp kendi kendine konuşurdu, bazen de korkunç çığlıklar atardı. Kendisine ne yaptığı sorulduğunda, bazen perilerle konuştuğunu, bazen de şeytanla konuştuğunu söylerdi* (s. 48-49; Marguerite Colleville'in ifadesi de benzeri ayrıntıları içermektedir). Bu iki imge, Rivière'in yansıtılmamış sözlerinin boş bıraktığı yeri uygun biçimde doldurmuştur; bunlar, daha

üstün bir gücün elinde oyuncak olan delinin sorumsuzluğu fikrini getirmekte ve bu da suç için bir özür oluşturmaktadır; bu imgeler bilincin karanlık bölgeleriyle bağlantı kurmakta ve Rivière'i *normal* bir insan olarak sunan söylemleri geçersiz kılmaktadır. El kol hareketleri yapan kukla imgesi üzerine temellenen kodlama sistemi ve bundan çıkan dışındalama kuralı oldukça basittir: Bu ilk imgeyi belirleyecek ya da değişikliğe uğratacak her şey dışlanmalıdır. Bu, Rivière tarafından dile getirilen sözler için de geçerlidir; hatıratın okunması bize bu konuda bir fikir verebilir: ... *tek başıma yaptığım yürüyüşlerde hikâyeler kurguluyor, kendime de bir rol veriyordum, hayalimde canlandırdığım kişiliklerin en tepesine yerleştiriyordum hep kendimi* (s. 115). İfadesinde G.P. Retout, Rivière'in bu şekilde davrandığını gördüğünü söylemiştir. Bunun, belirlemiş olduğumuz yananlamlarla uyuşmadığı açıktır: Rivière hikâyeler uydurduğunun farkındadır, herhangi bir itici gücün kurbanı olmuş gibi görünmektedir; ve her ne kadar yaygın olmasalar bile bu edimlerin olağanüstü bir yanları yoktur. El kol hareketleri ve kahkahalar hakkında burada fazla bir şey söylemeyeceğiz; bunlar şeytan ve perilerle ilgili hikâyelere bağlı görünmektedir ve anlamları da incelememizin bu noktasına geldiğimizde daha açık olarak ortaya çıkacaktır. Bunların, esas olarak daha önce bahsetmiş olduğumuz numara yapma–duyguları gizleme ile ilgili olduklarını göreceğiz.

Gaddarlık edimleriyle ilgilenirlerken doktorlar da en az kanun adamları kadar önlem alırlar, ama tamamen zıt bir nedenden dolayı; onlara göre, bu edimler gaddarlıktan çok hezeyan durumu ile ilgilidir. Bunun kolay bir iş olmadığını kabul etmek gerek: Bu edimlerden bahseden bütün tanıklar onları Rivière'in zalimlik eğilimlerine bağlarlar, kanun adamları da aynısını yapar; ikinci sorgusunda Rivière'in kendisi de zevk aldığı için böyle davrandığını açıklamıştır; ve herkes, diğer varlıklara acı vermekten zevk almanın gaddarlık olduğu konusunda birleşir, işte burada Vastel'in raporunda son derece olağanüstü olan şu cümle işin içine girer: *Kafasından dini fikirler geçmekteydi, İsa'nın acı çektiği sahneleri yeniden canlandırmak için küçücük hayvanlara işkenceler yapıyor ve onları öldürüyordu* (s. 140). Edim, onu üreten ve anlamını veren hezeyanla ka-

rışmaktadır, deli, sadistten boş kalan yeri almaktadır. Bu, yüz seksen derecelik dönüş yapılmaksızın gerçekleşmezdi, asıl önemlisi, ne tanık ifadelerinde ne Rivière'in hatıratında ne de sorgularında böyle bir açıklama yer almaz. Oysa Vastel, tıpkı bizim gibi, kanun adamları gibi, Rivière'in yaşamının bu dönemi üzerine başka bir bilgi kaynağına sahip değildir. Kodlama sistemi artık okumaya ait bir şifre anahtarı aracılığıyla bile çalışmamaktadır; (olgulara göre) keyfi olarak, yeni ve (olguları yorumlaması açısından) uygun unsurları devreye sokar. Bu sürecin bir diğer örneği de, Vastel'in, Rivière'in *iktidar ve üstünlük konuları üzerinde bazı fikirlerini... uygulamaya koymak* (s. 140) için çocukları korkutarak eğlendiğini söylediğinde görülür. Ne var ki, bu kodlama sistemi, uygun olmayan unsurları, yani tanıkların Rivière'in davranışları hakkındaki görüşlerini –hepsi gaddarlığa gönderme yapmaktadır–, Rivière'in hayvanlara işkence yapmaktan aldığı zevk ve çocukları korkutarak eğlenmesi (ikinci sorgu) konusunda söylediği ne varsa hepsini birden tıbbi söylemden dışlayan bir şifre anahtarı olmadan uygulanmaz.

F. NUMARA YAPMA

Tablonun en karmaşık olan yeri son kısmıdır: Rivière, tanıklar ve doktorlar aynı olgulardan bahsetmemekte ve bu olguları aynı tarzda birbirleriyle bağlantılandırmamaktadırlar; kanun adamlarına gelince, onlar bu olgulardan bahsetmiyorlar bile; bu da hiç şaşırtıcı değil zaten.

Pierre Rivière, hatıratında, tensel arzuyla başının her zaman belada olduğunu ve özellikle bir yıl kadar (tanıklıkları karşılaştırarak, bu dönemin Rivière yaklaşık on altı, on yedi yaşları arasındayken olduğunu tespit ettik) büyük bir ensest korkusu duyduğunu söylemektedir: *Hepsinden önemlisi ailemdeki kadınlara yanaşmaktan kaçınmama sebep olan ensest korkusu vardı. Onlara çok fazla yaklaştığımı düşündüğüm zamanlar yaptığıma inandığım kötülüğü gideriyormuş gibi elimle işaretler yapardım* (s. 114). İnsanlar, onun

davranışları karşısında şaşırdıkları için, davranışlarının gerçek anlamını saklamak amacıyla yaptıklarını açıklar daha sonra: *Bana bu garip hareketleri neden yaptığımı sorduklarında, şeytanı kovmaya uğraştığımı söyleyerek sorulardan kurtulmaya çalışırdım. Diğer kadınlara karşı bir korkum olduğu da söylenirdi* (s. 115). Bu taktiklerin başarılılığı konusunda en ufak bir şüphe yoktur; hiçbir tanık Rivière'in hissetmiş olabileceği ensest korkusuna ima yoluyla bile değinmemiştir, tanıklar, sadece onun kadın*lara* karşı olan tiksintisini gözlemlemiştir; şeytanlar ve periler hakkındaki hikâyelerin gerçek anlamlarını da fark etmemişler, genellikle bunları bağımsız olaylar olarak aktarmışlardır. Bazı durumlarda bu hikâyelerin bir kadının varlığıyla ilgili görünmedikleri doğru; üstelik, ensest korkusu Rivière'de saplantı olmaktan çıktıktan sonra da (dul Quesnel kadın suç gününden iki hafta kadar önce meydana gelen böyle bir olayı anlatmaktadır) bu hikâyeler devam etmiştir. Rivière'in edimlerinin yorumlanışına daha fazla girmeden, aşağıdaki açıklamaları yapabiliriz: Bu hikâyeler ve ailesindeki kadınların varlığı arasında hiçbir zaman bir bağlantı olmadığı görüntüsünü sağlayarak şüpheleri dağıtmak; anlaşılmamak için etkisi sınanmış, uygun bir yöntem kullanmak (dul Quesnel kadının ifadesinden yapılan alıntıya bakın: ... *kafasını yukarı kaldırıp kendi kendine konuşurdu* vs); nihayet eğlenmek, çünkü Caen ağır ceza mahkemesi başkanının raporuna göre, duruşmalar sırasında Rivière şeytan ve peri hikâyelerini bu gibi saçmalıklara inananlarla alay etmek için (s. 163) uydurmuş olduğunu söylemiştir. Bu, belki de, anlaşılmaz hareketleri ve daha önceden söz edilen *mantıklı bir sebep olmaksızın attığı kahkahaları* açıklamaktadır.

Durum böyle olunca, Rivière'in hatıratını okuduktan sonra doktorların da tanıklar gibi tuzağa düşmüş olmalarına gülmek gerekir mi? Şeytanlar ve periler hakkındaki hikâyeler raporlarında ensest sorunundan tamamen bağımsız olarak sergilenmiştir: *Şeytan ve periler onun hastalıklı beyninde önemli bir yer tutuyordu, bu meseleye kafa yora yora onları gördüğüne ve işittiğine inanıyordu. Onlarla konuşup, anlaşmalar yapıyor*[du] (Vastel, s. 140). Vastel'e göre Ri-

vière, tıpkı lahanaların kafalarını kopartırken insanlarla savaştığına inandığı gibi, şeytanı gördüğüne ve onunla anlaşma yaptığına da gerçekten inanıyordu. Ensest korkusu ise, bu çeşitli belirtilerin başlangıç noktasını oluşturmamaktadır. (Freud henüz doğmamıştı); bu korku Rivière'in genel anlamda *dişilere* karşı duyduğu korkunun sonucuydu, çünkü *vücudundan dölleyici bir sıvının sürekli çıktığını hayal ediyor ve böylece, kendisine rağmen, bu sıvının onu ensestle ilgili ve daha da çileden çıkarıcı suçlara sürükleyeceğini düşünüyordu* (Vastel, s. 140). Doktorların, Rivière'in bir komedi oynayabileceğini ve elinde kör bir oyuncak olmaktan çok, yazarı, yönetmeni ve oyuncusu olduğu bir hezeyan durumunu taklit edebileceğini ne pahasına olursa olsun kabul etmekten kaçınmaları gerekiyordu; aksi takdirde bütün hezeyanlı deli tiplemesi çökmektedir; gördüğümüz gibi (lahanalar hikâyesinin sonrasında) delilik ve numara yapma birbiriyle bağdaşmaz.

Numara yapıldığı hatıratın okunmasından o kadar açık ortaya çıkmaktadır ki, tamamen bir kenara bırakılması imkânsızdır; böylece, bütün hikâyenin yeni baştan kurulması gerekmektedir. *Dölleyici sıvı* binanın temel taşını oluşturuyor; Rivière'in garip edimlerinin elbette saçma nedeni olarak anlamını tüketmesi ve onu doğru yöne, yani akıl bozukluğuna doğru yöneltmesi için yeterlidir, ama bu dölleyici sıvıdan *söz edenler yalnız doktorlardır*. Burada, yukarıda bahsetmiş olduğumuz tüm kodlama sistemi süreçlerinin işlediğini görüyoruz: (Rivière'in söylemini dışlayan) okumaya ait bir şifre anahtarının kullanılması; söylemin yananlamları üzerinde oynama (*şeytanla anlaşma yapanlar*); aynı olaylar bütününe ait olan söylemlerin (şeytan, ensest korkusu, kadınlardan tiksinme) birbirlerinden koparılması; garip davranış olaylarının iç düzeninin tersine çevrilmesi (dölleyici sıvı sayesinde dişi korkusu, bunun özel bir durumu olan ensest korkusunun önüne geçirilmiştir); kurmaca bir yapının temel taşları haline gelen yeni anlam unsurlarının keyfi dahli (*dölleyici sıvı* ve önceden de bahsetmiş olduğumuz *İsa'nın acı sahnelerini yeniden canlandırmak için* ifadesi gibi). Bütün bu çalışmaya rağmen doktorların, Rivière'in her şeye karşın işaret etmiş olduğu tuzağa gözü kapalı düştüklerini görebiliyoruz.

Bu karşılaştırmadan iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır.

— Bunlardan birincisi, adli ve tıbbi metinlerin okunmasıyla ilgilidir: Bu iki grup metnin paralel bir incelemesi, yapılan seçimlerin ve yorumların bir grup metinden diğerine çakıştığını göstermektedir. Doktorlar, kanun adamlarının önemle üzerinde durduğu noktalarda sessiz kalmayı tercih etmişlerdir; aynı olay ya gaddarlığa ya da akıl bozukluğuna bağlanmaktadır vs. Yapılan bu seçimlerin ve yorumların sadece belirli bir tıbbi bilgi düzeyinin ifadesi ya da adli mekanizmaların işleyişinin sonucu olmadığına, ama iki tür söylemin ve bunlar aracılığı ile iki gücün birbirleriyle karşı karşıya geldikleri sınırı belirlediğine inanıyoruz; sorun, bunlardan hangisinin, tıbbi kurumun mu, yoksa adli kurumun mu Rivière'i yetki alanına alacağı sorunudur.

— İkinci nokta bu iki metin grubuyla Rivière'in hatıratı arasındaki ilişkiyle ilgilidir: Çözümlenmiş haliyle Rivière'in yaşamının yeniden kurulması hatıratının dikkate alınmamasını gerektirmektedir. Bu gereklilik, sadece hatıratın belirli noktalar üzerinde doktor ve kanun adamlarının ileri sürdüğü savlarla sık sık çelişmesi nedeniyle değil, ama aynı zamanda, bir bütün olarak onların yorumlarına uymamasından da kaynaklanmaktadır. Hatırat, bir portre çizmemekte, ama bir öykü anlatmaktadır: Rivière her zaman aynı kişi değildir, açıktır ki bu öykü ne bir delinin ne de bir sadistin öyküsüdür, bilinen sınıflamalara uymamaktadır. Yine de öykü bu sınıflamaları gerektirir, çünkü doktorlar ve kanun adamları hatıratın yerine Rivière'in yaşamının, çelişik olmalarına rağmen iki "kabul edilebilir" versiyonunu koyarak Rivière'in edimlerinin bir anlamı olması gerekliliğini göstermeyi başarmışlardır. Resmi metin ve yorumların tüm ağırlığı altında ezilen Rivière'in metni yaklaşık yüz elli yıl arşivlerde kaybolabilir artık. Ama tam da bu kadar uzun bir süre kenarda tutulmuş olması nedeniyle, bugün okumakta olduğumuz bu hatırat, bireşimci olma iddiasında olan tüm yorumları tuzağa düşürme konusundaki garip gücünden hiçbir şey yitirmemiştir. Bu hatırat bir hareketin ya da sözün gizli anlamını açığa vuruyorsa,

elimizi ateşe sokmadan bunu dile getiremeyiz: Çalışmamız içinde bunu göstermiş olduğumuzu umuyoruz; ve şayet bu yeterli olmadıysa, o zaman, hatıratı yorumlamayı reddederek yapmış olduğumuz seçim bunu kanıtlayacaktır.

VI

Doktorlar ve yargıçlar

Robert Castel

Pierre Rivière'in kapatılmış olması gerekirdi; bu genç adam, özgürlükten yararlandırılamayacak kadar hasta.

Annales d'hygiène publique et de médecine légale'de Pierre Rivière'e ayrılan 75 sayfanın sonuna Leuret'nin eklediği not böyle bitiyor. Bu cümleyle sanığın tıbbi dosyası kapatılmıştır. Ama biz bunu, *Annales*'ın bu metin derlemesini nakletmesini borçlu olduğumuz ve dosyanın açılması niyetiyle söylenmiş bir cümle olarak da değerlendirebiliriz. Tıbbi bir derginin editörünü dergisinin üçte birini bir katile ayırmaya yönelten şey sadece ilgi çekme merakı olmasa gerek. İkinci uzman raporunu kaleme alan Vastel'in çıkardığı sonuç, Leuret'nin çıkardığı sonuçla örtüşmektedir zaten:

Bu sebepten ötürü, toplumun, akli özgürlüğün bulunmadığı yer-

de sorumluluk da olamayacağı düşüncesiyle, bu zavallı adamın cezalandırılmasını değil, ama, bu akıl hastasının gelecekteki eylemleri konusunda kaygı duymamak için tek çare olarak idari önlemlerle kapatılmasını talep etmeye hakkı vardır.

Doktorların görüşleriyle ilgili bize aktarılanlar içinde bunlar, akıl hastası olarak kabul edilmişse Pierre Rivière'in hak ettiği toplumsal yazgıyla ilgili *yegâne* iki anıştırmadır. İyileşme ya da tedavi ihtimali konusunda tek bir kelime dahi bulunmamaktadır. Bir insanın deli olduğunu iddia etmenin tehlikeli bir insanı denetim altına almakta kullanılan bütün toplumsal yöntemleri ihmal etmek anlamına gelmeyeceğini vurgulamakta gösterilen özenle birlikte, terapistler tarafından korunan açıkça şaşırtıcı sessizlik hali, "Rivière vakası"nın oldukça önemli bir kesitini oluşturduğu bir suç alanını patolojikleştirme girişimlerinin gerçek anlamını belirlememizi sağlamaktadır.

A. TOPLUMSAL DENETİM

Başlangıç için, genel olarak, dönemin ceza ve tıp otoriteleri arasında yaşanan rekabetteki söz konusu ana meselenin bir denetim yönteminin diğeriyle kısmen yer değiştirmesi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bu ikisi birbirine denk değildir. Aralarında yasal bir cinayet, *ebeveyn katline verilen idam cezası* farkı vardır. Ama, hükümden teşhise doğru bir kaymanın yol açtığı sonuçların esas olduğunu düşünmek, bunu, hiçbir şekilde gücün yaptırımlarından kurtulan hastalıklı bir öznelliğin yeni bir bilgi aracılığıyla tanınabilirliği olarak değerlendirmemiz için bir neden oluşturmaz.

Adaletin ve zihin tıbbının Rivière'in edimi konusunda çekişmeleri öncelikle iki bilgi öbeği açısından bir yaftalama sorununu da beraberinde getirmektedir: suçlu ya da deli. Bu teorik konunun arkasında, toplumsal işbölümündeki konumlarını savunan aktörler arasındaki rekabet de ortaya çıkmaktadır: Rivière hangi uzman türünün eline teslim edilecektir ve hükme ya da teşhise bağlı olarak "geleceği" ne olacaktır? Ancak, üçüncü olarak, ortaya çıkmakta

olan psikiyatrinin söz birliği çerçevesinde, olay-sonrası ve olay-öncesi arasında, yani nihai ceza ve önleyici edim arasında gelecekteki, zihin tıbbının gelişeceği bir müdahale alanı kazanma girişimi görülür. Bir anlamda, zarlar atıldığında, adli aygıt harekete geçmiştir. Zihin tıbbı açısından, Leuret'nin kısa cümlesinin, çözümünü verdiği yeni bir düzenek aranır: Ortaya çıkmasından bile önce suç niteliğinde bir davranış *olasılığını sezmeye* muktedir bir bilgi üzerinde temellendiğinden, daima gecikmeye yazgılı olmayan bir müdahale.

Bu üç boyuta göre, "Rivière vakası" oldukça istisnai bir ispat girişiminin trajik bir bahanesini oluşturmaktadır. Suçunun aşırı muğlaklığı, gelişme aşamasında olan bir bilgiye dayattığı bilinmezler ve 1838 kanunundan önceki yasamaya özgü ve kurumsal aygıtlarda açığa çıkardığı boşluklar bize bu türden sorunlar karşısındaki muhtemel tıbbi yaklaşımlar yelpazesini sunmaktadır. Çeşitli uzman raporlarının seferber ettiği bilgi öncelikle bir insanın yazgısıyla ilgilidir. Ama konu, dallanıp budaklanması günümüzde de devam eden yeni bir toplumsal denetim aygıtının gelişmesinde de bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Genel çizgileriyle şöyle bir sıralama yapabiliriz:

— Bouchard'ın uzman raporu ya da Rivière'i geleneksel ceza merciinin, ceza mahkemesinin eline terk eden psikiyatri biliminin sıfır noktası;

— Vastel'in uzman raporu ya da göreceli olarak arkaik karakteristikleri bir suç alanını inandırıcı bir biçimde zihin tıbbına dahil etmekte başarısız kalan özel bir delilik semiolojisinin uygulanması;

— Parisli önemli uzmanların raporu ya da 1838 kanununun yasama açısından yeniden biçimlendirilmesini de esinleyen bir strateji çerçevesinde Rivière'i yeni tıbbi aygıta katmak için en yüksek bilgiyle en yüksek psikiyatrik gücün birleştirilmesi.

Bouchard burada "uzman olmayan" bir doktorun bilgi düzeyini temsil etmektedir (disiplinin –son derece özel bir statüye sahip cerrahiyi hariç tutarsak gerçekten de ilki zihin tıbbı olan– uzmanlık alanlarının doğmasından önceki durumu söz konusu olduğu için, "genel tıp" terimini kullanmaktan kaçınmakta fayda var). Muhtemelen yerel ününden dolayı sorgu yargıcı tarafından meslektaşları arasından seçilmiş olan Bouchard, dile getirdiği bilgiye göre (dönemin uzmanlaşmamış tıbbi formasyonu) *özel bir delilik semiolojisi olmadığı için,* Rivière'in sorumlu olduğu sonucuna varmıştı.

Bouchard önce, antikçağdan beri tıbba nüfuz eden eski suyuk teorisine başvurur. *İşlevlerine zarar verecek biçimde beyne etki* edebilecek, içsel ya da dışsal, doğrudan organik bir neden arar ayrıca: kanamalar, organik hastalıklar, düşme, başa alınan darbeler vs. Son olarak Bouchard, Rivière'in doğrudan gözlemlenen davranışlarında, bazen gözlemlendiği haliyle ifade edilen (örneğin, dönemin kategorileriyle ele alacak olursak, mani krizinde, delilikte, geri zekâlılıkta) belirgin bir patolojinin herhangi bir kanıtını da bulamamıştır. Rivière'in tutumu –onun "durum"unun üç tıbbi rapor gerektirmesinin ve nihai teşhisin belirsiz kalmasının nedeni budur– bir *yorumlama* sorunu doğurmuştur. Bouchard bu tutumu yorumlamak için, yani gözlemlemiş olduğu çeşitli özellikleri içinde semptom anlamı alacak olanları bir patolojik bütüne bağlayabilmek için gerekli olan tutarlı, kavramsal bir şifre anahtarına sahip değildir.

Bununla birlikte, Bouchard, uzmanların arasında Rivière'i gözlemek için en çok zaman ayırmış olanıdır. Rivière'i deli olarak değerlendirenlerin tamamen başka sonuçlar çıkartmış olduğu ana özellikleri belirtmiştir. Ama bunları yorumlayabilecek *tıbbi* bir şifre anahtarından yoksun olduğu için, suçu bağımsız neden dizilerinin neredeyse tesadüfi bir araya gelişlerinin ışığında anlamaya çalışan bir tür popüler fenomenolojiyle yetinmişti: babanın mutsuzluğu, yalnızlık karamsarlığı içinde beslenip büyüyen melankoliye varan bir mizaç, anlık taşkınlık durumu vs. Mantık açısından bakıldığında da, her biri aşağı yukarı "normal" bir dizi oluşturan ne-

denler ve olayların tesadüfi karşılaşmalarından, ortaya önceden kestirilemeyen bir "mutsuzluk" çıkmış gibi görünmektedir.

Bundan dolayı, diğer uzmanlara oranla Bouchard'ın "kusur"u onun görmemiş ve hatta anlamamış olması değildir. O, gördüklerini uzmanlaşmış bir bilgiye oturtacağı kategorilere sahip değildir sadece. Bu nedenle de sonuç cümlesinde şöyle demektedir:

Suçlu olduğu üç cinayet, kanımca, babasının çektiği dertlerin sebep olduğu anlık bir aşırı taşkınlık durumuna atfedilebilir.

B. SINIRLAYICI BİR KULLANIM

Hoffbauer'in Fransa'da çevrilmiş olan *Traité de médecine légale*'nin üçüncü bölümü *Zihin Tıbbı Alanı İçine Girebilecek Geçici Ruh Durumları* başlığını taşımaktadır. Dört kısımdan oluşur: *1. Sarhoşluk hakkında; 2. Uyku ve uyanıklık arasındaki geçiş durumu hakkında; 3. Anlık kendini kaybediş hakkında* ve *4. Belirli bir edime duyulan tuhaf itki hakkında*. Hoffbauer bu türden edimleri, akli melekelerin belirgin bir bozukluğu varsayan klasik delilik anlayışına bağlayamadığı için son iki kısım özellikle karmaşıktır.

Kısacası, Hoffbauer de aşağı yukarı Bouchard'la aynı teorik konumda bulunmaktadır. Ama stratejisi Bouchard'ınkinden farklıdır. Bir adli tıp kurmak ve uygulama alanlarının genişliğini göstermek amacıyla çalıştığı için *delilik olarak adlandırılamayan ve içlerinde şu ya da bu edime karşı duyulan itkiyi yenmenin imkânsız olduğu bir durumlar* kategorisi oluşturmuştur. Bu nedenle, ona göre, kişinin deli olduğunun söylenmesi mümkün olmadığı halde, sorumlu tutulamayacağının belirtilmesi gereken durumlar vardı. Özellikle muğlak bir kaçış. Doğaldır ki Hoffbauer bu gibi durumları, bireyin kendisinden üstün kuvvetler tarafından zorlandığı, cüzi iradesini kullanamadığı durumlarla bir tutmaktadır (bu, Ceza Kanunu'nun 64. maddesine göre, cezai sorumluluktan muafiyet için cinnet ve deliliğin yanı sıra Fransız kanununun kabul ettiği diğer bir nedeni oluşturmaktadır). Ancak buradaki zorlama, ister *anlık kendini kaybetme* ister *tuhaf itki* olsun cüzi iradeyi *de facto* yok eden dışsal bir

zorlama değildir. Ne de Hoffbauer'in kendisinin de kabul etmiş olduğu gibi kanun çerçevesinde sorumluluk muafiyeti gerektiren içsel bir zorlama, yani deliliktir bu. Bundan böyle Hoffbauer, sadece büyük çabalarla kurtulabildiği bir çelişkinin içine hapsedilmiş olarak kalır.

Esquirol'ün ünlü *Note sur la monomanie*'sini [Monomani Üzerine Not] Hoffbauer'in çevirisinin tam da bu kısmına eklemiş olması anlamlıdır. Bu, çelişkiden kurtulma çaresidir. Bu muğlak vakaları akıl patolojisine bağlamak için delilik kavramını genişletmek ve deliliği aklın hezeyanı olarak kabul eden XVIII. yüzyıldan devralınma zihinci kabuğu kırmak gerekmektedir – ve bütün gerekli olan da bundan ibarettir. Belirgin zihinsel bozukluklar olmaksızın duygular ve iradenin bir patolojisini oluşturmayı düşünebilmek gerekir. Pinel'in *hezeyansız delilik*[1] üzerine gözlemleriyle yolunu hazırlamış olduğu, ama bir biçimde yedekte tutulan çözüm. Bunu yeniden harekete geçiren ve geçişi olanaklı kılan şey, adli tıp raporunun somut sorunsalı tarafından dayatılan uygulamalı bir çelişkidir.

Burada, bir edimin psikiyatrik bilgide meydana gelen bir ilerlemeye bağlı olarak nasıl *patolojik hale dönüştüğünü* hemen kavrayabiliriz. Bundan böyle, zihin tıbbı, alanı dışında bırakılmış ve bu nedenle de zorunlu olarak adaletin alanına terk edilmiş yeni bir davranış biçimini yorumlayabilmesini sağlayacak yeni bir kategoriye, monomaniye sahiptir artık.

Böyle olmasına rağmen, dönemsel bilgi içindeki konumu nedeniyle Bouchard bu belirleyici sıçramanın berisinde kalmıştır. Gene de Bouchard'ın, sadece geçersiz kılmak için bile olsa ağır ceza mahkemesine verdiği ifadede anmış olduğu için, monomani kavramından haberi olduğu söylenerek itiraz edilebilir: *Pierre Rivière*

1. "İnsan Locke'un yazılarına haklı bir hayranlık duyabilir, ama gene de onun mani hakkında sunduğu kavramların, maniye hezeyandan ayrılmaz bir biçimde baktığı için, çok eksik olduğunu kabul etmek gerek. Bicêtre'de bu hastalık üzerine yaptığım araştırmalarımı tekrar ele aldığımda ben de bu yazar gibi düşünüyordum ve o dönemde, sanki sadece duyumsal yetiler zarara uğramışçasına herhangi bir anlama eksikliği çekmeyen ama bir tür cinnet içgüdüsünün hâkim olduğu birçok akıl hastasıyla karşılaşmış olmaktan epeyi şaşkınlığa düşmüştüm" (*Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale*, ikinci baskı, Paris, 1809, s. 155-156).

bir monoman değildir çünkü kendisi sadece tek bir konuyla ilgili hezeyan yaşamamaktadır. Gerçekten de Bouchard, bunları söylerken Esquirol ve modern zihin tıbbı tarafından belirlenen sınıflandırmaya başvurmaktadır: Monomani, geri zekâlılık, mani, delilik. Ama bu gecikmiş uygulamada (raporunu yazması ve duruşma arasındaki sürede modern bir psikiyatri kitabını incelemiş olması muhtemel) sadece yeni nozografiyi benimsemiştir. Bouchard gerçekten de, 1819'da *Dictionnaire des sciences médicales* [Tıp Bilimleri Sözlüğü] için Esquirol'ün kaleme aldığı *monomani* maddesinde görüldüğü şekliyle, monomaniyi *kısmi hezeyan hali* olarak tanımlamakla yetinir. Bu tanımlama Rivière'in durumuna uygun olmayan bir tanımlamadır. Bu türden bir monomani aslında sadece bir mikromaniden başka bir şey değildir, hâlâ hezeyanla belirlenir, maniden tek farkı, hezeyanın o zaman dar bir konu kategorisiyle sınırlandırılmış olmasıdır. Bu anlamda ele alındığında, kavram, deliliği tamamen bir anlama bozukluğu olarak tanımlayan zihinci bağlamdan çıkmaya izin vermez.

Zaten burada önemli olan, monomani kavramının kullanılıp kullanılmamış olması değildir (diğer tıbbi raporların da kavramı, en azından temkinli kullanmış olduklarını ilerde göreceğiz). Bu kavram aracılığıyla aranan şey, dönem psikiyatrların hepsinin rızası ve etkin desteğiyle yeni bir davranış alanını patolojikleştirmek için dolaylı bir yoldur. Bouchard bu hareketin dışında kaldığı ve dış sınırını çizdiği için *a contrario* ilginçtir. Cahillikten, denebilir. Şüphesiz, Bouchard bilginin son durumundan yeterince haberdar değildir. Ama her şeyden önce, *farklı bir strateji izlemiştir.* Onun Rivière'i patolojikleştirme mecburiyeti hissetmediği açıktır. Onu suçlu ilan etme durumunu tıbbın başarısızlığı olarak yorumlamaz. Geleneksel tıp bilgisinden sıkıca destek olarak sahip olduğu kıt bilgiden *sınırlı* bir şekilde yararlanır. Şu halde, frenolojiden haberi vardır ama ona güvenmez; bir ebeveyn katli hükmünün kazançları ona belki de sadece bir Paris modası olabilecek şeye bağlı olmak için fazla ciddi görünmüştür. Yeni zihin tıbbının sınıflandırmaları konusunda bilgi sahibi olmak için çaba göstermeye razıdır ama burada da bu kategorileri biçimsel katılıkları içinde uygulayarak onları

olabilecek en sınırlı hallerinde kullanmıştır.

Bouchard bir "uzman doktor" değildir. Tıpkı geleneksel tıbba güvendiği gibi geleneksel ceza merciine de güvenmektedir: Bırakın kanun karar versin, tıbbın bu olayda söyleyecek sözü yok. Bu ikisi el ele gider. Delilik ve normallik arasındaki sınır bölgesi olmayan ve deliliğin fiziksel bir etiolojisine dayanan teorik ayrım, tıbbi sistemle adli sistem arasında bir tecavüz tehlikesini içermeyen kurumsal bir ayrıma denk düşer. Bilginin gelenekselliği ve kurumsal muhafazakârlık, yeni zihin tıbbının sarstığı, adalet ve tıp arasında var olan bu *statükonun* birbirini tamamlayan iki yüzüdür.

Vastel

Eyaletteki akıl hastalarını kabul eden, Caen'deki Bon Sauveur adlı kurumda başhekim yardımcısı olan Vastel, savunma avukatı tarafından talep edilmiştir, oysa "pratisyen" olan Bouchard savcılığın isteği üzerine dinlenmişti. Bu durum, bir uyuşmanın sağlanamadığı vakalarda bir katilin başını kurtarmak için, "uzman hekimler"in tercih edilmesinin daha yararlı olacağı fikrinin daha o zamanlardan yaygın olduğunun göstergesidir. Aslında, Vastel'in tıbbi raporu, adli güç üzerinde yeni bir müdahale alanı kazanmak için psikiyatrik uzlaşmayı ifade eder. Ama uzmanlar bu ortak çabada bütünleşmiş olsalar da, girişimin teorik anlamda aklanması aynı ölçüde başarılı olmamıştır. Vastel'in raporu, zihin tıbbının 1835'te geliştirebildiği tüm yöntemlerin henüz farkına varmamış bir müdahale görünümü vermektedir. Bu eksikliği, döneminin psikiyatrik bilgisi ve o dönemde kurulmakta olan psikiyatrik kurum içindeki Vastel'in konumuna –daha doğrusu onun temsil ettiği formasyon türüne– bakarak yorumlamaya çalışabiliriz.

Bouchard'dan farklı olarak Vastel deliliğin tamamen özel bir semiolojisinden yararlanmaktadır. Rivière'in deli olup olmadığına karar vermeye muktedir olan bu teorik yorum kodu Esquirol ve öğrencileri tarafından geliştirilmiş olan Pinel geleneğine dayanmaktadır. Vastel bütün bu bilgi öbeğini ele alıp karmıştır. Ama anlamlı

olan, Vastel'in bu bütünü sınırlı bir tarzda işlemesidir. Vastel, sanki zihin tıbbının Kutsal Kitabına dönüşmeye başlamış olan kavramları bir araya getirirken, onlara mümkün olan en arkaik anlamları vermektedir.

Vastel'in raporunu oluşturan birkaç sayfa içinde hezeyana, yargı bozukluğuna ya da zekâ geriliğine yapılan en az otuz gönderme vardır. Vastel'in Rivière'in davranışlarını okuyuşu iki kutup arasında gidip gelmektedir: zihinsel tutarsızlık ve akli yetersizlik. Her iki durumda da amaç, düşünme yetisindeki bir boşluğu –işleyiş bozukluğu ya da doğuştan gelen yetersizlik– göstermektir. Bu taraflılık sanığın fiziksel tasvirinde başlamış, bu yönde en küçük olayı bile değerlendirerek çocukluğunun yorumlanmasında ipucu olarak işe yaramış ve suç anında da en üst noktasına varmıştır. Vastel'in görüşüne göre Rivière cinayet anına kadar *hezeyandan hezeyana geçmektedir*, hezeyanlı bir düşüncenin korkunç doruğu. Bu yolla da cinayet edimi hezeyanlı hayalinde yok olmaya yönelmiştir. Olsa olsa, cinayet edimi, dört yaşından beri failinin zihninde yaşayan deliliğin kanlı damgasını gerçekliğe vurmaktadır.

Esquirol'ün monomani adı verilen büyük keşfi, belirli bir tür cinayetin, sadece varlığıyla, *yalnızca* deliliğin *kendisinin* kuvvetli bir kanıtı olduğunu göstermekti – ya da o gösterdiğine inanıyordu. Vastel'in raporundaysa monomaniye sadece bir tek gönderme bulunmaktadır, o da dolaylı: *Tedavi ettiğim yüzlerce monoman arasında bundan daha belirgin bir akıl hastalığı vakasına rastlamadım.* Bu ya çok fazla ya da çok azdır. Eğer Vastel *yüzlerce* monomanı tedavi etmişse, kavramı, Esquirol'ün kendisine verdiği son kesin anlamı içinde ele almamasındandır. Buna karşılık, onun ispatının bütün yapısı, monomani kavramının işaret ettiği yeni düşünce tarzının tamamen tersi olan bir kayda dayanmaktadır. Şayet cinayet monomanisi tam da, kendi içinde ele alınan suç ediminin, sayesinde bir delilik işareti oluşturduğu şu özgün kesişme noktasıysa, tersine Vastel, suçun delilikle olan ilişkisini *dile getirmeye* çalışmaktadır. Suçun öncesinde, başka yerlerde, çok sayıda hezeyan aracılığıyla, cinayetin sadece en üst düzeyde kristalleşmesinden ibaret olduğu bir akıl hastalığı bulabilmek için büyük çabalar har-

car. Sanki bunun ikna edici olmayacağından korkmuşçasına, tümüyle bir anlama bozukluğu arayışıyla yönlendirilmiş bu ispatın tamamlayıcı yanını geliştirir. Zihinsel dengesizliğin yanı sıra, suç öyküsünün kanıtladığı gerçekliğe karşı, Rivière'in doğuştan gelen yetersizliğini, neredeyse budala olduğunu göstermek için uğraşır.

C. MARJİNAL BİR KONUM

Böylece, yeni zihin tıbbının kategorilerini kullanmasına rağmen, Vastel'in yorumunun epistemolojik dayanağı XVIII. yüzyıla ve XIX. yüzyılın ilk yıllarına ait bir delilik kavramıdır. (Georget, hezeyanı akıl hastalığının vazgeçilmez semptomu olarak görüp, 1820'de hâlâ bu kavramı dile getirmektedir.) Vastel'in psikiyatrik kurumdaki göreli marjinal konumu bu gecikmeyi açıklayabilir. Öncelikle de formasyonu açısından – dönemin çoğu taşralısı gibi o da tıbbi eğitimini Paris'te tamamlamıştır. Ama diplomasını alır almaz Caen'e geri dönmüştür. Bu nedenle de, davranışa ve anlama dışındaki diğer yetilerin hasarına yöneltilen dikkat çerçevesinde, tüm XIX. yüzyıla damgasını vuracak olan delilik kavramı yenilenmesinin Esquirol'ün çevresinde geliştiği Salpêtrière okuluna rağbet etmemiştir.

Ayrıca, selefinin ölümüyle başhekim olmadan önce, Vastel Caen Bon Sauveur akıl hastanesindeki başhekim yardımcılığı konumunu da kendi yerel ilişkiler ağı sayesinde ortaya çıkan tesadüfi koşullara borçlu olmalı.[2] Başhekimlik Vastel'in tek uğraşı değildir.

2. Yaşamöyküsünün yazarı, "aile bağları sayesinde önce birçok eğitim kurumuna davet edilerek" Caen'e döndüğünü belirtiyor. "Ona yararlı ve ilginç gözlemler için tükenmez bir kaynak sağlayacak olan Bon Sauveur akıl hastanesinin başhekim yardımcılığına atanmış biri olarak Vastel, yoğun bir başlangıcın belirsizlik ve zorluklarını yaşamadan kısa sürede saygıdeğer bir konuma kavuştu" (J.Ch.E. Vastel'in yaşamöyküsü, Denis Dumont, *Mémoires de l' Académie de Caen*, 1876). Bir din adamı, Rahip Jaumet'nin yönettiği özel bir kurum olan Caen'deki Bon Sauveur, 1838 kanunundan önce özellikle akıl hastalarının tedavisi için örgütlenmiş yaklaşık bir düzine kadar kurumdan bir tanesidir. Hastalar, Pinel'in salık verdiği gibi, semptomlarına göre sınıflandırılmışlardır. Esquirol, *Des maladies mentales* (c. II, 1838) adlı eserde yer alan "akıl hastaneleri" raporunda kurumu över. Yine de dönemin bilgisi açısından kusursuz değildir, çünkü bazı örgütlenme

Sırasıyla lise ve hastanelerde doktor, Caen Tıp Okulu'nda hoca, sonra müdür, Eyalet Sağlık ve Hijyen Kurulu başkan yardımcısı, eczaneler teftiş jürisi ve Calvados Tıp Derneği başkanı, Fransa Tıp Derneği genel kurul üyesi olarak ortaya koyduğu profil, Üçüncü Cumhuriyet'in ilkokul öğretmenlerinin halkı eğitecekleri tarzda yeni psikiyatrik ideolojiyi yaymaya başlayan Esquirol'ün okulundan mezun olmuş genç "uzman doktorlar"ın profili değil, taşranın saygıdeğer bir tıp adamı profilidir.

Öyleyse Vastel, Pinel'e kadar –Pinel de dahil olmak üzere– faaliyetlerinin sadece bir kısmını zihin tıbbına ayıran akıl hastalıkları uzmanları gibi bir tür yarı-uzmandı. Yeni bilimin yayılma alanının kenarında yer alarak, onun stratejisini paylaşmaktadır ama psikiyatrik güç ve bilginin merkezini temsil etmekten uzaktır.

Paris doktorlarının raporu

Bu merkez Paris'tedir. Rivière'in idama mahkûm olmasından sonra, üçüncü raporda, en azından kraliyet affını sağlamak amacıyla doğrudan müdahale etmiştir. Ancak, bu son rapor yeni unsur getirmediğinden müdahalenin düzenleniş biçimi ilk bakışta şaşırtıcı görünmektedir. İmza sahipleri mahkûmu görmemiştir; dosyanın ikinci elden belgeleri üzerinde çalışmışlardır. Delilik tezini inanılır kılan ana unsurları belirlemekle ve bu unsurları açık ve tutarlı bir düzen içinde sunmakla yetinmişlerdir. Kısa ve temkinli olan metin, polemiklerden kaçınmakta ve en tartışmalı noktalar üzerinde fazla durmamaktadır.

Bir örnek vermek gerekirse, monomani kavramının bir gölge oyunu gibi olan ilginç varlığı. Kavram, Rivière'in suçunu işledikten sonraki davranışları ve şiddetli bir krizden sonra akıllarına yeniden kavuşmuş görünen monomanların davranışları arasında karşılaştırma yapılarak dolaylı yoldan işin içine dahil edilmiştir. Ama Pierre Rivière'in bir monoman olduğu açıkça belirtilmemiş-

ayrıntıları bağlamında Esquirol, "Daha tıbbi incelemeler bu kurumun idaresine yön vermedi," (s. 477) diyerek üzüntüsünü dile getirmektedir.

tir. Görmüş olduğumuz gibi Vastel de monomani kavramını ihtiyatlı kullanmıştır. Ama ikinci raporda bu sakınımın, kavramın, Rivière vakasına uygulandığında sağlayacağı imkânlar konusunda bir bilgisizlikten mi, yoksa taktiksel bir tedbirlilikten mi kaynaklandığı merak konusudur. Çünkü altın çağını 1825 dolaylarında yaşayan monomani kavramı, çok kullanılmış olmaktan dolayı o dönemde yıpranmış görünmektedir ve bir mahkemeyi uzlaşılmaz noktalara itebilir niteliktedir (bkz. bir sonraki dipnot). Üçüncü raporda, kuşkusuz ihtiyatlı olmak gerektiğinden bu açıklama yapılmıştır. Bu kavramı inanılır kılmak için Fransız zihin tıbbında kuşkusuz en çok çalışmış üç isim (Georget dışında, çünkü bu arada ölmüştür) rapora imzasını atanlar arasında yer almaktadır. Esquirol bu kavramın yaratıcısıdır. Leuret, *Annales*'da, Elias Regnault'ya ve adli çevrelerde monomaninin doktorların adli alana girebilmek için icat ettikleri bir şey olarak anlaşılması eğilimine karşı yürütülen karşı polemiği yönetmişti. Marc, *De la folie considérée du point de vue médico-légal*'de [Adli Tıp Açısından Ele Alman Delilik Hakkında] (1840) "içgüdüsel monomani" ve "düşünsel monomani" arasında bir ayrım yaparak teoriye en sistematik biçimini vermeye hazırlanmaktadır.

İmza sahipleri teşhislerini temellendirmek için gerekli bütün teorik imkânlara sahiptirler. Metinde, Vastel'in içinde hapsolduğu zihinci delilik kavramının ötesine geçme olanağına gerçekten işaret eden eklektik bir cümle bulunmaktadır: *Pierre Rivière tarafından kaleme alınan hayat hikâyesinin, zihinsel melekelerinde ve ahlâki duygularında derin ve kalıcı bir bozukluğu meydana çıkarttığını... dikkate alarak.* Ama imza sahipleri doktrinin bu esas noktasını çok çabuk geçiştirirler. Benzer şekilde, kavramı kısmi hezeyana indirgemeyi gerektiren, Rivière'in monomanisinin Bouchard tarafından "çürütülmesi" ile karşılaştıklarında da, *tabiata aşamayacağı sınırlar koyma niyeti taşımayan* nozografik kategorilerin göreceliliğini ustaca doğrulamakla yetinmişlerdir. Halbuki aynı dönemdeki metinlerinde yazarlar nozografinin zorlayıcı niteliğini vurgulamaktadır tersine. Ama, şimdi monomani üzerine teorik bir tartışmaya girmenin zamanı değildir. Kızdırmaktan kaçınarak ikna

etmek gerekmektedir. Bir mahkeme için basiret eksikliği bir irade patolojisinden çok daha iyi bir kanıttır. Bu nedenle, üçüncü rapor esas olarak Vastel'in raporunu onaylamaktadır. Özel bir delilik teorisi dayatmaz; hatta kesin bir teşhis komaktan bile kaçınır.

Metindeki en önemli şey imzalardır. Rapor, *biz, aşağıda imzası bulunan* formülüyle başlayıp her ismin yanına imza sahibinin asıl görevinin eklendiği bir dilekçe şeklinde hazırlanmıştır. Bu, tıbbın sosyal uygulamalarıyla ilgili, tıp dünyasının aktif çekirdeğinin Rivière'in deliliğini onaylamak için bütün ağırlığını ortaya koyması anlamına gelir. Bu grubun güç bağlamında neyi imlediğini göstermek yararlı olacaktır:

— Esquirol: Pinel'in çalışmalarının doğrudan sürdürücüsü ve yeni zihin tıbbı ekolünün tartışmasız lideri. Charenton Kraliyet Akıl Hastanesi başhekimi, tıp fakülteleri genel müfettişi, Genel Kurul ve Sağlık ve Hijyen Kurulu üyesi daha sonra başkanı, Siyaset ve Ahlâk Bilimleri Akademisi üyesi.

— Marc: Kralın başhekimi, Sağlık, Yüksek Sağlık Kurulu, Sağlık Kurulu ve Kraliyet Tıp Akademisi üyesi.

— Pariset: Pinel'in yerine geçtiği La Salpêtrière'de başhekim, Sağlık Kurulu, Hapishaneler Genel Kurulu, Yüksek Sağlık Kurulu, Ahlâk Bilimleri Akademisi ve 1831 ila 1847 yılları arasında daimi sekreter olacağı Kraliyet Tıp Akademisi üyesi.

— Orfila: Yazmış olduğu dört ciltlik *Traité de médecine légale* ile adli tıp konusunda otorite, Kraliyet Maarif Kurulu ve Düşkünler Yurdu Genel Kurulu üyesi, Seine Genel Meclisi üyesi, Tıp Fakültesi dekanı.

— Rostan: Tıp Fakültesi'nde genel sağlık kliniği profesörü, Kraliyet Tıp Akademisi üyesi.

— Esquirol'ün iki yakın öğrencisi: La Salpêtrière'de doktor ve Ivry-sur-Seine'deki özel klinikte Esquirol'ün yardımcısı olan yeğeni Mitivié ve Esquirol'ün 1829'da ilk kez yayımlanmasından itibaren *Annales d'hygiène publique et de médecine légale*'e sekreter olarak yerleştirdiği Leuret.

Bu tıbbi otoritelerin bir araya gelmeleri üzerine yalnızca iki açıklama: La Salpêtrière okulu büyük bir çoğunlukla temsil edil-

mektedir ama hijyenist tıbbın en seçkin temsilcileriyle tam bir görüş birliği sağlamıştır. Aslında bu önemli kişiliklerin bir araya geldikleri anahtar kurum Sağlık Kurulu'dur. Esquirol ve Marc'ın teşvikleriyle 1829'da kurulan *Annales d'hygiène publique et de médecine légale* Villermé ve Parent-Duchâtel'i de içine alan bu grubun ideolojisini dile getirmektedir. Derginin yayımlanışını duyuran tanıtım ilanı katılımcılarının niyetinin açık bir ifadesini taşımaktadır ve yazı kurulundaki on iki kişiden yedisi aynı zamanda Sağlık Kurulu üyesidir.

Tıbbın amacı sadece hastaları incelemek ve tedavi etmek değildir, örgütlenme ile ilişki içindedir; zaman zaman kanunları hazırlarken kanun koyucuya yardımcı olur, kanun adamlarına uygulamalarında yol gösterir ve idareyle birlikte halk sağlığının korunmasına dikkat eder. Böylece, toplum ihtiyaçlarına uyarlanan bilgilerimizin bu bölümü halk hijyenini *ve* adli tıbbı *oluşturur.*[3]

Bu beyan Rivière üzerine hazırlanan üçüncü raporun altına imzasını atanların siyasi görüş birliğini özetlemektedir. Teorik görüş birliği ise esas olarak Salpêtrière okulu ilkelerine, özellikle de deliliğin "fiziksel nedenler"inden çok "ahlâki nedenler"ine tanınan üstünlüğe başvurur, ama *vazgeçilmez değildir.* Özellikle, imza sahiplerinden biri Rostan'dır, onun Pinel'in eski bir öğrencisi olduğu doğrudur ama öncelikle ilk organcılık teorisyenidir. "Somatisyenler" ve "ideologlar", akıl hastalığının fiziksel etioloji partizanları ve psişik etioloji partizanları arasındaki, döneme ait teorik bölünmeler daha temel taktik ve siyasi bir uzlaşmayla aşılmıştır. Yeni tıbbi uzmanlığın ussal bir temel üzerinde yaygınlaştırılması ve sosyal uygulamalarının savunulmasını amaçlayan ortak bir stratejiyi paylaşmaktadırlar.

D. TIBBİ BİR STRATEJİ

Üçüncü raporun içeriği ve işlevi tıbbi gücün bu mantığı bağlamında ele alınmalıdır. Zihin tıbbının, zor vakalarda çaba sarf ederek

3. *Annales d'hygiène publique et de médecine légale,* no: 1, 1829.

adaletin yanında yer almaya muktedir olduğunu göstermesi gerekir. Rivière'inki böyle bir vakadır. Deli Rivière'in bir jüri tarafından mahkûm edilmesi bütün tıp mesleği adına bir başarısızlıktır. Seçkin tıp otoritelerinden yedisi 1835'te, hiç görmemiş oldukları herhangi bir katil için harekete geçmezler. Bir güç gösterisinde bulunurlar. Savunma tarafından çağrılmışlar ama konunun önemi konusunda basın tarafından da uyarılmışlardır (bkz. bu dosyadaki bir metin, s. 184).

Leuret *Annales*'ın sütunlarını sonuna kadar açar ve en seçkin imzalara yer verir. Operasyonun taktik ayrıntılarına kadar hazırlandığını düşünmek için sebepler var gibi görünüyor, çünkü özellikle kralın hekimbaşı Marc, Louis-Philippe nezdinde aracı rolünü oynaması açısından özellikle iyi bir seçim.

Jürinin mahkûmiyet kararı, tıbbi nedenlere dayalı bir af başvurusu sayesinde elde edilen bir ceza indirimi sayesinde bozulduğundan "dilekçe" amacına ulaşmıştır. Ama sadece yarım bir zaferdir bu. Bildiğimiz gibi, Pierre Rivière beş yıl sonra hücresinde kendisini asacaktır. Tıbbi müdahale onu celladın elinden kurtarmış ama hapishane yönetiminin elinden kurtaramamıştır. İnsancıl niyetler bir yana –tıbbi insancıllık, gördüğümüz gibi, kamu düzeninin gereklerine karşı gelecek kadar ileri gitmez– bütün bu olayın böyle sonuçlanmış olması zihin tıbbının yayılma siyasetine karşı çalışan yasamanın durumunu göstermektedir. *Gazette des Tribunaux*'nun bir okuru bu güçlüğü vurgular (s. 175): Eğer mahkeme Rivière'i suçsuz bulsaydı, onun gelecekte zarar vermesini önlemek için nasıl güvence verilebilirdi? Aslında, sorumluluktan muaf tutulmuş olan tehlikeli akıl hastalarının durumuna tam olarak uygulanan bir yasal düzenleme yoktur. Bu gibi durumlarda mahkemelerin pratiği, bir ağır ceza mahkemesinin bir cinayet monomanisi vakasında kendisinin (Esquirol ve Ferrus'un bilirkişi raporları temelinde) yetkisiz olduğunu bildiren kararından yapılan aşağıdaki alıntıda örneklenmiştir:

Mahkeme, durumu müzakere ettikten sonra, suç belgelerinin ve duruşmaların, Jacques Baptiste D.'nin kendisine isnat edilen edimi işlediği 3 Mayıs'ı 4 Mayıs 1828'e bağlayan gece bir delilik duru-

munda olduğu ve bu nedenle Ceza Kanunu'nun 64. maddesi uyarınca ortada herhangi bir suç ya da cürüm olmadığı konusunda yeterli kanıt oluşturduğunu dikkate alarak, savcılıkça dava açılmasına ve D. aleyhine daha geniş çaplı kovuşturmalar yapılmasına gerek olmadığına; bununla birlikte D.'nin, kamu güvenliği ve kendi kişisel çıkarları açısından, hakkında gerekli önlemleri alacak olan kraliyet savcısının takdirine bırakılmasına karar vermiştir.[4]

Böylece, psikiyatrik güç, basit bir engelleyici güç olarak kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Adli cezanın nihai biçiminin uygulanmasını askıya almaktadır ama henüz başarılarını kaydedeceği özel bir yasal ve kurumsal çerçeve sağlayamamıştır kendisine. Bununla beraber –Vastel ve Leuret'nin işaret etmiş oldukları gibi– tıbbi uzmanların görüşlerine dayanarak alınan sorumluluktan muafiyet kararı, özgürlükten yoksun kılıcı bir düzeni ve hatta –Leuret– adli mekanizmayı harekete geçirmiş olan edimden önce gelen bir müdahaleyi gerekli kılar. Cezalandırma konusunda belirleyici kuralları paylaştıklarından ve aynı zamanda da zihin tıbbı yöntemlerini geliştirmek için yeni bir aygıta ihtiyaç duyduklarından, psikiyatrların adli güçle olan ilişkisi muğlak bir ilişkidir. Dönemin bütün adli tıp metinleri, psikiyatrik raporun amacının ne suçu aklamak ne de tehlikeli akıl hastalarının serbest bırakılmasını ya da onlara özgürlüklerinin iade edilmesini sağlamak olmadığı gerçeğinin altını çizmektedir. Bu noktada Leuret, psikiyatrik raporun daha etkili, caydırıcı bir bir denetim usulü oturtabileceğini düşündürmektedir hatta. Ama zihin tıbbı, adaletin tamamlayıcı denetim mercii olma konumunu ancak kendisini, eksikliğini hissettiği, ikili, özgün kurumsal ve yasal yapıyla donatabildiği takdirde kazanabilir.

E. TIBBİ TECRİT

1835'te bir çözüm biçimlenmeye başlar. Rivière için harekete geçmiş olan aynı kişiler şimdiden çok daha iddialı bir girişim içindedirler. 1838 kanunu psikiyatrinin büyük isimlerinin aktif

4. *Annales d'hygiène publique et de médecine légale*, 1829, cilt II, s. 403.

destekleriyle hazırlanmaktadır. Bu kişiler, tıbbi ve cezai ilişkisinde –başka şeylerin yanı sıra– kesin bir değişiklik anlamına gelen yeni bir sentezin –bugüne kadar– kabul edilmesini sağlayacaklardır. Görmüş olduğumuz gibi Rivière vakasında su yüzüne çıkan ikili gereklilik, "özel kurumlar"a (yani akıl hastanelerine) yatırma koşullarının –"yönetim kararıyla" ya da "gönüllü"– özenle kurumsallaştırılması yoluyla yerine getirilecektir. Cezai hapis kadar etkili ve kesin olan yönetim kararıyla hastaneye yatırma, hızlı bir kapatma olanağı sağlar. Ama suç niteliğinde bir edimin gerçekleşmesinden önce ve aynı zamanda 1838 kanunu öncesinde, delilik durumunda genellikle gerektiği gibi bir hacir kararı verilmesinden önce müdahale etme gibi ek bir avantaj sağlar. Mülki otorite tarafından onaylanan ve bir adli teftiş kurulunca denetlenen tıbbi bir belge, *potansiyel anlamda* tehlikeli durumlar ortaya çıkaracaktır.

Kapatılmanın *süre*sini belirleyen herhangi bir düzenleme olmadığı için bütün sorun çözülmüş sayılmaz yine de; ve çok geçmeden bazıları, ömür boyu kapatılması gereken tehlikeli akıl hastaları konusunda kanundaki bu boşluğa üzülecektir. Ama, böylesi bir özel koşul çok da gerekli değildir belki de. "Çıkış" imkânı tıbben saptanmış bir "iyileşme"ye bağlı olduğundan, yüzyıl toplumu, aşırı hoşgörü anlamında bu ölçüsüz yetkiden yararlanmayacaklarına inanacak kadar "uzman doktorlar"ına güvenebilmiştir. Üstelik, "yönetim kararıyla kapatma" kararının kaldırılması için mülki idarenin onayını alma gerekliliği ek bir güvence sunmaktadır. Durum böyle olunca, bu dönemde zihin tıbbının kazanmış olduğu hareket alanı belirli bir toplumsal himaye çerçevesinde sıkı sıkıya sınırlandırılmıştır. Bugün "sapma" diye adlandırılan olgunun alanına giren özellikle güç bir bölgeyi, belirleyici kurallarla tam bir uyuşma içinde yönetmek için, zihin tıbbının elde ettiği bir yetkidir bu. Söz konusu "sapkınlar"ın bazılarını tehdit eden müeyyidenin ikili yapısı da varlığını sürdürmektedir. Bir yanda, giyotinin gölgesi altındaki ceza hukuku aygıtı. Öte yanda ise, tıbbi tecrit ve akıl hastanesinin gölgesi.

VII

Akıl duraklamaları

Alexandre Fontana

A. SORUN

Birdenbire suçlunun konuşması, yazması sağlanmıştır. Bir tarafta doktorlar ve hukukçular, diğer taraftaysa, bu kez aynı zamanda bir "deli" olan cani. Sorgulardaki bu yeni söylem neden, hatırat neden kaleme alınıyor, soruları akla gelebilir. Ona ne söyletmeye çalışıyorlar, neyi bilmek istiyorlar?

Sadece sorunu göstermek isteyen bir not aracılığıyla cevap vermeye çalıştığımız şey, bu. Çözümüne gelince, eğer bir çözüm varsa tabii, onu XIX. yüzyılın ilk onyıllarına ait zihin tıbbının özsel ve neredeyse temel bir zorluğunda, *monomani* kavramının etrafında ve şüpheli delilik durumlarında adli tıp kitaplarında önerilen ve hat-

ta kuramlaştırılan, kovuşturma, gözlem, sorgu usulüyle birlikte adli soruşturma uygulamasında aramak gerekmiştir.

Böylece, deliliği ayırt etmek ya da sahtekârlığı açığa çıkarmak amacıyla, gizli bir suçortaklığı içinde, caniye sorulan soru, telafisiz suç zemini üzerinde aklın, hezeyanın ve taklidin söz konusu olduğu yeni bir biçime dahil olur. "Yazacağın hatıratı yaz bakalım öyleyse," der savcı, "böylece daha sonra sana uygun olanın akıl hastanesi mi, hapishane mi, yoksa darağacı mı olduğunu anlarız. Cürümün arkasında tahrik ya da çıkar var mı, yok mu? Bilinç ve sorumluluk var mı, yok mu?"

Ama, başvurulan, hatta talep edilen bu metin, sabırsızlıkla beklenen, hatta dinlenen bu söylem, yandaşlarının suçun adli sonuçları karşısında garip ve tehlikeli bir biçimde tepkisiz, aldırmaz ve ilgisiz göründükleri o aynı anda soruya bir cevap sağlamaktadır. Öyleyse, bu yazıda bir şeyler ifade edildiğine göre, soru yanlış sorulmuş, hatta, anlamsızlığını ve temel belirsizliğini açığa çıkarma dışında bir anlam taşımıyor olabilir. Rivière'in kendi tarzında (her halü kârda mümkün olan tek tarz) söylemek istediği de buydu kuşkusuz, öyleyse bizim de onu kendisini anlamamızı istediği şekilde anlamaya çalışmamız gerekir (*ancak, bütün istediğim söyleyeceklerimin anlaşılması, yazarken elimden geleni yaptım*).

B. BELİRSİZLİK

Journal de médecine et de chirurgie pratique'in 1836 yılında, Rivière vakasıyla ilgili raporunun girişi şöyleydi:

Son derece önemli olmasına rağmen bir o kadar da karışık olan cinayet manisi sorunu bir dergide çeşitli defalar ele alındı. Daha önce aktarmış olduğumuz gerçeklere, kısa bir süre önce yayımlanan ve birçok yönden meslektaşlarımızın ilgisini çekmeyi hak eden yeni bir tanesini ekliyoruz. Adli merciler tarafından çağrılan doktorlar gözlem konusu olan şahısta monomaninin varlığıyla ilgili farklı görüşlere sahip olduklarından, konuya geniş özet ayırdık.

Dergiye göre gerçekten de, *mahkeme tarafından dinlenen altı*

doktordan üçü onun akıl hastası olduğu yolunda görüş bildirirken, diğer üçü deli olmadığını belirtmiştir.

Bildiğimiz gibi, dava dosyasındaki görüş sahiplerinden Bouchard, *Pierre Rivière bir monoman değildir, çünkü kendisi sadece tek bir konuyla ilgili hezeyan yaşamamaktadır*, diye belirtirken Vastel (fikir kanun adamlarına kabul edilemez göründüğü ve doktorlar arasında da ciddi bir tartışma konusu olduğu için, tedbirlilik gerekçesiyle monomani kavramını gündeme getirmemiş olmasına rağmen) Rivière'in, *suçun ahlâki sarsıntısını* atlattıktan sonra tekrak aklına kavuşması ihtimalini bir kenara atmamıştır; ve bir af dilekçesi şeklinde hazırlanmış olan tıbbi raporun altında imzaları bulunan kişiler de (Esquirol, Orfila ve diğerleri) ölçülü bir biçimde ama açıkça, *itildikleri eylemi tamamladıktan sonra bazen tekrar serinkanlılıklarına kavuşan ve hatta tekrar akılcı düşünmeye başlayan* cinayet monomanyaklarına değinmişlerdir.

Jüri üyeleri de Rivière'in deliliği (ve böylece onun ahlâki özgürlüğü, sorumluluğu ve edimi konusundaki bilinci) sorununda bölünmüş görünmektedir, *çünkü onda hareketlerinden sorumlu olmasını gerektirecek kadar ayırt etme yetisi bulunduğunu kabul etseler de, suçlunun içinde bulunmuş olduğu koşulların, hiçbir zaman tam olarak kullanamadığı aklı üzerinde derin bir etki bırakmış olabileceğini düşünüyorlar.*

İşte sorun şu: Akıllılık ve delilik arasındaki sınırın belirlenmesinin oldukça güç olduğu ve bu nedenle de 1820'lerde adli sahneyi dolduran suçlar dizisinde –suçluların gözle görülür bir neden olmaksızın hareket ettikleri ve zihinsel yetilerinin tamamına sahip oldukları durumda[1] doğal ve toplumsal düzeni bozduğu için (ebe-

1. Komşu çocuğunu öldüren ve başını sokağa atan Henriette Cornier hakkındaki iddianamede suçlu kadının "edimini gerek planlarken gerekse uygularken aklını, ayırt etme yetisini ve hatta koruyabilir göründüğü serinkanlılığını hiçbir zaman kaybetmediği" belirtilmiştir. "Dahası," der Marc, "mahkemeden önce vakanın büyük bir titizlikle soruşturulmasına rağmen yasal anlamda, sanığı yönlendirmiş olabilecek hiçbir sebepten ne kuşkulanılmış ne de böyle bir sebebin varlığı tespit edilebilmiştir." (H. Marc *Consultation médico-légale pour H. Cornier*, 1826). Léger'ye gelince, iddianame onun hakkında, korkunç suçunu itiraf ettikten sonra (kurbanının kalbini yemişti) "hiçbir şeyi gizlemeye çalışmıyor, serinkanlılığına tamamıyla kavuşmuş durumda, suçlu olduğu cürümleri kendisi dile getiriyor, cürümlerini en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar açıklıyor, kanıtlarını

veynler öldürülmekte, çocuklar öldürülmekte, kurbanların etiyle beslenilmektedir)[2] kuraldışı, ölçüsüz, anlaşılmaz kabul edilen suçlar– yerini almış olan Rivière'in suçu. Öyleyse Rivière'in suçu, delilik ve akıllılığın, kısmi hezeyan durumu ve bilinçlilik anlarının bir arada bulunup bulunamayacağı konusundaki tehlikeli soru tekrar ortaya atar gibi gözüküyor.

Suçlunun, aklını bütünüyle koruması ya da bir süre için kaybedip tekrar bulması mümkün müdür? Suçlu ediminin bilincinde olmuş mudur? Nedensiz ve önceden tasarlamadan mı hareket etmiştir? Diğer algıları sağlam kalırken sadece bir tek konuyla ilgili hezeyanlar mı yaşamaktadır? Bütün diğer yetilerinin dışında sadece bir yetisi mi etkilenmiştir? Doğmakta olan zihin tıbbının yüzyılın başlarından itibaren ilgilendiği sorular bunlardır ve bunlar, gerek doktorların kendi aralarında, gerekse de doktor ve hukukçular arasında bir dizi ayrılığa yol açmıştır: Teorik (ve aynı zamanda da siyasi) mesele, aklın suçlu olup olamayacağını, oluyorsa nasıl olduğunu ve bütün bunların, suçun ve bilginin nasıl olup da "toplumsal düzen" denen şey tarafından "taşındığını" bilmektir.[3]

Öyleyse, doktorların çelişkili raporları, jüri üyelerinin kararı ve hatta tanıkların görüşlerinin (Rivière gerçekten deli değilse bile hepsi onu neredeyse daima deli *kabul etmekteydi*) çeşitli biçimlerde ortaya serdiği *belirsizliğin* tesadüfi ya da zihin tıbbının belirli tür bir bilgisine içkin olup olmadığını anlamak için, dönem tıbbının daima bir başlangıç ve temel bir örnek olarak hissedegeldiği Pinel

---

ortaya koyuyor ve hem suçun gerçekleştiği yer hem meydana geliş biçimi konusunda adalete bilgi veriyor, yargıcın onu sorguya çekmesi gerekmiyor; suçlu kendisi konuşuyor," diyor (bkz. Georget'nin raporu, *Examen des procès criminels de Léger, Lecouffe...*, 1825, s. 4).

2. Georget, *a.g.e.*.

3. Monomani konusunda Marc, örneğin, "Bundan çıkarılabilecek genel prensip şudur: Cinayet monomanisi ortaya çıktığında, değişmez bir biçimde, zihinsel melekelerdeki en azından başlangıç halinde bir düzensizliğe işaret eden olaylar vardır öncesinde ve bu koşul toplumsal düzen için rahatlatıcıdır, çünkü suçu hezeyandan, aldatmacayı gerçekten ayırmaya yarar," (*a.g.e.*, s. 58) diyecek; ve Orfila da, "Zaman zaman monomaninin varlığını tespit etmenin ne kadar güç olduğunu ve savunduğumuz prensip uygun olmayan bir tarzda uygulandığında bunun toplumsal düzen için ne kadar tehlikeli olacağını gizlemiyoruz," diye ekleyecektir. (*Traité de médecine légale*, 3. baskı, 1836).

öğretisinden başlayarak, onun teorik yapısını bir süre izlememiz gerekecektir.

C. DELİLİĞİN YERİNİ SAPTAMAK

Nosographie philosophique'inde [Felsefi Nozografi] Pinel,[4] nevrozun, iltihap ve yapısal hasar olmaksızın, *bilinen başlangıç noktası beyin olan sinir sistemi üzerine daha doğrudan etki eden* özelliklerle birlikte, ruhsal niteliklerin bozulmasını ya da sapmasını içeren duygu ve davranış hasarı olduğunu kabul eder. Pinel, hastaların zihinsel işlevlerini korur gibi göründükleri sekiz delilik vakasını da incelemişti ve bu gözlemlerden (*anlama, algılama, muhakeme, hayal gücü ya da bellek işlevlerinde algılanılabilir bir bozukluk olmamasına rağmen, bu ölümcül eğilimin belirleyici sebebi olarak tespit edilebilecek herhangi bir hâkim fikir ya da hayal gücü yanılsaması olmaksızın ortaya çıkan duygusal işlevlerde sapkınlığın, şiddet eylemlerine doğru duyulan kör bir itkinin ve hatta kan dökücü bir öfkenin gözlemlendiği) hezeyansız mani ve (anlama ve irade işlevlerinden bir ya da daha çoğunun zarar görmesiyle, sevinç ya da üzüntü, coşku ya da öfke duygularıyla birlikte) hezeyanlı mani* arasındaki önemli fark ortaya çıkmıştır.

Böylece Pinel, hastalığın kökeninde organik bir hasarın saptanabileceği ve sonuç olarak da, Pinel'in açıkça değinmiş olduğu Condillac sistemine uygun olarak hastalığa tek bir yer belirlenebileceği düşüncesini bir kenara koyuyor görünmektedir;[5] muhakemeyi dü-

4. Doğal olarak, doğmakta olan zihin tıbbının tarihini burada yeniden ele almaya niyetlenmiyoruz, niyetimiz, sadece, ilgilenmekte olduğumuz sorunun ana hatlarını hatırlatmak. Usavuran delilik [*folie raisonnante*], kısmi hezeyan ve monomani kavramları nasıl olup da deli-caninin söz ve yazısının atılım yapmasına izin vermiştir. Monamani ve ahlâki sorumluluk sorunlarına ilişkin yararlı bir araştırma, P. Dubuisson'un *Archives d'anthropologie criminelle et des sciences pénales*'deki (1887) "De l'évolution des opinions en matière de responsabilité" adlı makalesinde bulunabilir.

5. "Aynı şekilde, dikkat, karşılaştırma, muhakeme, düşünme, hayal kurma, hatırlama ve usavurma gibi çeşitli işlevlerini, bu işlevlerin maruz kaldığı bozukluklarla birlikte tek başlarına ele alabilmek insan anlayışının tarihi açısından önemli değil midir?" Ve yer konusunda: "[Hezeyanlı ya da hezeyansız mani hakkındaki] bü-

zenleyen bu türden bir işbölümünde hastalık, diğer işlevleri dışarda bırakarak sadece bir işlevi etkilemektedir, eğer hezeyan yoksa duygulanım işlevini, varsa anlamayı ya da iradeyi.

Öyleyse delilik, ikincil bir yeti sapkınlığı ya da tesadüfi ve dışsal nedenlerden kaynaklanan kısmi bir işlev bozukluğu olabilir yalnızca. Kuşkusuz Pinel akılda içsel bir *delilik gücü*[6] bulunduğunu *görmüştü* ama onu ya duygulanım işlevlerine ya da *tek bir* anlama işlevinin hasarına atfetmekteydi. Tek bir yerin olmayışı ve zihnin değişik işlevlerinin göreli özerkliği konusundaki ikili postulat, aynı zamanda hem neden ve sonuçlarında içkin biçimde sağlıklı olan bir evrensel akıl prensibini savunmakta hem de deliliğin bu aynı akıl ve onu taşıyan "toplumsal düzen" tarafından *kendine içkin* olarak üretilmiş ve oluşturulmuş olabileceği düşüncesini dışlamaktaydı. Bundan böyle delilik, mani biçimi içinde, evrensel bir norma göre sapınç, sapma, sapkınlıktan başka bir şey olmayacak;[7] delilik biçimi içinde aklın tamamen yitirilmesi ve geri zekâlılık biçimi içinde de akla ulaşamama olacaktır.

Pinel'in teorik yapı iskelesi, öğrencileri tarafından temelden değiştirilmedi; Pinel'in zaten *usavuran delilik* diye adlandırmış oldu-

tün bu olgular bütünü bir yer düşüncesi ya da tek ve bölünmez olan anlama ilkesi ile bağdaşabilir mi?"

6. Tıpkı Ricardocu ekonominin işgücü kavramını yalıtması ama *değerini* belirleyememesi gibi.

7. Pinel'in Kantçı doktrinlerin ne kadarından haberi olabileceğini bilmiyoruz. (Doktorlar, sadece filozofların –adli tıbbın değil– "edimi sırasında sanığın ayırt etme ve muhakeme yetilerine sahip olup olmadığı"nı bilmeye muktedir oldukları iddiasından dolayı Kant'tan alıntılar yapmışlardır.) Ama burada, aynı olan bir kavramsal bütüne etki etmekten çok ait olmak söz konusudur; çünkü Kant'a göre delilik, aklın evrensel işleyiş prensibini bozmamaktadır, bu prensibe göre delilik kendi kanunları, ve özel kurallarıyla birlikte bir karşı-akıl oluşturmaktadır: *L'Anthropologie*'sinde (1797) "Çünkü," diyor, "(sadece akıl noksanlığı olmayıp, pozitif bir şey olan) akılsızlık, aklın kendisi gibi, nesnelerin karşılık gelebildikleri ve birlikte evrensele ulaşabildikleri ari bir biçimdir."
Bu bağlamda, 1866'da ("De la folie raisonnante ou folie morale", *Annales médico-psychologiques*) J. Falret şöyle diyecekti: "[Sözde] davranışlarının mantığa ya da genel sağduyuya uygun olup olmadığını ve bu kişinin bütün sıradan düşüncelere, kabul edilmiş tüm kavramlara, bütün genel inanışlara, kısacası insanlığın *genel aklını* oluşturan ortak temele şiddetle toslayıp toslamadığını düşünelim; çünkü, son tahlilde deliliği akıldan ayıran ana karşılaştırma noktası, bütün olası kişisel farklılıkları ve kararsızlıklarıyla birlikte, ortak aklın bu değerlendirmesinde yatmaktadır."

ğu, delilik ve aklın tehlikeli birlikteliğine bir ad vermeye özen gösterecekler ve zarar görmüş yetilerin yerini daha kesin belirleyerek buna neden olan "kazalar"ı tespit etmeye çalışacaklardır.

D. MONOMANİ HAKKINDA

Böylelikle, içinde deliliğin akılla belli belirsiz yan yana olduğu, Pinel tarafından belirtilen bu özel alan üzerinde Esquirol, 1810'lu yıllardan itibaren –bütün kısmi hezeyanlara uyduğunu söylediği bir terim olan– monomani ya da kısmi delilik yapılanmasını inşa etti: *Hemen hemen bütün aklını kullanabilen akıl hastası, sadece tek bir konu ya da az sayıda konuyla ilgili hezeyan yaşar; hasta olmadan önce hissettiği, düşündüğü ve hareket ettiği gibi hissederek, mantık yürüterek, düşünerek ve hareket ederek.*[8] Cinayete odaklandığında, monomani, özel ama hezeyanlı bir inanışın, hayal gücünün coşmasının, yanlış bir usavurumun, hezeyanlı tutkuların ya da, eğer herhangi bir zekâ ya da duygu noksanlığı gözlenmiyorsa kör bir içgüdünün, karşı konulmaz bir eğilimin ya da (suçluların "sesler, kötü ruh, beni bu işe iten bir şey" dediği) *tanımlanamayan* bir şeyin uyardığı, *az çok şiddetli bir cinayet itkisiyle belirlenen kısmi bir hezeyandır*. Ne olursa olsun monomani, esas olarak, *gözlemciye en garip ve en değişik olguları sunan, duyarlılığın bütün gizemli anomalilerini kucaklayan* (1820) bir hastalık olarak kalır. Monomaninin incelenmesi *tutkuların bilgisinden ayrılamaz; yeri insanın yüreğidir, bütün ince ayrıntıları kavrayabilmek için eşelenmesi gereken yer burasıdır.* Tuhaf ve kaçınılmaz olarak mekanikçi bir tarzda, Esquirol, monomaniyi zihinsel melekelerin gelişmesine ve daha genel olarak da *toplumun durumu*na bağlı bir tür yüzyıl hastalığı haline getirmiştir (mesela polis, eski şeytan manisinin gücünü yitirmesiyle birlikte, zayıf hayal güçlerini kendine göre bulandırmaya yardımcı olabiliyordu).

Georget ise, 1825'ten itibaren, yaşamdaki değişmeler, hastalık

8. *Note sur la monomanie homicide*, 1827. 1860'ta bir Alman doktoru, Griesinger, "Pinel'in maniyi yaratması bilim açısından bir talihsizlik olmuştur," diyecekti.

nedeniyle zayıf düşme, tutkulardaki sapkınlık gibi farklı nedenler sebebiyle irade sapkınlaşmasına ya da bulanmasına bağlı olan içgüdüsel monomani kavramını gündeme getirir; *Examen* [İnceleme] adlı eserinde, deliliğin varlığını ileri sürerek açıkladığı *canavarların* (Papavoine, Feldtmann, Léger) cinayetleri konusunda, yani aklı başında öznelerin görünüşte hiçbir neden yokken işledikleri cinayetler konusunda tahmin yürütmeye izin veren de buydu.

Bundan böyle, içgüdüsel, zihinsel ve usavurumsal monomaniler, sık sık doktorların kendilerinin de ayrıştırılamaz bulduğu bir karışımın içinde çakışır ve kesişirler, burada terminoloji ve tanımlamalardan daha önemli olan şey, karanlık ve endişe verici bir alanın tıbbi bilgiyi kısmen engelliyor görünmesidir; sık sık, aklın yitirilmesi ve ona tekrar kavuşulmasıyla birlikte bir suçun ortaya çıktığı alandır bu. Esquirol'ün 1827'de (ona göre sadece gözlemlenen bir olgu olan) monomaninin bir teori ya da sistem haline getirilmesi eğilimine karşı uyarıda bulunmasının nedeni budur[9] ve adli raporlar vermeleri istenen Marc gibi doktorlar, sadece bir istisna olduğu ve yalnızca *büyük bir sakınımla, toplumsal düzenin yararına uygun olarak* kabul edilmesi gerektiği gerekçesiyle monomani kavramının çok fazla kullanılmamasında ısrar ederler. Benzeri önlemleri ve tereddütleri öne sürerken Orfila da *Traité*'sinde şu gözlemi yapıyordu: *Zaman zaman monomaninin varlığını belirlemenin ne kadar güç olduğunu ve eğer doğru kullanılmazsa savunmakta olduğumuz prensibin toplum düzeni için ne kadar tehlikeli olabileceğini gizlemiyoruz; her özel vakada karar verme ve adil kararların akılcı bir tarzda dayandırılabileceği yegâne verileri sağlama hakkı sadece doktorların bilgiyle beslenen görüşlerine ve dürüstlüklerine ayrılmalıdır.*

Monomani öğretisi kanun adamları ve hukukçuların olduğu kadar, doktorlar arasından da yeni ortaya çıkmakta olan deliliğin anatomo-patolojik kavramlarını savunanların düşmanlıklarını üzerine

9. Gerçekten de monomani –belki de şaşırtıcıdır ama– kadercilik ve maddecilikle nitelendirilmekteydi, çünkü ruh özgürlüğüne kuşku düşürdüğü düşünülmekteydi. Esquirol'ün ünlü duasını dile getirmesine neden olan da budur: "Maddeciliğin ve kaderciliğin yandaşları olarak, ahlâk, toplum veya din yıkıcı teoriler kurup savunmaktan Tanrı bizleri korusun!"

çekiyordu. Delilik vakalarında herhangi bir kuşku beslenmemesine rağmen (çünkü o zamanki Ceza Kanunu'nun 64. maddesi bu gibi durumlarda suçluluğu ve onunla birlikte suçun veya cürmün varlığını reddetmekteydi), hukukçular monomanideki karşı konulmaz eğilim prensibinin, irade tüm gücünü korurken, tutkuların suçlu sapkınlığı prensibine indirgenmesi gerektiğini düşünüyor,[10] doktorlar ise, Pinel'in öğrencilerinin fazlasıyla "tinselci" ve "metafizik" kavramlarını, kadavralar açıldığında görülebilen bir temele oturtmakla uğraşıyorlardı.[11]

10. Dupin ve Tardif 30 Mart 1826 tarihli bir raporda şöyle diyorlardı: "(Monamanyak caninin] suçlu olduğunu söyleyemezlerse, o zaman da onun deli olduğunu söyleyeceklerdir ve bu durumda da Charenton Bastille'in yerini alacaktır." Collard de Martigny, *Questions de jurisprudence médico-légale*'inde (1828), "Cinayet monomanisi ancak tutkuların bizzat kendisi delilikle bir tutulduğu ölçüde bir tür akıl hastalığı olarak kabul edilebilir. Her iki durumda da bir hezeyan vardır. Zekâ, bütünlüğünü korur: Bütün monomaniler tutku, bütün tutkular da monomanidir," demişti ve aşağı yukarı aynı tarihlerde de şöyle eklemişti: "Şayet monomani bir hastalıksa, büyük suçlara yol açtığı zaman, Grève Meydanı'nda, yani giyotinle tedavi edilmesi gerekir."

11. 1810-1812 tarihli denemesinde (*Anatomie et physiologie du cerveau*) Gall, kesintili, kısmi ve usavuran akıl hastalıklarının varlığını kabul ettikten sonra, "bu hastalıkların nedenini ne ruhta ne de hayal gücünün varsayılan bir sapıklığında, ama maddi aygıtlarda aramak gerek"tiğini öne sürüyordu; akıl hastalarının kafatasları açıldığında zarların kalınlaşıp sertleştiğinin görüldüğünü belirtmişti; öldürme eğilimi, yerinin, faaliyeti eğitim, alışkanlık ve din gibi ahlâki faktörlerle belirlenen ve yönetilen kulağın üstündeki, şakağa yakın aşağı parietal bölgede olması gereken bir *etoburluk içgüdüsü*nden kaynaklanmaktaydı. Daha açıkça, J. Bayle, *Nouvelle doctrine de la maladie mentale*'inde (1825) görünüşe bakılırsa "çok fazla önem vermemesine rağmen", delilikte organik rahatsızlıkların mide ve bağırsak bölgesinde (Pinel), beynin yaşamsal güçlerindeki hasarda (Esquirol), kanda bulunan bir yaşam maddesinin bozulmasında (Fodéré), safranın birikmesinde (Prost) ve bir beyin hastalığında (Georget) gözlemlendiğini belirtmişti; böylece deliliği, "monomaninin, (lokal ya da genel felçle birlikte) sadece birinci aşamasını oluşturduğu, bir mani ve delilik aşamalarının bunu takip ettiği, beyin zarlarının kronik iltihaplanmasıyla belirlenen bütüncü bir yolculuk olarak düşünmeye çalışıyordu. Broussais (*De l'irritation de la folie*, 1828), Calmeil (*De la paralysie chez les aliénés*, 1826) ve Brierre de Boismont (*Observations médico-légales sur la monomanie homicide*, 1827) tarafından benimsenen çizgi buydu. Bu araştırmalar, Falret'nin ("De la folie raisonnante ou folie morale," *Annales médico-psychologiques*, 1866) monomaninin bir akıl hastalığı türü ya da özel bir çeşidi olma özelliği göstermediği ve klinik açıdan, manik taşkınlık, genel felç, isterik delilik ve ahlâki hipokondriyayı içeren karmaşık sendromlardan biri olarak sınıflandırılması gerektiği yolundaki sonuçlarına; Morel'in soysuzlaşma ve kalıtım hakkındaki teorilerine ve böylece de Lombrosocu antropometrinin yer alacağı, bir normdan ölçülebilir bir sapma olarak delilik kavramının doğuşuna yol açacaktır.

Yine de, son derece tartışmalı ve üzerinde bir görüş birliğine varılmamış olmasına rağmen, bu monomani kavramının, *içkin* olarak tanımlanması gereken bir *belirsizliği* beslediği, Pinel ve öğrencileri tarafından kullanılan sistemde esas olarak *gizemli* ve *anlaşılmaz* kalan bir dizi olguyu (kısmi hezeyan, hezeyan yokluğu, aklı başındalık dönemleri) kucakladığı gerçeğini kabul etmek gerek. Usavuran delilik ve monomani, aynı anda ve zorunlu olarak, işaretler bağlamında görülebilir olan bir dıştalık semiolojisinin, semptomlar ve dolaylı nedenler bağlamında mekanikçi determinizmin bir etiolojisinin ve tetikleyici etmen bağlamında kör tesadüfün kabulü ya da reddinin kaydedileceği bir çatlak, karanlık bir alan, bir saydamsızlık noktasını oluşturuyorlardı.[12]

Ama 1830'larda, Rivière'in cinayet işlediği dönemde Esquirol'ün raporuna imza atmış olan F. Leuret aşağıdaki önermeleri dile getirmekteydi hâlâ:
I. "Genel felç deliliğin bir sonucu değildir; ve felçlilerin kadavraları açıldığında bulunan deformasyonlar, sadece onlarda bulunmasına rağmen, hezeyanın etkisi olarak değerlendirilmemelidir" (*Fragments psychologiques sur la folie*, 1834).
II. "Delilik, anlama yetilerinin sapkınlığından ibarettir; sıradan hastalıklarda olduğu gibi fiziksel semptomlarla belirlenmez; ve ona neden olan etmenler, zaman zaman duyularla duyumsanabilir olmalarına rağmen, genellikle genel madde yasalarına tamamen yabancı bir olaylar düzenine aittir" (*Du traitement moral de la folie*, 1840).
III. "Deliliğin bir kafaiçi bozukluğundan kaynaklandığı doğru olmasına rağmen bu bozukluğun ne olabileceği konusunda hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır" (*a.g.e.*).
VI. "Akıl hastalığının incelenmesinde başvurulan bu türden frenoloji uygulamaları temelsiz oldukları gibi geçersizdirler de" (*a.g.e.*).
12. İşaretler konusunda: Davranış bağlamında bunlar, delinin çocukluğundan beri ortaya koymuş olduğu, onu özellikle "vahşi", toplumsallık normlarına göre marjinal özne olarak kabul ettiren gariplik ve ayrılıksılıktır; dış görünüşte bunlar, yüzün soluk ve mor rengi, çukura kaçmış ve kanlı gözler, Zacchias'in *Traité*'sinde dikkat çektiği ve çok küçük değişikliklerle fizyognomoni kitaplarında (bkz. Lavater'in eserinde, VIII. ciltte yer alan Moreau eki, *L'Art de connaître les hommes par la physionomie*, Paris, 1807), adli tıp üzerine yazılan denemelerde (Metzger, Fodéré, Orfila) ve tanıkların ifadelerinde yinelenen sersemlik ifadesidir. Çünkü bu noktada yalnızca küçük farklarla, bilimsel kitaplar ve halkın hayal gücü arasında gidip gelen stereotipleşmiş bu semioloji temelinde kanıt, deliyi ya da caniyi tanıyanlar tarafından sunulmaktadır.
Semptomlar bağlamında bunlar, genellikle hastalığın nedenleri olmaktan çok sonuçları olarak değerlendirilen insomnia, tıkanma nöbetleri, ateş basmaları, baş ağrıları, kaygı durumları, mide ağrıları ve çarpıntılar kadar heterojen hastalıklardır. Nedenler bağlamında, fiziksel dizi (kalıtımsal etmenler, iklim, yaş), ahlâki dizi (tutkular, fanatiklik, aylaklık) ve toplumsal dizi (eğitim, sarhoşluk, cinsel aşırılıklar, açlık, sefalet) söz konusudur. Tetikleyici etmene gelince, bu, söylendiği gi-

İşaretlerin görülebilir dıştalığı, semptom ve nedenlerin mekanikçi determinizmi, tetiklemenin kör tesadüfü: Böylece, delilik ve geri zekâlılığın *iyi biçimleri* arasında monomani, bir tür kötü biçim olarak, diğer ikisini kapsamadan onlar üzerinde sırasıyla etkide bulunan ve doktorlarla hukukçuların boşuna işin içine dahil etmeye çalıştıkları, dönüşümlü olarak bilinçlilik ve hezeyan durumlarının yaşandığı bir tür *no man's land* ortaya çıkarmak ve etrafını kuşatmak için sık sık suç olayını gerektiren bir kesişme noktası biçimi olarak iş görmüştür. Böylece monomani, evrensel akılla toplumsal düzene içkin iyiliğin uyumlu işleyişi olan ikili ve tamamlayıcı önvarsayım üzerine kurulan "sinir" tıbbının varabileceği sınırı çizmiş gibi görünmektedir sadece.

E. YAZIYA BAŞVURULMASI

Bununla birlikte, zihin tıbbı içinde bu monomani "engel"inin teorik ve pratik sonuçları önemli olmuştur: Gerçekten de monomaninin kendisine has bulanıklığı ve doktorların bu kavram hakkındaki köklü kararsızlıklarının ortak etkisi, sadece nozografik tablonun işaretlerini tanımlama ve saptamayla sınırlı kalmayıp, zayıf klinik gözlemin yanı sıra ve ona ek olarak niceliksel ve uzamsal (yaş gruplarına, bölgelere ve mesleklere göre düzenlenen istatistik araştırmaları) ve her şeyden önce de, delinin kişisel ve ailesine ait olan tarihinin geriye dönük bir incelemesini gerektiren, genişletilmiş anamnezdeki zamansal bir boyutu işin içine sokan bu akıl hastalığı "sosyoloji"sinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.[13] Üstelik,

bi genellikle "kötü ruh, bir söz, bir fikir"le somutlaşan ani itki ve karşı konulmaz eğilimdir.

13. Monomani olgularının adli tıp konsültasyonunu olanaklı kıldığını iddia edecek kadar ileri gitmeden önce, ilk olarak, monomani dediğimiz bu şüpheli delilik olmasaydı, bu konsültasyonun ona mal edilen ve adli tıp denemelerinde övülen biçim ve harekete kavuşamayacağının; ve ikinci olarak, XIX. yüzyılın ilk onyıllarından bize ulaşan konsültasyonların çoğunluğunun olası monomani vakalarıyla ilgili olduğunun kabul edilmesi gerekir. Rivière'in dosyasına alındığı haliyle Vastel'in raporu, monomani iddiasının, kanun adamları kadar doktorlar için de güçlük oluşturduğu bir dönemde, bu konsültasyonların mükemmel bir örneğini su-

–Rivière'in hatıratının anlam taşıdığı yer burasıdır – doktorlar, kanun adamları ve özne arasında yeni bir söz alışverişine ve son tahlilde, yazıya başvurulmasına imkân tanımıştır.[14]

Hastalık kendine özgü işaretlerle teşhis edilemediğinden, hastalığın derin temeli ve uzak habercileri olarak, toplumsal koordinatlara ve hastanın yaşamöyküsüne başvurulur; olaydan, edimden, suçtan sonra monomanyak suçların en büyük tehlikesini ve en ustalıklı muğlaklık etkisini sınamak için (duş, kızgın demirle dağlama, bedensel eziyet tehditleri[15] gibi bedene yönelik aşağılamalarla birlikte) özneden, yazması istenir: Çünkü hastalığın belirsizliği ve doktorların kararsızlığı nedeniyle delilik numarası yapma ve delilik taklidi[16] olasılığı artmaktadır.

---

nar; kanımızca doktor, taktiksel olarak, hezeyanı abartma ve savunmanın çıkarı doğrultusunda Rivière'in budalalığını ileri sürme eğilimi göstermiştir.

14. Suçlunun yazısına başvuru, daha önce Gall'in *Traité*'sinde söz konusu edilmiştir: "Kendilerini yok etmeyi düşünerek konuşuyor ve yazıyorlar: Gene de bunu yapacağım. Bu talihsizlerin rahatsızlıklarını böylesine iyi anlatan bu sözlerin, bu yazıların sık sık, edimlerinin önceden planlanmış ve titizlikle uygulanmış olarak değerlendirilmesine katkıda bulunmuş olmalarına kim inanırdı? Bunların delilikleri –insanlar böyle söylüyor– bir sahtekârlıktan ibarettir sadece; bir deli, ben deliyim ve delilik de usavurmaz, demez. Bu yanlış ve barbarca usavurum, şayet dikkat edilmezse, kınanacak tek şeyleri delilik olan insanları darağacına gönderebilir."

15. Marc, insanlık ilkelerini çiğnemeden, gerçeğin açığa çıkarılmasında yararlı olabilecekleri durumda, ne şiddet yöntemlerini ne de acı veren yöntemleri reddeder. ("Matériaux pour l'histoire médico-légale de l'aliénation mentale", *Annales d'hygiène*, 1829).

16. Taklit konusunda, "Deli olma taklidi yapmak ve bunu gizlemek deliliğin mutlak karşıtıdır" diyen Fodéré'nin *Traité du délire*'inde (1817), "nullus morbus fere est gui facilius et frequentius simulari potest, quam insania" diyen Zacchias'ın görüşü ve "semel furiosus semper presumitur furiosus" ve "demens de praeterito praesumitur demens de praesenti" diyen klasik hukuk bilimin eski kuralı tartışılmıştır.

Daha sonraları, 1850'lere doğru, hezeyan, hastanın bilemeyeceği ya da numarasını yapamayacağı sistematik ve organik bir tutarlılığa sahip olduğundan, taklidin, anatomo-patolojik araştırmanın bir sonucu olarak varlığının inkâr edilmesi gerekecekti (Brierre de Boismont, *Manuel de médecine légale*, 1835: "Genellikle benimsenmiş olan görüş o kadar yanlıştır ki, bu hali taklit edeceğini umanlar şaşmaz bir şekilde kendilerini ele vermektedirler"; Morel, "Rapport médical sur un cas de simulation de folie", *Annales médico-psychologiques*, 1857: "Neden fikrinden, öz fikrinden, varolma fikrinden yoksun hiçbir akıl hastası yoktur"; Billod, "Simulation de la folie", *Annales médico-psychologiques*, 1860: "Taklitçinin bilmediği şey akıl hastalığının, yetilerimizin bu düzensizliğinin yeryüzündeki her

Bu "engel" nedeniyle, adli tıbba göre, *kovuşturma*, *sorgu* ve *gözlem* işlemleri boyunca hastalık teşhis edilebilmiş ve edilmesi gerekmiştir: Kovuşturma, hastanın önceki durumunun yeniden tasarlanmasını, onunla ilişki içinde olmuş kişilerin tanıklıklarını bir araya getirmeyi, emsallerin varlığını doğrulamayı ve fizyonomik işaretleri belirlemeyi içerir;[17] sorgu, Brierre tarafından *deliliğin taklit edildiği konusunda herhangi bir kuşku doğduğu zaman gerçeğe varmak için en iyi yöntemlerden biri* olarak tanımlanır; gözlem esas olarak, yazının tanıklığına dayanır: *Yazmasını sağlarsınız, ona projeler önerirsiniz ve güvenini kazanarak onu hayalci planlarını ve temelsiz nefretlerini anlatmaya teşvik edersiniz; ve onun edimlerinin bütün nedenlerini öğrendikten sonra artık durumu hakkında kesin bir fikre varabilirsiniz* (Brierre de Boismont, *De la monomanie*, s. 260-261). Ayrıca, doktor suçluyu, *savunma yöntemlerini sergilemesi ve yetkililere şikâyette bulunması için mektup veya hatırat yazmaya teşvik eder* (Orfila, *Traité*, cilt I, s. 491). Nihayet: *İşitilen sözleri, gerçekleştirilen hareketleri, edimleri ve sadece hastayı kaygılandıran düşüncelerin etkisi altında kaleme alınan yazıları anlattırırsınız* (Orfila, *a.g.e.*, s. 492).

Böylece, suçluya konuşma ve yazma yoluyla edimi hakkındaki gerçeği söyleme olanağı sağlayan iyiliksever bir *tuzak*[18] kurulacaktır. Bu sayede suçlunun, "deli"nin sözü bütün diğer kanıtların yetersiz kaldığı yerde kesin kanıt işlevi görmektedir. Deli ve sözü,[19]

şeyi düzenleyen hayranlık uyandırıcı bu düzene ait olduğu ve bununla birlikte düzgün bir sınıflamaya tabi olduğudur"). Rivière'in suçunu işlediği yıllarda sorun hâlâ ortada görünüyordu; bu nedenle 1829'da Marc, "Demek ki adli tabibin üstüne düşen en ciddi görevlerden bir tanesi akıl hastalığının gerçek mi yoksa taklit mi olduğunu belirlemektir," der; çünkü, Brierre de Boismont'un daha sonra ekleyeceği gibi ("De la monomanie ou délire partiel, *Annales d'hygiène*, 1847), "canlı tartışmaların konusu olan bu akıl hastalığı türü en küçük bir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde vardır ama varlığını gözlemlemek zaman zaman güç olmaktadır ve aydın doktordan en fazla kafa aydınlığı isteyen tür de budur."

17. Rivière davasındaki tanık ifadeleri bunun mükemmel bir örneğini oluşturuyor.

18. Tuzak kavramı konusunda Marc, "Monomanın kendisini gizlediği vakalar bulunmaktadır, hezeyanını oluşturan konuya her geri dönülüşünde, kendisi için bir *tuzak* kurulduğunu hisseder ve bu konuda söyleyeceği her şeyin delilik olarak kabul edileceğini sezdiği için inatla bu konuya dönülmesinden kaçınır. Böyle bir monoman genel olarak güçlü bir akla sahiptir ve zihinsel melekelerinin büyük bir kısmını hâlâ korumaktadır," diye iddia edebiliyordu (*De la folie*, 1840, s. 51).

19. Öte yandan Foucault yazı ve suç arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Bun-

deli ve yazısı: Bu, son tahlilde, kanun adamları için suç gerekçesinin kanıtını, doktor içinse gerçek ve taklit arasındaki paylaşımı oluşturacaktır. Öyleyse biz, Rivière'in (bildiğimiz gibi savcılıkça istenen) hatıratını tıbbi bilginin içkin belirsizliğine (tek sebep bu olmasına rağmen), sanığın bunu yazmadaki açık ya da örtülü niyetlerine bakılmaksızın,[20] açıkça dile getirilsin ya da getirilmesin, delilik gerçeğinin, ifadesini delinin konuşmasında bulduğunun kabulüne (doktorlar ve kanun adamları arasında gizli bir anlaşmanın gerçekleştiği durum) borçluyuz.

F. KARAR VERİLEMEYEN

Delinin sözü öğretideki boşluklara yerleşir, tuzağı fark eder ve onu etkisiz hale getirmeye çalışır. Gerçekten de, Rivière'in hatıratının sadece bilmecemsi yüzeyini oluşturduğu bütün bağlantılar, bütün suçortaklıkları ve bütün kaçışlar bu içkin boşluk üzerinde bir araya gelmiştir. Kanıtı sağlayıp boşluğu doldurması ve bilgiyi yeniden kazanılmış bir kesinlikte kurması gerekecek olan bu hatırattır.

Ama, gerçekte olup biten nedir? Tuzağa düşmüş olan özne de kendi tuzağını kurar; bekleneni –doğru ve yanlışın kanıtını– vermekten çok, doktor ve kanun adamlarının kararsızlığını deliliğin bir tür evrensel *karar verilemezliğine* yükseltecek şekilde davranır. Onların ellerine geçirdiklerini düşündükleri anda kanıtın kendine geri dönmesi için her şey söylenmiştir gerçekten de. Bunu göster-

dan sonraki kısımda Rivière'in tuzağı boşa çıkarmak için *de* yazmış olduğunu göstermeye çalışacağım.

20. Kısaca açıklamak gerekirse, deliye tanınan bu sözde, daha sonradan psikanalitik pratik olarak adlandırılacak olan şeyin teorik doğum belgesini görmek gerekir; gerçeğin olmadığı ve bir sorun teşkil ettiği bir bilginin gerçeğine delinin katlanmasını sağlama konusunda tamamen polise özgü ve adli olan bir gerekliliğin *pudenda origo*'su. Ve analiz de, akıl hastalığını, "akıl" ve onun "düzeni" tarafından tohumları atılmış ve ortaya çıkarılmış olarak düşünmede en az doğmakta olan zihin tıbbı kadar yetersiz kaldığından, hastaya tanınan söz, teori ve pratiğin incelik ve ustalıkları ne olursa olsun, tıpkı doktorun bölünmüş ve eskilen bilgisi yararına elde edilen bir tür artık değer gibi, hastanın elinden alınmış bir bilgi kırıntısı olabilecektir ancak.

mek için bir cümle yeterlidir: *Tutuklandığımda yanımda bir yay vardı ve yayı beni deli sanmaları için taşıdığımı söylemiş olmama rağmen aslında öyle değildi.*

Gerçekten de aslında öyle değildi; bundan daha fazlası söz konusu. Çünkü, akıl söylemi konusundaki Batı metafiziğini tümüyle yönetir gibi görünen, olguların doğruluğu ve zihnin doğruluğu[21] arasındaki denklik ve yerdeşlik Rivière'in söyleminde hiçbir zaman ortaya çıkmamaktadır; buna karşılık, ikinci ifade olasılığının tam da suç tarafından dahil edilmiş olduğu bir dairesel denkleme uygun olarak bir terimden diğerine gerçekleşen sürekli ve sınırsız bir *geriye dönüş* söz konusudur.

Olguların doğruluğu: zihnin yanlışlığı = olguların yanlışlığı: zihnin doğruluğu

Deli olduğuna inanıldığı (Vastel tarafından benimsenen ve dile getirilen görüş) bir dönemde doğru (taklit edilmemiş) olguları anlatan ve suçundan sonra aklını (gerçek ya da olası) taklit olgularını bildirmek üzere yeniden kazandığını söyleyen Rivière; kendisini muhtemel bir "deli" olarak tanıttığında aklını en fazla kullanan ve gerçeği söylemeye karar verdiğinde tanıkların bir delilik işareti olarak değerlendirdikleri vahşiliğe geri dönen Rivière; ve son olarak –burası denklemin kavuşmaz sınırıdır–, bir doktorun, içinde hezeyandan başka bir şey görmediği bir hatıratı akla uygun olarak yazan Rivière; bu Rivière deli midir, yoksa değil midir? Bizzat kendisi gerçeğin doğru sorusunu (eğer bir kişi deliyse, ama akıllı gibi görünmeye çalışıyorsa ve eğer bir kişi akıllıysa, ama deli gibi görünmeye çalışıyorsa, gerçekte bu kişi nedir?) soruyor gibi görünen Rivière; bu Rivière bir taklitçi midir, yoksa değil midir? Ve öne sürmüş olduğu, kendi sistemi içinde tamamen mantıklı ve tutarlı olan –kanıta ve suçun sınanmasına varıncaya kadar tutarlılık– gerekçe (babasını kadınlardan kurtarmak) kanun adamları için de öyle midir? Bu sorulara cevap verilemeyeceğinin kanıtı, bu soruların sadece çelişkili olarak cevaplanmış olmasında yatmaktadır. Çünkü, sonuç olarak, Rivière'in hatıratı soruya başka bir soruyla

21. Dönemin doktorlarına göre, tıpkı zihin doğruluğunun öznedeki taklit niyetini ortadan kaldırması gibi, doğru bir olgu da taklit edilmemiş bir olgudur.

cevap vermekteydi kesinlikle:[22] *Çelişkiyi, gerçeğin bir koşulu ve kriteri olarak içinde barındıran ve ortadan kaldırılması olanaksız bir suç edimini kabullenen bir sistem doğru mudur, yanlış mıdır?*[23]

Bu nedenden ötürü, hatıratın sağlamış olduğu ek bilgi –hatıratın bizim için epistemolojik ve siyasi ilginçliği burada yatmaktadır– bize herhangi bir cevap sağlamamakta, bununla birlikte aşağıdakileri doğrulamaktadır:

(1) Belirli bir delilik tanımıyla, doğru-yanlış sorusu *karar verilemeden* kalmaktadır, felce uğrayan şey, hastanın niyetinden çok doktorların ve kanun adamlarının gerçeğe ulaşma niyetidir;

(2) Eğer doktorun bilgisi, sanki buna ihtiyaç varmış gibi, sadece kanıtlamanın olanaksızlığını bir kez daha doğrulayan bir sözle durumu kanıtlamak zorundaysa o zaman bu bilgi bir bilgi değildir;

(3) Daha genel konuşacak olursak, bu bilgi, bağımlılık ilişkilerini ve belirli bir tarz ve belirli üretim ilişkileri temelinde deliliğin ortaya çıkma biçimlerini düşünme konusunda yetersiz göründüğü ölçüde ve akıl ile deliliğin periodik ve kesintili olan karmaşık bir aradalığı temeli üzerinde (evrensel ve normatif bir akıl ve bir toplumsal düzenin *yanı sıra*), deliliğin yeni benimsenişi olarak "yapay bölgesellikler"in– tesadüfi nedenler, semptomların dışardalığı, akıl düzenindeki çıkışlar ve inişler ve kalıtım, soysuzlaşma, kafatası boyutları vs gibi etmenler– sınırlandırılmasıyla yetindiği ölçüde tıbbi bilginin bu "bilimsellik" iddiası önünde içkin bir sınır bulunuyor demektir.

22. Burada sadece belirli bir "delilik" söyleminin sınırsız geri dönüşünün ve delicani ile onun konuşmasını sağlamaya çalışanlar arasındaki "diyaloğu" destekleyen, sorudan soruya paradoksal alışverişin ikili yüzünü ortaya koyduk.

23. Rivière'in söyleminin ortaya koyduğu bu hakkında karar verilmesi imkânsız olan şey, her türlü yorum ve açıklama girişimini, yani, bu söylemin herhangi bir akıl düzenine indirgenmesini bertaraf etmemize yol açan teorik akıldır.

Dolayısıyla, elde edilmeleri imkânsız olan bu ek bilgi ve gerekli bilginin bu artık değeri, tersine, doldurmaları istenen boşluğu işaret eder gibidirler sanki. Biraz daha azmı göstermek ve her şeyi bir kez daha tartışmaya açmak için yapılan bu "biraz daha fazlasını yapma", bu "abartma", Lami Binet'nin tanıklığına göre, Rivière'in *çalışma*yla olan ilişkisini yansıtır gibidir. Bir an için bu şaşırtıcı pasaja bir kez daha göz atalım:

Baba Rivière ile uzun zaman (yaklaşık beş altı sene) birlikte çalıştık; benim taşocağından çıkardığım taşları baba Rivière arabasıyla taşırdı; taşları arabasına yüklemede ona oğlu yardım ederdi; babası arabanın yeteri kadar dolduğunu düşünerek, oğluna arabaya daha fazla *taş yüklememesini söylerdi; sanık* duymamış *gibi yüklemeye devam eder, babası da söylediğini bir kere daha tekrarladı, fakat bu da bir işe yaramazdı; kendisinin arabaya çıkıp,* fazlalık *olduğunu düşündüğü taşları arabadan atması gerekirdi; ama, örneğin yola çıkmak üzere atları hazırlamak için arabadan biraz uzaklaşır uzaklaşmaz oğlu Rivière babasının arabadan attığı taşları arabaya* geri yüklerdi.

Bütün aradıklarımız burada, tabii yeteri kadar yakından bakarsak: Yararsız biçimde fazladan çalışma, muhatapsız söz alışverişi, tekrar tartışma konusu yaratma ve işe inatla yeniden başlama.

Rivière her zaman biraz çoğunu, biraz fazlasını yapmış görünüyor; lahanaların başlarını koparttığı zaman oynadığı *saçma sapan* çocuk oyunlarında, evrensel tarihe yaptığı hezeyanlı yatırımlarda, korkunç aletlerinin yapımında ve her şeyden önce de suçunda. Ancak biraz çoğunu, biraz fazlasını yaparak, aklın yabancılaştıran çalışmasını arzunun özgürleştirici çalışmasıyla değiş tokuş edebiliyordu.

Bilgilerindeki çatlak nedeniyle ne doktorların görebildiği ne de kanun adamlarının işittiği, onun derinde yatan gerekçesi, kim bilir, belki de buydu.

Dizin

1789 225, 232

A

adalet 13, 16, 32, 44, 66, 144, 146, 187, 191, 263, 272, 275, 276, 301, 328, 331
adli ceza 15, 309
adli tıp 13, 134, 144, 145, 298, 299, 305, 306, 309, 311, 320, 321
akıl duraklamaları 311
akıllılık 313, 329
aydınlanma çağı 120, 153, 224, 237

B

baba otoritesi 265, 266
Bastille 230, 232, 319
Blandine 19, 263
Bouchard 134, 150, 156, 158, 159, 177, 180, 184, 186, 222, 263, 273, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 305, 313
budalalık 60, 171, 176, 277
Burlet-Torvic 19, 212

C-Ç

Castel 19, 294
çatışkı 17, 257, 258, 259, 260, 262, 328, 329
ceza hukuku 255, 260, 310
cinayet 15, 23, 24, 27, 28, 31, 32, 34, 42, 44, 45, 54, 56, 58, 59, 61, 64, 120, 124, 136, 141, 142, 143, 145, 150, 151, 153, 155, 156, 158, 159, 167, 172, 179, 182, 184, 186, 187, 202, 203, 226, 230, 231, 234, 239, 240, 241, 242, 245, 246, 247, 248, 251, 252, 253, 254, 255, 275, 280, 295, 298, 302, 308, 312, 313, 314, 317, 319, 320, 331
cinnet 298, 299

D

deli 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 36, 44, 51, 52, 60, 64, 66, 67, 71, 112, 116, 129, 132, 136, 138, 139, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 156, 158, 159, 161, 166, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 201, 221, 231, 234, 235, 238, 240, 241, 243, 246, 249, 254, 259, 260, 261, 263, 266, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 283, 285, 286, 287, 289, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 331
delilik 14, 17, 19, 36, 60, 136, 138, 141, 144, 145, 146, 147, 156, 158, 159, 166, 168, 171, 175, 176, 185, 186, 189, 201, 235, 240, 241, 246, 254, 259, 260, 263, 270, 271, 279, 280, 285, 286, 291, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 331, 332
devrim 225, 226, 227, 229, 230, 250, 252, 257, 258, 266

E

ebeveyn katili 9, 15, 19, 60, 143, 230, 248, 252, 260, 261, 264, 268, 272

ebeveyn katilliği 133, 159, 183, 255, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 271
ebeveyn katli 14, 16, 19, 145, 178, 193, 234, 260, 261, 263, 264, 267, 268, 272, 295, 300
ensest 114, 140, 141, 189, 237, 281, 289, 290, 291
ensest korkusu 114, 237, 281, 289, 290, 291
Eski Rejim 226, 232, 233, 257, 258, 266, 270
Esquirol 14, 15, 16, 18, 173, 174, 179, 184, 186, 246, 263, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 313, 317, 318, 319, 320

F
Favret 19, 221
Fieschi olayı 14, 16, 231, 261, 264, 268, 269, 270, 271, 272
Fontana 19, 311
frenoloji 300, 320
Freud 291

G
Georget 19, 210, 228, 303, 305, 314, 317, 319
geri zekâlılık 60, 300, 316
güç 8, 11, 16, 17, 18, 19, 51, 61, 64, 66, 79, 81, 113, 120, 124, 138, 140, 141, 142, 144, 146, 147, 156, 159, 161, 171, 173, 174, 175, 183, 184, 196, 217, 223, 231, 233, 237, 241, 257, 258, 259, 261, 262, 267, 275, 280, 301, 304, 306, 308, 309, 310, 313, 314, 317, 318, 319, 321, 323, 328, 329
Guizot 270

H
hâkimiyet 17, 235
hayvan 4, 6, 47, 51, 52, 54, 55, 57, 60, 65, 83, 85, 140, 155, 163, 173, 185, 186, 189, 190, 221, 224, 227, 238, 239, 240, 241, 248, 281, 282, 283, 286, 289
hezeyan 142, 173, 176, 186, 283, 284, 286, 287, 288, 291, 299, 300, 302, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 327
hezeyanlı deli 278, 283
Hoffbauer 144, 298, 299

İ
içgüdü 66, 188, 239, 280, 282, 299, 305, 317, 318, 319
idam cezası 170, 172, 192, 200, 202, 242, 264, 265, 269, 270, 295
İncil 114, 254
intihar 43, 57, 178, 186, 201

K
kanun 16, 23, 30, 39, 56, 62, 63, 72, 117, 120, 142, 152, 225, 234, 235, 237, 244, 245, 253, 255, 257, 258, 259, 261, 264, 265, 266, 269, 270, 271, 274, 276, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 299, 301, 307, 310, 313, 318, 321, 322, 324, 325, 326, 327
kelimeler 8, 70, 156, 171, 216, 221, 231, 242, 248, 250
köylü isyanı 270
kral katili 262, 272
kral katli 16, 261, 263, 264, 272
Kriegel 19, 263

L
La Rochejaquelin 251
Legée 19, 210
Louis-Philippe 16, 261, 262, 270, 308, 331

M
mani 15, 67, 120, 121, 146, 153, 156, 159, 190, 238, 246, 297, 299, 300, 302, 304, 305, 308, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 323
materyalizm 15
Michelet 224, 230, 231, 232, 238, 241
mikromani 300
Montagne 232
Moulin 19, 256

N
Napoléon 231, 237, 251
nevroz 315
normallik 301

nozografi 300, 305, 315

O-Ö
Orfila 18, 144, 145, 179, 184, 186, 190, 246, 306, 313, 314, 318, 320, 323
öldürme emri 60, 251
öldürme yasağı 251
ölüm 17, 18, 24, 25, 26, 41, 55, 56, 57, 64, 66, 67, 107, 114, 117, 119, 120, 135, 142, 152, 153, 157, 164, 170, 171, 174, 178, 182, 185, 190, 191, 193, 201, 203, 221, 222, 223, 228, 229, 230, 234, 236, 237, 242, 243, 248, 249, 251, 252, 253, 255, 265, 268, 269, 270, 272, 315
ölüm cezası 18, 157, 178, 182, 190, 191, 193, 265, 268, 269, 270, 272
öteki 227, 233, 235
özgürlük 120, 154, 226, 229, 230, 237, 266, 309

P
Peter 7, 12, 18, 19, 20, 221, 225
Pinel 299, 301, 303, 304, 306, 307, 314, 315, 316, 317, 319, 320
Plutarkhos 221, 231
psikiyatri 13, 14, 17, 259, 296, 300, 310, 328, 329
psikopatoloji 17

R
Riot 19, 273
Robespierre 267

S
Saint-Just 230, 231, 232, 267
Saison 19
suç 8, 9, 14, 18, 19, 23, 27, 30, 34, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 49, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 65, 67, 68, 78, 79, 81, 82, 84, 97, 125, 126, 135, 136, 137, 140, 147, 150, 151, 157, 158, 159, 165, 166, 167, 169, 170, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 183, 186, 188, 189, 191, 197, 198, 200, 201, 222, 226, 229, 230, 231, 233, 237, 240, 242, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 261, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 278, 280, 283, 288, 290, 291, 295, 296, 298, 300, 302, 303, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 317, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 331

T
Tanrı 33, 36, 39, 40, 41, 42, 57, 60, 61, 64, 113, 117, 126, 127, 129, 132, 142, 152, 157, 161, 188, 228, 232, 234, 237, 238, 240, 253, 318
tarih 19, 59, 62, 114, 117, 151, 164, 200, 201, 203, 228, 229, 231, 243, 250, 251, 254, 268, 270, 277, 319, 332
Temmuz 1789 232
Thermidor 230
Tiran 231, 237, 239, 267
tıp 9, 13, 17, 24, 40, 44, 134, 144, 145, 146, 149, 150, 156, 167, 173, 175, 180, 181, 184, 225, 228, 231, 241, 263, 267, 289, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 304, 305, 306, 308, 309, 311, 316, 320, 321, 325, 328, 329, 331

V
Vastel 136, 147, 150, 156, 158, 159, 179, 184, 186, 263, 273, 274, 275, 276, 278, 281, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 296, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 313, 321, 325
veba 224
vicdan 165, 203, 225

Y
yamyamlık 228, 234

Z
zihin tıbbı 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 306, 308, 309, 310, 311, 314, 315, 321, 324

XIX. yüzyılda Normandiya'nın Calvados eyaletine bağlı küçük bir köyde yaşayan 20 yaşındaki Pierre Rivière, çocukluğundan beri garip davranışlarıyla tanınmaktadır. İnsanlardan, bilhassa kadınlardan kaçmakta, karamsar ve dengesiz kişilik özellikleri sergilemektedir. Oldum olası kafasını meşgul eden yücelik fikirleri, ailesinde yaşanan sorunlarla birleşince onu adım adım korkunç sona yaklaştırır. Babasını mutsuzluklarından kurtarmak gibi, ulvi olduğunu düşündüğü bir misyon üstlenerek, annesini ve iki kardeşini öldürür.

Hapishanede kaleme aldığı hatıratı, hem kendi öznel durumunu hem de o dönem Fransası'nın genel profilini yansıtması açısından çok ilginçtir. O dönemde Fransa, Cumhuriyetçiler ve kralcıların iktidar mücadelesiyle çalkalanmakta, gizli dernekler mantar gibi bitmektedir. Kral Louis-Philippe'e suikast düzenleyen Fieschi'nin davası ile Rivière'in davası aşağı yukarı aynı zamana denk düşer. Kral tüm tebaanın babası olarak düşünüldüğünden, ebeveyn katliyle kral katli arasındaki geçişlilik, iki dava sürecinin birbirinden etkilenmesine yol açmıştır. Akıl hastası mı, yoksa bir canavar mı olduğu konusunda bir türlü ortak karara varamayan tıp uzmanları ve adalet mekanizması büyük bir bocalama içindedir. Tıp bilimi hem kendi arasında bölünmüş hem de adalet mekanizmasıyla uyuşmazlık yaşamaktadır. Kısacası, ortada bir yetki sorunu vardır. Kim neye, ne kadar karar verebilecektir? Rivière ve hatıratı, Rivière vakası, yargıçlar ve doktorlar için tam bir bilmece olup çıkmıştır.

Michel Foucault ve arkadaşları, psikiyatri ve suça yönelik adalet arasındaki ilişkilerin tarihi üzerine bir çalışma yapma amacıyla yola çıktıklarında Rivière olayıyla karşılaşır, hatırat ve dava dosyası karşısında derinden etkilenirler. Foucault'nun zayıfların ve kaybedenlerin, akıl hastalarının ve sapkınların hayatlarını anlamaya doğru çıktığı düşünsel yolculuğunun en önemli uğraklarından biri olur *Bir Aile Cinayeti*.

Bir aile cinayetini konu alması bile tek başına eseri ilginç ve okunmaya değer kılmaktadır. Ama bu tek boyutu içinde değerlendirmek, eseri azımsamak olacaktır. Eğitimsiz, dini ve milli fikirlerle büyülenmiş, akıl sağlığı tartışmalı bir köylünün karşısında, tıp bilimiyle, psikiyatrisiyle, adalet mekanizmasıyla tüm bir toplum yer almaktadır. Sömürgeci, yayılmacı siyaset nezdinde "vatan uğruna" cinayetlerin normal, meşru sayıldığı toplumda, ailesinin fertlerini katleden bir köylü nereye oturtulmalıdır?

İşte Foucault ve arkadaşları buradan yola çıkarak, suç ve ceza, akıl sağlığı ve delilik kavramlarını sorgulamakta, ikiyüzlü toplumun "normallik" normlarını tartışmaya açmaktadırlar. Güç, hâkimiyet ve çatışkı ilişkileri üzerine bir kez daha düşünmemizi sağlayan bu sarsıcı metin, şiddetin her türüne sık sık tanık olan, "bebekleri katil yapan" yaşadığımız toprakları da anlamamıza yönelik çok önemli bir katkı.